

28/07/2023

PLAN UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM I PODRUČJIMA EKOLOŠKE MREŽE (6001-1): Dinara i Cetina

NACRT PLANA

Naziv projekta	Razvoj okvira za upravljanje ekološkom mrežom Natura 2000
<i>Oznaka projekta</i>	KK.06.5.2.03.0001
<i>Element projekta</i>	E1 - Planiranje upravljanja ekološkom mrežom Natura 2000
<i>Projektna aktivnost/podaktivnost</i>	A 1.1. Izrada konačnih nacрта PU kroz participativni proces planiranja i izrada nacрта programa zaštite šuma
<i>Ugovor</i>	Ugovor o javnoj nabavi pružanja usluge „Usluga izrade planova upravljanja područjima ekološke mreže Natura 2000 i zaštićenim područjima – Grupa 5: izrada planova upravljanja iz skupine 5“ Evidencijski broj nabave 805/02-19/15JN
<i>Dokument</i>	Plan upravljanja zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže (6001-1): Dinara i Cetina Verzija br. 3
<i>Izrađivači Plana upravljanja</i>	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Uprava za zaštitu prirode Zavod za zaštitu okoliša i prirode Jedinica za provedbu projekta - WYG savjetovanje d.o.o Udruga BIOM Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce SAFEGE d.o.o.
<i>Voditelj izrade PU 6001-1</i>	Udruga Biom

Sadržaj

Popis tablica	3
Popis slika	5
Popis kratica	6
1. UVOD I KONTEKST	7
1.1. Svrha plana upravljanja	7
1.2. Opseg plana upravljanja	7
1.3. Zakonodavni okvir upravljanja	8
1.3.1. Ekološka mreža	9
1.3.2. Zaštićena područja	9
1.4. Institucionalni okvir upravljanja	10
2. PROCES PLANIRANJA I UKLJUČIVANJE DIONIKA	12
3. OPIS PODRUČJA	16
3.1. OPĆE INFORMACIJE	16
3.1.1. Smještaj i prostorni obuhvat područja ekološke mreže i zaštićenih područja	16
3.2. KLIMA	17
3.3. BIORAZNOLIKOST	18
3.3.1. Ekosustavi kamenjarskih i mozaičnih staništa i vezane vrste	25
3.3.2. Vodeni ekosustavi i vezane vrste	30
3.3.3. Šumski ekosustavi i vezane vrste	36
3.3.4. Podzemni ekosustavi i vezane vrste	38
3.4. GEORAZNOLIKOST	42
3.4.1. Hidrologija	42
3.4.2. Geomorfologija	44
3.4.3. Speleološki objekti	45
3.5. KRAJOBRAZ	45
3.6. KULTURNA BAŠTINA	46
3.7. KORIŠTENJE PROSTORA	48
3.7.1. Socio-ekonomske značajke	48
3.7.2. Postojeći oblici korištenja	49
3.7.3. Pritisci i prijetnje	55

4.	UPRAVLJANJE	60
4.1.	VIZIJA	60
4.2.	TEMA A. OČUVANJE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI	60
4.2.1.	<i>Evaluacija stanja Teme A</i>	61
4.3.	TEMA B. ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNE BAŠTINE I TRADICIJSKIH VRIJEDNOSTI	119
4.3.1.	<i>Evaluacija stanja Teme B</i>	119
4.4.	TEMA C. UPRAVLJANJE POSJEĆIVANJEM, INTERPRETACIJA I EDUKACIJA	122
4.4.1.	<i>Evaluacija stanja Teme C</i>	122
4.5.	TEMA D. SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM.....	130
4.5.1.	<i>Evaluacija stanja Teme D</i>	130
4.6.	TEMA E. RAZVOJ KAPACITETA JAVNE USTANOVE	138
4.6.1.	<i>Evaluacija stanja Teme E</i>	138
4.7	RELACIJSKE TABLICE IZMEĐU MJERA OČUVANJA I AKTIVNOSTI UPRAVLJANJA	146
4.8	RELACIJSKA TABLICA IZMEĐU TEMA PLANA UPRAVLJANJA I AKTIVNOSTI ZA PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE I ZAŠTIĆENA PODRUČJA	204
4.9	UPRAVLJAČKA ZONACIJA.....	209
4.10	FINANCIJSKE POTREBE ZA PROVEDBU PLANA UPRAVLJANJA	223
5.	PRILOZI	227
	<i>PRILOG I. Popis kartiranih staništa</i>	227
	<i>PRILOG II. Popis kulturne baštine iz Registra kulturnih dobara</i>	229
	<i>PRILOG III Pregled dionika koji su sudjelovali na radionicama i fokus sastancima</i>	231
6.	LITERATURA	233

Popis tablica

Tablica 1 Područja obuhvaćena Planom upravljanja 6001-1	7
Tablica 2 Popis provedenih radionica	13
Tablica 3 Popis naselja unutar Parka prirode Dinara i njihova površina	16
Tablica 4 Broj stanovnika u JLS u području obuhvata Plana upravljanja	17
Tablica 5 Ciljni stanišni tipovi na području obuhvaćenom Planom upravljanja	20
Tablica 6 Ciljne vrste (osim ptica) na području obuhvaćenom Planom upravljanja	21
Tablica 7 Ciljne vrste ptica na području obuhvaćenom Planom upravljanja	23
Tablica 8 Stanišni tipovi kamenjarskih i mozaičnih staništa i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta	25
Tablica 9 Stanišni tipovi vodenih ekosustava i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta	30
Tablica 10 Stanišni tipovi šumskih ekosustava i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta	36
Tablica 11 Stanišni tip podzemnih ekosustava i vezane vrste	38
Tablica 12 Stanje stoke 2022.	50
Tablica 13 Šume i šumsko zemljište u vlasništvu RH na području PU 6001-1	52
Tablica 14 Šume i šumsko zemljište u privatnom vlasništvu na području PU 6001-1	53
Tablica 15 Šumarije i šumsko-gospodarske jedinice	53
Tablica 16 Pritisci i prijetnje identificirani na područjima obuhvaćenim PU 6001-1 te vrijednosti EM na koje u tječu	55
Tablica 17 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Cetina HR1000029	72
Tablica 18 Trend populacije, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Dinara HR1000028	77
Tablica 19 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje HR1000028 Srednji tok Cetine s Hrvatački i Sinjskim poljem HR2001313	79
Tablica 20 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem HR2001314	82
Tablica 21 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Dinara HR5000028	85
Tablica 22 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Područje oko Velike Čulumove pećine HR2000020	89
Tablica 23 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Krčić HR2000917	90
Tablica 24 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Izvor Grab HR2001201	92
Tablica 25 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Novkovići-Bošnjakuša HR2001344	92
Tablica 26 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Grab HR2001395	93
Tablica 27 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Ruda HR2000936	93
Tablica 28 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Cetina HR1000029 (izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929)	146
Tablica 29 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Dinara HR1000028	161
Tablica 30 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Dinara HR5000028	167
Tablica 31 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem HR2001314	176
Tablica 32 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem HR2001313	180

Tablica 33 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Područje oko Velike Čulumove pećine HR2000020	194
Tablica 34 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Krčić HR2000917	198
Tablica 35 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Grab HR2001395	200
Tablica 36 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Ruda HR2000936	201
Tablica 37 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje HR2001344 novkovići-Bošnjakuša.....	202
Tablica 38 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje HR2001201 Izvor Grab	203
Tablica 39 Relacijska tablica između tema plana upravljanja i aktivnosti za područja ekološke mreže i zaštićena područja.....	204
Tablica 40 Površina i udio površine pojedinih zona i podzona unutar područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina	211
Tablica 41 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja za provedbu aktivnosti - pregled po temama	224
Tablica 42 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po posebnim ciljevima.....	224
Tablica 43 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po prioritetima po temama.....	225
Tablica 44 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po prioritetima	226
Tablica 45 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po tipu aktivnosti	226
Tablica 46 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po tipu područja	226

Popis slika

Slika 1 Karta zaštićenih područja i područja ekološke mreže obuhvaćenih planom upravljanja PU 6001-1	8
Slika 2 Pregled preklapanja zaštićenih područja i ekološke mreže (izvor: Bioportal)	10
Slika 3 Upravljačka zonacija područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina.....	210

Popis kratica

Kratica	Značenje
APUP	Akcijski plan upravljanja posjećivanjem
EM	Ekološka mreža
EPP	Ekološki prihvatljiv protok
EU	Europska unija
HAOP/ZZOP	Hrvatska agencija za okoliš i prirodu / Zavod za zaštitu okoliša i prirode
HE	Hidroelektrana
HEP	Hrvatska elektroprivreda
HŠ	Hrvatske šume d.o.o.
HV	Hrvatske vode
IUCN	International Union for Conservation of Nature (Svjetska unija za zaštitu prirode)
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JU	Javna ustanova
NN	Narodne novine
NKS	Nacionalna klasifikacija staništa
OPEM	Ocjena prihvatljivosti za ekološku mrežu
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
POP	Područje očuvanja značajno za ptice
POVS	Područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove
PCMOP	Pravilnik o ciljevima očuvanja i mjerama očuvanja ciljnih vrsta ptica u područjima EM
PP	Prostorni plan
PU	Plan upravljanja
SDF	Natura 2000 Standard Data Form
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
SPZPP	Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike
ŠKŽ	Šibensko-kninska županija
UEM	Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže
ZZP	Zakon o zaštiti prirode

1. UVOD I KONTEKST

1.1. SVRHA PLANA UPRAVLJANJA

Plan upravljanja zaštićenim područjem i/ili područjem ekološke mreže je strateški dokument Javne ustanove kojim se utvrđuje stanje zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže te određuju ciljevi upravljanja, aktivnosti za postizanje ciljeva i pokazatelji provedbe plana upravljanja. Plan upravljanja određuje razvojne smjernice, način izvođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem, te smjernice za zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva.

Plan upravljanja se donosi za razdoblje od deset godina, od 2024. do 2033., uz mogućnost izmjene i/ili dopune nakon pet godina. Plan upravljanja zaštićenim područjima i ekološkom mrežom donose javne ustanove nadležne za upravljanje zaštićenim područjima i ekološkom mrežom sukladno nadležnostima koje utvrđuje Zakon o zaštiti prirode i Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže. Plan upravljanja se provodi kroz godišnje programe zaštite, očuvanja, korištenja i promicanja zaštićenog područja.

1.2. OPSEG PLANA UPRAVLJANJA

Plan upravljanja pod šifrom 6001-1 obuhvaća 9 područja ekološke mreže značajnih za očuvanje vrsta i stanišnih tipova (POVS), 2 područja ekološke mreže značajnih za očuvanje ptica (POP), jedan park prirode, jedan spomenik prirode te jedan značajni krajobraz (Tablica 1. i Slika 1.).

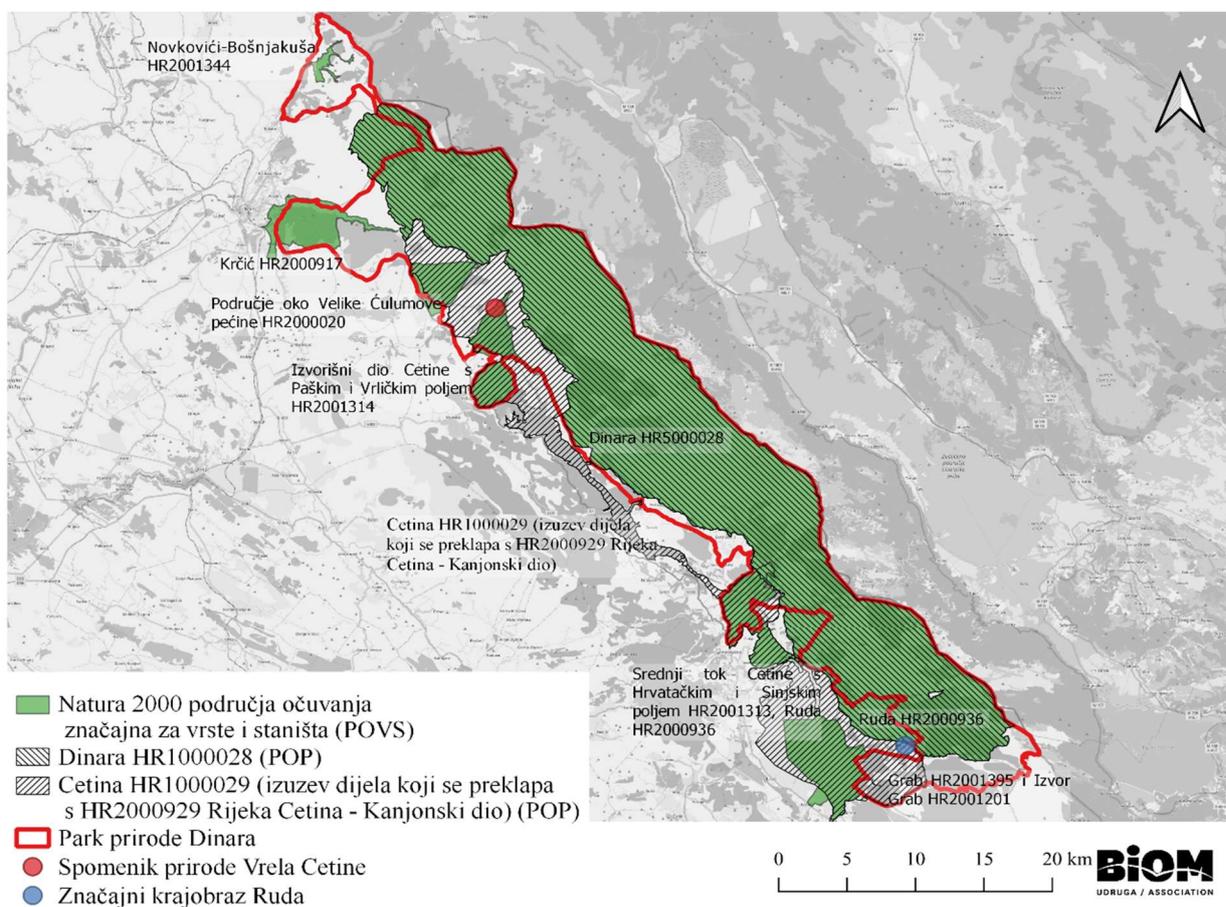
Tablica 1 Područja obuhvaćena Planom upravljanja 6001-1

Kategorija zaštite	Identifikacijski broj područja /Reg. broj iz Upisnika zaštićenih područja	Naziv područja EM/ZP	Površina [ha]	Akt o proglašenju	
POVS	HR5000028	Dinara	46 254,93	Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (NN 80/19)	
POVS	HR2001344	Novkovići Bošnjakuša	230,41		
POVS	HR2000917	Krčić	1 951,61		
POVS	HR2000020	Područje oko Velike Čulumove pećine	1 209,64		
POVS	HR2001314	Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem	1 743,53		
POVS	HR2001313	Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem	4 782,80		
POVS	HR2000936	Ruda	16,10		
POVS	HR2001395	Grab	2,60		
POVS	HR2001201	Izvor Grab	0,78		
POP	HR1000028	Dinara	46 359,55		
POP	HR1000029*	Cetina	21 319,88		
Park prirode	480	Dinara	62 947,57		Zakon o proglašenju Parka prirode "Dinara" (NN 14/21)

Kategorija zaštite	Identifikacijski broj područja /Reg. broj iz Upisnika zaštićenih područja	Naziv područja EM/ZP	Površina [ha]	Akt o proglašenju
Spomenik prirode	284	Vrela Cetine	2,13	Rješenje br. UP/I 37/1972., Republički Zavod za zaštitu prirode
Značajni krajobraz	435	Ruda	33,91	Odluka KLASA: 021-04/00-02/188, URBROJ: 2181/1-01-00-01, Službeni glasnik Županije Splitsko-dalmatinske 10/00

* izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929 Rijeka Cetina - kanjonski dio

Izvor: Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (NN 80/19) i Bioportal

Slika 1 Karta zaštićenih područja i područja ekološke mreže obuhvaćenih planom upravljanja PU 6001-1

Izvor: Bioportal

1.3 ZAKONODAVNI OKVIR UPRAVLJANJA

Pravni propisi relevantni za provođenje upravljanja zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže obuhvaćenim ovim Planom upravljanja su: Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19) (u daljnjem tekstu ZZP), Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (NN 80/19) i Zakon o proglašenju Parka prirode "Dinara" (NN 14/21).

1.3.1 Ekološka mreža

Ekološka mreža Natura 2000 (EM) je koherentna europska ekološka mreža sastavljena od područja u kojima se nalaze prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta od interesa za Europsku uniju, a omogućuje očuvanje ili, kad je to potrebno, povrat u povoljno stanje očuvanja određenih prirodnih stanišnih tipova i staništa vrsta u njihovu prirodnom području rasprostranjenosti (ZZP). Temelji se na EU direktivama o prirodi (Direktiva o staništima i Direktiva o pticama), a područja se odabiru i proglašavanju na osnovi propisanih stručnih kriterija. Kod upravljanja područjima EM u obzir se uzimaju interesi i dobrobit ljudi koji u njima žive.

Ekološka mreža se sastoji od područja očuvanja značajnih za ptice (POP) za koje se utvrđuju ciljne vrste ptica, te područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (POVS) za koje se utvrđuju ciljni stanišni tipovi i ciljne vrste biljaka i životinja (osim ptica). Isti prostor može biti proglašen u jednoj ili obje kategorije područja EM. Područja ekološke mreže, ciljne vrste i ciljni stanišni tipovi u pojedinim područjima te nadležnost javnih ustanova za upravljanje područjima EM propisani su Uredbom o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (UEM).

Za svako se područje EM propisuju ciljevi i mjere očuvanja za ciljne vrste i ciljne stanišne tipove. Pravilnik o ciljevima očuvanja i mjerama očuvanja ciljnih vrsta ptica u područjima EM (NN 25/20, 38/20) propisuje ciljeve i mjere očuvanja za područja očuvanja značajna za ptice. U 2022. godini donesen je i Pravilnik o ciljevima očuvanja i mjerama očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova u područjima ekološke mreže (NN 111/22). Ovaj Pravilnik u svom prilogu trenutno ne pokriva područja ekološke mreže obuhvaćena predmetnim planom upravljanja, no on će se sukcesivno nadopunjavati. Propisane mjere očuvanja provode se u okviru planskih dokumenata gospodarenja prirodnim dobrima, dokumenata prostornog uređenja, planova upravljanja zaštićenim područjem i/ili područjem ekološke mreže, planova upravljanja strogo zaštićenim vrstama te kod provedbe zahvata i/ili aktivnosti koji bi mogli utjecati na ciljeve njihova očuvanja. Osim kroz planove upravljanja, očuvanje područja EM osigurava se i kroz postupak Ocjene prihvatljivosti za EM svih planova, programa i zahvata koji mogu imati značajan utjecaj na područje EM (OPEM).

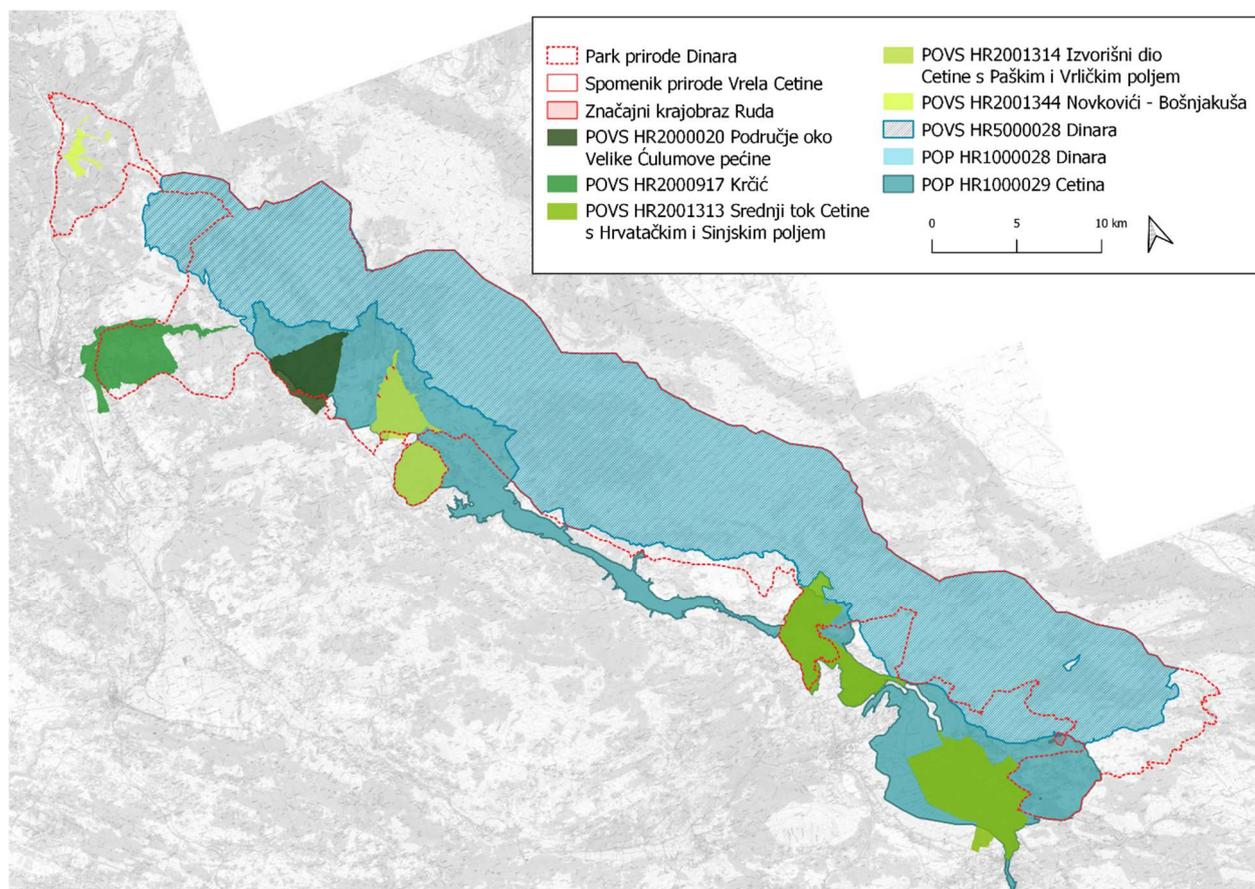
1.3.2 Zaštićena područja

Sukladno Zakonu o zaštiti prirode, zaštićeno područje je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekosustava. Zaštićena područja ovog plana upravljanja pripadaju sljedećim kategorijama zaštite: park prirode, spomenik prirode i značajni krajobraz.

Park prirode je prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima. Ima i znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu, a u njemu su dopuštene gospodarske i druge djelatnosti i zahvati kojima se ne ugrožavaju njegova bitna obilježja i uloga (ZZP).

Spomenik prirode je pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno-obrazovnu vrijednost. Na spomeniku prirode dopušteni su zahvati i djelatnosti kojima se ne ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti.

Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen (ZZP).

Slika 2 Pregled preklapanja zaštićenih područja i ekološke mreže (izvor: Bioportal)

1.4 INSTITUCIONALNI OKVIR UPRAVLJANJA

Parkom prirode Dinara, Spomenikom prirode Vrela Cetine i Značajnim krajobrazom Ruda upravlja javna ustanova koju uredbom osniva Vlada Republike Hrvatske. Osnivač JU je Republika Hrvatska, a osnivačka prava i dužnosti u ime Republike Hrvatske obavlja tijelo državne uprave nadležno za zaštitu prirode, tj. nadležno Ministarstvo.

Područjima ekološke mreže HR5000028 Dinara, HR2001344 Novkovići-Bošnjakuša, HR2000917 Krčić, HR2000020 Područje oko Velike Čulumove pećine, HR2001314 Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem, HR2001313 Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem, HR2000936 Ruda, HR2001395 Grab, HR2001201 Izvor Grab, HR1000028 Dinara, HR1000029 Cetina (izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929 Rijeka Cetina - kanjonski dio) upravljaju, prema mjesnoj nadležnosti, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije MORE I KRŠ (JU More i krš) i Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjima i drugim zaštićenim dijelovima prirode Šibensko-kninske županije – Priroda (JU Priroda ŠKŽ). Nakon osnivanja javne ustanove Parka prirode Dinara i izmjena Uredbe o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže, novoosnovana JU će od JU More i krš i JU Priroda ŠKŽ preuzeti upravljanje navedenim područjima ekološke mreže.

Sukladno ZPP, djelatnost JU, koja će biti utvrđena Statutom JU, je zaštita, održavanje i promicanje zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadziranje provođenja uvjeta i mjera zaštite prirode na području

kojim upravlja te sudjelovanje u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring). Osim toga, JU obavlja će prema potrebi obavljati i druge djelatnosti.

Tijela JU su Upravno vijeće i ravnatelj. Javnom ustanovom upravlja Upravno vijeće, koje se sastoji od pet članova koje imenuje i razrješuje ministar nadležan za poslove zaštite prirode. Jednog člana Upravnog vijeća biraju radnici iz svojih redova u skladu s odredbama posebnog propisa kojim se uređuju radni odnosi. Upravno vijeće donosi: Statut, Poslovnik o svom radu, Plan upravljanja, Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja te prati njegovo izvršavanje, godišnji financijski plan i godišnji obračun. Upravno vijeće raspisuje javni natječaj za izbor ravnatelja, raspisuje javni natječaj te imenuje i razrješava stručnog voditelja, glavnog čuvara prirode, čuvare prirode i čelnike unutarnjih ustrojstvenih jedinica. Upravno vijeće donosi: Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu, Pravilnik o plaćama i Pravilnik o radu te donosi odluke o raspolaganju nepokretnom imovinom JU uz suglasnost Vlade Republike Hrvatske i odluke o raspolaganju pokretnom imovinom JU. Upravno vijeće odlučuje o davanju u zakup objekata i prostora JU ili mijenjanju njihove namjene i drugim pitanjima utvrđenim ZZP te drugim propisima, aktom o osnivanju, statutom, kao i o drugim pitanjima koja se odnose na upravljanje JU, a za koja nije propisana nadležnost ravnatelja.

Plan upravljanja i Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja donosi se uz suglasnost resornog Ministarstva. Ravnatelj vodi i organizira rad i poslovanje Javne ustanove, a imenuje ga i razrješuje nadležni ministar. Stručni rad Javne ustanove vodi i nadzire stručni voditelj, kojeg imenuje Upravno vijeće na temelju javnog natječaja kojega raspisuje Javna ustanova. Poslove ostalih ustrojstvenih jedinica vode i nadziru njihovi voditelji. Neposredni nadzor u Parku obavljaju čuvari prirode, a njihove ovlasti i poslove propisuje ZZP.

Sredstva za rad i obavljanje djelatnosti Javna ustanova ostvaruje iz: državnog proračuna, prihoda od korištenja zaštićenih dijelova prirode, prihoda od naknada, donacija pravnih i fizičkih osoba te drugih izvora. Sukladno Pravilniku o mjerilima i načinu korištenja nenamjenskih donacija i vlastitih prihoda javnih ustanova koje upravljanju nacionalnim parkovima i parkovima prirode (NN 111/22), tri posto prihoda ostvarenih od naplate ulaznica i vinjeta, JU je obavezna uplatiti u državni proračun RH.

JU surađuje s brojnim institucijama, organizacijama i drugim dionicima u ostvarivanju ciljeva očuvanja prirode.

2. PROCES PLANIRANJA I UKLJUČIVANJE DIONIKA

Proces izrade ovog plana upravljanja započeo je 2020. godine. U početku su ga koordinirale JU More i krš i JU Priroda ŠKŽ, a nakon proglašenja Parka prirode Dinara koordinaciju su preuzeli Uprava za zaštitu prirode i Zavod za zaštitu okoliša i prirode Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja (MINGOR), uz stručno vodstvo Udruge Biom kao dio konzorcija kojeg je sačinjavao i SAFEGE d.o.o. i Udruga Sunce, angažiranog od strane MINGOR-a. Proces se temeljio na principima participativnog planiranja i adaptivnog upravljanja, te je proveden po nacionalnim Smjernica za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže (MINGOR, 2020a).

U svrhu izrade plana upravljanja, uz Smjernice, koristila se i sva dostupna relevantna literatura te dokumentacija dostavljena od strane Naručitelja a koja je uključivala nacrt ciljeva i mjera očuvanja te zonacije rasprostranjenosti ciljnih vrsta i stanišnih tipova za područja ekološke mreže: HR5000028, HR2000917, HR2000020, HR2001314, HR2001313, HR2000936, HR2001395, HR1000028, HR1000029 te nacrt ciljeva očuvana ciljnih vrsta i stanišnih tipova za područja ekološke mreže HR2001344 i HR2001201. Osim toga, značajan izvor informacija za izradu ovog plana upravljanja je Stručna podloga za zaštitu Parka prirode Dinara (MINGOR, 2020), zatim rezultati dioničkih i internih radionica i sastanaka te iskustva i znanja uključenih stručnjaka.

Sam proces je bio strukturiran i facilitiran te se provodio kroz niz internih radionica i sastanaka MINGOR-a i Udruge Biom, radionica (u Kninu i Sinju) i fokus sastanaka s dionicima, konzultacija s pojedinačnim stručnjacima i dionicima, te javne rasprave.

Na početku procesa je napravljena analiza dionika. Najprije je izrađena lista od 136 predstavnika dionika koji gravitiraju ili imaju interes nad obuhvaćenim područjem, a koja je podijeljena prema kategorijama ovisno o vrsti subjekta i karakteru odnosa. Prema tako postavljenom okviru, za pojedina tijela, institucije, organizacije, poslovne subjekte i pojedince analizirao se odnos između dionika i zaštićenog područja i/ili ekološke mreže, stupanj utjecaja dionika na različite segmente upravljanja i interes za sudjelovanje u procesu izrade plana upravljanja. Na temelju analize je za sve dionike određena metoda njihovog uključivanja (radionice, sastanci, strukturirani i polustrukturirani razgovori, ankete). Dionike koje se nije uključilo u proces se informiralo o procesu izrade plana upravljanja. Detaljan i opsežan pristup analizi ujedno se temeljio na dobrom poznavanju područja i višegodišnjoj suradnji Udruge Biom s dionicima na području, a od izrazite važnosti bilo je i prethodno iskustvo stručnjaka u procesima izrade strateških dokumenata.

Od sveukupne liste dionika (njih 136) rezultati analize su za njih 94 pokazali potrebu pozivanja predstavnika s ciljem aktivnog uključivanja u proces izrade PU kroz dioničke radionice. Zbog ključne uloge ovih dionika, za svakog je ostavljena i mogućnost pojedinačnog sastanka. Mogućnost sastanka kao oblik uključivanja u proces predložena je i za planinarska i lovačka društva. Oni su svi važni jer svojim interesom, djelovanjem, znanjem i/ili iskustvom mogu utjecati na specifične segmente u procesu izrade plana upravljanja.

Interne radionice služile su s jedne strane kao priprema za dioničke radionice gdje su se zajedno s dionicima raspravile ključne komponente Plana, a s druge strane za analizu rezultata s dioničkih radionica.

Ukupno je provedeno 6 dioničkih radionica, 5 internih radionica, 3 fokus sastanka s dionicima (Tablica 2.) te niz konzultacija tijekom cijelog procesa. Proces je zbog proglašenja Parka prirode Dinara bio privremeno

prekinut, dok se koordinacija procesa nije prebacila s JU More i krš i JU Priroda ŠKŽ na MINGOR. Na dioničkim radionicama su se komentirale vrijednosti i prijetnje za područja ekološke mreže i zaštićenih područja PP Dinara, ZK Ruda i SP Vrela Cetine. Raspravio se prijedlog vizije, tema i ciljeva te potrebnih aktivnosti i suradnika. Dodatni fokus sastanci s dionicima bili su posvećeni upravljačkoj zonaciji.

Poziv na dioničke radionice dostavljen je putem emaila na adrese svih relevantnih dionika, a na samim dioničkim radionicama sudjelovalo je ukupno 202 sudionika (dionika i izrađivača plana) (Popis dionika nalazi se u Prilogu III).

Tablica 2 Popis provedenih radionica

Datum	Radionica	Tema	Broj pozvanih dionika	Broj sudionika
25.-26.08.2020.	Interna radionica	Proces planiranja, SWOT analiza, analiza dionika		21
08.11.2021.	Interna radionica	Revizija SWOT analize i analize dionika		8
13.01.2022.	Dionička radionica	vrijednosti, prijetnje, vizija	71	35
14.01.2022.	Dionička radionica	vrijednosti, prijetnje, vizija	50	29
08.03.2022.	Interna radionica (online)	Vrijednosti, prijetnje, vizija		6
25.-26.04.2022.	Interna radionica	Vrijednosti, opći ciljevi, posebni ciljevi		8
30.06.2022.	Dionička radionica	aktivnosti, suradnici i prioriteti	80	23
01.07.2022.	Dionička radionica	aktivnosti, suradnici i prioriteti	71	25
10.11.2022.	Dionička radionica	aktivnosti, suradnici i prioriteti	74	25
11.11.2022.	Dionička radionica	aktivnosti, suradnici i prioriteti	70	25
08.02.2023.	Interna radionica	Pregled postojeće i planirane infrastrukture, upravljačka zonacija		8
05.05.2023.	Fokus sastanak (online)	Upravljačka zonacija	28	18
08.05.2023.	Fokus sastanak	Upravljačka zonacija	8	13
19.05.2023.	Fokus sastanak (online)	Upravljačka zonacija	3	12
06.07.2023.	Interna radionica	Aktivnosti plana upravljanja		7
xx	Javna rasprava			
xx	Javna rasprava			

Na dioničkim radionicama sudionici su prepoznali važnost prirodnih i kulturnih vrijednosti te potrebe za njihovim očuvanjem. Tijekom rasprava dionika posebno se naglasila problematika upravljanja vodotocima zbog problematike nestabilnog vodnog režima ali i briga za vlažna staništa uz tokove gdje se ukazalo na problem košnje nasipa rijeke Cetine u vrijeme gniježđenja ptica. Po pitanju vlažnih staništa iskazana je zabrinutost oko planiranih novih elektrana i akumulacija na toku Cetine i području Dinare. Posebna je pažnja posvećena problematici posjećivanja i kupanja u izvoru Cetine. Kupanje na izvoru Cetine tema je koja okupira medijski prostor, a sudionici smatraju da su zabrana i kontrola kupanja jedne od prvih zadataka za buduću javnu ustanovu. Povećan broj posjetitelja na izvoru Cetine sa sobom donosi i druge probleme, od kojih su najizraženiji odlaganje smeća u prirodi te problem javnih zahoda, a sudionici od javne ustanove

očekuju angažman u edukaciji tih posjetitelja. Dionici su u vodotoku Cetine prepoznali i barijere za koje smatraju da ih je potrebno ukloniti, a i nemali broj stranih vrsta je prepoznat kao prijetnja vodenom ekosustavu. U više navrata na radionicama je spomenuta važnost suradnje Hrvatske s BiH s obzirom na vodeni sliv gdje ovo područje ovisi o vodenim resursima koji dolaze iz BiH.

Osim toga, pažnja se posvetila šumskim staništima gdje su svi dionici bili složni oko potrebe očuvanja starih i prašumskih sastojina šume na Dinari te je prepoznata važnost suradnje JU sa šumarijama. Kao prijetnja je naglašena problematika požara te poseban izazov požara koji dolaze od strane BiH, što dodatno otežava kontrolu i gašenje. Naglašena je važnost suradnje s vatrogasnom službom u BiH koja trenutno vrlo dobro funkcionira te je bitno nastaviti dobru praksu po tom pitanju.

Pokrenuta je i rasprava na temu stočarstva i uloge stočara u održavanju dinarskih travnjaka. Dionici su prepoznali važnost suradnje buduće javne ustanove s lokalnim stočarima, poljoprivrednicima i drugim proizvođačima. Park prirode Dinara prepoznat je i kao dodatna vrijednost proizvoda s područja Dinare, te je prepoznata uloga javne ustanove u brendiranju lokalnih proizvoda. Pri raspravama na temu stočarstva, iskazana je zabrinutost zbog načina dodjela zakupa gdje zakup pašnjaka na Dinari dobivaju stočari koji nisu dio lokalne zajednice. Pokrenuta je i rasprava na temu ograđivanja prostora tj. korištenja električnih pastira na zemlji u zakupu gdje postoji zabrinutost ukoliko će se u budućnosti ograđivati velike površine te predstavljati problem za kretanje divljih životinja, ali i ljudi. Kao prijetnja travnjacima i krškim područjima naglašeni su i vojni poligon Crvena zemlja koji predstavlja lokalnu prijetnju na području grada Knina. Osim nedostupnosti samog područja poligona on je i prepreka u kretanju tj. dostupnosti viših predjela Dinare koji se nalaze iznad samog poligona ali se smatra i izvorom zagađenja. Osim vojnog poligona, posebno su istaknuti kamenolomi – aktivni i pasivni, kao problem koji narušava krajobraz, stvara buku i prašinu ali i mjesto divljeg odlaganja otpada.

Dionici kulturnu baštinu smatraju važnim elementom prepoznatljivosti i privlačnosti područja, a podrška javne ustanove u očuvanju kulture baštine je prepoznata kao prilika.

Sudionici na dioničkim radionicama izrazili su zabrinutost oko nepostojanja javne ustanove koja bi upravljala područjem Plana. Proglašavanje Parka prirode doprinos je zaštiti Dinare, a dionici naglašavaju kako bez osnivanja javne ustanove on ne može biti dovoljno funkcionalan. Također postoji zabrinutost u vezi učinkovitosti upravljanja, s obzirom na to da prostor parka prirode obuhvaća dvije županije što komplicira koordinaciju i administraciju.

Suradnja s lokalnom zajednicom važna je tema a dionici ističu ulogu javne ustanove za podršku lokalnoj zajednici, kroz edukacije, promociju i druge oblike suradnje.

Na dioničkim radionicama sudionici su izrazili zabrinutost oko pritisaka vezanih uz turizam i posjećivanje. Na prostoru Dinare počeli su se razvijati i neodrživi oblici turizma koji su štetni za vrijednosti očuvanja. Među njima dionici su istaknuli vožnje quadovima koje učestalo idu kroz prirodu, izvan službenih cesta. Posebna tema kod posjetiteljske infrastrukture bila je tema ferate koja je postavljena preko stijena koje su važne za gniježđenje surog orla i stanište divokoze te se nalaze u području koje će biti u strogoj zaštiti. Na temu ferate organiziran je i zaseban sastanak s dionicima koji je okupio predstavnike HGSS-a iz stanica Split i Šibenik, te predstavnike iz Planinarskog društva Dinaridi. Sastankom je zaključeno da je ferata kao posjetiteljska infrastruktura napravljena u najboljoj namjeri obogaćivanja posjetiteljskog doživljaja Dinare, ali da se prilikom planiranja zahvata nije poštovala zakonska procedura, te je ferata izvedena na način da nije u skladu sa zaštitom prirode. Javna ustanova bi nakon osnivanja trebala osigurati da se ferata ukloni s područja. Na fokus sastanku s predstavnicima lovoovlaštenika raspravljalo se o područjima šumskih staništa koja će biti dio stroge zaštite u upravljačkoj zonaciji područjem. Područje Velikog Lada, Crvenih greda i južnih

padina Sinjala prepoznata su od strane predstavnika lovozakupnika kao dobar prijedlog stroge zaštite dok je područje šume Borik bio tema rasprave gdje se istaknuo problem staze koja prolazi kroz područje i izazova osiguravanja mira u zoni stroge zaštite. Dodatno je područje Surdupa prepoznato kao izuzetno vrijedno i potencijal za storgu zaštitu.

Rezultati procesa uključivanja dionika integrirani su sve elemente Plana upravljanja, a ponajprije u aktivnostima. Prijedlozi aktivnosti koje nisu u nadležnosti rada Javne ustanove integrirani su na način da su, gdje god je to bilo moguće, osmišljene aktivnosti poticanja i suradnje Javne ustanove s nadležnim institucijama.

Kao jedan od izazova uključivanja dionika tijekom izrade ovog plana upravljanja bila su i ograničenja uvjetovana epidemiološkim mjerama suzbijanja COVID-19 infekcije. Sve dioničke radionice su provedene uživo, uz strogo pridržavanje epidemioloških mjera. Odaziv na radionice je bez obzira na mjere bio zadovoljavajući.

Javna rasprava (javni uvid i javno izlaganje) – opisati proces i rezultate po završetku.

3. OPIS PODRUČJA

3.1. OPĆE INFORMACIJE

3.1.1. Smještaj i prostorni obuhvat područja ekološke mreže i zaštićenih područja

Područja ekološke mreže i zaštićena područja obuhvaćena ovim Planom upravljanja administrativno su smještena na području dalmatinske Zagore u dvama županijama, Šibensko-kninskoj i Splitsko-dalmatinskoj, uz samu granicu s Bosnom i Hercegovinom u smjeru sjeverozapad – jugoistok.

Područje Parka prirode Dinara, proglašenog 2021. godine, obuhvaća dio masiva Dinare u širem smislu (Dinaru, Troglav i Kamešnicu), izvorišni dio i gornji tok rijeke Cetine, te krška polja uz Cetinu. Unutar granica PP Dinara, potpuno ili dijelom svoje površine, nalazi se ukupno 11 područja ekološke mreže – dva područja očuvanja značajna za ptice te 9 područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove. Zajedno s PP Dinara, područja ekološke mreže HR1000028 i HR5000028 (POP i POVS Dinara) prostorno su najzastupljenija područja te se velikim dijelom međusobno preklapaju. Krajobrazno, ovo područje obilježeno je kontrastom visoko-planinskog krškog područja, siromašnog vodom i s prostranim planinskim pašnjacima te povremenim strmim i nepristupačnim liticama, te rijeke Cetine uz čiji tok su se oblikovala vlažna krška polja, plodna i bogata životom.

Područje plana upravljanja obuhvaćeno je s devet jedinica lokalne samouprave (gradovi Knin, Vrljika, Sinj i Trilj te općine Biskupija, Civljane, Kijevo, Hrvace, Otok) (Tablica 3.). Većina gradova i općina spada u područje od posebne državne skrbi, a prema indeksu ekonomske razvijenosti velik dio područja gospodarski je nerazvijen. Demografski trend područja izrazito je negativan, te danas ovdje živi najmanje stanovnika otkad se statistički obrađuju podaci (Tablica 4.).

Tablica 3 Popis naselja unutar Parka prirode Dinara i njihova površina

Općina	Županija	Površina
Civljane	Šibensko-kninska	691.85 ha
Hrvace	Splitsko-dalmatinska	10822.03 ha
Kijevo	Šibensko-kninska	5827.78 ha
Knin	Šibensko-kninska	9743.33 ha
Biskupija	Šibensko-kninska	667.18 ha
Otok	Splitsko-dalmatinska	60246.84 ha
Sinj	Splitsko-dalmatinska	6381.22 ha
Trilj	Splitsko-dalmatinska	4223.69 ha
Vrljika	Splitsko-dalmatinska	12291.10 ha

Izvor: Bioportal

Tablica 4 Broj stanovnika u JLS u području obuhvata Plana upravljanja

JLS	2021.	2011.	2001.
Sinj	23.574	24.826	25.373
Vrlika	1.706	2.177	2.705
Knin	11.755	15.407	15.190
Trilj	8.228	9.109	10.799
Otok	5.040	5.474	5.782
Biskupija	1.174	1.699	1.669
Civljane	171	239	137
Kijevo	280	417	533
Hrvace	3.151	3.617	4.116

Izvor: Popis stanovnika 2021., 2011. i 2001. godine, Državni zavod za statistiku

Područje ekološke mreže HR1000029 Cetina (izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929 Rijeka Cetina - kanjonski dio) obuhvaća rijeku Cetinu od izvorišta do grada Trilja, kao i nekoliko polja u kršu uz samu rijeku: Paško, Suho, Sinjsko i Hrvatačko polje. Dio koji se poklapa s područjem HR2000929 Rijeka Cetina - kanjonski dio obuhvaćen je PU 6034-1.

Područje ekološke mreže HR2001344 Novkovići – Bošnjakuša nalazi se u sjevernom dijelu PP Dinara te obuhvaća lijeve pritoke rijeke Butižnice, dok HR2000917 Krčić uključuje krški tok rijeke Krčić s kanjonom dolinom i sedrenim slapovima, Šarena jezera i okolno područje pod suhim travnjačkim površinama i oranicama. Područje ekološke mreže HR2000020 Područje oko Velike Čulumove pećine nalazi se u blizini naselja Kijevo. Sukladno nazivu, karakterizira ga špilja Velika Čulumova pećina, dugačka oko 300m, te okolno područje.

Iz naziva su jasni i prostorni obuhvati područja ekološke mreže HR2001314 Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem i HR2001313 Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem. Kod izvorišnog dijela nalazi se i Spomenik prirode Vrela rijeke Cetine, proglašen 1972. godine, koji uključuje prvih 200 m toka, a sastoji se od nekoliko vrela koja su nastavci izoliranih podzemnih tokova dinarskog masiva što u dodiru s nepropusnim laporima izbijaju na površinu. Tri su glavna izvora rijeke Cetine tj. vrela: Veliko ili Cetina vrilo, Vukovića vrilo i Batića vrilo. Na južni dio Srednjeg toka Cetine nastavlja se područje ekološke mreže HR2000936 Ruda, koje uključuje izvor i gornji dio pritoke rijeke Cetine pod nazivom Ruda, kod istoimenog naselja u općini Otok. Ovo područje djelomično zalazi i u Značajni krajobraz Ruda, proglašen 2011. godine, koji također obuhvaća izvor i gornji kanjonski dio te rijeke, ali u nešto širom obimu jer uključuje i okolno područje. Nešto južnije nalaze se područja ekološke mreže HR2001395 Grab i HR2001201 Izvor Grab, koji obuhvaćaju gornji dio i izvor pritoke rijeci Rudi, zvane Grab, kod istoimenog naselja, unutar općine Trilj.

3.2. KLIMA

Iako je područje Dinare znatno udaljeno od Jadranskog mora te postoje još dva usporedna planinska niza između obale i Dinare, do nje ipak prodiru tople morske struje i maritimni klimatski utjecaji. Jugozapadni obronci su stoga pod izraženim utjecajem mediteranske klime (Ljubičić i sur., 2022).

Ovisno o nadmorskoj visini, na području Dinare prevladavaju tri tipa klime. Umjereno topla vlažna klima sa svježim ljetom (Cfc) izmjenjuje se sa submediteranskom klimom s toplim ljetima i hladnijim zimama na nižim

visinama. Na višim nadmorskim visinama prevladava vlažna snježno-šumska klima sa svježim ljetom (Dfc), čije su karakteristike česta i velika naoblaka, visoka relativna vlažnost zraka, česte magle te prosječna mjesečna temperatura viša od 10°C samo tijekom ljetnih mjeseci. U najtoplijem mjesecu godine prosječna temperatura zraka je 18°C, a u najhladnijem mjesecu između 0 i -3°C (Trinajstić i Šugar, 1972).

Godišnja količina oborina na području Dinare je oko 2000 mm, s tim da su na nižim predjelima padaline raspoređene neravnomjerno tijekom godine, odnosno na nižim predjelima je izražena ljetna suša dok su na većim visinama česti ljetni pljuskovi. U hladnijoj polovici godine padaline se često javljaju u obliku snijega i nešto su obilnije nego u ostatku godine (Ljubičić i sur., 2022).

Prema klimatskim podacima za Sinj i Sinjsko polje, to je područje obilježeno umjereno toplom vlažnom klimom s vrućim ljetima (Cfa). Godišnji hod vlažnosti zraka ima izraženi minimum za vrijeme ljeta, a maksimum za vrijeme zime, posebno tijekom studenog, kada je najviše i padalina. Vjetrovi su dominantno sjeverni, s tim da najčešće pušu sjeverozapadni i sjeveroistočni vjetrovi. Značajni utjecaj imaju i vjetrovi južnog-jugoistočnog smjera (Ratković, 2019). Za navedeno područje zabilježene su i promjene klimatskih elemenata između 1981. i 2010. godine te trendovi – porast srednje mjesečne temperature je zabilježen u ožujku, svibnju, lipnju, srpnju i studenom, a pad u rujnu i listopadu. Općenito, zime su blago toplije, a najznačajniji porast temperature je kroz ljetno razdoblje. Zabilježen je i porast ukupne godišnje količine padalina te općenito velike promjene količine padalina u jesenskim, zimskim i ranoproljetnim mjesecima (Ratković, 2019).

Područje zaleđa Dalmacije čini izrazito osjetljivo područje na klimatske promjene (Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu, NN 46/2020). U periodu do 2040. godine očekuje se smanjenje količine vode u vodotocima i na izvorštima, u podzemlju i snižavanje razine podzemnih voda. Očekuje se i porast temperature vode ali i povećana učestalost i intenzitet poplava i bujica. I drugi ekosustavi (kamenjarski, šumski) pod utjecajem su klimatskim promjena a tu su najosjetljivije vrste prilagođene na život u uskom rasponu ekoloških uvjeta, tzv. specijalisti i endemi. Klimatske promjene već i sada dodatno potiču širenje invazivnih vrsta a u budućnosti se očekuje i sve veći pritisak tih vrsta na autohtona staništa i vrste (Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu, NN 46/2020).

3.3. BIORAZNOLIKOST

U ovom poglavlju iznosimo opis ciljnih staništa područja ekološke mreže i zaštićenih područja obuhvaćenih Planom upravljanja, te navodimo vrste koje se vezuju uz predmetna staništa, tzv. vezane vrste. Osim toga, navode se i staništa i vrste koje nisu ciljne za područja ekološke mreže, ali se prepoznaju kao prirodne vrijednosti područja. Ciljni stanišni tip područja ekološke mreže Natura 2000 je definiran prema Prilogu I Direktive o staništima i opisan u europskom interpretacijskom priručniku. Vezane vrste su reprezentativne vrste određenog ciljnog stanišnog tipa, dakle one čiji je životni ciklus vezan uz ciljni stanišni tip, te kao takve mogu biti dobri indikatori njegovog stanja. Vezane vrste mogu ujedno biti i ciljne vrste ekološke mreže Natura 2000 prema Prilogu II Direktive o staništima.

Na početku analize stanja svakog ciljnog stanišnog tipa u tabličnom pregledu dajemo poveznicu između Natura 2000 stanišnog tipa i staništa sukladno Nacionalnoj klasifikaciji staništa za sva područja ekološke mreže i zaštićena područja. Nacionalna klasifikacija staništa se definira sukladno Pravilniku o popisu stanišnih tipova i karti staništa (NN 27/2021).

Prijetnje i pritisci identificirani na područjima obuhvaćenim Planom upravljanja te prirodne i kulturne vrijednosti na koje utječu su prikazani u Prilogu III, a njihova detaljna analiza prikazana je kroz evaluacije stanja pojedinih Tema u Poglavlju 4.

Opći pregled

Na području obuhvaćenom Planom upravljanja postoji veliki broj biljnih i životinjskih vrsta od kojih su mnoge zaštićene, rijetke, ugrožene ili endemične te kao takve značajne i na nacionalnoj i na europskoj razini. U sklopu ekološke mreže na području obuhvaćenim Planom upravljanja utvrđeno je 12 ciljnih stanišnih tipova (Tablica 5.), 32 ciljne vrste (osim ptica) (Tablica 6.) te 34 vrste ptica (Tablica 7.). Osim toga, prepoznati su i dodatni tipovi staništa te skupine i vrste kao prirodne vrijednosti područja upravljanja koje se navode u opisima ekosustava.

Na području Plana upravljanja zabilježeno je 45 različitih tipova staništa temeljem nacionalne klasifikacije staništa (NKS) (Bardi i sur. 2016, Antonić i sur. 2004) koja se na terenu pojavljuju zasebno ili kao mozaične površine dva ili više staništa (MINGOR, 2020). Područje karakterizira visoki stupanj biološke raznolikosti i endemizma zahvaljujući dobroj očuvanosti područja, raznolikosti staništa, ali i specifičnom biogeografskom položaju pojasa Dinarskog krša u Hrvatskoj, te činjenici da je ovo područje služilo kao refugij mnogim europskim vrstama u vrijeme oledbi (MINGOR, 2020). U Prilogu I se nalazi popis kartiranih staništa.

Samo na području Parka prirode do sad je ukupno zabilježeno i 42 vrste sisavaca, 191 vrsta ptica, osam vrsta vodozemaca, 21 vrsta gmazova, 602 vrste beskralješnjaka (252 leptira, 72 puževa, 50 ravnokrilaca i 35 kornjaša), 46 svojti mahovina i 61 vrsta lišajeva te 1164 biljnih vrsta, podvrsta i hibrida (MINGOR, 2020). Područja Natura 2000 koja su obuhvaćena ovim planom, a ne preklapaju se u potpunosti s Parkom prirode, dodatno doprinose ukupnom broju vrsta i staništa. Osim toga, činjenica da su određene skupine i slabo istražene ukazuje na potrebu da se popis vrsta i staništa i u budućnosti upotpunjuje.

Tablica 5 Ciljni stanišni tipovi na području obuhvaćenom Planom upravljanja

KOD	CILJNI STANIŠNI TIP ¹	IDENTIFIKACIJSKI BROJ PODRUČJA EM →								
		HR5000028	HR2001344	HR2000917	HR2000020	HR2001314	HR2001313	HR2000936	HR2001395	HR2001201
3150	Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i>					✓				
32A0	Sedrene barijere krških rijeka Dinarida			✓						
3260	Vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitricho-Batrachion</i>					✓	✓			
4060	Planinske i borealne vrištine	✓								
4070	Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>)	✓								
6170	Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	✓								
62A0	Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	✓				✓	✓			
6210	Suhi kontinentalni travnjaci (<i>Festuco-Brometalia</i>)	✓								
6540	Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i>					✓	✓			
8120	Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	✓								
8210	Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom	✓								
8310	Špilje i jame zatvorene za javnost	✓		✓	✓	✓	✓			✓

Izvor: UEM

¹ Kopneni stanišni tipovi prema Priručniku za određivanje kopnenih staništa u Hrvatskoj prema Direktivi o staništima EU (Topić i Vukelić, 2009), Podzemni stanišni tipovi prema Priručniku za određivanje podzemnih staništa u Hrvatskoj prema Direktivi o staništima EU (Sanja Gottstein, 2010)

Tablica 6 Ciljne vrste (osim ptica) na području obuhvaćenom Planom upravljanja

SKUPINA ²	HRVATSKI NAZIV	IDENTIFIKACIJSKI BROJ PODRUČJA EM →										
		ZNANSTVENI NAZIV	HR5000028	HR2001344	HR2000917	HR2000020	HR2001314	HR2001313	HR2000936	HR2001395	HR2001201	
F	oštrulja	<i>Aulopyge huegelii</i>							✓	✓		
F	podbila	<i>Chondrostoma phoxinus</i>								✓		
F	cetinski vijun	<i>Cobitis dalmatina</i>						✓	✓			
F	pijurica	<i>Phoxinellus alepidotus</i>							✓			
F	glavočić crnotrus	<i>Pomatoschistus canestrinii</i>										
I	bjelonogi rak	<i>Austropotamobius pallipes</i>						✓	✓	✓	✓	
I	potočni rak	<i>Austropotamobius torentium</i>		✓					✓			
I	istočna vodendjevojčica	<i>Coenagrion ornatum</i>						✓				
I	jezerski regoč	<i>Lindenia tetraphylla</i>			✓							
I	velika četveropjega cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>	✓									
I	mirišljavi samotar	<i>Osmoderma barnabita</i>	✓									
I	dalmatinski okaš	<i>Protoerebia afra dalmata</i>	✓		✓			✓				
I	alpska strizibuba	<i>Rosalia alpina</i>	✓									
M	vuk	<i>Canis lupus</i>	✓									
M	dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	✓									
M	dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>					✓		✓			
M	oštrouhi šišmiš	<i>Myotis blythii</i>	✓				✓					
M	dugonogi šišmiš	<i>Myotis capaccinii</i>					✓		✓			
M	riđi šišmiš	<i>Myotis emarginatus</i>							✓			
M	veliki šišmiš	<i>Myotis myotis</i>	✓				✓					

² I = beskralježnjak (eng. *invertebrate*); M = sisavac (eng. *mammal*); F = riba (eng. *fish*), P = biljka (eng. *plant*), R = gmaz (eng. *reptile*), B = ptica (eng. *bird*)

SKUPINA ²	HRVATSKI NAZIV	IDENTIFIKACIJSKI BROJ PODRUČJA EM →									
		ZNANSTVENI NAZIV	HR5000028	HR2001344	HR2000917	HR2000020	HR2001314	HR2001313	HR2000936	HR2001395	HR2001201
M	Blazijev potkovnjak	<i>Rhinolophus blasii</i>				✓		✓			
M	južni potkovnjak	<i>Rhinolophus euryale</i>	✓		✓	✓		✓			
M	veliki potkovnjak	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>			✓	✓		✓			
M	mali potkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>				✓	✓	✓			
M	balkanska divokoza	<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>	✓								
M	medvjed	<i>Ursus arctos</i>	✓								
P	Skopolijeva gušarka	<i>Arabis scopoliana</i>	✓								
P	dinarski rožac	<i>Cerastium dinaricum</i>	✓								
P	livadni procjepak	<i>Chouardia litardierei</i>					✓	✓			
P	močvarna gladiola	<i>Gladiolus palustris</i>					✓				
R	barska kornjača	<i>Emys orbicularis</i>					✓	✓			
R	planinski žutokrug	<i>Vipera ursinii macrops</i>	✓								

Izvor: UEM

Tablica 7 Ciljne vrste ptica na području obuhvaćenom Planom upravljanja

GSKUPINA ⁴	HRVATSKI NAZIV	ZNAJSTVENI NAZIV	IDENTIFIKACIJSKI BROJ PODRUČJA EM →	HR1000029	HR1000028
			Status ³		
B	crnoprugasti trstenjak	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	G, Z	✓	
B	mala prutka	<i>Actitis hypoleucos</i>	G	✓	
B	vodomar	<i>Alcedo atthis</i>	G	✓	
B	jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	G	✓	✓
B	primorska trepteljka	<i>Anthus campestris</i>	G	✓	✓
B	suri orao	<i>Aquila chrysaetos</i>	G		✓
B	ušara	<i>Bubo bubo</i>	G	✓	✓
B	ćukavica	<i>Burhinus oediconemus</i>	G	✓	
B	kratkoprsta ševa	<i>Calandrella brachydactyla</i>	G	✓	✓
B	leganj	<i>Caprimulgus europaeus</i>	G	✓	✓
B	zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	G	✓	✓
B	eja močvarica	<i>Circus aeruginosus</i>	G, Z	✓	
B	eja strnjarica	<i>Circus cyaneus</i>	Z	✓	✓
B	eja livadarka	<i>Circus pygargus</i>	G	✓	
B	kosac	<i>Crex crex</i>	G	✓	
B	planinski djetlić	<i>Dendrocopos leucotos</i>	G		✓
B	vrtna strnadica	<i>Emberiza hortulana</i>	G		✓
B	planinska ševa	<i>Eremophila alpestris</i>	G		✓
B	mali sokol	<i>Falco columbarius</i>	Z	✓	
B	sivi sokol	<i>Falco peregrinus</i>	G	✓	✓

³ G=gnjezdarica; P=preletnica; Z=zimovalica⁴ I = beskralježnjak (eng. *invertebrate*); M = sisavac (eng. *mammal*); F = riba (eng. *fish*), P = biljka (eng. *plant*), R = gmaz (eng. *reptile*), B= ptica (eng. *bird*)

GSKUPINA ⁴	HRVATSKI NAZIV	ZNAJSTVENI NAZIV	IDENTIFIKACIJSKI BROJ PODRUČJA EM →		
			Status ³		
				HR1000029	HR1000028
B	crvenonoga vjetruša	<i>Falco vespertinus</i>	P	✓	
B	ždral	<i>Grus grus</i>	P	✓	
B	čapljica voljak	<i>Ixobrychus minutus</i>	G	✓	
B	rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	G	✓	✓
B	sivi svračak	<i>Lanius minor</i>	G	✓	✓
B	ševa krunica	<i>Lullula arborea</i>	G	✓	✓
B	veliki ronac	<i>Mergus merganser</i>	G	✓	
B	škanjac osaš	<i>Pernis apivorus</i>	G	✓	
B	pjegava grmuša	<i>Sylvia nisoria</i>	G	✓	✓
B	crvenonoga prutka	<i>Tringa totanus</i>	G	✓	
B	značajne negnijezdeće (selidbene) populacije ptica (divlja patka <i>Anas platyrhynchos</i> , glavata patka <i>Aythya ferina</i> , patka batoglavica <i>Bucephala clangula</i> , vivak <i>Vanellus vanellus</i>)			✓	

Izvor: UEM

3.3.1. Ekosustavi kamenjarskih i mozaičnih staništa i vezane vrste

Tablica 8 Stanišni tipovi kamenjarskih i mozaičnih staništa i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta

Stanišni tip	Vezane vrste	Ugroženost vrsta	Endemičnost vrsta
Planinske i borealne vrištine (4060)	orhideje**	da	
Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci (6170)	planinski žutokrug	da	da
	orhideje**	da	
	apolon**	da	
Istočno submediteranski suhi travnjaci (Scorzoneretalia villosae) (62A0)	vuk		
	krška gušterica**		da
	leptir <i>Polyommatus (Agrodiaetus) damon</i> **	da	
	dalmatinski okaš		da
	dalmatinska tila**		da
	žuta sirištara*		
	planinski ušljivac**		
	skopolijeva gušarka		da
Suhi kontinentalni travnjaci (Festuco-Brometalia) (6210*)	orhideje	da	
Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom (8210) i Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i> (8120)	balkanska divokoza		da
	mrki gušter**		da
	oštroglava gušterica**		da
	velebitska gušterica**		da
	skopolijeva gušarka		da
	dinarski rožac		da
	dinarski voluhar		
Mozaik travnjaka, makije i poljoprivrednih površina**	šara poljarica**		da
	dalmatinski okaš		da

** vrste i staništa koji nisu ciljni ali su značajni za zaštićena područja

Prema karti staništa (Bardi i sur. 2016) najveći dio površine Parka prirode Dinara, gotovo 50% ukupne površine, zauzimaju upravo različiti tipovi travnjačkih staništa. Osim toga, područja ekološke mreže koja se nalaze izvan granica Parka (18% područja obuhvaćeno ovim Planom) također su značajnim dijelom

prekrivene travnjačkim površinama osim što na područjima uz Cetinu do naglaska dolaze vlažni travnjaci. Međutim, velik dio površina travnjaka je pod sukcesijom te ako se uzmu u obzir površine otvorenih šikara koje zarastaju travnjake, onda travnjaci na Dinari prekrivaju oko 70% površine (Škunca, L i sur. 2020).

Specifičan način sezonskog stočarenja, gdje ljeti stočari vode stoku na „izdig“ u više predjele planine te se tamo s njom zadržavaju do dolaska jeseni i prvih snjegova, uvjetovao je nastanak vrijednosti osobitih za ovaj kraj – uz etnološku i graditeljsku baštinu, autohtone pasmine prilagođene na oštre ekološke uvjete, ovdje su nastala i vrijedna antropogeno uvjetovana, doprirodna staništa u obliku travnjaka (MINGOR, 2020).

Ciljni stanišni tipovi kamenjarskih travnjaka čine i većinu travnjačkih površina na ovom području. Tako je ciljni stanišni tip kamenjarskih travnjaka **Istočni submediteranski suhi travnjaci (*Scorzoneretalia villosae*)** koji zahvaća sve suhe travnjake ispod 1200-1300 mnv, najzastupljeniji (Škunca, L i sur. 2020). Ovi travnjaci u prošlosti su se koristili kao pašnjaci i košarice, no napuštanjem tih djelatnosti prirodna vegetacijska sukcesija je uznapredovala te su ti travnjaci u procesu zarastanja prvenstveno u termofilne šikare i šume hrasta medunca te u sastojine borovica (*Juniperus* sp.), a manjim dijelom i u dračike (MINGOR, 2020). Ovi su tipovi travnjaka i floristički i faunistički bogati endemičnim i ugroženim predstavnicima, na primjer: endemične vrste flore bebijski karanfil (*Dianthus petraeus*), ilirska prženica (*Knautia illyrica*), gomoljasta zečina (*Centaurea tuberosa*), mekolisna majčina dušica (*Thymus bracteosus*) i druge; velik broj vrsta kaćuna (Orchidaceae) s rijetkim predstavnicima poput pčeline kokice (*Ophrys apifera*), bumbarove kokice (*Ophrys fuciflora*), kožastog kaćuna (*Orchis coriophora*) te endemične dinarske kokice (*Ophrys dinarica*) (MINGOR, 2020). Na travnjačkim staništima nalazimo i osjetljivu vrstu danjeg leptira planinskog sivorubog plavca (*Polyommatus damon*), poznatog sa samo tri nalazišta u Hrvatskoj, te ciljnu vrstu **dalmatinskog okaša (*Protoerebia afra dalmata*)**, koji koristi travnjačke površine u mozaiku s makijom i područja koja zarastaju u grmove borovice (*Juniperus* sp) (MINGOR, 2020). U planinskim područjima na osunčanim i strmim kamenitim obroncima dolazi i rijetka vrsta leptira apolon (*Parnassius apollo*) (MINGOR, 2020).

Na području Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem, uz sam rub Hrvatačkog polja (lokaliteta Greda), ovaj tip staništa je bitan i za stenoendemsku vrstu dalmatinsku tilu (*Dalmatocytisus dalmaticum* (Vis.) Trinajstić) čija rasprostranjenost je potvrđena tek na 30 mikrolokaliteta uz naselja Sinj, Otok i Trilj na specifičnoj geološkoj podlozi vapnenskih lapora. Ukupna površina na kojoj se vrsta pojavljuje procijenjena je na 1,5 km² (Milović i sur., 2022).

Stanišni tip **Planinskih i pretplaninskih vapnenačkih travnjaka (6170)** nalazimo iznad 1200-1300 nmv i drugi je po zastupljenosti na području Dinare (Škunca, L i sur. 2020). Pretplaninski i planinski travnjaci razvijeni su na plitkim, skeletoidnim planinskim crnicama, te plićim ili dubljim smeđim karbonatnim tlima. Ovdje spadaju i rudine - travnjaci same vršne planinske zone gdje su klimatski i edafski uvjeti ekstremni i ne pogoduju razvoju drvenaste vegetacije (MINGOR, 2020). Osim na samim vrhovima planine gdje travnjaci čine rudine, planinski travnjaci pojavljuju se i niže, u šumskoj zoni, uslijed mikroklimatskih ili antropogenih utjecaja (MINGOR, 2020). Unatoč znatnom napuštanju ekstenzivnog stočarstva prvenstveno na višim nadmorskim visinama, na Dinari travnjaci i dalje prekrivaju velike površine, jer je proces zarastanja zbog ekoloških uvjeta relativno spor (Hruševar, 2012, Milanović, 2012).

Na planinskim rudinama nalazimo ugrožene i osjetljive vrste poput žute sirištare tj. srčenjaka (*Gentiana lutea* ssp. *symphyandra*), orhideje pčeline kokice (*Ophrys apifera*) te planinskog ušljivca (*Pedicularis hoermanniana*) (Budinski, usm., 2023). Planinske rudine poznato su i stanište ciljne vrste **Skopolijeve gušarke (*Arabis scopoliana*)** (Budinski, usm., 2023).

Kao jednu od najznačajnijih vrsta faune gmazova na dinarskim rudinama svakako valja istaknuti ciljnu vrstu **planinskog žutokruga (*Vipera ursinii macrops*)**, čiji je to najvažniji lokalitet u Hrvatskoj, s obzirom da se

smatra da i do 95% hrvatske populacije dolazi na području masiva Dinare (MINGOR, 2020) i to u rasponu od 1300 do 1700 mnnv (Budinski, usm., 2023). Prisutna je na širem području vrha Velika Duvjakuša, odgovarajućeg staništa sve od Jankovog brda do Vještića gore (Budinski, usm., 2023). Ova svojta smatra se balkanskim endemom pretežno dinarskog areala, koji naseljava visoko-planinske livade u Hrvatskoj, BiH, Srbiji, Crnoj Gori, Albaniji i Makedoniji (Jelić i Baškiera, 2014). Zanimljivo je da su na ovom području prisutne sve tri vrste roda *Vipera* (poskok, žutokrug, riđovka), a izdvajaju se različitim izborom mikrostaništa (poskok na osojnom kamenjaru, žutokrug na bujnijim travnjacima, riđovka uz zasjenu drveća ili grmlja). Ovo je najjužnija populacija ove vrste u Hrvatskoj koja se arealom nadovezuje na populaciju riđovke u BiH (Budinski, usm., 2023)

Osim planinskog žutokruga, kamenjarska staništa Dinare bitni su lokaliteti populacija četiriju regionalnih endemskih vrsta gmazova - mrki gušter (*Algyroides nigropunctatus*), oštroglava gušterica (*Dalmatolacerta oxycephala*), velebitska gušterica (*Iberolacerta horvathi*), krška gušterica (*Podarcis melisellensis*) (MINGOR, 2020), dok zmiju šaru poljaricu (*Hierophis gemonensis*) koja je također regionalni endem, nalazimo u mozaiku staništa krških područja, poljoprivrednih površina i naselja (Arnold i Ovenden, 2002).

Ciljni stanišni tip **Suhi kontinentalni travnjaci (*Festuco-Brometalia*) 6210 *** obuhvaća najmanju površinu te je istraživanjima provedenim 2020.-21. godine u sklopu Dinara back to LIFE projekta zabilježen duž masiva Dinare, ali na malim površinama planinskih dolaca. Ovaj stanišni tip mnogo je manje zastupljen na Dinari u odnosu na prethodna dva ciljna kamenjarska travnjačka stanišna tipa. Radi se o mezofilnim travnjacima koji zauzimaju manje površine i dolaze uglavnom na mjestima s dubljim tlom, poput polja i ponikvi na višim nadmorskim visinama, a neki i dalje služe kao košanice.

Na svim tipovima krških travnjaka prisutan je značajan broj orhideja. Tako se na obroncima Dinare, osim već spomenute pčeline kokice, može naći vrlo prepoznatljiva bazgina kukavica (*Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó), ali između ostalih i rijetka i ugrožena jadranska kozonoška (*Himantoglossum adriaticum* H. Baumann).

Osim kamenjarskih travnjaka u vršnim zonama fragmentarno dolazi i ciljno stanište **Planinskih i borealnih vriština 4060**. To su sastojine malih, pleglih grmova koji su na taj način prilagođeni uvjetima izloženosti jakim vjetrovima te debelom snježnom pokrivaču (Topić i Vukelić, 2009). Razvijaju se uglavnom uslijed smanjenja ili prestanka ispaše na planinskim i pretplaninskim travnjacima, a karakterizira ih vrlo gust pokrov niskih drvenastih vrsta uglavnom nezanimljivih za ispašu (Topić i Vukelić, 2009)..

Ciljna staništa **Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom 8210** te **Karbonatna točila *Thlaspietea rotundifolii* 8120** prisutna su na Dinari i Krčiću. Obzirom na nepovoljne stanišne uvjete i nedostatak tla, ovdje nalazimo karakteristične zajednice biljaka točilarki. Ovo je stanište s aspekta ekoloških uvjeta vrlo zahtjevno, stoga broj vrsta flore i faune ovdje nije velik, ali ih čine visoko specijalizirani predstavnici, poput subendemičnih biljaka nježne pjeskarice (*Arenaria gracilis*) i ciljne vrste **Skopolijeve gušarke** (*Arabis scopoliana*), te ugroženih vrsta ptica (obrađene u nastavku teksta) (MINGOR, 2020). Pod liticama stijena često se razvijaju sipari ili točila specifičnog flornog sastava, s nekim vrijednim i endemičnim biljnim zajednicama i njihovim predstavnicima, poput **dinarskog rošca** (*Cerastium dinaricum*) (MINGOR, 2020). U pukotinama stijena razvijena je zajednica ilirsko-dinarskih vapnenačkih stijena (sveza *Micromerion croaticae*), a na siparima vegetacija gorskih, pretplaninskih i planinskih točila (sveza *Silenion marginatae*) (MINGOR, 2020).

Potrebno je na masivu Dinare istaknuti jedinu hrvatsku autohtonu populaciju ciljne vrste **balkanske divokoze** (*Rupicapra rupicapra balcanica*) koja broji svega oko 60 jedinki (Rezić, 2022) i na hrvatskoj strani Dinare se zadržava samo zimi (Crvene grede), a topliji dio godine provodi u BiH (Troglav, Klečari) te joj ključna staništa čine nepristupačna vršna mjesta kao što su stijene i sipari Dinare.

Područje kamenjarskih, krških staništa Dinare izuzetno je važno za ciljnu vrstu **dinarskog voluhara** (*Dinaromys bogdanovi*), vrstu koja se smatra endemom Dinarida. Dinarski voluhar mali je sisavac i reliktna je vrsta tercijsara i prepoznatljiva životinja krškog područja Dinarida. Vezan je za velik raspon visinskih pojaseva, no koristi staništa s izraženim krškim oblicima kao što su stijene, vrtače, sipari, špilje i jame (Budinski, usm., 2023). Ova je vrsta na globalnom Crvenom popisu vrsta prema kriterijima IUCN-a procijenjena kao osjetljiva (VU) (Kryštufek, 2018). Ipak, za populaciju s Dinare koja pripada sjeverozapadnoj genetičkoj liniji (ESU longipedis) ove vrste smatra se da se nalazi pod većim stupnjem ugroženosti (Kryštufek, 2008; Tvrtković, 2008).

Osim divokoze i dinarskog voluhara, krška i mozaična staništa Dinare čine bitna područja za populaciju **vuka** (*Canis lupus*) koji je i ciljna vrsta ovog područja ekološke mreže. Kao vršni mesojed vuk nije vezan za određeni tip staništa (Boitani i Ciucci, 1992), a ključan faktor njegove prisutnosti čini dostupnost plijena - parnoprstaša. Temeljem nacрта ciljeva očuvanja ustupljenih od strane Mingora, na Dinari je cilj očuvati najmanje 3 čopora.

Ciljne vrste ptica vezane za kamenjarska i mozaična staništa

Na submediteranskim i epimediteranskim travnjacima (uključujući i „suhopolja“⁵) koji čine veliku površinu područja Dinare, možemo naći vrste poput **primorske trepteljke** (*Anthus campestris*), primorske bjeloguze (*Oenanthe hispanica*), sivkaste bjeloguze (*Oenanthe oenanthe*), ali takva staništa služe i kao lovište **surom orlu** (*Aquila chrysaetos*), gdje osim **jarebice kamenjarke** (*Alectoris graeca*), lovi zečeve i ostali raznoliki plijen. Mozaična područja na kršu predstavljaju stanište **zmijara** (*Circaetus gallicus*). Ta se staništa odlikuju relativno malom količinom padalina ljeti i velikim brojem sunčanih sati, što osim velike količine plijena (gmazova) omogućuje i termale koje ta vrsta koristi za efikasniji lov uz mali utrošak energije. Procjena brojnosti navedena u SDFu POP Cetina za primorsku trepteljku iznosi 100-150 parova dok za POP Dinara iznosi 2000-2500 gnijezdećih parova, dok se za jarebicu kamenjarku procjenjuje da je na području POP Cetina prisutno 50-100 parova, a na POP Dinara 300-600. Procjena od 2000-2500 parova primorske trepteljke u POP Dinara je vjerojatno precijenjena i zastarjela jer je dobivena na osnovu ekstrapolacije na ukupnu površinu suhih travnjaka koji su velikim dijelom u sukcesiji. Ova vrsta preferira potpuno otvorena staništa, a izbjegava travnjake s raštrkanim drvećem i grmljem, koje karta staništa ne razlikuje od potpuno otvorenih travnjaka. Procjena za zmijara iznosi tek 2-3 para na području POP Cetina i 3-4 na POP Dinara s tim da se svi parovi gnijezde na granici oba POP-a pa tako i koriste prostor oba POP-a.

Suhopolja na području općine Kijevo i grada Vrlike koja nalazimo na samoj granici POP Cetina i POP Dinara, su jedina staništa **ćukavice** (*Burhinus oedicephalus*) unutar ovog plana upravljanja. Na takvim staništima nalazimo i **kratkoprstu ševu** (*Calandrella brachydactyla*), no dok nju zadovoljavaju manje površine, ćukavici je nužan veći otvoren prostor.

Iako procjena broja ćukavice unutar POP Cetina iznosi 2-5 parova, posljednje gnježđenje je zabilježeno 2020. godine. 2021., 2022. i 2023. godine se vrsta uopće nije gnijezdila na području POP Cetina (Budinski i Sotinac, 2022; Budinski, usm., 2023). Kratkoprsta ševa procijenjena je na 50-100 parova unutar POP Cetina i 5-10 parova na području Dinare i također je u izrazitom padu. 2022. godine se nakon provedenih aktivnosti obnove travnjaka na graničnom području POP Cetina i POP Dinara kod zaseoka Duvnjaci u selu Koljane zabilježilo 5 parova (Budinski i Sotinac, 2022), dok je 2023. zabilježeno 10 parova (Budinski, usm., 2023).

⁵ Suha staništa nastala zatrpavanjem depresija bujičnim nanosima krupnog materijala (većinom kamen i šljunak)

Prirodni planinski travnjaci na vršnim dijelovima Dinare koji se formiraju na izloženim i zaobljenim vrhovima i grebenima na većoj nadmorskoj visini vjerojatno su jedino gnjezdilište ciljne vrste **planinske ševe** (*Eremophila alpestris*) u Hrvatskoj (Budinski i Sotinac, 2014), gdje se pretpostavlja da gnijezdi do 20 parova sdosta izraženom fluktuacijom, budući je hrvatska populacija te vrste samo krajnji ogranak znatno brojnije populacije na planinama u BiH. Ova vrsta za gniježđenje bira travnjake s jako niskom travom, mahovinom i golim tлом. Gnjezdarica travnjaka, većinom na prijelazu epimediterana prema pretplaninskim travnjacima je i **vrtna strnadica** (*Emberiza hortulana*) (Budinski i Sotinac, 2021) čija populacija naseljava tek nekoliko specifičnih lokaliteta s pogodnim staništem, a njihov broj na području Dinare se procjenjivao na najviše 50 gnjezdećih parova. Istraživanjima tijekom projekta Dinara back to LIFE je detaljno obišteno područje gnježđenja ove vrste i ukupna procjena je nešto veća, oko 70-100 parova, s tim da se vjerojatno značajan dio parova gnijezdi na minski nesigurnom području između Crvenih Greda i Vrdova.

Na golim ili biljem slabo obraslim stijenama i liticama obitava relativno malen broj vrsta ptica zbog specifičnih (skromnih) uvjeta staništa: hridna lastavica (*Hirundo rupestris*), modrokos (*Monticola solitarius*), brgljez kamenjar (*Sitta neumayer*), gavran (*Corvus corax*) i druge (MINGOR, 2020). Na ovakvim staništima gnijezde i vjetruša (*Falco tinnunculus*), **sivi sokol** (*Falco peregrinus*) te **suri orao** (*Aquila chrysaetos*). Sivi sokol je stancarica koja gnijezdi na visokim stijenama (MINGOR, 2020). Hrani se uglavnom pticama koje lovi u letu (MINGOR, 2020). Preferira lov iznad otvorenih staništa, ali lovi i iznad šumskih staništa. Često lovi ptice koje dolaze na pojilišta, a dosta se hrani pitomim i gradskim golubovima (MINGOR, 2020). Gniježđenje počinje već u veljači ili ožujku, a mlade ptice izlijeću iz gnijezda u svibnju i lipnju. Sivi sokol je uspješno obnovio svoju brojnost u Hrvatskoj, a i ostatku areala nakon drastičnog pada u drugoj polovici 20. stoljeća uzrokovanog pesticidima u okolišu (MINGOR, 2020). Pretpostavlja se da na dinari gnijezdi do 3 para sivog sokola dok na cijelom području POP Cetine 3-4 para (SDF) s time da sam kanjon koji je obuhvaćen PU 6034-1 ima pogodno stanište za gnijezdo sivog sokola pa time za pretpostaviti i minimalno jednog do 2 para.

Na području Parka prirode Dinara prema podacima iz 2009. nalazilo se gotovo 10% nacionalne populacije surog orla (Budinski, 2009). Prema najnovijim saznanjima (Budinski, usm., 2023) na Dinari trenutno postoji samo jedan aktivni par na području Surdupa, koji nije uvršten u ciljne vrste EM jer se nalazi unutar granica Parka ali van granica EM HR1000028 Dinara. Ova tipična predatorska vrsta se uglavnom hrani sisavcima i pticama srednje veličine (npr. zec, jarebica kamenjarka) koje lovi većinom na tlu. Povremeno se hrani i strvinom ili lovi krupniji plijen (npr. lisice ili domaće mačke). Plijen traži na otvorenim ili djelomično otvorenom staništu, povremeno i u otvorenim šumama. Stancarica je i parovi stalno žive na istom teritoriju. Gnijezdo najbližeg poznatog aktivnog para nalazi se na Kijeveskom Kozjaku, udaljenom tek nekoliko kilometara od granice područja ovog plana. Jedinke ovog para također koriste područje Parka između sela Kijevo i padina Dinare.

Djelomično otvorena staništa nastala postupnim zaraštavanjem suh travnjaka različitim vrstama grmlja i crnog bora naseljuju najviše grmuše (ciljna vrsta **pjegava grmuša** (*Sylvia nisoria*), grmuša čevrljinka (*Sylvia curruca*), istočna velika grmuša (*Sylvia hortensis*), grmuša pjenica (*Sylvia communis*), bjelobrka grmuša (*Sylvia cantilans*)), strnadice (strnadica cikavica (*Emberiza cia*), crnogrla strnadica (*Emberiza cirulus*), crnoglava strnadica (*Emberiza melanocephala*)) i svračci (**rusi svračak** (*Lanius collurio*), **sivi svračak** (*Lanius minor*)).

Mali sokol (*Falco columbarius*) je zimovalica polja uz Cetinu (Paško, Vrličko, Hrvatačko, Sinjsko), a koristi i krške zaravni uz polja (Podi), naročito plodnija (Bitelić, Gljev, Vinalić) (Budinski, usm., 2023). Procjenjuje se da zimi na ovom području obitava do 5 jedinki. **Crvenonoga vjetruša** (*Falco vespertinus*) koristi identična staništa, ali u proljetnoj seobi. **Ševa krunica** (*Lullula arborea*) je brojna gnjezdarica mozaičnih staništa nižih i srednjih nadmorskih visina, od ruba polja i jezera Peruća do gornje granice submediteranske (epimediteranske) vegetacije i termofilnih bukovih šuma. Na području POP Cetina se, prema podacima o

ciljnim vrstama ekološke mreže, procjenjuje na 10 do 20 gnijezdećih parova, dok na POP Dinari čak 300 do 500 parova. Brojnost u POP Cetina je vjerojatno višestruko veća od ove jer POP Cetina zahvaća i velika područja u kojima je vrsta prisutna na najnižim padinama Dinare, od izvora Krčića do sela Koljane.

Iako nije ciljna vrsta, pčelarica (*Merops apiaster*) je strogo zaštićena vrsta čije kolonije su česta pojava u odronima zemlje ili pijeska na području Dinare i Cetine.

3.3.2. Vodeni ekosustavi i vezane vrste

Tablica 9 Stanišni tipovi vodenih ekosustava i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta

Stanišni tipovi i Natura ili NKS kod	Vezane vrste	Ugroženost vrsta	Endemičnost vrsta
Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i> , 3150 Vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitriche-Batrachion</i> , 3260 i o Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi A.4.1.*	cetinski vijun	da	da
	oštrulja	da	
	istočna vodendjevojčica		
	barska kornjača		
	jezerski regoč	da	
	bjelonogi rak	da	
	potočni rak	da	
	pijurica	da	
	dugonogi šišmiš	da	
	cetinska ukliva**	da	da
	podbila	da	
	oštrulja	da	
	ilirski klen**		
	cetinska pastrva**		da
	drlja**		
Sedrene barijere krških rijeka Dinarida, 32A0			
Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i> , 6540	močvarni mačić***		
	livadni procjepak		
	barska kornjača		
	dalmatinsko zvonce**		
	močvarni plavac**	da	
Stalne stajačice**			

Stanišni tipovi i Natura ili NKS kod	Vezane vrste	Ugroženost vrsta	Endemičnost vrsta
Povremene stajačice			

** vrste i staništa koji nisu ciljni ali su značajni za područje PP Dinara

*** Istraživanjima (SMART) te naknadnom provjerom herbarskog materijala utvrđeno je da se radi o determinacijskoj pogrešci te da je ova vrsta greškom uključena u popis ciljnih vrsta POVS Dinara pa se sukladno tome neće dalje obrađivati u PU.

Ovim planom upravljanja obuhvaćena su vodena staništa i vezane vrste s područja dviju rijeka - rijeke Krke u području njenog nastanka (rječica Krčić duga 10,5 km, slap Krčić, rijeka Krka od izvora pa nizvodno cca 2,5 km te područje Šarenih jezera) te rijeka Cetina i njene pritoke i vlažna područja od izvora do grada Trilja. Osim toga, zahvaćeno je i vlažno područje oko manjih tokova u blizini mjesta Novkovići. Navedena područja su djelomično obuhvaćena Parkom prirode Dinara koji se preklapaju s područjima EM (Novkovići-Bošnjakuša, rječica i slap Krčić, izvor rijeke Krke, vlažna polja (Paško i Vrličko) i tok rijeke Cetine do Peručkog jezera, pritoka Rumin i područje ušća u Cetinu zajedno sa Hrvatačkim poljem i Miloševim jezerom te pritoka Grab), dok maleni dio toka rijeke Krke zajedno sa Šarenim jezerima te kontinuirano tok rijeke Cetine zajedno s Peručkim jezerom i rijekom Rudom (pritoka rijeke Grab) čine dio EM, ali su izvan granica Parka. Tri najveća izvora rijeke Cetine (Veliko vrilo, Vukovića vrilo i Batića vrilo) čine zasebno zaštićeno područje u kategoriji spomenika prirode. Tok rijeke Krke se nastavno na područje PP Dinara nalazi u području Značajnog krajobraza Krka-gornji tok te se nastavlja na Nacionalni park Krka (obuhvaćeno planovima upravljanja za područje NP Krka i ZK Krka - gornji tok). Od grada Trilja rijeka Cetina je obuhvaćena drugim planom upravljanja za područje Kanjona rijeke Cetine.

Sve navedene rijeke cijelim svojim tokovima se nalaze na području Hrvatske, dok se veliki dio njihovog slivnog područja nalazi u susjednoj Bosni i Hercegovini. Osim po količini i kvaliteti vode, navedeni tokovi su poznati i po prirodnom bogatstvu (broju endema i raznolikosti vrsta) i krajobraznoj ljepoti prvenstveno uvjetovanoj krškim reljefom (brojni izvori i ponori, kanjoni, brzaci, sedrene barijere) i umjerenom klimom. Kao krške rijeke koje čine značajan dio jadranskog sliva Hrvatske, imaju i bitnu gospodarsku ulogu pa se značajan udio Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije opskrbljuje vodom upravo s ovih područja, voda se koristi za navodnjavanje poljoprivrednih površina te se na ovom prostoru nalazi jedna mala HE - HE Krčić, te dvije HE od nacionalnog značaja (HE Peruća i HE Orlovac), što čini neke od ključnih prijetnji očuvanju bioraznolikosti vodenog ekosustava ovih tokova. Nizvodno od Trilja na rijeci Cetini nalaze se još tri HE (HE Đale, HE Kraljevac i HE Zakućac). Ukupni tok rijeke Cetine dug je 104 kilometra te je ovim planom upravljanja obuhvaćeno otprilike pola toka.

Izdvojene vrijednosti vodenog ekosustava ovog područja možemo podijeliti u tri grupe: vrijednosti vezane uz tok rijeka (ključan faktor je protočnost vode), vrijednosti stajaćih vodenih tijela (eutrofnih voda tj. stajačica) te poplavnih područja uz rubove vodenih tokova i stajačica (tršćaci i vlažne livade).

Protok vode bitan je za održavanje stanišnog tipa **Vodni tokovi s vegetacijom *Ranunculion fluitantis* i *Callitricho-Batrachion*** koji je ciljni stanišni tip na dva područja očuvanja značajna za staništa i vrste: Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem i Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem. Ovaj stanišni tip karakterizira razvijena podvodna i plivajuća vegetacija, a za njegov razvoj i očuvanje ključan je protok vode pa ga time često ugrožavaju zahvati čišćenja toka - kanaliziranje i betoniranje, vodocrpilišta i brane hidroelektrana. Uz protočnost vode vezane su i brojne vrste riba od kojih su podbila, cetinski vijun, pijurica i oštrulja, ciljne vrste ovog područja, dok su ilirski klen, potočna i cetinska pastrva te cetinska ukliva značajne endemske vrste riba prisutne u toku Cetine i njenim pritokama. **Podbila** (*Chondrostoma phoxinus*) je endem jadranskog sliva kojeg nalazimo u Cetini i Rudi. Jednako voli staništa s tekućom hladnijom vodom, kao i stajaće vode krških polja i jezera. Ovisno o vodostaju, dio godine provodi u podzemnim vodenim staništima (Čaleta i sur, 2015). **Cetinski vijun** (*Cobitis dalmatina*), stenoendem Cetine, živi u sporo tekućim i ujezerenim

dijelovima rijeke, u područjima gdje voda nije topla i gdje je dno pjeskovito, šljunkovito ili obraslo gustom podvodnom vegetacijom. **Oštrulja** (*Aulopyge huegelii*) je krški endem zapadnog Balkana i nastanjuje tekuće vode, uglavnom ponornice te u jesenskom razdoblju migrira u podzemne vode. Ilirski klen (*Squalius illyricus*) hrvatski je endem rasprostranjen u slijevu Cetine i Krke a u ovom području nalazimo ga u rijeci Rudi, dok stenoendem Cetine cetinska ukliva (*Telestes ukliva*) živi uglavnom u izvorima, pritocima i akumulacijama Cetine, a zadržava se iznad pijeska ili šljunka, dok u nepovoljnom dijelu godine i on zalazi u podzemlje. Drlja (*Scardinius dergle*), također jadranski endem, u Hrvatskoj je zabilježena samo u rijeci Rudi. Preferira sporo tekuće i stajaće vode. Nastanjuje mirnije tokove, riječne rukavce i poplavne zone s razvijenom vegetacijom (Čaleta i sur., 2015).

Istraživanja provedena 2019. godine pokazala su da populaciju pastrve u rijeci Cetini karakterizira filogenetski i evolucijski nezavisna linija čiju eventualnu podudarnost s nekim ranije opisanim vrstama ili potrebu za opisom kao nove vrste tek treba istražiti. Cetinska pastrva (*Salmo sp. Cetina*) uvelike dominira u Cetini, gdje je nađena na svim lokalitetima, od izvorišnog područja nizvodnije (Hrvatsko ihtiološko društvo, 2019). Velika je vjerojatnost da su ovdje također prisutni zubatak (*Salmo dentex*) kojeg navode stariji autori, a teoretski to može biti i sinonim za cetinski *Salmo sp.*. Pojedinačni primjerci primorske pastrve (*Salmo farioides*) zabilježeni su u Cetini, a prema HID (2019) njena prisutnost vjerojatno je posljedica poribljavanja. Ta hipoteza osobito je izgledna za dio toka uzvodno od Radmanovih mlinica. Istraživanjima Hrvastkog ihtiološkog društva 2019. u Cetini je potvrđena i prisutnost i potočne patrve (*S. Trutta*), koja je također unesena (MINGOR, 2020). Česta je riba u ovom području i jedna od glavnih ribolovnih vrsta. Naseljava brze, hladne i kisikom bogate tokove kamenitog i šljunkovitog tla.

Osim riba, ovaj tip voda koriste i rakovi pa tako na ovom području imamo dvije značajne vrste raka. Ciljna vrsta za područje EM Novkovići-Bošnjakuša te Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem je **potočni rak** (*Austropotamobius torrentium*). Za populaciju u Hrvatačkom polju postoji sumnja da je unesena (Maguire, usm, 2021). On preferira izvorišne i gornje dijelove vodotokova s kamenim dnom na višim nadmorskim visinama. **Bjelonogi rak** (*Austropotamobius pallipes*) ciljna je vrsta za čak 4 područja EM i to Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem, Središnji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem te Rudu i Grab. Ova vrsta nastanjuje vode jadranskog slijeva s pjeskovitim i kamenitim supstratom, te mu je bitno da stanište bude raznoliko i da postoji mnoštvo potencijalnih zaklona (kamenje, korijenje drveća...) u koja se rakovi mogu zavući tijekom dnevnog mirovanja (Maguire, 2014). Malo je poznato o brojnosti populacija ovih vrsta, osim da su vrste prisutne. Osim ciljnih vrsta potočnog i bjelonogog raka, na ovom području je prisutan i riječni rak (*Astacus astacus*) koji je unesen u vode jadranskog slijeva. Sve navedene vrste rakova obitavaju u vodama gdje ne postoje veća onečišćenja, visoko oksigeniranim vodama, gdje se zadržavaju pod kamenjem, potopljenim trupcima, u rupama u obali te među korijenjem, algama i vodenom vegetacijom (MINGOR, 2020).

Uz Cetinu nalazimo i dvije ciljne vrste vretenaca i to **istočnu vodendjevojčicu** (*Coenagrion ornatum*) koja je ciljna vrsta za područje EM Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem te **jezerskog regoča** (*Lindenia tetraphylla*) koji je ciljna vrsta područja EM Krčić. Nastanjuju male, osunčane i plitke potoke ili sporotekuće kanale gdje se često zadržavaju na trsci. Poznato je da su vrste prisutne, no njihova brojnost i status su nepoznati.

Barska kornjača (*Emys orbicularis*) je ciljna vrsta gmaza za područja EM Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem, gdje se pogodna staništa nalaze u donjem dijelu Paškog polja i Vrličkog polja (Budinski, usm. 2023), dok okolna viša područja čine tek potencijalna staništa, te Središnji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem koje je iznimno bogato vodenim tokovima, mrtvicama i kanalima u polju, te čini kvalitetan mozaik staništa iznimno važan za ovu vrstu. Poluakvatička je vrsta, a nastanjuje gotovo sve vrste kopnenih

voda i poplavnih područja, preferirajući pritom one s gušćom vodenom vegetacijom, obilnim životinjskim plijenom te sunčanim obalama (Arnold i Ovenden, 2002).

Ključne vrijednosti staništa stajaćih voda na ovom području čine ciljni stanišni tip **Prirodne eutrofne vode s vegetacijom Hydrocharition ili Magnopotamion 3150** kojeg čine jezera i bare s pretežno prljavosivom do plavozelenom vodom, naročito bogatom otopljenim bazama (pH obično iznad 7) sa slobodnoplivajućim biljkama sveze Hydrocharition (Bardi i sur., 2016) ili, u dubljim, otvorenim vodama, sa zajednicama velikih mriješnjaka sveze Magnopotamion, nastale prirodnim putem, ali i umjetni kanali s više manje stajaćom vodom obrasli istim tipovima vegetacije. Ovaj stanišni tip nalazimo na području EM Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem i to na području Paškog polja, uz same izvore i tok rijeke Cetine. Osim već spomenutih ciljnih i značajnih vrsta, uz ovaj tip voda bitno je spomenuti i ribu **pijuricu** (*Phoxinellus alepidotus*), usko rasprostranjenu bentopelagičku vrstu rijeke Cetine oko Sinjskog polja. Pijurica nastanjuje čiste krške vode slabije prozirnosti te se tijekom nepovoljnih razdoblja povlači u podzemne vode. Jedino poznato stanište ove vrste su Miloševo i Stipančevo jezero (MINGOR, 2020) u selu Hrvace koji nisu vezani na tok rijeke Cetine već su dio toka Sutine i izvora Bukva.

Sa stanovišta bioraznolikosti posebno su vrijedni vlažni travnjaci koji se razvijaju na krškim poljima uz Cetinu, poput Paškog, Hrvatačkog i Vrličkog. Glavno obilježje ovih travnjaka je izmjena poplavne faze, kada je tlo potpuno prekriveno vodom, i suhe faze koja slijedi nakon što se voda povuče, a tlo se rasuši i ispuca (MINGOR, 2020).

Vlažni travnjaci na području Dinare predstavljaju ciljno stanište **Submediteranski travnjaci sveze Molinio-Hordeion secalini (6540)** te se na njima pojavljuju rijetke i ugrožene, ali i nedovoljno poznate vrste, poput klasulje (*Hordeum secalinum*), dugog oštrika (*Cyperus longus*) i posebno zanimljivog močvarnog kaćuna (*Orchis laxiflora*) (Pandža, 2009). Na tom su području na ovom staništu zabilježene dvije asocijacije: livade divljeg ječma i bubuljičaste vlasnjače (*As. Hordeo-Poëtum silvicolae*) i fragmentarne sastojine livade livadnog procjepka i sitne busike (*As. Scillo litardierei-Deschampsietum mediae*). Na njima se nalazi i ciljna vrsta **livadski procjepak** (*Chouardia litardierei*), koja ovdje ima obilne populacije, te endemično dalmatinsko zvonce (*Edraianthus dalmaticus*), koje raste u proljeće u mjestimično gustim sastojinama (Pandža, 2009).

Na području obuhvaćenom Planom upravljanja ciljno stanište **Sedrene barijere krških rijeka (32A0)** zabilježeno je jedino na Krčiću, uz sam slap. Sedrene barijere su organogenog podrijetla te u njihovu stvaranju važnu ulogu imaju različite sedrotvorne alge i mahovine koje u svojim organima talože vapnenac iz vode, stvarajući sedru. Sedra se postepeno taloži u sve debljem sloju, stvarajući u konačnici veće ili manje barijere. Poznati su lokaliteti sedrenih barijera i na rijeci Cetini no nisu evidentirani niti prepoznati kao cilj očuvanja.

Iako nisu vezani za područje rijeke Cetine no vezani su za vlažna staništa, bitno je spomenuti populaciju vodozemaca zabilježenih u malim stajaćim vodenim tijelima kao što su lokve, kamenice i bunari po cijelom području Dinare. Najznačajnija je populacija planinskog vodenjaka (*Ichtyosaura alpestris*) koji nalazimo u velikom broju vodenih tijela iznad 800 mnv.

Ciljne vrste ptica vezane za vodena staništa

Vlažni travnjaci Dinare, kao i močvarna vegetacija polja, izuzetno su važna staništa mnogobrojnih ugroženih ptica. Tršćaci i rogozici obrašćuju rubove rijeka, jezera, bara, kanala, ali i područja sa visokom razinom podzemne vode, poput Paškog polja. U plitkim vodenim bazenima i močvarnim površinama uz Cetinu razvijaju se guste i neprohodne sastojine trske pogodne za gniježđenje brojnih ptica močvarica. Gusti sklopovi obalne vegetacije uz rijeku Cetinu – tršćaci, rogozici, sklopovi šaša, sita i sl. bilja zauzimaju relativno

malo područje. Najveća područja takve vegetacije su donedavno bila u Paškom polju gdje se Cetina na nekoliko mjesta širi i razlijeva po polju, ali su, povratkom dijela stanovništva nakon rata, jako reducirani košnjom i ispašom. U Hrvatačkom polju se također nalazi mozaik vlažnih travnjaka i tršćaka uz male vodotokove kojima se posljednjih godina smanjuje površina zbog povratka stočarstva. Relativno velike površine tršćaka nalazimo i uz Šarena jezera kod Knina te uz Miloševo i Stipančevo jezero u Hrvacama. Ovi su tršćaci, zbog stalno vlažnog tla, znatno manje reducirani zbog košnje i ispaše.

Tršćaci ovoga područja jedno su od rijetkih gnijezdilišta ciljne vrste **crvenonoge prutke** (*Tringa totanus*) u Hrvatskoj (Crnković, 2014c) za koju se pretpostavlja da broji do 5 parova. Iako je ciljna vrsta za područje POP Cetina prisutnost **crnoprugastog trstenjaka** (*Acrocephalus melanopogon*) je uputina. Ovo pretpostavljeno područje gniježđenja se nalazi jako udaljeno od centra areala vrste i najvjerojatnije predstavlja samo slučaj neredovitog gniježđenja u godinama veće brojnosti na staništu koje se privremeno pojavilo zbog promjene u načinu korištenja vlažnih travnjaka. Važni travnjaci Hrvatačkog i Paškog/Cetinskog polja su se tradicionalno koristili kao košarice koje bi se pokosile početkom ljeta a zatim bi na njima pasle životinje, prvenstveno krave, sve do jesenskih kiša i ponovnog plavljenja. Pri takvim načinu korištenja nisu ostajale površine pod starom trskom/rogozom/šiševima. Pad stočarstva prije ulaska u EU, a naročito u ovim područjima, koja su bila zahvaćena ratnim razaranja, je uzrokovao privremeno slabo korištenje tih košarica/pašnjaka zbog čega su se pojavile površine močvarne vegetacije koja se nakupljala i privremeno stvorila uvjete za gniježđenje ove vrste. Nakon pristupanja Hrvatske EU, brojnost stoke se opet povećava i te površine se počinju koristiti na tradicionalan način i staništa koja su se privremeno pojavila a odgovarala su crnoprugastom trstenjaku, se više ne pojavljuju. Osim toga, izostala su istraživanja trstenjaka na ovom području pa je time i upitna procjena brojnosti ali i prisutnosti ove vrste na području POP Cetina (Budinski, usm., 2023). Ovi tršćaci predstavljaju i ključno stanište za ciljnu vrstu **čapljicu voljak** (*Ixobrychus minutus*) za koju se procjenjuje da gnijezdi u broju do 25 parova na području POP Cetina.

Stanište ciljne vrste **vodomar** (*Alcedo atthis*) čine obale Cetine, njenih pritoka te kanala. Nažalost, gniježđenje vrste zadnjih godina nije potvrđeno pa ukoliko se i gnijezdi na ovom području, radi se o vrlo malom broju parova (2 do 3 gnijezdeća para).

Za ugrožene i ciljne vrste **eju livadarku** (*Circus pygargus*) i **eju močvaricu** (*Circus aeruginosus*) polja uz Cetinu jedno su od najvažnijih gnijezdilišta u Hrvatskoj. Procjena je da na području POP Cetina gnijezdi do 10 parova eje livadarke, a na Hrvatačkom polju zabilježen je tek jedan par eje močvarice. Na ovim staništima gnijezde i **kosci** (*Crex crex*) pa su tako Paško, Vrličko i Hrvatačko polje jedna od rijetkih gnijezdilišta kosca u južnoj Hrvatskoj. Iako su procjene iz 2013. godine (SDF) da na ovom području obitava 10 do 15 pjevajućih mužjaka, zadnjim istraživanjima bilježeno je najviše 7 pjevajućih mužjaka, što upućuje i na manji broj gnijezdećih parova (Budinski i sur., 2021).

Na Paškom polju gnijezde jedan do dva para **škanjca osaša** (*Pernis apivorus*) kojemu je to jedno od rijetkih gnijezdilišta u primorskoj Hrvatskoj.

U akumulaciji Peruća na području ekološke mreže HR1000029 Cetina gnijezdilište je **velikog ronca** (*Mergus merganser*). Populacija ove vrste naglo je porasla od 2008. godine te je dostigla makisimum od oko 15-ak parova (Radović i Crnković 2011c), nakon čega se populacija održava u brojnosti 5-10 parova. Peruća je i zimovalište mnogim vrstama, a značajno je spomenuti ciljne vrste: **patku batoglavicu** (*Bucephala clangula*), **glavatu patku** (*Aythya ferina*), **divlju patku** (*Anas platyrinchos*) i **vivka** (*Vanellus vanellus*) kojima akumulacija čini bitno zimovalište i odmorište na seobi.

Vlažna polja ovog područja povremeno znaju biti i odmorište **ždralovima** (*Grus grus*) koji u velikim brojevima odmaraju na seobi u susjednom Livanjskom polju (BIH), a tek povremeno manji broj jedinki zastane i na Sinjskom, Hrvatačkom ili Paškom polju.

Veliki pozviždač (*Numenius arquata*) je vrsta koja prostrane vlažne travnjake ovog područja koristi kao odmorišta u migraciji birajući pri tom najotvorenije dijelove travnjaka, naročito one plitko poplavljene.

3.3.3. Šumski ekosustavi i vezane vrste

Tablica 10 Stanišni tipovi šumskih ekosustava i vezane vrste te ugroženost i endemičnost vrsta

Stanišni tipovi i Natura ili NKS kod	Vezane vrste	Ugroženost vrsta	Endemičnost vrsta
Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>), 4070			
Prašumske sastojine (Veliki lad u ŠGJ Dinara)	medvjed***	da	
	ris**, ***	da	
	vuk***	da	
	velika četveropjega cvilidreta		
	alpiska strizibuba		
	planinski djetlić	da	
	crna žuna**	da	
Prirodne šume crnog bora	lišaj - plućasti reznjaš**	da	
	crna žuna**	da	
Bukove šume	velika četveropjega cvilidreta		
	planinski djetlić	da	
	crna žuna**	da	
	alpiska strizibuba		
	lišaj - plućasti reznjaš**	da	
	velika četveropjega cvilidreta		
	širokouhi mračnjak**	da	
	velikouhi šišmiš**	da	
	resasti šišmiš**		
	mali večernjak**	da	
	veliki večernjak**		
smeđi dugoušan**			
mali šumski šišmiš**			
Fragmenti lužnjakovih šuma kod Jasenskog**			
	škanjac osaš	da	
	leganj	da	
Pojedinačna stara stabla raznih vrsta drveća	mirišljavi samotar		

** vrste i staništa koja nisu cilj očuvanja EM ali prepoznata kao vrijednost područja

*** vrste vezane uz sve šumske ekosustave

Vegetaciju Dinarskog masiva može se podijeliti u nekoliko vegetacijskih pojaseva: od zone bijeloga i crnoga graba na nižim nadmorskim visinama do zona bukve i klekovine bora krivulja u vršnim dijelovima (Hruševar, 2012). Tisućljetna prisutnost čovjeka u ovom prostoru, i s njim povezano ekstenzivno stočarenje, znatno je reduciralo šumske površine, ali šumska staništa su i dalje druga po redu najzastupljenija staništa ovog područja (nakon travnjaka), prvenstveno primorske termofilne šume i šikare medunca. To je najznačajnija šumska zajednica submediterana, mjestimično sačuvana kao stara šumska sastojina, no na većini mjesta je razvijena u obliku šikara kao jednom od degradacijskih stadija. Također, od šumskih sastojina valja izdvojiti ciljno stanište šume **Klekovina bora krivulja (*Pinus mugo*) s dlakavim pjenišnikom (*Rhododendron hirsutum*) (4070)**, odnosno šikare bora krivulja koje predstavljaju gornju granicu šumske vegetacije, a razvijena je kao zajednica Šuma klekovine i borbaševe kozokrvine (As. Lonicero borbasianae-Pinetum mugii (Horvat 1938) Borhidi 1963+), u kojoj nije prisutan dlakavi pjenišnik (*Rhododendron hirsutum*). Nju nalazimo uglavnom iznad 1500 m n.v. u kombinaciji s vrištinama, točilima i travnjacima.

Značajni stanišni tip Dinare čine i bukove prašume čije površine nalazimo na blagim sjevernim obroncima Dinare sjeverno od istoimenog vrha, a na širem području Javorovog vrha, na samoj granici s BiH. Na tom području se nalazi posljednji ostatak izvornih bukovih šuma koje su nekada na Dinari prekrivale puno veće površine (MINGOR, 2020). Šire područje je prekriveno malim bukovim šumarcima koji se izmjenjuju s travnjacima i golim kamenjarom. Ipak, očuvane su ostale dvije veće kompaktne površine bukovih šuma koje se u jednom dijelu dodiruju te tako čine jedan relativno kompaktni kompleks oblika slova L. Sjeverni krak zauzima površinu od oko 72 ha i nalazi se na nadmorskoj visini od 1350 do 1500 m. Istočni krak zauzima površinu od oko 62 ha i nalazi se na nešto većoj nadmorskoj visini (1450-1550 m) (Budinski i Basrek, 2012). Bukove šume na Dinari stanište su ciljne vrste **alpinske strizibube (*Rosalia alpina*)**. Nju nalazimo na toplim ekspozicijama, u mrtvim stajaćim ili položenim deblima ili debljim granama. Najveći kompleks starih bukovih šuma, ali koje više nemaju prašumski karakter, nalazimo između Brezovca i Dulera u površini od preko 220 ha, dok se manje površine bukovih šuma nalaze po cijelom vršnom dijelu. Na graničnom području s BiH, između sela Voštane i Korita, se također nalaze dva veća područja bukove šume (Omari i Drvišnica) ukupne površine oko 180 ha, ali degradirane nekontroliranom sječom. Najveći kompleks bukove prašume u vršnoj zoni, Vještića gora iznad Vrdova, se najvećim dijelom nalazila u BiH, a samo rubno u Hrvatskoj. Ova bukova prašuma je jako degradirana i smanjene površine zbog nekontrolirane sječe s obje strane granice nakon Domovinskog rata.

Bukove šume bitno su stanište i šumskih vrsta šišmiša. Do sada je na području zabilježeno 7 vrsta koje, osim područja hranjenja, u šumama nalaze i svoja primarna skloništa. To su širokouhi mračnjak (*Barbastella barbastellus*), velikouhi šišmiš (*Myotis bechsteinii*), resasti šišmiš (*Myotis nattereri*), mali večernjak (*Nyctalus leisleri*), veliki večernjak (*Nyctalus noctula*), smeđi dugoušan (*Plecotus auritus*) i mali šumski šišmiš (*Pipistrellus nathusii*) (Rnjak, usm., 2023)..

Od ostalih značajnih šumskih staništa na Dinari, na južnoj padini ispod samog vrha Dinare nalazimo staru šumu crnog bora koja se razvija na dolomitnoj podlozi, poznatu pod imenom Borik.

Sve navedene šume osim šume bora krivulja, stanište su ciljne vrste **velike četveropjege cvilidrete (*Morimus funereus*)** koja živi uglavnom na panjevima i srušenim deblima, te u podnožju stabala bukvi, hrastova, javora, bijelog graba i smreke.

Osim planinskih šuma, na ovom području nalazimo i zanimljiv stanišni tip u nizinskom, vlažnom dijelu - fragmente šume hrasta lužnjaka koje se nalaze u predjelu naselja Jasensko u blizini grada Sinja. Ovo područje pod hrastom lužnjakom do sada nije poznato u literaturi i tek je nedavno otkriveno (Budinski,

usm., 2022) te je potrebno provesti bazična terenska istraživanja kako bi se utvrdilo podrijetlo i status ovog staništa.

Populacije velikih zvijeri u Hrvatskoj (ciljne vrste **vuk** (*Canis lupus*) i **medvjed** (*Ursus arctos*) te kritično ugrožena populacija risa (*Lynx lynx*)), samo su dio većih dinarsko-balkanskih populacija. Iz tog razloga, Dinarski masiv predstavlja značajno područje za migraciju, odnosno komunikaciju ovih vrsta između susjednih država (Hrvatska i BiH) (Huber i sur., 2008; Sindičić i sur., 2010; Štrbenac i sur., 2010). Od tri navedene vrste, jedino vuk na ovom području ima stabilnu i brojnu populaciju, dok su medvjed i ris, kao vrste koje su prvenstveno vezane uz šume, brojnije na sjevernim padinama Dinare koje se nalaze u BiH i većim su površinama prekrivene šumama.

Od ostalih ciljnih vrsta tu su **mirišljavi samotar** (*Osmoderma eremita*) čije se stanište veže uz pojedinačna stara stabla raznih vrsta drveća za koje je točno područje rasprostranjenosti potrebno tek utvrditi.

Ciljne vrste ptica vezane za šumska staništa

Bukove šume Velikog lada na Dinari naseljavaju brojne šumske vrste ptice od kojih su najznačajnije vrste djetlovki **planinski djetlić** (*Dendrocopos leucotos*) i **crna žuna** (*Dryocopus martius*). Procjenjuje se da na Dinari živi do 3 para planinskog djetlića dok se za crnu žunu, koja živi i u šumama crnog bora, računa do 10 parova. Osim šume Veliki lad, potencijalna staništa ovih vrsta čine i ostale bukove šume na području Dinare koje bi uz propisane mjere očuvanja starih stojećih stabala trebale postati pogodna staništa za gniježđenje ovih djetlovki (Budinski, usm., 2023).

Šumska staništa bitna su i za ciljnu vrstu **škanjca osaša** (*Pernis apivorus*) za kojeg se pretpostavlja da se do dva para gnijezdi na području Cetine dok je **leganj** (*Caprimulgus europaeus*) značajno brojnija ptica za koju se procjenjuje da na području Dinare gnijezdi čak i do 250 parova, dok na području Cetine još dodatnih 150 parova. Obje ove vrste za gniježđenje biraju mozaik otvorenih i šumskih staništa; škanjac osaš bujnija i šumovitija staništa mezofilnog karaktera, a leganj termofilna i djelomično zarasla staništa s tek raštrkanim šumarcima, često uz nasade borova (Budinski, usm., 2023).

3.3.4. Podzemni ekosustavi i vezane vrste

Tablica 11 Stanišni tip podzemnih ekosustava i vezane vrste

Stanišni tipovi i Natura ili NKS kod	Vezane vrste	Ugroženost vrste	Endemičnost vrste
Špilje i jame zatvorene za javnost 8310	<i>Haplotropidius cadeki</i>		da
	<i>Pseudotegenaria bosnica</i>		da
	<i>Laemostenus cavicola sinjesis</i>	da	da
	<i>Horatia klecakiana</i>	da	
	<i>Lovricia jalzici</i>	da	da
	<i>Lanzania kotlusae</i>	da	da
	<i>Alpioniscus balthazari</i>		da
	<i>Haplotropidius pubescens pubescens</i>		da
	<i>Chthonius cf. radjai</i>		da

Stanišni tipovi i Natura ili NKS kod	Vezane vrste	Ugroženost vrste	Endemičnost vrste
	<i>Troglohyphantes dinaricus</i>		da
	<i>Meta milleri</i>		
	vrste iz skupine Troglocaris, Niphargus i Sphaeromides		
	<i>Troglohyphantes wiebesi</i>		da
	čovječja ribica	da	da
	oštrouhi šišmiš		
	južni potkovnjak	da	
	veliki potkovnjak	da	
	Blazijev potkovnjak	da	
	mali potkovnjak	da	
	dugokrili pršnjak	da	
	dugonogi šišmiš	da	
	veliki šišmiš	da	
	riđi šišmiš	da	
	primorski šišmiš		
	mali brkati šišmiš		
	Kolombatovićev dugoušan	da	
	gorski dugoušan	da	
	bjelorubi šišmiš		
	sredozemni slobodnorepac		

Podzemna staništa krškog područja Hrvatske jedna su od najznačajnijih prirodnih posebnosti i u svijetu prepoznati kao područja najbogatija špiljskom faunom. Ugroženi su i rijetki prirodni stanišni tip od nacionalnog i europskog značaja. Dinara je iznimno bogata podzemnim staništima, te je do sada na Dinari i njenim padinama istraženo nešto više od 50 speloloških objekata, a poznati su ulazi za još toliko. (Rnjak, 2020).

Špilje i jame zatvorene za javnost (8310) ciljni su stanišni tip za područje obuhvaćeno Planom upravljanja. Tako na području EM Dinara nalazimo tri objekta obuhvaćena ovim stanišnim tipom. To su Jama na Korani kod Brezovca, kao tipski objekt za vrstu kornjaša *Haplotropidius cadeki*, Kranjica špilja (Boduljakova velika pećina) u liticama Crvenih greda, kao tipski lokalitet za vrstu pauka *Pseudotegenaria bosnica* kojemu je ova špilja jedino poznato nalazište u Hrvatskoj, te špilja na Vršinoj glavici na Stražbenici u općini Otok koja je tipski lokalitet za podvrstu kornjaša *Laemostenus cavicola sinjesis*. Unutar POVS Krčić nalazi se međunarodno važno sklonište za šišmiše (UNEP/EUROBATS, 2016) špilja Izvor Krke također lokalitet stanišnog tipa 8310. Sama špilja nalazi se ispod sedrenog slapa Krčića, a bitno je stanište ciljnih vrsta šišmiša **južnog i velikog potkovnjaka** (*Rhinolophus euryale* i *Rhinolophus ferrumequinum*) koji na ovom lokalitetu imaju porodiljne kolonije s nekoliko stotina jedinki. Značajno je spomenuti da je nedavnim istraživanjima

dokazana i prisutnost porodiljne kolonije najrjeđeg europskog potkovnjaka - **Blazijevog potkovnjaka** (*Rhinolophus blasii*) (Rnjak, usm., 2023). Šišmiši ovdje obitavaju tijekom cijele godine, a u povećanom broju i tijekom sezonskih migracija. Pritom se pojavljuju i druge vrste u manjem broju, poput **malog potkovnjaka** (*Rhinolophus hipposideros*), **dugokrilog pršnjaka** (*Miniopterus schreibersii*) i **dugonogog šišmiša** (*Myotis capaccinii*). Ovaj podzemni objekt poznat je i pod nazivom ulaz HE Krčić s obzirom da se mala HE nalazi uz sam objekt. Osim same špilje, na području ovog POVS-a nalazimo i nadzemno sklonište šišmiša, tzv. kuću, Burum koja se nalazi nedaleko Šarenih jezera na području općine Biskupija u kojoj porodiljne kolonije formiraju **veliki potkovnjak** (*Rhinolophus ferrumequinum*) i **riđi šišmiš** (*Myotis emarginatus*) (Rnjak, usm., 2023).

Kao što sam naziv govori, POVS Područje oko Velike Ćulumove pećine zahvaća područje same pećine i njenog okruženja te je jedini ciljni tip staništa ovog područja sama špilja (8310). Osim Velike Ćulumove pećine, na ovom području se nalazi i Mala Ćulumova pećina. Velika Ćulumova pećina je špilja duljine 254 metra, a nalazi se na području općine Kijevo i poznata je po atraktivnim špiljskim ukrasima koji nerijetko privlače posjetitelje. Jedno je od najznačajnijih skloništa porodiljnih kolonija brojnih vrsta šišmiša na ovim prostorima te ima ulogu i međunarodno važnog skloništa (UNEP/EUROBATS, 2016). Tako ovdje nalazimo po nekoliko tisuća jedinki ciljnih vrsta **dugokrili pršnjak** (*Miniopterus schreibersii*) **oštrouhi šišmiš** (*Myotis blythii*), **dugonogi šišmiš** (*Myotis capaccinii*) te **veliki šišmiš** (*Myotis myotis*) u porodiljnim kolonijama. Osim toga, ovdje su prisutne i kolonije ciljne vrste **južnog potkovnjaka** (*Rhinolophus euryale*), **velikog potkovnjaka** (*Rhinolophus ferrumequinum*), **malog potkovnjaka** (*Rhinolophus hipposideros*) **Blazijevog potkovnjaka** (*Rhinolophus blasii*). Pri tom šišmiši u većem broju koriste špilju tijekom ljeta, ali i u vrijeme sezonskih migracija u proljeće, kasno ljeti i jesen (Pavlinić i Đaković, 2009; Rnjak i sur, 2017)).

Na području EM Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem četiri su važna lokaliteta unutar ciljnog stanišnog tipa 8310. To su Vrijovac izvor koji se nalazi na lijevoj obali rijeke Cetine u selu Cetina na području zaselka Barišići i nalazište je endemske vrste slatkovodnog puža *Horatia klecakiana*, Gospodska špilja koja je dio špiljskog sustava Gospodska špilja - Veliko vrilo duljine 4982 m (Maleš i sur., 2021), a nalazi se u općini Civljane kod zaseoka Milaši te je tipski lokalitet za vrstu kornjaša *Lovricia jalzici*. Kotluša špilja također se nalazi na području općine Civljane u naselju Kotluša u blizini punionice vode. Duga je 5489 m čime je najdulji speleološki objekt na području obuhvata Plana upravljanja i šire, na području ŠKŽ i SDŽ. Tipski je lokalitet za više vrsta špiljskih endema (vodeni puž *Lanzania kotlusae*, kopneni rak *Alpioniscus balthazari* i kornjaš *Haplotropidius pubescens pubescens*) (Medenica i Rnjak, 2022). Četvrti lokalitet ovog ciljnog stanišnog tipa je Rudelića špilja (syn. Rudelićeva pećina), duljine 1448 m koja se nalazi u blizini Vukovića vrela (jedan od izvora Cetine) također na području općine Civljane (Medenica i Rnjak, 2022). Značaj špilje čine mnogobrojna jezera, a poznata je i po izuzetno lijepo razvijenoj sigovini. Jedino je nalazište rijetke vrste lažištipavca *Chthonius cf. radjai* (Lukić i sur, 2009). Špilja Kotluša, Gospodska špilja i Rudelićeva pećina vrlo su bitna arheološka nalazišta.

Na ovom području cilj očuvanja je šišmiš **mali potkovnjak** koji se hrani u mozaiku vlažnih i poljoprivrednih, ruralnih područja. Zabilježeno je 10-ak jedinki na zimovanju u Gospodskoj špilji (Rnjak, usm, 2023). Uz malog potkovnjaka kao ciljne vrste, u Gospodskoj špilji zabilježene su i druge vrste šišmiša i to porodiljna kolonija južnog potkovnjaka (Hamidović, 2008) te u sezonskim migracijama dugonogi šišmiš te veliki i mali potkovnjak (Pavlinić i Đaković, 2009). U Kotluži zabilježen je samo mali potkovnjak u sezonskoj migraciji (Rnjak, usm., 2023).

Na području EM Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem nalazi se čak 6 lokaliteta ciljnog stanišnog tipa 8310. Vodena peća (syn. Vodena jama, Rumin) nalazi se u blizini naselja Rumin na području općine Hrvace. Duga je 502 metra te je tipski lokalitet za endemsku vrstu pauka *Troglohyphantes dinaricus*. Pri tom se oko 200 metara J-JI nalazi špilja manjih dimenzija označena na 1:25.000 TK karti kao Vodena peća u kojoj

nisu bilježeni šišmiši. Nedaleko se nalazi i Pavšića peća (Stipančeva špilja) i tipski je lokalitet za pauka *Meta milleri*. Uz samo naselje Rumin nalazimo dva značajna lokaliteta - Izvor Rumin i Sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin, čiji su ulazi Crvenkuša i Tamnica ranije poznati i kao Mračna pećina I i II, a ulaz Suhi Rumin kao odvojena jama. Šesti lokalitet, Izvor Kosinac, nalazi se nizvodno uz rijeku Cetinu, na njenoj lijevoj obali u mjestu Gala.

Lokaliteti Vodena peća i Sustav Crvenkuša-Tamnica od međunarodnog su značaja za očuvanje šišmiša (UNEP/EUROBATS, 2016). U Sustavu Crvenkuša-Tamnica su zabilježene porodiljne kolonije šest ciljnih vrsta šišmiša: **dugokrilog pršnjaka, oštrouhog/velikog šišmiša, dugonogog šišmiša i riđeg šišmiša te južnog i velikog potkovnjaka**, a u migracijskim razdobljima dodatno je potvrđena prisutnost navedenih vrsta uz **oštrouhog šišmiša, Blazijevog i malog potkovnjaka** (Hamidović, 2008; Pavlinić i Đaković, 2009; Pavlinić i Đaković, 2010; Pavlinić i Đaković, 2012; Rnjak usm.; Rnjak i sur., 2016). Vodena peća predstavlja vrlo važan lokalitet za šišmiše tijekom cijele godine. U njoj se pojavljuje **čak devet vrsta šišmiša (dugokrili pršnjak, oštrouhi šišmiš, dugonogi šišmiš, riđi šišmiš, veliki šišmiš, Blazijev potkovnjak, južni potkovnjak, veliki potkovnjak i mali potkovnjak)** od kojih oštrouhi šišmiši i dugonogi šišmiši formiraju i veće porodiljne kolonije, a vrste roda *Rhinolophus* i hiberniraju u većem broju, uključujući Blazijevog i južnog potkovnjaka (Lešić i sur, 2010; Pavlinić i Đaković, 2009.; Pavlinić i Đaković, 2010.; Pavlinić i Đaković, 2012; Pavlinić, 2008.; Rnjak usm.; Rnjak i sur, 2016; Rnjak, 2014.; Zrnčić i sur., 2012).

Važna skloništa za šišmiše su i Gornja Tutićeva špilja (novootkriveno sklonište) i Vranjača na Stražbenici.

Zadnji lokalitet ciljnog stanišnog tipa 8310, Izvor Grab nalazi se u istoimenom POVS-u i naselju Grab na području općine Otok. Predstavlja važno stanište za podzemne špiljske vrste iz skupine Troglocaris, Niphargus i Sphaeromides.

Od nabrojanih ciljnih vrsta šišmiša bitno je spomenuti specifičnu ekologiju vrste dugonogog šišmiša koja je izrazito vezana uz vodotokove svih vrsta što su joj primarna lovna područja. Osim ciljnih vrsta šišmiša, na području Parka prirode nalazimo i druge vrste šišmiša koje smatramo značajnima i prirodnim vrijednostima ovog područja. Tako se popis vrsta šišmiša proširuje s dodatnih 13 zabilježenih vrsta od kojih je 7 vrsta prvenstveno šumske vrste (obrađenu u poglavlju šumskih ekosustava) dok dodatnih 6 vrsta (primorski šišmiš (*Hypsugo savii*), mali brkati šišmiš (*Myotis mystacinus*), Kolombatovićev dugoušan (*Plecotus kolombatovici*), gorski dugoušan (*Plecotus macbullaris*), bjeloruski šišmiš (*Pipistrellus kuhlii*) i sredozemni slobodnorepac (*Tadarida teniotis*) kao skloništa prvenstveno koriste podzemne ili nadzemne objekte.

Osim lokaliteta već obuhvaćenih stanišnim tipom 8310, za opstanak ovih vrsta na području Dinare i Cetine bitno je očuvati i ostale speleološke objekte gdje je zabilježena prisutnost šišmiša te obratiti pozornost i na nadzemna skloništa šišmiša koja se često nalaze u podrumima, potkrovljima i ruševinama. Osim toga, neke od vrsta kao što su večernjaci (*Nyctalus* sp.), *M. bechsteini* i širokouhi mračnjak (*Barbastella barbastellus*) kao skloništa preferiraju duplje i/ili pukotine u stablima. S obzirom na veliku raznolikost faune šišmiša, potrebna su i brojna i raznolika staništa za hranjenje. Pa tako se veliki broj vrsta hrani beskralješnjacima iznad travnjaka, poljoprivrednih površina, lokvi i vodotokova, dok je nekolicina njih specijalizirana i za šumska staništa pa im time prašume, bukove i borove šume na Dinari predstavljaju ključne lokalitete.

Osim spomenutih ciljnih lokaliteta i vrsta za koji su u njima opisani, područje Dinare i Cetine obiluje speleološkim objektima i vrstama. Visok stupanj endemičnosti dinarskog područja možda se najbolje očituje u vrstama špiljske faune jer špilje i jame ovog područja, uključujući njihove podzemne stajačice i tekućice, su staništa koja nastanjuju vrlo specijalizirane i endemične, često reliktno vrste. Na području Parka prirode dosadašnjim istraživanjima zabilježeno je ukupno 68 vrsta podzemne faune, od čega su 23 troglobionta i 20 stigobionta (MINGOR, 2020). Sve 43 podzemne vrste (troglobionti i stigobionti) su endemi Dinarida, od čega

ih je deset endema planine Dinare (uključujući bosanski dio). Dvanaest svojiti su endemi Hrvatske, od čega su četiri endema Parka (tri endemi jednog lokaliteta) (MINGOR, 2020). Nalazište pauka *Troglohyphantes wiebesi* (endem Dinare) na području Parka je jedino poznato nalazište na području cijele Hrvatske.

Ovdje je bitno ne zaboraviti i podzemnu vrstu vodozemca, čovječju ribicu (*Proteus anguinus*) koja naseljava podzemne rijeke i jezera dinarskog krša, a pronađena je 2011. g. u izvoru rijeke Grab. Područje Dinare naseljava tzv. populacija Dalmacije (jedna od tri populacije poznate na području Hrvatske, čija rasprostranjenost se proteže od rijeke Krke do Dubrovnika) (Šarić i sur., 2019). Do sada je zabilježena na samo dva lokaliteta unutar područja obuhvaćenog Planom upravljanja (Izvor Graba i Vukovića vrelo) (Jelić, 2014.; Budinski, usm, 2023) uz napomenu da su podzemna staništa na tom čitavom području vrlo slabo istražena.

3.4. GEORAZNOLIKOST

Područje Dinare, Kamešnice, Svilaje i doline rijeke Cetine pripadaju zoni visokog krša s izrazito razvedenim reljefom. Dinara je krško područje sastavljeno pretežno od vapnenaca kredne i jurske starosti - dinarski krš je poseban reljef kojeg odlikuju topive karbonatne stijene s pukotinskom (sekundarnom) i kanalskom (tercijarnom) poroznošću kao posljedica visoke tektonske poremećenosti. To je područje ujedno i *locus typicus* za krš jer su početkom prošlog stoljeća gotovo sve krške pojave opisane na ovom prostoru koji se proteže od jugozapadne Slovenije preko sjeverozapadne, zapadne te južne Hrvatske do Albanije. Procesi okršavanja ovdje su vrlo izraženi, te se čitavo područje odlikuje mnogobrojnim krškim morfološkim pojavama: poljima, ponikvama, zaravnima, kao i bogatstvom speleoloških objekata (MINGOR, 2020).

Razvedenost, koja je okomita na tzv. dinarski pravac duž kojeg se pružaju planine i međuprostori, posljedica je geološkog razvoja kroz 250 milijuna godina u kojem su dominantne kompresijske sile uvjetovane kolizijom Jadranske karbonatne platforme i euroazijske ploče. Današnji dinarski krški reljef i složeni hidrogeološki odnosi formirani su tijekom najmlađih geoloških zbivanja u tercijaru i kvartaru (MINGOR, 2020).

Od geoloških zanimljivosti ističu se pojave evaporita, klastita i eruptiva kao posljedica dijapirizma koji je između Svilaje i Dinare bio vrlo izražen te je kao posljedica formiran tok rijeke Cetine. Evaporiti su najstarije naslage na ovom području, taloženi tijekom gornjeg i srednjeg perma, a zajedno s klastitima taloženima tijekom gornjeg perma i donjeg trijasa te ostalim popratnim stijenama čine evaporitni kompleks, koji je u potpunosti nepropustan. Najveće otkrivene površine tog permotrijaskog kompleksa otkrivene su na sjevernom rubu Sinjskog i južnom rubu Vrličkog polja. Zanimljivi izdanci su kod Vranjkovića u Garjacima na kojima je vidljivo enerolitno boranje uvjetovano vrlo burnom dijapirskom tektonikom. Kod mjesta Karakašica su otkrivene alohtone pojave dijabaza koji je dijapirskom tektonikom istisnut na površinu (MINGOR, 2020).

3.4.1. Hidrologija

Najveći dio područja obuhvaćenog Planom upravljanja pripada orografskom slivu rijeke Cetine, dok manji, sjeverozapadni dio pripada slivu rijeke Krke. Rijeka Cetina najveći je drenažni sustav hrvatskog dijela dinarskog krša. Hidrološki sliv rijeke Cetine obuhvaća znatno veće područje te uključuje i krška polja u federaciji Bosne i Hercegovine. Dokazano je da se vode kaskadno dreniraju s krških polja viših horizonata u krška polja nižih nadmorskih visina duž kanalskih i pukotinskih podzemnih sustava formiranih u planinama koja razdvajaju polja. Na nepropusnim naslagama formirana je dolina duž koje rijeka Cetina bez značajnijih

gubitaka protječe od izvorišta do Trilja gdje utječe u kanjonsku dolinu. Upravo zato je dolina Cetine bogata vodom i tvori jedinstveni površinski hidrološki sustav u dinarskom kršu (MINGOR, 2020).

Razvodnica slivova Cetine i Krke prati zonu cetinskog rasjeda od Bosanskog Grahova do Suhog polja zapadno od Validžića. Potom prema zapadu prati djelomično propusne mrljaste vapnenice gornjeg lijasa i dolomite doljnog malma prema Polači (Pavičić, 1983). Razvodnica se dalje pruža prema jugu preko Kozjaka do Vujnovića iznad Maovica na Svilaji, gdje razvodnica rijeka Cetine s Čikolom približno prati djelomično propusne gornjolijske naslage lemeškog facijesa. Znatni dio zaleđa izvorišta Cetine, od Runjavice prema Suhom polju kao i ostatak područja pod zaštitom pripada slivu Cetine (MINGOR, 2020).

Zbog krškog karaktera, površinski tokovi na području same Dinare praktički ne postoje. Istovremeno, u podzemlju se nalazi kompleksna mreža tokova koja prikuplja vodu najvećim dijelom u sliv Cetine, te manjim dijelom i sliv Krke. Velike količine vode iz zaleđa ponovo izviru na brojnim izvorima podno Dinare te povremeno poplavljuju krška polja na kojima se nalaze vlažna travnjačka i močvarna staništa. Neki od tih lokaliteta vrijedni su i kao hidrološki i geomorfološki fenomeni te su pojedinačno zaštićeni (Vrela rijeke Cetine, Rumin, Ruda, Grab, Krčić) (MINGOR, 2020).

Unutar područja obuhvaćenog Planom upravljanja, sliv Krke drenira vodu na izvorima Krčić i Krka. Odnos Krke koja izvire podno sedrene barijere i Krčića koji se preko barijere ulijeva u Krku i predstavlja njezinu prvu pritoku zanimljivost su dinarskog krša. Najveće količine vode dotječu na izvor Krke koji se nalazi na desnom boku kanjona, ispod Topoljskog slapa preko kojeg se ulijeva Krčić. Izvor Krke je stalan s minimalnim kapacitetom od 1,5 m³/s i srednjim godišnjim protokom od 10 m³/s (Pavičić i sur., 1983). Osim glavnog izvora duž lijeve obale još su dva manja izvora koja, zajedno s glavnim izvorom, čine izvorište rijeke Krke. Izvor je formiran na kontaktu trijaskih dolomita i lijaskih vapnenaca te sedrene barijere u krovini (MINGOR, 2020).

Krčić je povremeni izvor koji je glavninu godine (8 do 10) mjeseci suh, a razina podzemnih voda za ljetnih mjeseci nalazi se ispod kote izvora u gornjem toku Krčića. Tada postoji podzemni tok u nižem horizontu ispod površinskog vodotoka. To upućuje na zaključak da je aktivnost uzvodnih izvora povezana s drenažnim sustavom unutar jezgre antiklinale Krčić i povećanjem razine podzemnih voda za kišnih razdoblja u području sjeveroistočno od antiklinale (Pavičić i sur., 1983).

Sliv Cetine drugi je po veličini sliv koji s krškog područja Hrvatske pritječu u Jadransko more. Hidrogeološki sustav rijeke Cetine primjer je velikih razlika u površini orografskog i hidrološkog sliva, koji predstavlja zanimljivu kaskadnu geometriju jer vode iz krških polja na višim nadmorskim visinama kaskadno dreniraju podzemnim preferirani tokovima prema poljima na nižim nadmorskim visinama. Najviši horizont sliva Cetine jesu ponorne zone u južnom dijelu Kupreškog polja na 1 120 mnm. Livanjsko polje s površinom od 365 km² jedno je od najvećih krških polja u svijetu te u cijelosti pripada slivu rijeke Cetine. Duž jugozapadnog oboda formirano je niz ponornih zona koje dreniraju površinske tokove Livanjskog polja prema horizontu rijeke Cetine. Istraživanjima su u više navrata dokazane veze tih ponora s izvorima u Paškom polju kao i s izvorima duž Peručkog jezera. Veze su utvrđene i za sve izvore od Dabra do Rude, ali je utvrđena jaka veza samo za Veliki i Mali Rumin. Manje, ali ne i zanemarivo područje koje drenira vode prema Cetini jesu istočni obronci Svilaje i Svilajskog Kozjaka definirani djelomično propusnim lemeškim naslagama koje prate greben. Izvori Veliki i Mali Rumin dreniraju vode Plovuče tj. Opakog i Velikog ponora u Livanjskom polju, te vode estavele Kablič na istočnom obodu Livanjskog polja. Cetina u području obuhvaćenom Planom upravljanja drenira 80% od ukupne vode u cijelom slivu rijeke Cetine (Magdalenić, 1971).

Izvorište rijeke Cetine čini 18 stalnih preljevnih izvora koji se nalaze na sjeverozapadnom i sjeveroistočnom obodu Paškog polja. Glavni izvori na sjeverozapadnom dijelu su Vukovića i Milaševo vrelo, a na sjeveroistoku

Preočko i Barišića vrelo. Sliv izvorišta obuhvaća istočni dio Kozjaka, dio Kijevske zaravni opisane razvodnicom sa slivom Krke, Ošljak, Unišku dolinu te sjeverni dio Dinare (Novosel, 2012). Duž Peručkog jezera tri su izdašna i stalna izvora koji se danas nalaze pod usporom jezera: Dragonjino vrelo kod zaseoka Čorići, Dragovića vrelo kod istoimenog zaseoka te izvor Dabar kod istoimenog sela. Premda nisu vidljivi, ti se izvori nalaze podno strmih i markantnih obala, a zanimljivi su jer unatoč usporu nije došlo do formiranja obalnih, preljevnih izvora za znatno većeg hidrauličkog gradijenta u kišnim razdobljima (MINGOR, 2020).

Najveći izvori, a prema tome i najveći dotok vode u Cetinu, nalaze se na horizontu Sinjskog polja: izvori Velika i Mala Ruda, Grab i Ovrlja, koji dreniraju vode Buškog blata, odnosno Duvanjskog i Kuprečkog polja. Najveću količinu vode, gotovo 90%, rijeka Cetina prima iz pritoka od izvorišta do Trilja čiji prirodan pad iznosi 80 metara (MINGOR, 2020).

3.4.2. Geomorfologija

Područje obuhvaćeno Planom upravljanja pripada megageomorfološkoj regiji Dinarski gorski sustav (2.) makrogeomorfološkoj regiji Gorska Hrvatska (2.1.), te mezogeomorfološkoj regiji Gorski-zavalsko područje SZ Dalmacije (2.1.10.). Gorski ili planinski hrptovi i masivi, te gorske skupine borano-rasjedno-navlačne geološke strukture Dinarskog gorskog sustava oblikovani su tijekom Alpske orogeneze. U geotektonskom smislu dio su zone Vanjskih Dinarida. Izražen je prevladavajući, specifičan dinaridski pravac pružanja (SZ-II) međusobno usporednih, linearno izduženih ili pak lučno izvijenih gorskih i planinskih uzvišenja (Risnjak - V. Kapela-M. Kapela-Lička Plješivica; Uilica-Dinara-Kamešnica; Tuhobić-Medveđak-Kobiljak-Veljunski hrbat-Velebit; Kozjak-Svilaja) te međugorskih zavalata i udolina između njih. U skladu s prevladavajućim karbonatnim sastavom (vapnenci, dolomiti) i naknadnom geotektonskom aktivnošću morfoskulptura površja gorskih uzvišenja obilježena je dominacijom različitih tipova krškog i fluviokrškog reljefa. Vršni dijelovi planina iznad 1300 mnm obilježeni su morfološkim tragovima pleistocenske oledbe (morene, cirkovi, glacijalni valovi planinske strukture Risnjaka, Velebita, Ličke Plješivice, Dinare i Kamešnice) (MINGOR, 2020).

Radi se o području dinamičnog reljefa koji se može izdvojiti u više cjelina koje podrazumijevaju planine, zaravni, krška polja te kanjon Cetine. Dinara, Troglav i Kamešnica morfološki čine jednu planinu. Planinski masiv Dinare dug je 84 km te je drugi po dužini u Hrvatskoj. Širina mu se kreće između 7 km na sjeverozapadu i 15 km u prosjeku u ostalim dijelovima. Padine Dinare imaju veliki nagib, a u nekim dijelovima su gotovo okomite. Jugozapadne padine, tj. one prema dolini Cetine, općenito su mnogo strmije od sjeveroistočnih. Po svojim strukturnim obilježjima Dinara je prostrani sinklinorij, koji je brojnim uzdužnim rasjedima naročito u jugoistočnom dijelu, znatno poremećen. Krila sinklinorija su blago nagnuta pa opća struktura centralne Dinare ima osobine konkavne karbonatne ploče. Planinsko područje obilježava odsutnost površinskih tokova. Zajedničke karakteristike ovog planinskog područja jesu karbonatni sastav stijena, nagnuti slojevi, brojne pukotine i jaruge te degradirana vegetacija (Baučić, 1967).

U jugoistočnom dijelu područja nalazi se nekoliko grebena. Njihova nadmorska visina ne prelazi 1000 m, ali ih odlikuje velika vertikalna razvedenost i reljefna nepovezanost. Od egzogenih procesa danas je intenzivan proces spiranja rahlog tla sa travnjaka, dna ponikava i uvala. Ponikve se pojavljuju na cijelom području Dinare, posebno u istočnom i južnom dijelu (MINGOR, 2020).

Zaravni su najrašireniji krški oblik ovog područja. To nisu ravne površine već se na njima nalazi veći broj uzvišenja ili udubljenja, a nastale su erozijskim i korozijskim procesima najvjerojatnije u gornjem pliocenu. Od uzvišenja tu se nalaze humovi oko kojih su naslage kvartarnog sedimenta, a od udubljenja ponikve i uvale. Najviše zaravni nalazi se u orografskom slivu Cetine, uz korito i uz polja kojima protječe. One kontinuirano prate tok Cetine, pružaju se u različitim nadmorskim visinama i različitog su nagiba, a okružene

su planinskim reljefom. Kontakt zaravni sa masivom Dinare karakteriziraju strme, na nekim dijelovima gotovo vertikalne padine (MINGOR, 2020).

Od egzogenih geomorfoloških procesa, spiranje rahlog tla sa zaravni je najintenzivniji proces koje se kroz pukotine odnose tlo u podzemlje. Od većih zaravni ističe se Kijevska zaravan koja se nalazi sjeverozapadno i sjeverno od Paškog polja. Na zaravni se ističe nekoliko humova od kojih je najviši hum na kojem se nalazi crkva naselja Kijevo i hum Runjevica. Osim humova, u zaravnima se nalaze uvale i ponikve. Zaravan Podi je najrasprostranjenija na ovom području i sadrži brojne ponikve. Široka je 3 km i nagnuta je od juga koji se nalazi na 480 m nadmorske visine, prema sjeveru i sjeverozapadu koji se nalazi na 450 m nadmorske visine (MINGOR, 2020).

Krška polja na ovom području prekrivena su rahlim neogenskim sedimentom i to uglavnom laporima, pješčenjacima i glinama. Svojim dimenzijama se ističu Paško (8,5 km²), Vrličko i Hrvatačko polje. Ovim poljima protječe Cetina, a polja su odijeljena uzvišenjima. Polje na najvišoj nadmorskoj visini je Vrličko polje (379 mnv) (MINGOR, 2020).

Rijeka Cetina je usjekla svoje korito u tri različite reljefne cjeline (Milojević, 1924) pa se zato dolinu Cetine dijeli u tri dijela: kompozitnu, kanjonsku i flišku. Više nadmorske visine ovog područja obilježene su bezvodicom, a pretpostavka je da je kretanje podzemnih voda velikim djelom usmjereno tektonskim elementima te one prate rasjede i pukotine te je uz njihova sjecišta vezana pojava ponikava i speleoloških objekata (MINGOR, 2020).

3.4.3. Speleološki objekti

Unutar područja obuhvaćenog Planom upravljanja do sada je nađeno više od 140 speleoloških objekata, špilja, jama ili sustava (MINGOR, 2020). Speleološki objekti nalaze se većinom na krednim naslagama vapnenca koje ponegdje sadrže uloške/proslojke dolomita (MINGOR, 2020). U zaleđu izvorišta Cetine formirane su brojne špilje kao posljedica postupnog snižavanja baze okršavanja tijekom geološke prošlosti pri čemu su u vadoznoj zoni zaostali kanali koji su nekada bili dio freatske zone (MINGOR, 2020).

Među zabilježenim speleološkim objektima pojavnost špilja i jama u gotovo jednakom omjeru, dok su manje od 10 % izvori (MINGOR, 2020). Objekti su različitih dimenzija, a njihova duljina se kreće od 5 m (Jama 2 u Krivodolu) sve do 4843 m (Kotluša špilja). Duljinom se ističu i Gospodska pećina (3111 m) te Rudelića špilja (1382 m). Najdublji speleološki objekti su Jama pod Torlakovom glavom (144 m), Vodena peća (132 m), Izvor Glavaš (115 m) i Studena jama (108 m). Speleološki objekt s ulazom na najvišoj nadmorskoj visini je Trogrla jama (1647 mnv), a objekt s ulazom na najnižoj nadmorskoj visini je Izvor Krke (230 mnv) (MINGOR, 2020). Apsolutni raspon između najvišeg i najnižeg ulaza iznosi 1417 m (MINGOR, 2020).

Na formiranje i razvoj speleoloških objekata na području Dinare utjecalo je više međusobno povezanih faktora kao što su procesi korozije, erozije i urušavanja, ali i litološke karakteristike stijena, tektonika, klima i hidrološki uvjeti (MINGOR, 2020). Upravo su hidrološki uvjeti važan činitelj koji pogoduje oblikovanju objekata - u mnogima od njih uočena je prisutnost vode, u obliku cijednice ili nakapnice, u obliku podzemnih jezera, a postoje objekti s povremenim tokom ili povremeno potopljene (npr. Kotluša). Pojedini su objekti u potpunosti potopljene (Vukovića vrilo) (MINGOR, 2020).

3.5. KRAJOBRAZ

Prema krajobraznoj regionalizaciji Hrvatske s obzirom na prirodna obilježja (Bralić, 1995) područje Dinare najvećim dijelom pripada krajobraznoj jedinici Dalmatinska zagora, a manji dio (krajnji sjeverozapadni dio) krajobraznoj jedinici Lika. Osnovne značajke ove krajobrazne jedinice su reljefno i krajobrazno raznoliki prostor, kojemu samo donekle glavna obilježja daju tri reljefna elementa: krške depresije (polja, uvale, doci, ponikve), vapnenačke zaravni oko polja i planinski vijenci; među planinama ističu se Promina, Dinara (u njenom širem značenju), Svilaja, Biokovo i Mosor, a od ostalih elemenata identiteta i vrijednosti, tu su dolina Cetine s poljima i kanjonom, te hidrografsko-morfološki fenomeni Imotskih jezera; krajobraz oskudijeva šumom; gradnja kuća u naseljima je stihijska i bez dovoljno elemenata tradicionalne arhitekture (MINGOR, 2020).

Prostor Dinare u potpunosti se nalazi na krškom području i element krškog reljefa daje mu najvažniju krajobraznu osobinu. Krš se ističe mnoštvom morfogenetskih oblika, koji u krajobrazu vrlo često dominiraju, bilo da su to prostrana polja, zaravni, uvale ili vrtače, duboki kanjoni ili vrela. Ovakva geografska osnova utjecala je i na povijesno-kulturni, odnosno društveno-geografski razvoj tog prostora. To je vidljivo u brojnim tipovima krajobraza koji, uz prirodnu osnovu, sadržavaju i vrlo izraženu društveno-geografsku komponentu utjecaja krškog prostora na ljudsku djelatnost, odnosno specifičan čovjekov doprinos takvim područjima. Cjelokupni izgled prostora Dinare određen je temeljnim fizičko-geografskim elementima, posebno reljefom, vodama i biljnim pokrovom, te, ovisno o prisutnosti čovjeka, i intenzitetom njegova rada. Iako je ovaj prostor planine Dinare danas slabo naseljen on je u prošlosti korišten u puno većoj mjeri, posebice kao prostor za ispašu stoke, što je ostavilo traga i na krajobrazu te ga je na neki način dodatno oblikovalo (MINGOR, 2020).

Područje Dinare obilježeno je kontrastom između visokih brdsko-planinskih područja masiva Dinare koji dominira cijelim prostorom pružajući se u smjeru sjeverozapad – jugoistok i zaravnjenih krških polja u njenom podnožju kojima dominira krška rijeka Cetina. Ovo je jedna od zona s najtipičnijim i najizraženijim elementima utjecaja krških prirodno-geografskih obilježja na život čovjeka i njegovu adaptaciju uvjetima koje iziskuju takve posebnosti. Duga prisutnost ljudi na ovom području ostavila je mnoštvo skladnih krajobraznih oblika, bilo agrarnih, ruralnih ili ruralno-urbanih. Egzistencijalna agrostičarska proizvodnja razvijena u krškom okruženju i kraju vrlo siromašnom osnovnim životnim resursima, uvjetovala je formiranje specifičnih, ali raznolikih agrarnih krajobraza (Kalogjera, 1996). Na izgled krajobraza direktno su utjecale autohtone pasmine i sorte, oblikujući pašnjake i uz njih vezana vodena staništa, lokve i bunare, te tradicionalne poljoprivredne sustave: oranice, voćnjake i vinograde (Ozimec, 2008). Specifičnost lokalnog dinarskog krajobraza nadalje se očituje i u pratećoj graditeljskoj baštini: suhozidima, stanovima, katunima, bunjama i bunarima. Danas zbog depopulacije i odumiranja tradicionalnog načina bavljenja poljoprivredom na ovom području ovi elementi krajobraza nestaju uslijed nekorištenja i neodržavanja, a prostrane pašnjačke površine postepeno zarastaju u šikaru i šumu mijenjajući tako cjelokupnu krajobraznu vizuru područja (MINGOR, 2020).

3.6. KULTURNA BAŠTINA

Povijesna nalazišta svjedoče da je područje Dinare naseljeno još od prapovijesti kada su se počele formirati prve zajednice. Dinaru su naseljavali brojni narodi, bila je područje miješanja kultura i stanovništva, a dugi kontinuitet življenja svjedoči da su geografski i prirodni uvjeti tog područja bili povoljni za stvaranje ljudskih zajednica. Tome svjedoče i mnogobrojni kulturni spomenici koje nalazimo na ovom području od kojih su najpoznatiji Crkva Svetog Spasa iz 9. stoljeća te utvrda Glavaš.

Popis kulturne baštine iz Registra kulturnih dobara se nalazi u Prilogu II.

Otvoreni pašnjaci, pristup vodi, geografski položaj, prirodne barijere i povezanost s drugim područjima su usmjeravali razvoj stanovnika, utjecali na to kako su ljudske zajednice izgledale, kako su funkcionirale i kojim djelatnostima su se bavile.

Dinara pokazuje brojne karakteristike krškog reljefa koje se odražavaju u njenom izgledu i osobinama. Bitna karakteristika krša je vrlo raznolika plodnost mozaično raspoređena u prostoru. Ruralni krajobraz Dalmatinske zagore karakterizira mnoštvo malih seoskih naselja ili zaseoka s raspršenim posjedima zemlje, a stanovnici koji su naseljavali prostor preživljavali su od dvije osnovne djelatnosti, od obrade zemlje i stočarstva. (Budinski i sur., 2020).

Na zaravnjenim dijelovima Dinare dominiraju kamenjarski pašnjaci, koji su oblikovani zahvaljujući utjecaju čovjeka i Dinari daju karakterističan osjećaj prostranstva. Važnost stočarstva za ovo područje najbolje se iščitava u samom nazivu dalmatinske regije, koji krije simboliku, jer u korijenu nosi riječ “dalma” ili “delma” kojom je nekadašnje ilirsko stanovništvo koristilo za ovcu, po kojem je rimska provincija Dalmatia dobila ime (Ozimec i sur. 2015). A koliko ja za ovdašnje stanovništvo stočarstvo bilo važno najbolje i opisuje izraz “blago” koji mještani i danas koriste kao naziv za stoku.

Na prostoru Dinare se držalo raznoliko “blago”, ovisno o tradiciji pojedinih obitelji i lokalnih uvjeta. Na prostranim kamenjarskim travnjacima su prednost imale ovce, na strmim terenima s grmljem koze, a na plodnijim terenima ili uz polja krave i konji. Gotovo svaka obitelj je posjedovala magarca, često i konja kao osnovno sredstvo za prijevoz tereta, konji na većim udaljenostima, magarci na manjim. Mule, križanci magarca i kobile, su također su bile prisutne. Kako se živjelo u proširenim obiteljima tako su često pojedine obitelji imale sve vrste navedene stoke. Izvorne pasmine savršeno su oruđe za očuvanje prirodnih staništa i karakterističnih kulturnih krajobrazu budući da su bolje prilagođene staništu od suvremenih, visokoprinosnih pasmina (Ozimec i sur., 2015).

Tako su ovim prostorima prevladavale izvorne pasmine kao što su ovca dalmatinska pramenka, krave buša i od nje nastalo dalmatinsko sivo govedo, hrvatska šarena koza, primorsko-dinarski magarac i konj dalmatinski bušak. (Ratković, 2021).

Način stočarstva karakterističan za područje Dinare je transhumantno stočarstvo. U takvom stočarstvu stoka zimi boravi u nižim, a ljeti u višim krajevima. Stoka se periodično selila jer su stočari tražili kvalitetniju ispašu, a premještanjem stoke u više krajeve čuvale su se nizinske poljoprivredne kulture u vrijeme njihova sazrijevanja. Sam čin seljenja stoke bio je poznat pod pojmom “izdig”(Marković, 2003.).

Stoljetno prisustvo stoke i ispaše oblikovalo je krajobraz i prirodu, a redovito napasivanje održavalo je velike površine otvorenih staništa. Stočari su u tom smislu održavali biološku raznolikost travnjaka, a praksa transhumantnog ekstenzivnog stočarstva smatra se primjerom održivog korištenja prirodnih resursa.

Pašnjaci su prvenstveno služili ispaši stoke i nisu u značajnoj mjeri upotrebljavani za druge svrhe. Na njima su se u jesen skupljale pečurke, iako su ih samo rijetki poznavali i jeli, a lovili su se zečevi i jarebice kamenjarke. Sakupljalo se i nekoliko vrsta ljekovitog bilja, nešto za tradicionalnu upotrebu, a povremeno i za otkup.

Budući da je uzgoj stoke (“blaga”) ovdje oduvijek bio način života, tako su i travnjaci (pašnjaci) bili vrjedniji od šuma. Nepostojanje pravih šuma s jedne, a bogatstvo kamenog materijala s druge strane oblikovali su izgled i razvoj infrastrukture naselja. Umijeće suhozidne gradnje poznato je još od davnih vremena, a suhozidna gradnja je na području Dinare kroz povijest bila vrlo raširena. Suhozidom su se ograđivale privatne parcele, a najviše plodna zemlja, gdje je bilo važno spriječiti stoku da ulazi, a u suhozidnoj tehnici

zidali su sei bunari. Transhumantno stočarstvo stvorilo je i potrebu za sezonskim stanovanjem na visokim planinskim područjima, gdje su se gradili pastirski stanovi u kojima su ljeti boravili stočari. Gradnja u kamenu specifična je za područje i daje prepoznatljiv izgled seoskim naseljima. Kamen vapnenac stoljećima je bio glavni materijal za zidanje manjih građevina na selu gdje se nije koristilo obrađeni kamen, nego se zidalo kamenom izvađenim pri čišćenju terena na kojem se planiralo graditi. Ovakva gradnja međutim vrlo je osjetljiva na neodržavanje te su se, kao i kod dinarskih travnjaka, uslijed demografskih promjena polagano dogodile posljedice zapuštanja i neodržavanja. (Budinski i sur., 2023).

U krškom reljefu dostupnost vode je bila presudna za formiranje ljudskih zajednica. Osim toka i pritoka Cetine, prostor Dinare nije imao većih izvora vode, a u kršu je vodu bilo teško zadržati. Zato je razvoj ljudskih zajednica pratila i izgradnja vodenih tijela. Održavale su se lokve kojima su se napajale domaće životinje, a voda se prikupljala u bunarima, od kojih je posebno zanimljiv tip "učemerenih bunara", odnosno bunara koji su obloženi kamenom u suhozidnoj gradnji (Vrgoč, usm, 2022). Na toku Cetine i pritoka još se nalaze ostatci nekadašnjih mlinica. Danas je većina njih van funkcije, ali one koje su preostale svjedoče odnosu ljudi i njihovog prirodnog okoliša, i korištenju prirode na način koji je održiv i koji je ne uništava.

Bavljenje stočarstvom nije samo oblikovalo svakodnevnicu, nego ostavilo neizostavan utjecaj na kulturu i tradiciju, koja se zadržala i danas. Od stočarstva se dobivalo meso, mlijeko, koža, vuna, kostrijet; volovi i konji su se koristili i za oranje ili vuču kočije (u lokalnom govoru "kar"). Prodaja životinja bila je glavni izvor prihoda. Mlijeko se prerađivalo u kiselinu (jogurt), sir, maslac, mlaćenicu i činilo je osnovu prehrane.

Osim za dobivanje osnovnih namirnica, pastirski život donio je sa sobom i mnogo više. Vuna koja se dobivala striženjem ovaca bila je osnovni resurs u izradi odjeće i drugih predmeta, a stanovnici su generacijama prenosili vještine pređenja vune, tkanja i pletenja (Budinski i sur., 2023).

Uz pastirski način života razvile su se brojne vještine, poput rezbarstva, izrade opanaka, a uz čuvanje stada nastale su tradicionalne pjesme, instrumenti i igre, koje su bile neizostavan dio folklor. Povezanost čovjeka i životinja bila je toliko snažna da su u mnogim domaćinstvima ljudi svoj životni prostor dijelili sa životinjama (Budinski i sur., 2023).

Tradicija je prostoru Dinare igrala jako veliku ulogu, a u pravilu se prenosila s koljena na koljeno, usmenim putem. U tradiciji su utkana jasno razrađena pravila i uloge, koja su se potom ponavljala, a običaji koji su se i danas zadržali svjedoče važnosti reprodukcije specifične kulture.

3.7. KORIŠTENJE PROSTORA

3.7.1. Socio-ekonomske značajke

Područje obuhvaćeno Planom upravljanja je u cijelosti gospodarski nerazvijeno područje i to prema dva kriterija. Prema prvom kriteriju, velik dio područja PP Dinara spada u područje od posebne državne skrbi. Takva se područja, prema Zakonu o područjima od posebne državne skrbi (NN 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 147/14, 18/15, 106/18), utvrđuju radi otklanjanja posljedica rata, bržeg povratka stanovništva koje je prebivalo na tim područjima prije Domovinskog rata, poticanja demografskog i gospodarskog napretka te postizanja što ravnomjernijeg razvitka svih područja Republike Hrvatske. Prvoj i drugoj skupini pripadaju naselja koja su tijekom Domovinskog rata bila okupirana, a na području Parka prirode Dinara to su grad Knin i općine Biskupija, Civljane i Hrvace, Kijevo i Vrlika. U treću skupinu područja ulazi općina Otok, prema kriteriju ekonomske razvijenosti, strukturnih poteškoća i demografskom kriteriju. Prema drugom kriteriju,

indeksu ekonomske razvijenosti, cijelo je područje gospodarski nerazvijeno, u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju RH (NN 147/14, 123/17, 118/18) i Odlukom Vlade o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (NN 132/17). U Zakonu o regionalnom razvoju potpomognuto područje je ono koje, na temelju indeksa razvijenosti, zaostaje za nacionalnim prosjekom te je stoga njegov razvoj potrebno dodatno poticati. U prvu skupinu jedinica lokalne samouprave (koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u zadnjoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave) spadaju općine Biskupija, Cijlpane i Kijevo, a u treću skupinu (koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u drugoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave) spadaju Hrvace, Knin, Otok, Trilj i Vrlika (MINGOR, 2020).

3.7.2. Postojeći oblici korištenja

Prostorno planiranje

S obzirom da korištenje prirodnih dobara može, a nažalost često i predstavlja prijetnju očuvanju prirodnih ekosustava, ključno je da se problematika potencijalnih ugroza prirodnih vrijednosti uzima u obzir od samih početaka planiranja. Time u fokus prvenstveno dolazi prostorno planiranje koje čini temelj razvoja i očuvanja prostora. S obzirom da se područje ovog plana upravljanja nalazi unutar Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije, upravni odjeli prostornog planiranja ovih županija čine nadležna tijela za prostorni plan. Temeljem Zakona o prostornom uređenju (NN NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19) te Državnog plana prostornog razvoja, Hrvatski Sabor dužan je donijeti odluku o donošenju prostornog plana Parka prirode "Dinara" kojim će većina područja ovog plana upravljanja biti obuhvaćena. Osim prostornog planiranja, planski dokumenti svih sektora koji upravljaju područjem i čije se aktivnosti odnose na korištenje prirodnih dobara, moraju uzimati u obzir potencijalni utjecaj na ključne segmente prirode, ali i ekosustave kao cjelinu te računati na kumulativni utjecaj negativnih čimbenika u užem i širem prostornom okruženju. Osim poljoprivrede, šumarstva, vodnog gospodarstva, lovstva i slatkovodnog ribarstva koji direktno upravljaju i koriste prirodne resurse pa time i same ciljne i značajne vrijednosti i njihova staništa, potrebno je uzeti u obzir i manje direktne aktivnosti drugih sektora kao što su eksploatacija mineralnih sirovina te izgradnja infrastrukture obnovljivih izvora energija koji utjecajem na vrste, staništa i krajobraz potencijalno mogu biti vrlo opasna ugroza prirodnim vrijednostima.

Stoga je bitno da spomenuti sektori uvažavaju ciljeve i mjere očuvanja područja ekološke mreže Natura 2000, kao i vrijednosti zaštićenih područja kako bi se potrebe zaštite prirode pravovremeno uzele u obzir i, prvenstveno primjenom načela predostrožnosti, izbjeglo ugrožavanje ključnih vrijednosti područja. U samom procesu planiranja planskih i provedbenih dokumenata potrebno je aktivno uključiti sektor zaštite prirode, provesti konzultacije i zajednički iznaći rješenja potencijalnih izazova. Trenutno se ovaj segment planiranja provodi kroz obavezan postupak ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu kojim se ocjenjuje utjecaj strategije, plana, programa ili zahvata, samog i s drugim strategijama, planovima, programima ili zahvatima, na ciljeve očuvanja i cjelovitost područja ekološke mreže.

Vezano za zahvate, MINGOR (UZP) izdaje uvjete zaštite prirode u postupku ishođenja akata o gradnji, ali tek nakon što su provedeni ostali postupci – PUO/OPUO ili OPEM. PUO/OPUO provode ili županije ili MINGOR (UZP) sukladno Uredbi, a onda prema tome/u ovisnosti o tome se provodi i OPEM (županija ili MINGOR-UZP), uz mišljenje koje izdaje MINGOR-ZZOP. Vezano uz planske dokumente, MINGOR – UZP provodi OPEM za šumske, lovne, ribolovne, prostorne planske dokumente, te ostale strateške dokumente (razvojne strategije i sl.) koji se donose na regionalnoj ili državnoj razini, također uz mišljenje MINGOR – ZZOP.

Poljoprivreda

Planinsko područje Dinare gotovo je kroz povijest u potpunosti bilo orijentirano na stočarstvo kao osnovnu granu poljoprivredne proizvodnje dok se u nizinskim predjelima uz rijeku Cetinu i polja značajnije razvijalo i ratarstvo. Iako nekoć jaka gospodarska grana, stočarstvo na Dinari je danas nažalost izgubilo svoj značaj uslijed industrijalizacije, ali i ratova i gospodarskih kriza. Ratarske kulture uz naselja i na poljima (Paško, Vrličko, Hrvatačko i Sinjsko) još uvijek su prisutne i iako obimom i raznovrsnošću značajno smanjene, i danas predstavljaju bitan izvor hrane prvenstveno za osobnu upotrebu lokalnog stanovništva te sijena za lokalno još uvijek prisutnu stoku. Tako su spomenuta polja mozaik košarica, nasada povrća te nešto manje voćnjaka i vinograda.

Tablica 12 Stanje stoke 2022.

VRSTA STOKE	BISKUPIJA	HRVACE	KIJEVO	KNIN	OTOK	SINJ	TRILJ	VRLIKA	UKUPNO
Goveda	749	569	119	477	798	1533	1098	1285	6628
Konji	6	38	15	17	75	198	18	17	384
Koze	83	501	407	735	1642	2684	782	265	7099
Magarci	2	66	23	57	18	38	10	62	276
Ovce	3491	3758	1184	5070	1517	2771	1370	3602	22763
Svinje	99	326		236	7813	1811	681	87	11053

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2022)

Posjećivanje i turizam

Trenutno se na području Parka prirode turizam zasniva na pojedinačnim ponudama koje nude pojedinci i različite organizacije. Pristup prostornom planiranju u širem području Dinare u ŠKŽ se temelji na tome da popratni sadržaji budu u mjestima, a ne na planini, odnosno da mjesta žive od tih popratnih sadržaja.

Prepoznatljiv dio turističke ponude Dinare je planinarenje (MINGOR, 2020). Područje Parka prirode obuhvaća mnogo planinarskih putova (13 markiranih i održavanih planinarskih putova). Planinarima su za noćenje na raspolaganju planinarske kuće (Brezovac, Glavaš, Sv. Jakov i Orlovac) te planinarska skloništa (Dinaridi, Martinova košara, Drago Grubać, Rupe, Pume i Sveti Mihovil). Planinarskim kućama i skloništima upravlja 6 planinarskih društava (Dinara iz Knina, Dinaridi iz Splita, Sinjal iz Kijeva, Sveti Jakov iz Gornjeg Bitelića, Jelinak iz Trilja, Kamešnica iz Otoka Dalmatinskog) (MINGOR, 2020). Planina Dinara je dio Bijeće staze Vie Dinarice - mreže planinarskih puteva u Dinaridima. Bijela staza povezuje najviše vrhove Dinarida od Slovenije, preko Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore do Albanije. Na području Sinjala se nalazi i ferata "Dinaridi - Ošljak" te je postavljeno i 5 penjačkih smjerova. Ferata Dinaridi-Ošljak postavljena je nakon proglašenja Dinare dijelom ekološke mreže Natura 2000, a bez prethodne provedbe postupka ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu, odnosno bez sagledavanja mogućih utjecaja samog postavljanja, ali i korištenja ferate na ciljne vrste i staništa EM.

Na području Parka prirode Dinara aktualne su i druge aktivnosti koje se mogu vezati uz pustolovni turizam: biciklizam, kanu, safari, sportski ribolov (mušičarenje), paraglajding, vožnja quadovima i slične aktivnosti (MINGOR, 2020). Na području POP Cetina, u gradu Vrlika uz samu obalu Peruće nalazi se kupalište Garjak i kamp gdje se od 2021. godine održava muzički festival Vrlika Lake Festival.

S obzirom na bogatu kulturno-povijesnu baštinu šireg područja za sada je najrazvijeniji kulturni turizam koji se zasniva na upoznavanju kulturno-povijesnih vrijednosti (Knin kao kraljevski grad i njegova tvrđava, Sinjska alka, Festival ruralne kulture u Kninu i sl.).

Vezano za posjetiteljsku infrastrukturu, 2010. su postavljene info-table u Značajnom krajobrazu rijeke Krčić (2 table, 10 km od Knina), Spomeniku prirode Vrela Cetine (2 table, na samom vrelu u Općini Civiljane) i na izvoru Krke (3 table).

2022. je otvoren cikloturistički vidikovac s odmorištem Vrelo Cetine koji je opremljen servisnim stanicama za bicikliste, stalkom za bicikle, dvije biciklističke klupe te pet parkirališnih mjesta. Uređen je i pješački put do Velikog vrela / izvora Glavaš stepenicama te je sam lokalitet izvora Glavaš postao vrlo atraktivno turističko izletište posebno stranim turistima.

Sve češći oblik posjeta područja Dinare i Cetine je vožnja quadovima i "safari" vozilima. Brojne lokalne agencije, ali i agencije iz Splita i Šibenika u svoju ponudu uvrstile su jednodnevne i višednevne izlete motornim vozilima. Postoji i manji broj lokalnih gospodarstava koja nude turistički posjet lokalitetima na Dinari i Cetini na konjima.

Vezano za brošure i zemljovide područja, Udruga Sunce je 2016. izradila brošuru Be Natural, Be Active - Aktivni turizam u zaštićenim i Natura 2000 područjima, a Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS) je u suradnji s JU Priroda ŠKŽ i Hrvatskom turističkom zajednicom Šibensko-kninske županije tiskala Dinara Turističko-planinarski zemljovid.

Lovstvo

Na području obuhvaćeno Planom upravljanja ustanovljeno je 6 državnih (XVII/3 – DINARA-CRVENE GREDE, XVII/4 – KAMEŠNICA, XV/6 – DINARA, XV/7 – KOZJAK-POLAČA, XVII/19 – VRDOVO i XVII/21 – TOVARNICA-JELINAK) i 5 zajedničkih otvorenih lovišta (XVII/120 – Vrlika, XVII/121 – Peruća, XVII/122 – Sinj i XV/126 – Cetina, XVI/123 - Knin). Trenutno većinom lovišta upravljaju lokalna lovačka društva tako da na području ovog plan upravljanja imamo njih čak sedam: LU Svilaja Vrlika, LU Jarebica Otok Dalmatinski, LU Dinara Knin, LD Sinj, LU Hrvace, LU Tovarnica Tijarica i LD Kijevo. Tek lovištem Kozjak-Polača upravlja privatni zakupnik.

Lovištima se gospodari sukladno lovno-gospodarskim planovima koji se donose za desetogodišnje razdoblje. Najzastupljenija krupna divljač na ovim područjima je divlja svinja (*Sus scrofa*), a od sitne divljači zastupljeni su obični zec (*Lepus europaeus*), jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*) i šljuka bena (*Scolopax rusticol*). Malobrojan ali svejedno prisutan je i smeđi medvjed (*Ursus arctos*), vrsta koja je u Hrvatskoj strogo zaštićena, ali se s njom gospodari temeljem Plana gospodarenja medvjedom, kojim su određene godišnje kvote odstrela (MIP – UŠLDI i MINGOR – UZP, 2019).

Ribolov

Prema Naredbi o granicama ribolovnih područja i ribolovnih zona za športski i gospodarski ribolov (NN 82/05), ribolovne vode na području obuhvaćenim planom upravljanja pripadaju ribolovnom području Jadran. Na tom djeluju sljedeća Športska ribolovna društva: ŠRD Krka iz Knina, ŠRD Šaran iz Vrlike i ŠRD Cetina iz Sinja. Pojedino ribolovno društvo donosi Plan upravljanja te program praćenja stanja ribljeg fonda u slatkovodnom ribarstvu.

Dio ribolovnog područja Jadran koje se nalazi unutar obuhvata granica Parka prirode Dinara obilježava vrlo specifična ihtiofauna, koja sadrži veći broj endemskih vrsta riba (Poglavlje 3.3.2.). S namjerom za što bolje i efikasnije iskorištenje prehrambene osnove kao i poboljšanje strukture ihtiofonda s vrstama zanimljivim za športski ribolov nerijetko se unose strane vrste koje mogu biti izrazito štetne po zavičajnu populaciju, s obzirom da mogu preuzeti dominaciju unutar zajednice riba istiskujući polako zavičajne vrste (Ćaleta i

Zanela, 2018). Nažalost većina trenutno bilježenih vrsta na ovom području čine alohotone vrste (na području upravljanja ŠRD "Cetina" 13 od ukupno 19 vrsta).

Šumarstvo

Gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u vlasništvu Republike Hrvatske sukladno čl. 17. Zakona o šumama (NN 68/18, 115/18) povjereno je Hrvatskim šumama d.o.o., javnom šumoposjedniku koji je pravna osoba od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku, a provodi se na temelju šumskogospodarskih planova. Većina šumskogospodarskih planova na području obuhvaćenom PU bit će ujedno i planovi upravljanja ekološkom mrežom. Planovi prema kojima se gospodari šumama i šumskim zemljištima određene gospodarske jedinice sukladno Zakonu o šumama, a koji sadrže elemente propisane Zakonom o zaštiti prirode - analizu stanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže, ciljeve upravljanja i očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova, mjere očuvanja, aktivnosti za postizanje ciljeva i pokazatelje provedbe plana - smatraju se planovima upravljanja ekološkom mrežom (ZZP).

Područje obuhvaćeno PU nalazi se na području Uprave šuma Podružnice Split, Šumarije Knin i Sinj. Prema javno dostupnim podacima o šumama na portalu Hrvatskih šuma d.o.o. (Hrvatske šume, 2019) na području Parka prirode Dinara nalazi se 11 gospodarskih jedinica od kojih se njih četiri nalazi na području Šumarije Knin, a njih sedam na području Šumarije Sinj (Tablica 13.). Na područjima obuhvaćenim ovim PU, nalazi se 13 GJ. Glavne gospodarske vrste su bukva i crni bor.

Tablica 13 Šume i šumsko zemljište u vlasništvu RH na području PU 6001-1

Uređajni razred	Površina (ha)	%
C. BOR	1 591,520	2,781
Kultura C. BORA	430,149	0,752
Panjača BAGREMA	82,752	0,145
Panjača BUKVE	791,219	1,382
Panjača C. GRABA	1 18,977	0,208
Panjača C. JASENA	5,120	0,009
Panjača MEDUNCA	1 867,785	3,263
Sjemenjača BUKVE	397,337	0,694
Sjemenjača MEDUNCA	6,132	0,011
ŠIBLJAK	5 038,462	8,803
ŠIKARA	24 575,496	42,940
NEOBRASLO NEPROIZVODNO	3 198,698	5,589
NEOBRASLO PROIZVODNO	18 595,294	32,491
NEPLODNO	531,278	0,928
OSTALE POVRŠINE	2,561	0,004
UKUPNO Šume i šumsko zemljište u vlasništvu RH	57 232,781	100

Izvor: Portal Hrvatskih šuma

Tablica 14 Šume i šumsko zemljište u privatnom vlasništvu na području PU 6001-1

Uređajni razred	Površina (ha)	%
Panjača C. JOHE	1,946	0,054
Panjača CERA	37,879	1,045
Panjača MEDUNCA	1 685,849	46,487
Sjemenjača LUŽNJAKA	4,510	0,124
ŠIKARA	1 570,498	43,306
N/P	313,995	8,658
NEOBRASLO NEPROIZVODNO	8,603	0,237
NEPLODNO	3,195	0,088
UKUPNO Šume i šumsko zemljište u privatnom vlasništvu	3 626,476	99,99

Izvor: Portal Hrvatskih šuma

Tablica 15 Šumarije i šumsko-gospodarske jedinice

Šumarija	Šumsko-gospodarske jedinice
Šumarija Sinj	Debelo brdo (Sinjsko)
	Jelinjak-Tovarnica
	Kamešnica
	Lupoglav
	Peruća
	Stražbenica
	Vrdovo
	Kopršnica
Šumarija Knin	Biskupija
	Dinara
	Kijevo-Glavaš
	Surdup

Izvor: Portal Hrvatskih šuma

Pored državnih šuma i šumskih zemljišta na području obuhvaćenim PU postoje i šume privatnih šumoposjednika. Zakon o šumama propisuje da se šumama šumoposjednika gospodari prema Programima gospodarenja. Programom gospodarenja se određuje stanje šuma, te radovi u neposrednom gospodarenju šumama i šumskim zemljištima gospodarske jedinice ili privatnog posjeda. Na području obuhvata Plana nalazi se ukupno šest gospodarskih jedinica šuma šumoposjednika, te su izrađene osnove za njih pet (plan ne postoji za privatnu GJ Kninske šume).

Korištenje vodnih resursa

Javnim vodnim dobrom na području RH, pa tako i na samom području PU, sukladno Zakonu o vodama (NN 66/19, 84/21) upravljaju Hrvatske vode. Na području PU voda se u značajnoj mjeri koristi za zahvaćanje vode za opskrbu stanovništva i stavljanje na tržište u bocama, zahvaćanje vode za energetske sektor (hidroenergetski sustav) te navodnjavanje.

Vodozahvati koji se koriste za javnu opskrbu vodom nalaze se na lokaciji Vukovića vrelo (spomenik prirode) kojim se opskrbljuju okolna naselja općine Kijevo, Civljane, većina Vrlike i dio naselja grada Knina te na izvoru rijeke Rude i izvoru Kosinac (lokalitet staništa 8310) koji opskrbljuju općinu Otok, grad Trilj i Sinj.

Trenutno se vodom koristi u svrhu flaširanja i prodaje vode punionica vode u Vrlici (Bušeni bunar Cetina 1) koja je nositelj koncesije do 2039. godine. Osim spomenute, izdano je još nekoliko koncesija za punionice na izvorima unutar PU no većinom se voda ne koristi niti se ikada koristila.

Voda rijeke Krke koristi se za uzgajalište pastrve koje se nalazi 300-tinjak metara nizvodno od izvora Krke tj. slapa Krčića. Samo uzgajalište ne nalazi se unutar granica Parka niti POVS-a, no sa svih strana je okruženo područjem POVS-a, a sama granica Parka nalazi se u neposrednoj blizini. Trenutno nefunkcionalno, ali s planovima revitalizacije postoji i uzgajalište pastrva na rijeci Rudi.

Na području PU tri su postojeće hidroelektrane i dvije planirane. HE Peruća (snage 60 MW) se nalazi na Cetini, tj. umjetnoj akumulaciji Peruća površine 15 km². HE Orlovac visokotlačna derivacijska hidroelektrana za čiji rad se voda prikuplja na Livanjskom polju (BiH) najznačajnija je HE na ovom području, snage 237 MW. Treća je mala hidroelektrana mHE Krčić koja se nalazi uz sam slap Krčić te je male ukupne snage od 0,375 MW.

Prostornim planom SDŽ (Službeni glasnik SDŽ 154/21 i 170/21) unutar Parka prirode Dinara planira se nova reverzibilna hidroelektrana, RHE Vrdovo, te pripadajuća akumulacija na prostoru Ravnog Vrdova koje se nalazi iznad Perućkog jezera. Također, južnije su planirane dvije akumulacije (Blatački brig i iznad Korita) za reverzibilnu hidroelektranu RHE Blaca planirane snage od 550 MW. Donji bazen planiran je na lokalitetu "Svinjača" gdje je planirana pregradnja rijeke Cetine te izgradnja regulacijske, preljevne i ispusne građevine kojom se planira regulacija protočnog kapaciteta rijeke.

Eksploatacija mineralnih sirovina

Od mineralnih sirovina na području Parka prirode Dinara najčešće se pojavljuje boksit (bx) donje krede i to na padinama Dinare - Crvene grede, u Podinarju i u okolici Kijeva. Gusti bijeli vapnenci malma koji se koriste kao ukrasni kamen pružaju se od izvora Cetine prema JI duž padina Dinare. Pojave silicijskih sedimenata (q) u karbonatima zabilježene su kod zaseoka Koljane, Dabar i Biletići. Sjeverno od Vrlike zabilježena je pojava gipsa između Civljana i Kosora koji je otkriven bušenjem za ugljen na dubini od 200 m.

Trenutno na području PU postoje tri aktivna iskopa mineralnih sirovina i na svima se vadi arhitektonsko-građevni kamen-blokovski. To su Brestovci na području općine Civljane čija koncesija traje do 2032. godine te Priorice i Tango na području grada Sinja (iznad naselja Bajagić). Koncesija za Priorice traje do 2058. godine, dok za eksploatacijsko polje Tango traje do 2040. godine.

Na području grada i samog naselja Sinja, uz samu granicu POP Cetina, nalazi se i eksploatacijska polja Stipanovića greben-Draga čija koncesija vrijedi do 2059. godine, a eksploatira se gips.

Vjetroelektrane i solarne elektrane

Na području obuhvata ovog PU ne postoji niti jedna izgrađena vjetroelektrana, iako postoje planovi za postavljanje jednog vjetroparka na samom središnjem dijelu Dinare (Bili Brig-Vaganj) i jednog uz samu granicu BIH na području općine Kijevo kod mjesta Uništa. Planirana VE Bili Brig-Vaganj trebala bi se prostirati na 160 ha, dok je predviđen prostor za VE kod Uništa nešto manji. Osim toga, u podnožju Dinare u planu je i VE Vučipolje - Hrvace na površini od 58,5 ha. Ona bi se trebala nalaziti na prostoru naselja Vučipolje između

granica PP Dinara i rijeke Cetine, tj. u POVS-u Cetina. Uz samu granicu područja PU, na JI granici nalazi se već izgrađena VE Voštane (175 ha) te je nedaleko nje planirana VE Bradarića kosa (66,5 ha). Nedaleko od granica područja PU, na području Šibensko-kninske županije, točnije iznad grada Vrlike i vrličkog polja, planira se VE Svilaja.

Uz samu granicu područja ili neposrednoj blizini nalazi se jedna aktivna solarna elektrana (FNE Kosore, 1,5 ha) dvije koje su trenutno u izgradnji (FNE Bitelić, 8 ha i FNE Peruća- Derven, 9,5 ha) te jedna planirana (FNE Peruća 1,1 ha). Dvije planirane solarne elektrane nalaze se unutar područja. Planirana FNE Bajagić nalazi se u mjestu Bajagić unutar POP Dinara, na površini od 0,9 ha dok se planirana FNE Gala nalazi iznad mjesta Gala unutar granica POP i POVS Dinara na površini od 27,8 ha.

3.7.3. Pritisci i prijetnje

Korištenje prostora na područjima obuhvaćenim Planom donosi sa sobom i niz pritisaka i prijetnji koje utječu na vrijednosti područja (Tablica 16). Za područja ekološke mreže su korišteni SDF-ovi i procjena pritisaka i prijetnji koja je provedena u sklopu dioničkih i internih radionica tijekom izrade PU 6005.

Tablica 16 Pritisci i prijetnje identificirani na područjima obuhvaćenim PU 6001-1 te vrijednosti EM na koje utječu

Kod	Prijetnja/pritisak	Intenzitet pritiska ili prijetnje (N-nizak, S-srednji, V-visok)	Kratki opis prijetnje	Vrijednost/i na koje utječe
A02.01	intenziviranje poljoprivrede	S	Iako je područje Dinare i Cetine ruralni kraj gdje većina lokalnog stanovništva prakticira držanje blaga i uzgoj bilja, radi se o malom intenzitetu za vlastite potrebe ili za lokalno tržište. Naglasak je na vrtlarstvu, voćarstvu, vinogradarstvu te ekstenzivnom stočarstvu uz uzgoj žitarica i košanica za potrebe vlastite stoke. Prijetnju predstavlja neregulirano korištenje kemijskih sredstava za što postoji manjak svijesti i educiranosti zajednice te kontrole na terenu.	vlažna i močvarna staništa i vezane vrste
A02.03	prenamjena travnjaka u oranice	N	Prenamjena travnjaka u oranice je prisutna u manjoj mjeri i na malim površinama uz naselja te trenutno ne predstavlja značajnu prijetnju. Ključno je osigurati da intenzitet prijetnje ne raste jer direktno ugrožava ciljna staništa i vrste.	travnjaci i vezane vrste
A03.02	neintenzivna košnja	N	Izostanak košnje na travnjacima koji su se povijesno koristili kao košanice u manjoj mjeri predstavljaju prijetnju zbog sukcesije te gubitka izvornog flornog sastava.	travnjaci i vezane vrste
A03.03	napuštanje / nedostatak košnje	N		travnjaci i vezane vrste

Kod	Prijetnja/pritisak	Intenzitet pritiska ili prijetnje (N-nizak, S-srednji, V-visok)	Kratki opis prijetnje	Vrijednost/i na koje utječe
A04.03	napuštanje pašarenja, nedostatak ispaše	V	Zbog depopulacije ali i loše organiziranosti sustava stočarstva i otkupa proizvoda, područje je pod visokom prijetnjom sukcesije suhih travnjaka.	travnjaci i vezane vrste
A07	korištenje biocida, hormona i kemikalija	S	Prijetnju predstavlja neregulirano korištenje kemijskih sredstava za što postoji manjak svijesti i educiranosti zajednice te kontrole na terenu. Prijetnja je srednjeg intenziteta s obzirom da je jako lokalizirana na polja, prvestveno područje Sinjskog polja.	kamenjarski, vodeni i podzemni ekosustav
A08	gnojenje	S		travnjaci, močvarna i vlažna staništa i vezane vrste
A09	navodnjavanje	N	Iako veći sustavi navodnjavanja ne postoje, vodotoci se redovito koriste za navodnjavanje poljoprivrednih površina (privatne pumpe i korištenje odvodnih kanala).	vlažna staništa i vezane vrste
C01	vađenje ruda i kamenja	S	Prijetnja je prisutna i predstavlja problem zbog aktivnih iskopa. Osim buke i prašine te narušavanja krajobraznih elemenata, utjecaj iskopa je potencijalno i puno značajniji kao prijetnja za ciljne vrste koje obitavaju u podzemlju i pod pritiskom su vibracija koje potencijalno predstavljaju uznemiravanje za vrste kao što su dinarski voluhar i šišmiši.	kamenjarski ekosustav
C01.04	minski sumnjiva područja	N	S obzirom da je plan razminiranje područja Dinare tijekom sljedećih 3 godine, prijetnja će potencijalno nestati. Minski sumnjiva područja otežavaju upravljanje i kretanje područjem no rijetko predstavljaju direktnu prijetnju prirodnim vrijednostima. Jedina vrsta koja bi potencijalno mogla stradati u minskim područjima su medvjedi.	smeđi medvjed
C01.04.02	eksploatacija mineralnih sirovina	S	Prijetnja je prisutna i predstavlja problem zbog aktivnih iskopa. Osim buke i prašine te narušavanja krajobraznih elemenata, utjecaj iskopa je potencijalno i puno značajniji kao prijetnja za ciljne vrste koje obitavaju u podzemlju i pod pritiskom su vibracija koje potencijalno predstavljaju uznemiravanje za vrste kao što su dinarski voluhar i šišmiši.	kamenjarski ekosustav

Kod	Prijetnja/pritisak	Intenzitet pritiska ili prijetnje (N-nizak, S-srednji, V-visok)	Kratki opis prijetnje	Vrijednost/i na koje utječe
C03.03	vjetroelektrane	V	S obzirom na veliki broj ciljnih vrsta grabljivica i šišmiša koji su pod direktnom prijetnjom zbog kolizije sa elisama vjetroturbina, prijetnja je visokog intenziteta. Iako trenutno nema VE na području Plana upravljanja, postoji plan izgradnje na središnjem dijelu Dinare te se nekoliko VE nalazi u okolnom području.	kamenjarski ekosustav, ptice
D01	ceste, putovi i željeznice	N	Ceste i putevi koji se nalaze na ciljnim staništima i devastiraju stanište ili prolaze kroz staništa ciljnih i značajnih vrsta i fragmentiraju stanište te predstavljaju prijetnju zbog potencijalne kolizije i usmrćivanja životinja na cesti ili izvor uznemiravanja.	kamenjarski ekosustav
D02.01	elektroenergetski vodovi	V	Električni kablovi u najvećoj mjeri predstavljaju prijetnju za sovu ušaru, ali je općenito značajno za sve ciljne vrste grabljivica. Problem predstavlja kolizija ptica sa kablovima i elektrokucija pri korištenju stupova od strane ptica.	ptice grabljivice
D02.02	cjevovodi	N	Kao dio HE Orlovac cijevovod narušava krajobraz ali i predstavlja prijetnju s obzirom na dovodnju vode iz BIH te invazivne vrste i onečišćenje koje dolazi kroz cijev.	kamenjarski ekosustav
E03.01	divlja odlagališta kućanskog otpada	V	Divlja odlagališta prisutna su na svim staništima te posebno velik problem predstavljaju u podzemlju i vodocima.	kamenjarski, vodeni i podzemni ekosustav
F01	morski i slatkovodni uzgoj ribe	N	Na Krki postoji uzgajalište kalifornijske pasturve te trenutno neaktivno uzgajalište u Rudi za koje postoji inicijativa da se aktivira.	ribe
F03.01	lov	N	S obzirom na malobrojnu populaciju balkanske divokoze, iako se lov provodi u malom obimu, predstavlja dodatan pritisak na populaciju.	balkanska divokoza
F03.02.03	krivolov	V	Krivolov na sisavce (prvenstveno vuka ali i lovne vrste) te grabljivice i patke je poznat i skoro se u potpunosti zanemaruje i pravno se ne procesurira.	ptice, sisavci

Kod	Prijetnja/pritisak	Intenzitet pritiska ili prijetnje (N-nizak, S-srednji, V-visok)	Kratki opis prijetnje	Vrijednost/i na koje utječe
F04	uzimanje/ uklanjanje kopnenih biljaka, generalno	N	Lokalno stanovništvo ima tradiciju sakupljanja ljekovitog bilja. Na području Plana upravljanja uglavnom se radi o vlastitim potrebama te je komercijalno sakupljanje rijetko.	kamenjarski ekosustav
G01	sport i razonoda na otvorenom, rekreacijske aktivnosti	V	Područje Dinare i Cetine sve je poznatije mjesto za odmor i aktivni turizam kroz penjanje, planinarenje, speleoturizam, paragliding, kajaking, vožnje motornim vozilima (quadovi, motori, safari vozila i sl.) i drugo.	kamenjarski ekosustav, vodeni ekosustav
G01.04	planinarenje, penjanje, speleologija	V	Zbog uznemiravanja vrsta i uništavanja staništa predstavlja prijetnju visokog intenziteta i potencijala.	kamenjarski i podzemni ekosustav
G04.01	vojne vježbe	N	Na vojnom poligonu Crvena zemlja odvijaju se redovite vojne vježbe koje su poznat izvor buke i prašine te potencijalno zagađuju vodotokove i tlo.	kamenjarski, vodeni i podzemni ekosustav
G05	ostali tipovi uznemiravanja uzrokovani djelovanjem čovjeka		Različite neregulirane ljudske aktivnosti predstavljaju prijetnju ukoliko ne uzimaju u obzir vrijednosti područja.	sve
H01	onečišćenje površinskih voda (limničke, kopnene, morska & bočata)	N	Prijetnja je općenito antropogene naravi te uključuje različite oblike zagađenja poput kanalizacijskih i otpadnih voda, pesticida, umjetnih gnojiva i sl.	vodeni ekosustav
I01	invazivne vrste	S	Prisutnost invazivnih stranih vrsta koje utječu direktno ili indirektno na ciljne vrste kao predatori ili negativnim utjecajem na stanište. Neke od izraženih i vrlo pristunih vrsta na području PU su invazivne vrste riba i pajasen.	kamenjarski i vodeni ekosustav
J01	požari i supresija požara	V	Požari su srednjeg intenziteta i prvenstveno predstavljaju prijetnju šumskim staništima. Supresija požara na travnjačkim i kamenjarskim staništima predstavlja problem s obzirom na izraženu sukcesiju i utjecaj prirodnih požara koji pozitivno utječaju na ova staništa.	šumski i kamenjarski ekosustav
J02	promjene hidroloških uvjeta uzrokovane ljudskim djelovanjem	V	Usljed korištenja vode za proizvodnju energije, poljoprivredu, uzgoj ribe, potrebe naselja i sl. značajno se utječe na hidrološki režim vodotokova što uzrokuje	vodeni i podzemni ekosustav

Kod	Prijetnja/pritisak	Intenzitet pritiska ili prijetnje (N-nizak, S-srednji, V-visok)	Kratki opis prijetnje	Vrijednost/i na koje utječe
J02.05	promjene hidrografskih funkcija, općenito	V	promjene u sastavu i rasprostranjenosti staništa vezanih uz vodu (sam tok, vlažne livade, tršćaci i sl.). Osim nadzemnih voda, na promjene u hidrologiji izuzetno su osjetljivi i podzemni ekosustavi zbog količine i sastava podzemnih voda.	
J02.06	crpljenje vode	S		
J02.05.05	hidroelektrane	V		
J03.01	smanjenje ili gubitak specifičnih elemenata staništa	M	Zbog promjena u načinu gospodarenja (poljoprivredne prakse) uslijed napuštanja ruralnih područja od strane stanovnika, velike površine su pod utjecajem sukcesije. Osim sedrenih barijera i travnjaka, sukcesijom su zahvaćene i lokve.	svi ekosustavi
K02.01	promjena sastava vrsta (sukcesija)	V		svi ekosustavi
M	klimatske promjene	V	Sve češće izraženi ekstremi u temperaturama, oborinama i sušama onemogućavaju prirodne procese razmnožavanja te izrazito negativno utječu na usko specijalizirane vrste.	svi ekosustavi
OSTALO				
Prometna nepovezanost				
Komplicirane procedure i neuređeni imovinsko-pravni odnosi				
Manjkavost institucionalne podrške i rada (nadležnosti, inspekcije, međusektorska suradnja, kvaliteta okolišnih postupaka)				
Nebriga o kulturnim spomenicima i artefaktima				

4. UPRAVLJANJE

Ovaj dio Plana upravljanja definira viziju, teme i opće ciljeve, evaluira stanje po temama, postavlja posebne ciljeve upravljanja s pokazateljima, definira aktivnosti upravljanja s pokazateljima te prioritetima, suradnike i vremenski raspored, upravljačku zonaciju, financijske potrebe i način praćenja provedbe plana upravljanja. Teme predstavljaju glavne cjeline Plana upravljanja koje se bave srodnim nizom pitanja. Opći ciljevi obuhvaćaju bit svake teme, a njihovim razdvajanjem na posebne ciljeve dobiva se jasnija slika onoga što se želi postići Planom. Pokazatelji posebnih ciljeva (indikator) omogućavaju praćenje njihova ostvarivanja. Posebni ciljevi ostvaruju se provedbom planiranih aktivnosti čiji pokazatelji omogućavaju praćenje provedbe Plana upravljanja i rada Javne ustanove.

Kako bi se dobio bolji uvid u raspored i prioritete pojedinih aktivnosti, napravljen je planirani vremenski raspored provedbe svih aktivnosti prema godinama te su navedeni suradnici u provedbi ključni za provedbu pojedinih elemenata ili cijele aktivnosti.

Zbog ograničenih ljudskih i financijskih kapaciteta definirane su prioritetne aktivnosti:

- Prioritet 1 – ključne aktivnosti koje se moraju poduzeti za vrijeme trajanja Plana upravljanja. Njihovo neispunjavanje narušava uspješnost cijelog plana upravljanja.
- Prioritet 2 – aktivnosti koje bi se trebale poduzeti za vrijeme trajanja Plana upravljanja. Iako postoji određena fleksibilnost, za neprovođenje ovih aktivnosti mora postojati dobar razlog.
- Prioritet 3 – aktivnosti koje su dugoročno važne i mogu se poduzeti kada vrijeme i/ili sredstva postanu dostupni te ako njihova provedba ne ugrožava provedbu aktivnosti 1. i 2. razine prioriteta.

4.1. VIZIJA

Područje Dinare i Cetine prepoznatljivo je područje dinarskog krša, bogato endemima i očuvanom bioraznolikosti te dinamičnim krajobrazom. Način života i korištenje prirodnih dobara su u skladu s bogatim naslijeđem, s posebnim naglaskom na tradicionalno stočarstvo. Prekogranična i međusektorska suradnja na očuvanju prirodne baštine omogućava održivi razvoj šireg područja.

4.2. TEMA A. OČUVANJE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI

OPĆI CILJ A. Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi prirodnih i poluprirodnih ekosustava su obnovljeni i očuvani. Geobaština je vrednovana i očuvana.

POSEBNI CILJ AA. Uspostavljeno je aktivno upravljanje koje na cijelom području omogućuje očuvanje kamenjarskih pašnjaka i mozaičnih staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.

POSEBNI CILJ AB. Osigurani su optimalni hidrološki uvjeti i kakvoća vode u slivu koji omogućuju postojeću raznolikost staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.

POSEBNI CILJ AC. Na području Dinare očuvana je raznolikost značajnih šumskih zajednica u stabilnom prirodnom stanju sa zastupljenim stabilnim populacijama značajnih vrsta.

POSEBNI CILJ AD. Na cijelom području očuvana je raznolikost krških geomorfoloških oblika te su osigurani povoljni uvjeti u staništima koji omogućuju održavanje stabilnih populacija špiljske faune.

POSEBNI CILJ AE. Postojeći i budući utjecaj klimatskih promjena na vrijednosti područja je procijenjen te su poduzete mjere ublažavanja i prilagodbe.

4.2.1. Evaluacija stanja Teme A

Dosadašnja istraživanja

Dosadašnja istraživanja flore i faune na području obuhvaćenom Planom upravljanja, iako još uvijek nepotpuna i nedovoljna za sveobuhvatnu sliku o stanju očuvanja i trendovima, doprinijela su boljem poznavanju područja i proglašenju nekoliko zaštićenih područja, uključujući i nedavno proglašen Park prirode Dinara.

Prvi podaci o flori dinarskih planina prikupljeni su još krajem 19. stoljeća (Beck, 1897), a otada su brojna istraživanja provedena na različitim lokacijama ovog područja (Dinara, Troglav, Kamešnica, područje od Vrela Cetine do ušća Cetine kod Omiša, Paško, Hrvatačko, Cetinsko i Vrličko polje). U posljednje vrijeme provedeno je nekoliko botaničkih istraživanja od kojih je značajno spomenuti izdanje Flora Dinare - 100 najznačajnijih svojti (Ljubičić i sur., 2022) gdje se navode i nalazi 10-ak novih vrsta.

Za faunu beskralješnjaka Parka prirode Dinara može se utvrditi da je u prošlosti slabo istraživana. Najveći broj kopnenih beskralješnjaka vezan je uz suha, topla otvorena staništa: suhi kamenjarski travnjaci, livade s grmovitom vegetacijom, planinske rudine i točila, a određene vrste i za vlažne travnjake u Paškom polju uz rijeku Cetinu. Dio vrsta je vezan bjelogorične šume, rubove bjelogoričnih šuma i šumske čistine. Značajnija istraživanja provođena su na poljima uz rijeku Cetinu (ponajprije Paško polje), nešto na vršnome dijelu, dok je sustavnijih istraživanja samog masiva Dinare bilo jako malo. Na području rijeke Cetine i polja uz nju, najviše je provedeno istraživanja slatkovodnih beskralješnjaka (vretenca, obalčari, tulari, muhe plesačice i desetoronožni rakovi te rakušci). Od kopnenih beskralješnjaka na području uz rijeku Cetinu najviše podataka postoji za faunu leptira. Malo podataka koji postoje za masiv Dinare većinom su podaci o leptirima, ravnokrilcima, kopnenim puževima te djelomično o kornjašima i paucima. Istraživanja su trajala prekratko da se dobije detaljnija slika o fauni ove skupine životinja, odnosno da se provedu detaljnije analize rasprostranjenosti i brojnosti populacija. Daljnja istraživanja su potrebna kako bi se utvrdile nove vrste za znanost i dobio bolji uvid upoznavanje beskralješnjaka ovog masiva.

Sustavna istraživanja herpetofaune na području Dinare do sada nisu provedena te je ovo prostrano područje još uvijek neistraženo u dovoljnom opsegu. Inventarizacija je napravljena u razdoblju od 2014. do 2016. godine, ali osim podataka o prisutnosti vrsta, postoji vrlo malo podataka o njihovoj rasprostranjenosti i brojnosti. Kao staništa koja su na području Dinare prepoznata kao važna za herpetofaunu izdvajaju se planinski travnjaci, posebice za gmazove, dok su za očuvanje vodozemaca od velike važnosti vodene površine, osobito stalne i povremene lokve. Dodatno, špilje i jame značajna su staništa za čovječju ribicu ali i šišmiše kojima ovi lokaliteti predstavljaju vrlo važno područje lova. Stoga je u cilju očuvanja na području Dinare važna revitalizacija i redovito održavanje planinskih travnjaka i lokvi, kao i očuvanje špilja i jama.

Ornitofauna područja Dinare relativno je dobro poznata. Kroz posljednjih 15 godina rađeni su kartiranje ornitofaune, analiza postojećih podataka o ornitofauni rijeke Cetine i njene okolice te ciljna istraživanja rijetkih vrsta ptica. Istraživanja su uglavnom bila usmjerena na planinska staništa ptica – provedena su preliminarna istraživanja ornitofaune planinskih staništa za pet ciljnih vrsta ptica: suri orao, sivi sokol, jarebica kamenjarka, vrtna strnadica i planinska ševa (Budinski i sur. 2009), zatim istraživanja ornitofaune Troglava i Kamešnice (Budinski, 2012), kartiranje parova orla zmijara (Budinski i Selanec, 2012), a istražena je i bukova šuma s značajkama prašume Veliki lad na području Javorovog vrha (Budinski i Basrek, 2012). Za

dio ugroženih vrsta se provodi i praćenje stanja (iako ne redovito). Od 2004. na području Paškog polja prati se gniježđenje kosca (*Crex crex*) i crvenonoge prutke (*Tringa totanus*), (Radović i Crnković 2011a, 2011b i 2011c, Crnković 2014b), a na Perućkom jezeru prati se stanje populacije velikog ronca (*Mergus merganser*) (Radović i Crnković, 2011; Crnković 2014). Od 2015. na dva lokaliteta u okolici Vrlike provodi se praćenje stanja čestih vrsta ptica poljoprivrednih staništa (npr. Mikulić i sur. 2018), a područje Dinare uključeno je i u nacionalni monitoring populacije surog orla u Hrvatskoj (Mikulić i sur., 2019).

Fauna sisavaca predmetnog područja istraživana je sporadično i u manjem opsegu. Važna staništa za većinu vrsta sisavaca primarno su šumska i vodena/vlažna staništa, travnjačke površine te mozaik kultiviranih površina. Isto tako kamenjari, točila, planinske livade i podzemna staništa. Osobito su važne i vrijedne stalne i povremene lokve na velikim nadmorskim visinama. Razlozi ugroženosti svih vrsta sisavaca odnose se na promjene u okolišu: gubitku/narušavanju staništa u kojem se hrane i gubitku staništa u kojem obitavaju (skloništa). U načelu potrebno je osigurati povezanost staništa, održivo gospodarenje šumama i vodenim površinama, smanjenje i kontrolu zagađenja vodenih i močvarnih staništa, očuvanje obitavališta strogo zaštićenih i ugroženih svojti te pažljivo planiranje i provođenje gospodarske aktivnosti u području prema recentnoj dobroj praksi.

Iako je još 1912. godine kod Zadvarja izgrađena prva HE Kraljevac, a akumulacija Peruća 1958. godine, prva sustavna limnološka, a u sklopu njih i ihtiološka istraživanja rijeke Cetine započela su šezdesetih godina prošlog stoljeća (Marko i sur., 1968). Tijekom godina ta i ostala istraživanja na Cetini rađena su parcijalno, na pojedinim odsječcima rijeke: hidroakumulacija Peruća, od HE Peruća do prve veće pritoke, nizvodno od HE Peruća, izvor Cetine, Balički most te tok Cetine između ta dva lokaliteta, gornji dio sliva Cetine). Na rijeci Krki i u njenom izvorišnom dijelu su također vršena istraživanja ihtiofaune u više navrata, no ona nisu obuhvatila rijeku Krčić čija ihtiofauna ostaje slabo poznata.

Špiljska fauna na području Parka prirode Dinara istraživana je sporadično te do sada nije bilo sustavnih istraživanja. Većim dijelom su istraživanja provedena u sklopu speleoloških ekspedicija, a manjim dijelom kao samostalna biospeleološka istraživanja. Na istraživanom području prikupljeni su podaci o fauni iz ukupno 45 speleoloških objekata uključujući izvore. Značajnija istraživanja provedena su uz rijeku Cetinu, prvenstveno uz izvorište, dok je manji dio istraživanja proveden na području masiva Dinare.

U nastavku se donosi detaljna evaluacija stanja po pojedinačnim ekosustavima i za njih vezanim vrstama.

AA. Kamenjarska i mozaična staništa i vezane vrste

Prema Karti staništa (Bardi i sur. 2016) od ukupno 67,55% travnjačkih površina, samo na 9,44% se prostiru čisti submediteranski travnjaci. Više od polovice travnjačkih površina je mozaično, u većoj ili manjoj mjeri u procesu zarastanja u šikare. Prema podacima prikupljenim za potrebe projekta Dinara back to LIFE (Škunca L. i sur. 2020), na području Dinare dominiraju submediteranski travnjaci (zauzimaju 60% projektnog područja), ali su većinom u nekoj fazi zarastanja. Tako da čisti submediteranski travnjaci zauzimaju tek 20,52% površine.

Uslijed socio-ekonomske situacije već dugi niz godina dolazi do zarastanja tih travnjaka zbog nedostatka ispaše, što je prvenstveno vidljivo na nižim nadmorskim visinama gdje je sukcesija mnogo brža i pogađa **Istočno submediteranske suhe travnjake (*Scorzoneretalia villosae*) 62A0**. Za ove travnjake i vrste povezane s njima ključan je element ljudske prisutnosti odnosno korištenja travnjaka za ispašu. Trenutni trendovi pokazuju kako se površine pod ovim stanišnim tipom smanjuju radi zarastanja zbog izostanka ispaše i košnje pa je svakako ključno raditi na restauraciji ovih travnjaka i poticanju njihovog korištenja kroz ekstenzivno

stočarstvo. Korištenje i restauracija travnjaka svakako su ključni element i u usporavanju i sprječavanju širenja ljetnih požara koji u ovoj regiji nisu rijetkost (Škunca L. i sur., 2020).

U višim planinskim predjelima dinarskog masiva (iznad 1200 mnv), gdje se razvijaju Istočno submediteranski travnjaci mediteransko-montanog vegetacijskog pojasa, mezofilne košanice te planinske rudine, stanje je ipak znatno povoljnije (Škunca M. i sur. 2020).

Planinske i borealne vrištine (4060) su na Dinari prisutne u obliku sastojina zrakaste žutilovke koja formira guste sastojine na relativno malim površinama. Ovo stanište je u dobrom stanju ali i izražene dinamike opožarivanja (koje mu otvara prostor) i zarastanja u bor krivulj (koje ga ugrožava) (Budinski, usm, 2023).

Zarastanje je veliki problem koji ugrožava cijeli niz vrsta koje tradicionalno obitavaju na ovom području i teško je rješiv jer su problemi socijalne i ekonomske prirode lokalnog stanovništva, a događaju se zbog izumiranja tradicionalnog ekstenzivnog stočarenja na ovom području (Budinski, usm, 2023).

Mnoge su vrste vezane uz planinske rudine posebno ugrožene iz ovog razloga, poput endema **Skopolijeve gušarke (*Arabis scopoliana* Boiss.)**. U svrhu sprečavanja sukcesije potrebno je uklanjati drvenaste vrste, odnosno ispašom i košnjom spriječiti njihovu pojavu. Osim toga, zbog privlačnih cvjetova (npr. ljiljani, narcis, sasa) te ljekovitih svojstava (npr. žuta sirištara), mnoge vrste ovih staništa ugrožene su i prekomjernim i nekontroliranim sakupljanjem (MINGOR, 2020).

Za gmazove, uključujući i ciljnu vrstu **planinskog žutokruga**, najveću prijetnju predstavlja nestajanje pogodnih staništa uslijed zarastanja travnjaka (Jelići i Baškiera, 2014) i napuštanja tradicionalne stočarske proizvodnje, iako na vršnom području zbog klimatskih uvjeta ovaj proces teče relativno sporo. Izgradnja makadama i pristupnih puteva (primjerice do novoizgrađenih vikend-naselja, vjetroagregata i sl.) predstavlja također prijetnju cjelovitosti staništa. Kako bi se spriječila daljnja fragmentacija staništa, potrebno je kvalitetno planirati korištenje prostora te uzimati u obzir činjenicu da, iako na prvi pogled suha i siromašna, ova staništa i njihova cjelovitost su ključni za opstanak brojnih vrsta od kojih su mnoge i ciljne vrste EM.

Od ciljnih vrsta sisavaca bitno je spomenuti **balkansku divokožu** čija populacija je izuzetno mala i "krhka" (oko 60 jedinki) (Rezić, 2022) te je potrebno što prije krenuti s aktivnim mjerama očuvanja kako bi se osigurala nužna staništa i uvjeti za opstanak vrste. S obzirom da na području Hrvatske ova podvrsta prvenstveno obitava na području Crvenih greda, ključno je na ovom lokalitetu osigurati minimalno ometanje, ali i redovitu kontrolu u svrhu sprječavanja krivolova. S obzirom da je populacija divokože prekogranična, potrebno je osigurati i suradnju i zajedničku inicijative Hrvatske i Bosne i Hercegovine u očuvanju ove dragocjene populacije. Kako bi se spriječila hibridizacija ne smije se unositi jedinke drugih podvrsta divokože.

Populacija **vuka** na ovim prostorima je postojana (MZOE, 2020), no s obzirom na učestale štete u stočnom fondu, i konfliktna. Iako vrlo rijetko prijavljeni i procesuirani, postoje brojni slučajevi i priče o krivolovu i trovanju vukova (Budinski, usm., 2023). Ovaj problem ne ugrožava samo opstanak velikih zvijeri, nego i faune manjih sisavaca, ali i drugih skupina, pa time predstavlja jednu od ključnih tema za rad s lokalnom zajednicom i stručnjacima kako bi se radilo na aktivnom traženju rješenja.

Što se tiče ornitofaune, razlozi ugroženosti na području Dinare su raznoliki, a sukcesija travnjaka u različite tipove šikara i šuma je jedna od najznačajnijih. Na području su poznata tek povijesna gnjezdilišta **surih orlova** (2 teritorija) (Budinski, 2009)., no uz odgovarajuće mjere zaštite vrste (npr. sprečavanje krivolova i trovanja) te aktivno upravljanje staništima (očuvanje travnjaka) moguće ih je ponovno vratiti na Dinaru. Od ostalih

prijetnji, trovanje „štetočina“ (lisice, čagljevi, kune) vrlo je neselektivna, a nažalost još uvijek široko rasprostranjena metoda zaštite od neželjenih predatora koja često rezultira smrću zaštićenih vrsta. Trovanjem su najviše ugrožene ptice grabljivice što može imati velike posljedice na hranidbenu mrežu. Osim izravnom smrću, trovanje može rezultirati smanjenim uspjehom gniježđenja (BirdLife, 2020). Lov i krivolov također predstavljaju veliki problem za ptice na području Dinare (Budinski, usm., 2023). Problem često predstavlja neupućenost lovaca u zakonske propise. Na neke vrste poput **jarebice kamenjarke** čiji se status očuvanosti smatra nepoznat, lokalno se provodi pretjerani lov (MINGOR, 2020), a krivolov dodatno povećava broj ubijenih životinja (Budinski, usm., 2023). Sve zajedno rezultira direktnom smrću ptica, uništavanjem njihovog plijena, te uznemiravanjem tijekom sezone gniježđenja. Dodatno, grabljivice i sove stradavaju od sudara (kolizija) s električnim vodovima, te od strujnih udara (elektrokucija) pri slijetanju na stupove elektroenergetske mreže čija su stradavanja u zadnjih 10 godina zabilježena nekoliko puta na području Dinare (Budinski, usm., 2023). Glavne aktivnosti koje bi se trebale provoditi na predmetnom području, a u svrhu očuvanja ptica i njihovih staništa su osmišljavanje i provedba aktivnosti usmjerenih na sprječavanje zarastanja suhih travnjaka (pašnjaka). Takve aktivnosti trebaju uključivati osmišljavanje i demonstraciju dobre prakse korištenja travnjaka, uključujući i korištenje kontroliranog paljenja. Praćenje stanja vrsta ptica koje se gnijezde i/ili hrane na njima ključno je za potvrđivanje učinkovitosti načina korištenja travnjaka i praćenje trendova vrsta. Na primjeru **sivog sokola** imamo i kompeticiju sa **ušarom** tako da, osim količine plijena koji je grabljivicama često ograničavajući faktor, na njegovu brojnost i prisutnost utjecat će i brojnost ušara koje sokolove uspijevaju uloviti na gnijezdu te tako utjecati na uspješnost gniježđenja i stabilnost gnijezdećih parova (Lindner, 2018) (MINGOR, 2020).

Temeljem Izvještaja sukladno članku 12. Direktive o pticama za period 2013.-2018. dugoročni trend populacija svih ciljnih vrsta na nacionalnoj razini vezanih za kamenjarska staništa, osim surog orla i sivog sokola, je nepoznat. Za surog orla poznat je negativan trend populacije dok je za sivog sokola upravo obratno, trend populacije pozitivan.

Na kamenjarskim staništima, od najnižih dijelova pa sve do vršnih zona, postoji prijetnja izgradnje infrastrukturnih projekata kao što su vjetroelektrane i solarne elektrane, ali i akumulacijska jezera planiranih hidroelektrana. Osim toga, u prošlosti su na ovim prostorima bili planirani golf tereni, a postojale su inicijative i za turistička i vikend naselja. Nažalost, ilegalna gradnja vikendica i sličnih objekata je učestala i svakako zahtjeva pomno praćenje aktivnosti izgradnje na ovim prostorima (dionici, radionice PU 2022.-2203.). Osim toga, prisutni su i površinski kopovi napuštenih i trenutno aktivnih eksploatacijskih polja. Kao i ostali infrastrukturni projekti, oni mijenjaju krajobraz, utječu na gubitak i fragmentaciju staništa te proizvode dodatnu buku, svjetlosno zagađenje, prašinu i vibracije (Tušar, 2001). Osim toga, povećavaju pojavnost ilegalnih odlagališta, povećavaju mogućnost incidenata uzrokovanih istjecanjem radnih fluida postrojenja (zagađenje tla i voda) kao i istjecanjem nepročišćenih otpadnih voda (Ružić, 2018).

Područje kamenjarskih i mozaičnih staništima je i pod utjecajem širenja invazivnih stranih vrsta pa je tako na području Dinare prisutna trnovita dikica (*Xanthium spinosum*) koja nastanjuje suhe i mozaične travnjake dok je pajasen (*Ailanthus altissima*) vrsta koju najčešće nalazimo uz urbana područja. Invazivne strane vrste je potrebno sustavno pratiti i provoditi aktivne mjere kontrole kako bi se spriječilo njihovo daljnje širenje.

Iako ne značajno razvijena na području PU, **poljoprivreda** koja nije pod kontrolom i nije usklađena s ciljevima očuvanja prirodnih vrijednosti, može biti izuzetno opasna. Na ovom području najveću prijetnju predstavlja degradacija poljoprivrednih površina zbog napuštanja poljoprivrede ili promjene poljoprivrednih praksi. Tijekom dioničkih radionica istaknut je problem i velike opasnosti za sve ekosustave što predstavlja nekontrolirano korištenje pesticida u poljoprivredi te s obzirom na veliki potencijal organske i ekološke proizvodnje, potrebno je što prije strateški i planski usmjeriti razvoj poljoprivrede u održive oblike korištenja prostora.

Ovdje je potrebno uzeti u obzir i izrazita sušna razdoblja koja bi u budućnosti mogla potaknuti značajno veću potrebu i potrošnju vode u svrhu poljoprivrede, što ako se ne radi planski i u skladu s očuvanjem bioraznolikosti, predstavlja veliku prijetnju.

JU More i krš provodi edukacije poljoprivrednih korisnika po pitanju mjera koje mogu koristiti, a provodila je i ankete s poljoprivrednicima, kao i monitoring područja od Vrlike do Omiša vezano za korištenje mjera. JU PP Dinara će, u početku u suradnji s JU More i krš, a kasnije i samostalno, poticati poljoprivrednike na korištenje mjera ruralnog razvoja, a s ciljem očuvanja bioraznolikosti.

S obzirom da su i **energetika i rudarstvo** prisutni na području PU, i njih je potrebno što ranije uzeti u obzir. Vjetroelektrane i solarne elektrane planiraju se na samom području PU i to neke čak i unutar granica Parka prirode Dinara. Uz već značajan broj postojećih energetskih pogona na području PU i njegovoj neposrednoj blizini, te dodatno elektroenergetsku mrežu (dalekovodi) potrebno je uzeti u obzir ne samo izravan utjecaj na zaštićene vrste i staništa, već i neizravan utjecaj, kao i kumulativne utjecaje ove infrastrukture, odnosno potrebno je osigurati da ne prijete očuvanju prirodnih vrijednosti. Zbog toga je ključno da se strateški i planski dokumenti energetike na ovim područjima usklade s ciljevima očuvanja bioraznolikosti te usmjere na kvalitetnije upravljanje postojećom infrastrukturom te da se planovi izgradnje novih pogona revidiraju. Isto vrijedi i za sektor rudarstva koji je nažalost ostavio ružan trag s obzirom na velik broj nesaniranih iskopa. Iako je trenutno mali broj iskopa aktivan, s obzirom na potencijalno negativan utjecaj na bioraznolikost, ne preporuča se otvaranja novih niti aktiviranje starih iskopa, već je poželjno da se stari što prije saniraju.

S druge strane, Prostorni plan SDŽ (Službeni glasnik SDŽ 154/21 i 170/21) na prostoru ograničenja, koji obuhvaća zaštićena područja pa tako i Park prirode Dinara, ne dopušta ni planiranje ni gradnju pojedinačnih ili više građevina namijenjenih za iskorištavanje snage vjetra za električnu energiju i istraživanje i iskorištavanje mineralnih sirovina. Također su i Prostornim planom ŠKŽ (Službeni vjesnik ŠKŽ 11/02, 10/05, 3/06, 5/08, 6/12 i 9/12 – pročišćeni tekst, 4/13 i 8/13 – ispravak, 2/14 i 4/17) kao nepodobna područja za smještaj vjetroelektrana definirana sva područja zaštićenih i za zaštitu predloženih prirodnih vrijednosti te područja ekološke mreže. Prostorni plan ŠKŽ navodi i da se istraživanje i eksploatacija mineralnih sirovina ne mogu obavljati u/na području koje je pod zaštitom ili je predloženo za zaštitu po bilo kojoj osnovi te u njegovoj neposrednoj blizini (2km od granice).

U budućim postupcima Izmjena i dopuna PPSDŽ ili donošenja novog PPSDŽ, a temeljem iskustva i saznanja u provedbi važećeg PPSDŽ i ovog Plana upravljanja bit će potrebno razmotriti mogućnosti korekcije, djelomičnog izmještanja ili smanjenja pojedinih lokacija elektroenergetskih objekata u odnosu na POVS „HR5000028 Dinara“ (dalekovodi, vjetroelektrane, solarne elektrane te tuneli i gornji akumulacijski bazen za RHE Blaca (Korita)), a s obzirom na moguće značajne negativne kumulativne utjecaje na ciljne stanišne tipove i staništa ciljnih vrsta, posebice s obzirom na moguće dodatne kumulativne utjecaje s planiranim prometnicama koje prolaze kroz ovo područje ekološke mreže.

AB. Vodeni ekosustavi i vezane vrste

Cetina je hidroenergetski najiskorištenija rijeka u Hrvatskoj, a antropogeni utjecaj doveo je do izražene degradacije ekoloških zajednica i same rijeke (MINGOR, 2020). Sadašnje hidrološko stanje rijeke Cetine daleko je od prirodnog i praćeno je nizom izrazito nepovoljnih i velikih promjena, koje su utjecale na cijeli ekosustav i sveukupnu bioraznolikost rijeke Cetine (MINGOR, 2020). Izgradnja hidroakumulacije uzrokovala je usporavanje toka, zagrijavanje vode, što je polučilo promjene u sastavu vrsta, ne samo zajednice riba, već i ostale vodene faune te flore (MINGOR, 2020). Spriječena je uzvodna i nizvodna migracija riba te se, u određenoj mjeri, gubi veza i s podzemljem krša (MINGOR, 2020). Sve to postupno dovodi do promjene

salmonidnog karaktera rijeke Cetine, što je posebno izraženo u donjem toku rijeke gdje ciprinidne vrste sve više potiskuju salmonidne vrste (Mrakovčić, 2008). Vodnotehnički zahvati regulacije i pregrađivanja vodotoka posebno ugrožavaju vrste ilirski klen, cetinska ukliva i dalmatinski vijun jer se radi o endemičnim vrstama malog i ograničenog areala, pa bilo koje pogoršanje stanišnih uvjeta na njih negativno utječe (MINGOR, 2020). Osim toga, ihtiofaunu na području obuhvaćenom Planom upravljanja ugrožavaju i uvođenje stranih vrsta (što uključuje i poribljavanje vrstama zavičajnim u dunavskom slivu Hrvatske), uklanjanje riparijske vegetacije, hidroenergetski objekti (akumulacije i brane), onečišćenje otpadnim vodama, prekomjerna eksploatacija izvora, poribljavanje potočnom pastrvom iz različitih izvora (koje narušava genotip zavičajnih populacija). Samo na području upravljanja ribolovnog društva "Cetina", od 21 zabilježene vrste riba, njih čak 13 su strane vrste (Čaleta i Zanella, 2021). Uz invazivne strane vrste, eutrofikacija Miloševog i Stipančevog jezera ugrožava **pijuricu** te je trenutno stanje populacije upitno (MINGOR, 2020). Osim riba, ne prirodni vodostaj rijeke Cetine i jezera Peruća utječu nizvodno na populacije svih vodenih vrsta pa tako su po tom pitanju ugroženi i **potočni i bjelonogi rak**, vretenca i cijeli niz beskralješnjaka.

S obzirom da kalifornijska pastrva (*Oncorhynchus mykiss*) u prirodi potiskuje autohtone vrste riba, potrebno je potaknuti vlasnike ribogojilišta na uvođenje mjera sprječavanja bijega alohtonih vrsta riba iz uzgajališta.

Rakovi na ovom području su i pod pritiskom krivolova s obzirom da se smatraju delicijom, ali i zbog uništavanja i onečišćenja manjih vodotokova (dionici, radionice PU 2022.-2023.). Spašavanje populacija rakova na ovom području zahtijeva provedbu aktivnih mjera očuvanja samog staništa tj. vodotokova, ali i rad s lokalnom zajednicom koju je potrebno obučiti o stanju populacije, izazovima i velikoj prijetnji koju čine uneseni rakovi s drugih područja Hrvatske ili Bosne i Hercegovine, s obzirom da je, prema informacijama dionika, naseljavanje rakova iz drugih područja ovdje poznata praksa.

S obzirom da vodama upravljaju Hrvatske vode, a na sam vodni režim direktno utječu hidroelektrane kojima gospodari HEP d.o.o., nužno je uspostaviti direktnu komunikaciju i suradnju s ovim institucijama koja će se ostvariti kroz zajedničko suočavanje s izazovima na terenu, ali i zajedničkom radu na planskim i provedbenim dokumentima.

Vlažni travnjaci su se u prošlosti intenzivnije iskorištavali, prvenstveno kao košavnice, ali i kao pašnjaci. Zbog izražene depopulacije i smanjenja broja stoke prestala je redovita košnja i napasivanje, mnoge površine su napuštene te prirodnim slijedom, bez antropogenog utjecaja, na njih prodiru trska i drvenaste vrste koje se šire s okolnih močvarnih staništa (Pandža, 2009). S druge strane, potreba za oranicama i intenzivnom poljoprivredom prijeti ovom tipu travnjaka i vezanim vrstama kao što su **livadni procjepak**, **barska kornjača** i brojne vrste beskralješnjaka, s obzirom da se na ovaj način direktno gubi stanište i sva bioraznolikost vezana uz ta staništa.

I stanište **sedrene barijere** krških rijeka ugroženo je zbog vegetacijske sukcesije uslijed koje drvenaste vrste obrastaju samu barijeru i mogu je razoriti svojim korijenjem (Matoničkin Kepčija i sur., 2018). Također, na barijere negativno djeluje i promjena vodnog režima, odnosno nedostatan protok vode koji uzrokuje ugibanje sedrotvornih organizama te mogućnost urušavanja barijera. Sedrene barijere na području plana upravljanja cilj su očuvanja tek na područja slapa Krčić pa je potrebno u tom smislu istražiti područje i evidentirati potencijalno bitna nalazišta sedre.

Vodeni ekosustav na ovom području pod snažnim je utjecajem i poljoprivrednih površina, gdje se voda redovito koristi za navodnjavanje, što se intenziviralo u posljednje vrijeme s obzirom na sve izraženije ljetne suše, ali i suha proljeća te je i potražnja za vodom u poljoprivredi postala intenzivnija. Osim toga, u vodotokove se slijevaju procijedne vode i višak pesticida. Zbog toga je bitno aktivno uključiti što veći broj

lokalnih poljoprivrednika u očuvanje bioraznolikosti kako bi mijenjali prakse korištenja pesticida te se okretali ekološkim i održivim načinima gospodarenja poljoprivredom.

Prirodni tokovi ovog područja još uvijek se često koriste za kanalizacijsku odvodnju. Iako je većina JLS-ova trenutno u procesu aglomeracijskih projekata izgradnje kanalizacijskog sustava i pročišćivača, potrebno je i u budućnosti pratiti i reagirati na ovaj tip zagađenja, s naglaskom na potencijalno industrijsko ilegalno ispuštanje otpadnih voda.

Vezano uz problem onečišćenja vodotokova, osim slivnog područja unutar RH, potrebno je uzeti u obzir da je velikim dijelom podrijetlo vode s ovog područja iz Livanjskog polja (BIH) pa će potencijalni veći zahvati i projekti te onečišćenja na tom području izravno utjecati na status vodnog režima i kvalitetu vode na području Plana upravljanja.

Većina vrsta ptica vezanih uz vodena staništa pod pritiskom su nestanka vodenih i vlažnih staništa (već spomenute prijetnje za ostale skupine), a dodatno ih ugrožava i krivolov s obzirom da su dio vodarica lovne vrste koje se na vodi okupljaju u mješovita jata u kojima je teško razlikovati lovne vrste od onih koje nisu lovne. Osim toga, specifičnu prijetnju za ptice vlažnih staništa, posebno vlažnih livada, čine i određene poljoprivredne prakse kao što je košnja košanica u vrijeme gniježdenja i podizanja mladih (npr. za **kosca**). Osim poljoprivrednih praksi, utjecaj imaju i prakse održavanja nasipa koje uključuju košnju, ali i održavanje samih vodotokova, što uključuje uklanjanje drveća, trščaka i šiblja, a to ugrožava sve vrste ovisne o trščacima kao što su **crnoprugasti trstenjak, čapljica voljak, vodomar, crvenonoga prutka** i dr.

Temeljem Izvještaja sukladno članku 12. Direktive o pticama za period 2013.-2018. dugoročni trend populacija svih ciljnih vrsta područja ovog plana upravljanja na nacionalnoj razini, a vezanih za vodena staništa je nepoznat dok je prisutnost crnorugastog trstenjaka upitna.

Vodena staništa važna su i za šišmiše. Tu se posebno ističu lokve (npr. Brezovački bunar, bunari Lazaret kod Bukovca, lokva Mišnjak na Kamešnici) za koje je nužno osigurati stalnu pristunost vode tj. potencijalno smanjiti pritisak stoke. Osim toga, kao važno lovište za šišmiše prepoznat je i kanjon Krčića.

Bitno je spomenuti da su vlažna staništa rijeke Cetine povijesno bila bitan izvor žaba koje su se koristile u prehrani (Vuković, 2020). Nažalost, izlovljavanje žaba, ali i intenziviranje poljoprivrede, kao i regulacija vodenih tokova dovele su do značajnog opadanja broja vodozemaca tako da je danas lov žaba izumro, iako se i dalje kao specijalitet nude u restoranima Cetinske krajine (Gamulin i Vidović, 1967); Budinski, usm., 2023; dionici, radionice PU 2022.-2023.).

Vlažna staništa pod prijetnjom su i invazivnih stranih vrsta. Osim već spomenutih invazivnih vrsta riba, uz obalu Peruće zabilježen je i bizamski štakor (*Ondatra zibethicus*), a u Sinjskom polju i crvenouha kornjača (*Trachemys scripta*) dok se u bunarima i lokvama redovito susreću zlatne ribice (MINGOR, 2023). S obzirom na prijetnju koju predstavljaju autohtonim vrstama i staništima, potrebno je sustavno pratiti i provoditi aktivnosti kontrole kako bi se spriječilo njihovo daljnje širenje.

Vodno gospodarstvo čine djelatnosti upravljanja vodama, detaljne melioracijske odvodnje, navodnjavanja i vodne usluge (NN 153/09, 90/11, 56/13, 154/14, 119/15, 120/16, 127/17, 66/19). S obzirom da je sve navedeno prisutno na području PU te da su neke od aktivnosti vodnog gospodarstva prepoznate kao prijetnje za prirodne vrijednosti, ključno je da se u planove i programe integrira očuvanje bioraznolikosti i osigura dobro stanje vodnih tijela. Na području PU je, u suradnji s dionicima, prepoznat problem crpilišta vode (i to unutar samog spomenika prirode), čišćenja korita i obala izvora, kanala i rijeka te košnja i održavanja nasipa kao aktivnosti gospodarenja vodnim dobrom koja nisu u skladu s očuvanjem prirodnih

vrijednosti područja (rezultat 5. i 6. dioničke radionice). Osim toga i odvodnja otpadnih voda iz brojnih naselja još uvijek predstavljaju veliki problem s obzirom da se ispuštaju u slivno područje rijeke Cetine. Sve to predstavlja teme gdje postoji veliki prostor za napredak u usklađivanju samog korištenja prirodnih resursa i potrebe za njenim očuvanjem, što mora biti značajna tema budućeg upravljanja ovim prostorom.

Kroz aktivnosti **slatkovodnog ribarstva** rade se programi upravljanja ribljim fondom koji obuhvaćaju i ciljne, ali i endemske te ugrožene vrste riba. Osim toga, same aktivnosti slatkovodnog ribarstva mogu utjecati i na druge skupine i staništa. Najveći izazov i prijetnju bioraznolikosti po tom pitanju predstavlja ispuštanje i uzgoj stranih vrsta riba kojima nažalost Cetina i njene pritoke obiluju. Kako bi se spriječilo daljnje širenje i uvoz stranih vrsta riba, ali i spriječilo potencijalno prekomjerno izlovljavanje ciljnih i ugroženih vrsta, potrebno je usklađivanje strategija, planova i programa ribolovnih društava s ciljevima očuvanja, koje se provodi kroz postupak ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu plana upravljanja ribolovnim područjem i/ili ribolovnom zonom.

Nažalost, u suradnji s dionicima, krivolov je prepoznat kao vrlo prisutna prijetnja u segmentu slatkovodnog ribolova i (dionici, radionice PU, 2022.-2023.) te je ključno da se aktivnosti sprječavanja krivolova svih vrsta (strogo zaštićenih ali i ribolovnih vrsta) počnu intenzivno i sustavno provoditi. Stoga će suradnja JU ribočuvarima kao i policijom i DIRH-om biti ključna da se ilegalne aktivnosti što kvalitetnije suzbiju.

S obzirom da su **hidroenergetska postrojenja (hidroelektrane) prisutne** na području PU, bit će potrebno da JU sagleda njihov utjecaj na prirodne vrijednosti. U Parku prirode Dinara se planiraju i reverzibilne HE. Uz već značajan broj postojećih energetskih pogona na području PU i njegovoj neposrednoj blizini, potrebno je uzeti u obzir ne samo izravan utjecaj na zaštićene vrste i staništa, već i neizravan utjecaj, kao i kumulativne utjecaje ove infrastrukture, odnosno potrebno je osigurati da ne prijete očuvanju prirodnih vrijednosti. Uzimajući u obzir činjenicu da postojeće upravljanje vodnim režimom akumulacijskog jezera Peruća i rijeke Cetine već značajno utječe na brojne vrste i staništa, dodatna infrastruktura i regulacija već značajno narušenog stanja vodenih staništa mogla bi biti pogubna. Zbog toga je ključno da se strateški i planski dokumenti energetike na ovim područjima usklade s ciljevima očuvanja bioraznolikosti te usmjere na kvalitetnije upravljanje postojećom infrastrukturom te da se planovi izgradnje novih pogona revidiraju.

AC. Šumski ekosustavi i vezane vrste

Iako ne toliko izloženi sukcesiji kao što su submediteranski travnjaci i planinski travnjaci, **šume bora krivulja** na području Dinare su u dobrom stanju, no na širem području lokaliteta Duler suočavaju se sa zarastanjem prvenstveno u crni bor (*Pinus nigra*) (Budinski, usm. 2023). Zbog izostanka ispaše često se gomilaju slojevi suhe trave koja je u ljetnim mjesecima u slučaju širenja požara u planinska područja iznimno lako goriva masa koja uzrokuje dubinsko izgaranje tla i sloja humusa. Stoga bi se trebalo u ovim područjima poticati ispašu kako bi se smanjila količina gorive tvari i tako i u slučaju požara ublažili negativni utjecaji koji, osim izravnim gubitkom tla i humusa, prilikom prvih kiša budu suočena i sa znatnom erozijom na tada golom tlu.

Ljetni požari koji ugrožavaju šumska staništa, osobito stare šume na Dinari, predstavljaju veliku opasnost za vrste koje su za njih vezane, budući da su ovakva staništa ovdje rijetka te podržavaju mnoge ugrožene i rijetke vrste ptica (Budinski i Basrek, 2012).

Od ciljnih vrsta kopnenih beskralješnjaka za šumska staništa su vezane određene vrste saproksilnih kornjaša, kao što su alpinska strizibuba, velika četveropjega cvilidreta i mirišljavi samotar. Saproksilni kornjaši su kukci koji su usko vezani uz mrtvo drvo i kao takvi su dobar indikator očuvanosti šumskih ekosustava. Nažalost do sada nisu provedena sustavna istraživanja ovih ciljnih vrsta koja bi dala uvid u njihov status na ovom području te je potrebno u nadolazećem periodu utvrditi njihovo stanje. Za njih je bitno da u šumama postoji

odumrla ili odumiruća drvena masa. Temeljem nacрта mjera očuvanja dostavljenih od strane MINGOR-a, za **alpinsku strizibubu (*Rosalia alpina**)** potrebno je očuvati toplu i osunčanu šumska staništa s dovoljno svježe odumrlih ili posječenih stabala krupnijih dimenzija te da je potrebno u šumskim sastojinama osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase. Za **veliku četveropjegu cvilidretu (*Morimus funereus*)** temeljem nacрта mjera očuvanja potrebno je očuvati šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva. Temeljem nacрта mjera očuvanja za ovu vrstu je u šumskim sastojinama potrebno osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase, dok je u šumama nakon sječe potrebno ostavljati najmanje 50% panjeva. Za **mirišljivog samotara (*Osmoderma eremita**)** je nacrt mjera očuvanja propisuje očuvanje šumskih staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova i većom količinom starijih stabala s dupljama kao najvažnijim obilježjem, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva, odnosno da je potrebno ostavljati neposječena pojedinačna stabla u kojoj je vrsta nastanjena.

Za opstanak šumskih vrsta šišmiša (7 neciljnih vrsta kojima se skloništa nalaze u šumskim staništima) nužno je održivo gospodarenje šumama, što uključuje da se ne uklanjaju stara stabla i sušci kako bi šišmiši mogli naći dovoljan broj pogodnih skloništa. Za neke vrste šišmiša je potrebno očuvati mozaičnost staništa te osigurati da se stanište ne fragmentira, a kako bi se očuvali koridori između skloništa i lovnih staništa. Tako je za **južnog potkovnjaka (*Rhinolophus euryale*)** potrebno očuvati bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, grmolike vegetacije, šikare, livade, voćnjake - kao njegova pogodna lovna staništa. Za **velikog šišmiša (*Myotis myotis*)** je važno očuvati šume, šumske čistine i travnjake i to bjelogorične i miješane šume s malom količinom listinca, livade košanice, pašnjaci, lokve.

Za velike zvijeri (vuk, ris i medvjed) važno je očuvati stanište i njegovu cjelovitost te smanjiti utjecaj čovjeka posebice kad je riječ o smrtnosti (legalnoj ili ilegalnoj) jedinki te umjereno negativnom utjecaju gospodarenja šumom (Državni zavod za zaštitu prirode, 2013c). Tim velikim zvijerima su potrebne šume i ostala prirodna staništa na području Dinare. Također je važno da se ne ograđuju veće površine kako bi se spriječila fragmentacija staništa.

Populacija **medvjeda** na Dinari je s obzirom na rasprostranjenost šumskog pokrova koji je medvjedu nužan, u dobrom stanju. Kao i kod divokoze, njegova prisutnost i učestalost ovisi o populaciji koja je prvenstveno prisutna na području sjevernih padina Dinare koje se nalaze u Bosni i Hercegovini, s obzirom da je to područje značajno bogatije šumom. Zbog toga je nužna uspostava međunarodne suradnje istraživača i upravljača područjem kako bi se osigurala stabilnost populacije te kako bi se jedinke, koje koriste prekogranično područje, sačuvale (dionici, radionice PU 2022.-2023.).

Šumska staništa su važna i za **balkansku divokozu**, iako su za nju važna i druga staništa (točila, kamenjari i livade u gorskom krškom području), te je problematika očuvanja balkanske divokoze obrađena u dijelu koji se tiče ekosustava kamenjarskih i mozaičnih staništa.

Ptice vezane uz šumska staništa (crna žuna, planinski djetlić, škanjac osaš i leganj) su temeljem izvještaja sukladno članku 12. Direktive o pticama za period 2013.-2018. na nacionalnoj razini ocijenjene kao vrste s nepoznatim statusom trenda populacije.

Planinski djetlić je i dalje prisutan u šumi Veliki lad u maloj brojnosti (1-2 para). Na ostalim dijelovima POP Dinara, odgovarajuće stanište je sačuvano između naselja Voštane i Korita te jako fragmentirano na području Vještića gora. Intenzivno uništavanje bukovich šuma Dinare, koje se, zbog nekontrolirane sječe i

požara, događalo godinama nakon Domovinskog rata, je zaustavljeno boljim kontrolama. Stanje populacije je stabilno i stanište je u dobrom stanju (Budinski, usm., 2023).

Crna žuna je, u manjem broju parova, prisutna u bukovim i crnoborovim šumama od Surdupa do Velikog lada. Stanje je stabilno, a površina odgovarajućeg staništa se povećava. Populacija vjerojatno bilježi kratkotrajne povećane brojnosti u godinama nakon požara u crnoborovim šumama, kada se hrani na mrtvim borovima dok je u normalnim godinama brojnost na donjoj granici ciljne (oko 5 parova). Dugoročno se može očekivati širenje vrste na područja s većim površinama pošumljenima crnim borom (Vrdovo, Voštane) (Budinski, usm., 2023).

Škanjac osaš se i dalje bilježi oko izvorišnog dijela Cetine gdje se vjerojatno i gnijezdi. Stanište je stabilno, pokrovnost šume se na tom području povećava. Ipak, preporuča se vrstu detaljnije istražiti jer je u pitanju kasna selica kod koje se često pogrešno tumači prisustvo jedinki u seobi u kasno proljeće kao gniježđenje (Budinski, usm., 2023).

Kako je cijelo područje Dinare relativno slabo istraženo, prednost u istraživanjima trebala bi imati istraživanja (uključujući i istraživanja strukture šumske sastojine, pohrane ugljika i dr.) pojedinih značajnih šumskih lokaliteta (primjerice prašumske sastojine u odsjecima 96a, 98a i 99a GJ Dinara (2018)).

Istraživanjima šumskih ekosustava trebalo bi se utvrditi stanje očuvanosti šumskih staništa, prisutne sukcesijske stadije, istražiti elemente strukture šumskih staništa i značaja za šumske vrste, kao i funkciju, uključujući i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena. Pored toga potrebno je istražiti eventualne šumske sastojine izvornog prašumskog karaktera koje treba strogo zaštititi, sukladno Strategiji EU-a za bioraznolikost do 2030. godine.

S obzirom da gospodarska iskoristivost šuma na ovom području ne predstavlja značajni gospodarski potencijal, **gospodarenje šumama**, ali i ostalim šumskim zemljištem, naročito u prošlosti, je provedeno u velikom dijelu u skladu s očuvanjem prirodnih vrijednosti. No, daljnje pošumljavanje crnim borom kao i gospodarenje šumama na način da se šume crnog bora ne koriste u skladu sa svojom svrhom može dodatno ugroziti status ključnih prirodnih vrijednosti ovog područja. Naime, prilikom gospodarenja ovim šumama se ne pristupa konverziji već se isključivo čuva borove, a podrast kojeg čine autohtone listopadne vrste, se uklanja. Također se ne kontrolira prirodno širenje bora po travnjacima. Danas, sa sve boljim shvaćanjem važnosti bioraznolikosti otvorenih staništa, velikog kapaciteta vezanja ugljika razvijenih travnjaka i upotrebe u ispaši, praksa povećanja šumskog pokrova na krškim travnjacima postaje upitna. Na području Dinare, gdje su ciljne vrste prvenstveno vrste otvorenih i mozaičnih staništa, je pošumljavanje i konverzija prema zatvorenim šumama nepoželjna. Gospodarenje šumama ima vrlo izravan utjecaj na šumski ekosustav i time Hrvatske šume i privatni šumoposjednici čine ključ njegovog očuvanja. S obzirom na to da su šumsko-gospodarski programi na ovom području ujedno i planovi upravljanja područjima ekološke mreže Natura 2000, ključno je razviti blisku suradnju Hrvatskih šuma i JU te suradnju u definiranju prioriteta očuvanja i provedbi mjera kojima će se osigurati opstanak ključnih vrsta i staništa. S obzirom da Hrvatske šume ne upravljaju samo šumama na ovom području, nego i velikim područjima travnjaka koji se vode kao šumsko zemljište, tema gospodarenja šumama zapravo obuhvaća i širu problematiku koju je kroz strateške i planske dokumente šumarskog sektora nužno uzeti u obzir.

Ciljne i značajne vrste šumskih kamenjarskih staništa pod utjecajem su i aktivnosti lova. Ukoliko strateški, planski i provedbeni dokumenti nisu usklađeni s ciljevima očuvanja bioraznolikosti, brojne aktivnosti povezane s lovstvom mogu predstavljati ozbiljnu prijetnju. Usklađivanje lovnogospodarskih osnova (LGO) s ciljevima očuvanja područja ekološke mreže, odnosno s ciljevima zaštite nekog područja, provodi se kroz postupak ocjene prihvatljivosti LGO na ekološku mrežu.

Problematika krivolova prisutna je i na područjima šuma i kamenjarskih staništa (dionici, radionice PU, 2022.-2023.) pa su tako i vrste vezane uz ova staništa pod prijetnjom ilegalnog ubijanja. I ovdje je nužna suradnja Javne ustanove s nadležnim institucijama (MUP, DORH, DIRH) ali i dionicima, prvenstveno lovačkim društvima, kako bi se krivolovne aktivnosti što kvalitetnije suzbile.

AD. Georazolikost, podzemni ekosustavi i vezane vrste

Usljed složene geološke građe što je posljedica izraženih tektonskih kretanja, Dinara je neiscrpan izvor speleoloških objekata te mjesto gdje se nalaze primjeri brojnih geomorfoloških fenomena karakterističnih za krška područja. Georazolikost je prepoznata kao značajna vrijednost PP Dinara, no dosadašnja istraživanja i saznanja nisu dovoljna za identifikaciju ključnih geolokaliteta te je potrebno provesti istraživanja geobaštine i na temelju prikupljenih podataka izdvojiti posebno vrijedne geolokalitete za koje će biti predložene dodatne mjere očuvanja.

Špiljsku faunu istraživanog područja najviše ugrožava odlaganje otpada u speleološkim objektima, te je prema podacima Zagrebačkog speleološkog saveza (www.cistopodzemlje.info) zabilježeno 20-ak zagađenih speleoloških objekata. Potencijalne ugroze su i hidrotehnički zahvati, kako u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini, koji mogu imati dalekosežne i nepovratne posljedice na špiljska staništa i faunu ovog područja. Ilegalna odlagališta otpada su problem koji je prisutan kod svih tipova ekosustava, no kod podzemlja je izrazito prisutan i opasan s obzirom da se narušavaju mikroklimatski uvjeti objekata koji su ključan faktor razvoja i održavanja bioraznolikosti podzemnih objekata (dionici, radionice PU 2022.-2023.). Osim akcija čišćenja, potrebna je sustavna zaštita ovih lokaliteta, što uključuje rad službi na terenu, ali i procesuiranje prekršaja. Suradnja lokalne zajednice, speleologa, policije i inspekcije nužna je kako bi se ovoj lošoj praksi stalo na kraj.

Kako je špiljska fauna na području Parka prirode Dinara istraživana sporadično, bit će potrebno provoditi sustavna istraživanja, posebno na području masiva Dinare. Također, potrebno je dodatno istraživati speleološke objekte na području Parka prirode. Istraživanje špilje Kotluša je pokazalo da je špilja stalno potopljena što predstavlja potencijal kao geomorfološki spomenik. Gornja Tutićeva špilja novootkriveno je važno sklonište šišmiša koje je u pojedinim dijelovima godine tek potrebno istražiti. S obzirom da se nalazi uz aktivni kamenolom, potrebno je istražiti utjecaj kamenoloma na korištenje ovog objekta od strane šišmiša.

Postoji potreba i da se speleološke objekte valorizira kao georazolikost. To znači da će se inventarizirati georazolikost, odnosno vrijednosti unutar speleoloških objekata. Prilikom toga će se definirati i stanje objekata te provoditi i monitoring mikroklimе. Mikroklima određuje korištenje brojnih vrsta, pa tako i šišmiša, te su za tumačenje statusa populacija takva istraživanja vrlo važna.

Trenutno se speleološki objekti gledaju kao točkasti lokaliteti te će biti potrebno u suradnji sa speleolozima pronaći načina kako izraditi projekciju na površinu.

Sve vrste šišmiša osjetljive su na uništavanje njihovih skloništa, ali i uznemiravanje u skloništima, osobito u vrijeme kada kote mlade (ljeti) i tijekom hibernacije (zimi), kako u podzemnim, tako i u nadzemnim objektima. Ugrožava ih i prekomjerna uporaba pesticida s obzirom da su kukcojedi, a na ovom području potencijalnu prijetnju im predstavljaju i vjetroelektrane.

Područje Parka prirode postaje sve zanimljivije za posjećivanje pa tako i avanturistički turizam. Sve veći je interes za posjećivanje speleoloških objekata od strane lokalnih avanturista, ali i od stranih posjetitelja. Kako

bi se spriječio negativan utjecaj ljudskih aktivnosti na uvjete u speleološkim objektima potrebno je razmotriti opciju postavljanja videonadzora i/ili postavljanja vrata kako bi se spriječilo neovlašteno ulaženje u podzemne objekte.

Od 9 ciljnih vrsta šišmiša, njih 7 (**veliki potkovnjak, dugonogi šišmiš, južni potkovnjak, oštrouhi šišmiš, mali potkovnjak, veliki šišmiš i riđi šišmiš**) smatra se na području mediteranske regije u RH u nepovoljnom stanju dok je za dugokrilog pršnjaka i Blazijevog potkovnjaka status nepoznat (Izveštaj sukladno obvezama članka 17. Direktive o staništima za razdoblje 2013.-2018.).

Lokaliteti ciljnog stanišnog tipa **8130 Špilje i jame zatvorene za javnost** također su u nepovoljnom stanju očuvanosti (Izveštaj sukladno obvezama članka 17. Direktive o staništima za razdoblje 2013.-2018.). te zbog važnosti očuvanja mikroklimatskih uvjeta nužnih za opstanak špiljske faune te osiguravanja mira kolonijama šišmiša, ove lokalitete je potrebno strogo zaštititi. Time sve ljudske aktivnosti osim istraživanja i nužnih intervencija u ovim objektima nisu dozvoljene. Već su sada pod pritiskom posjećivanja tri speleobjekta važna za šišmiše – Velika Ćulumova pećina, Vodena peća i Sustav Crvenkuša- Tamnica-Suhi Rumin te je na njih potrebno posebno obratiti pozornost i osigurati kontrolu posjećivanja (Rnjak, usm., 2023). Osim speloloških objekata obuhvaćenih ovim ciljnim stanišnim tipom, stroga zaštita je potrebna i za Gornju Tutićevu špilju te Vranjaču na Stražbenici koje su važna skloništa za šišmiše.

AE. Klimatske promjene

S obzirom na učestalost ekstremnih vremenskih prilika koje zahvaćaju i Dinaru pa tako i utječu na vrijednosti područja, ali i očekivani scenarij od sve izraženijeg utjecaja klimatskih promjena u nadolazećem periodu, ključno je ovaj izazov što prije adresirati te aktivno provoditi mjere ublažavanja. Snažan utjecaj očekuje se na vodeni ekosustav zbog naglih promjena u vodostaju (suše i velike količine oborina) te povišenja temperature pa time ovaj ekosustav čini priortet za djelovanje. Zbog požara, šume također predstavljaju rizično područje te je ključno da se kroz upravljanje područjem kroz aktivnosti obnove travnjaka, osiguravanja mozaičnosti i poticanja stočarstva, adresira i taj problem.

Tablica 17 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Cetina HR1000029

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Trend populacije: + pozitivan, = stabilan, x nepoznat, - negativan, F flukturirajući, U nesiguran sukladno https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/ za razdoblje 2013.-2018.		
Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)		
Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/		
crnoprugasti trstenjak (<i>Acrocephalus melanopogon</i>) - gnijezdeća populacija		
Trend populacije u EU =	Očuvana populacija i pogodna staništa (trščaka i rogozika) za održanje gnijezdeće populacije od 10-12 p.	B
Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x		
crnoprugasti trstenjak (<i>Acrocephalus melanopogon</i>) - zimujuća populacija		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (trščaka i rogozika) za održanje značajne zimujuće populacije	B
<i>mala prutka (Actitis hypoleucos)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (riječni sprudovi, otoci i obale) za održanje značajne gnijezdeće populacije	B
<i>vodomar (Alcedo atthis)</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (riječne obale, područja uz spore tekućice i stajaće vode) za održanje gnijezdeće populacije od 2-3 p.	B
<i>jarebica kamenjarka (Alectoris graeca)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 50-100 p.	B
<i>primorska trepteljka (Anthus campestris)</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni suhi travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 100-150 p.	B
<i>ušara (Bubo bubo)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 7-10 p.	B
<i>ćukavica (Burhinus oedicnemus)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 2-5 p.	B
<i>kratkoprsta ševa (Calandrella brachydactyla)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 50-100 p.	A
<i>leganj (Caprimulgus europaeus)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (garizi, mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom) za održanje gnijezdeće populacije od 70-150 p.	B

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>zmijar (Circaetus gallicus)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci ispresijecani šumama, šumarcima, makijom ili garigom) za održanje gnijezdeće populacije od 2-3 p.	B
<i>eja močvarica (Circus aeruginosus) - gnijezdeća populacija</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (močvare s tršćacima, vlažni travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od najmanje 1 p.	B
<i>eja močvarica (Circus aeruginosus) - zimujuća populacija</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje značajne zimujuće populacije	B
<i>eja strnjarica (Circus cyaneus)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje značajne zimujuće populacije	A
<i>eja livadarka (Circus pygargus)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana staništa (otvoreni travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 8-10 p.	A
<i>kosac (Crex crex)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (vlažni travnjaci, prvenstveno košanice) za održanje gnijezdeće populacije od 10-15 pjevajućih mužjaka	B
<i>mali sokol (Falco columbarius)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom) za održanje značajne zimujuće populacije	A
<i>sivi sokol (Falco peregrinus)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa za gniježđenje (visoke stijene, strme litice) za održanje gnijezdeće populacije od 3-4 p.	B
<i>crvenonoga vjetruša (Falco vespertinus)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje značajne preletničke populacije	B

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>ždral (Grus grus)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (vlažni travnjaci, oranice) za održanje značajne preletničke populacije	B
<i>čapljica voljak (Ixobrychus minutus)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (močvare s tršćacima) za održanje gnijezdeće populacije od 20-25 p.	B
<i>rusi svračak (Lanius collurio)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvorena mozaična staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 2000-3000 p.	B
<i>sivi svračak (Lanius minor)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvorena mozaična poljoprivredna staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 100-200 p.	B
<i>ševa krunica (Lullula arborea)</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i otvorena mozaična staništa za održanje gnijezdeće populacije od 10-20 p.	B
<i>veliki ronac (Mergus merganser)</i>		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama +	Očuvana populacija i staništa (okomite stjenovite obale akumulacije Peruča) za održanje značajne gnijezdeće populacije	B
<i>škanjac osaš (Pernis apivorus)</i>		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna struktura šuma za održanje gnijezdeće populacije od 1-2 p.	B
<i>pjegava grmuša (Sylvia nisoria)</i>		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i otvorena mozaična staništa za održanje gnijezdeće populacije od 50-100 p.	B
<i>crvenonoga prutka (Tringa totanus)</i>		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (poplavni dio Paškog polja uz izvorišni dio Cetine) za održanje gnijezdeće populacije od 3-5 p.	B

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>divlja patka (Anas platyrhynchos)</i>		
<p>Trend populacije u EU +</p> <p>Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x</p>	<p>Očuvana populacija i pogodna staništa za ptice močvarice tijekom preleta i zimovanja (vodena staništa s dostatnom vodenom i močvarnom vegetacijom, plićine) za održanje značajne brojnosti preletničkih i/ili zimujućih populacije i to ukupne brojnosti jedinki ptica močvarica kao i brojnosti onih vrsta koje na području redovito obitavaju s >1% nacionalne populacije ili >2000 jedinki</p>	B
<i>glavata patka (Aythya ferina)</i>		
<p>Trend populacije u EU -</p> <p>Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x</p>	<p>Očuvana populacija i pogodna staništa za ptice močvarice tijekom preleta i zimovanja (vodena staništa s dostatnom vodenom i močvarnom vegetacijom, plićine) za održanje značajne brojnosti preletničkih i/ili zimujućih populacije i to ukupne brojnosti jedinki ptica močvarica kao i brojnosti onih vrsta koje na području redovito obitavaju s >1% nacionalne populacije ili >2000 jedinki</p>	B
<i>patka batoglavica (Bucephala clangula)</i>		
<p>Trend populacije u EU -</p> <p>Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x</p>	<p>Očuvana populacija i pogodna staništa za ptice močvarice tijekom preleta i zimovanja (vodena staništa s dostatnom vodenom i močvarnom vegetacijom, plićine) za održanje značajne brojnosti preletničkih i/ili zimujućih populacije i to ukupne brojnosti jedinki ptica močvarica kao i brojnosti onih vrsta koje na području redovito obitavaju s >1% nacionalne populacije ili >2000 jedinki</p>	B
<i>vivak (Vanellus vanellus)</i>		
<p>Trend populacije u EU -</p> <p>Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x</p>	<p>Očuvana populacija i pogodna staništa za ptice močvarice tijekom preleta i zimovanja (vodena staništa s dostatnom vodenom i močvarnom vegetacijom, plićine) za održanje značajne brojnosti preletničkih i/ili zimujućih populacije i to ukupne brojnosti jedinki ptica močvarica kao i brojnosti onih vrsta koje na području redovito obitavaju s >1% nacionalne populacije ili >2000 jedinki</p>	B

Tablica 18 Trend populacije, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Dinara HR1000028

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Trend populacije: +pozitivan, = stabilan, x nepoznat, -negativan, F fluktuirajući, u nesiguran sukladno https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/ za razdoblje 2013.-2018.		
Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)		
Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/		
jarebica kamenjarka (<i>Alectoris graeca</i>)		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 300-600 p.	B
primorska trepteljka (<i>Anthus campestris</i>)		
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni suhi travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 2000-2500 p.	B
suri orao (<i>Aquila chrysaetos</i>)		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (stjenovita područja, planinski i kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od najmanje 2 p.	A
ušara (<i>Bubo bubo</i>)		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 7-10 p.	B
kratkoprsta ševa (<i>Calandrella brachydactyla</i>)		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 5-10 p.	B
leganj (<i>Caprimulgus europaeus</i>)		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (garizi, mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom) za održanje gnijezdeće populacije od 150- 250 p.	B
zmijar (<i>Circaetus gallicus</i>)		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci ispresijecani šumama, šumarcima, makijom ili garigom) za održanje gnijezdeće populacije od 3-4 p.	A
eja strnjarica (<i>Circus cyaneus</i>)		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvoreni travnjaci, otvorena mozaična staništa) za održanje značajne zimujuće populacije	A
planinski djetlić (<i>Dendrocopos leucotos</i>)		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna struktura bukove šume za održanje gnijezdeće populacije od 1-3 p.	-
vrtna strnadica (<i>Emberiza hortulana</i>)		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (kamenjarski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 30 -50 p.	A
planinska ševa (<i>Eremophila alpestris</i>)		
Trend populacije u EU - Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (planinski travnjaci) za održanje gnijezdeće populacije od 2-20 p.	B
sivi sokol (<i>Falco peregrinus</i>)		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i pogodna staništa (vlažni travnjaci, prvenstveno košarice) za održanje gnijezdeće populacije od 10-15 pjevajućih mužjaka	A
rusi svračak (<i>Lanius collurio</i>)		
Trend populacije u EU + Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvorena mozaična staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 3000-5000 p.	B
sivi svračak (<i>Lanius minor</i>)		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i staništa (otvorena mozaična poljoprivredna staništa) za održanje gnijezdeće populacije od 50-100 p.	B
ševa krunica (<i>Lullula arborea</i>)		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Trend populacije u EU = Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i otvorena mozaična staništa za održanje gnijezdeće populacije od 300-500 p.	A
pjegava grmuša (<i>Curruca (Sylvia) nisoria</i>)		
Trend populacije u EU x Trend populacije u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 12. EU Direktive o pticama x	Očuvana populacija i otvorena mozaična staništa za održanje gnijezdeće populacije od 100-200 p.	B

Tablica 19 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Srednji tok Cetine s Hrvatački i Sinjskiim poljem HR2001313

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/ , za razdoblje 2013.-2018.		
Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)		
Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/		
3260 Vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitriche-Batrachion</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvan stanišni tip u zoni od 28 km vodotoka	B
62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 150 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 279 ha u kompleksu s drugim staništima	A
6540 Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: FV Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 159 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 1090 ha u kompleksu s drugim staništima	B
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano šest registriranih speleoloških objekta koji odgovaraju opisu stanišnog tipa	B

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>oštrulja (Aulopyge huegelii)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa s pjeskovitim i muljevitim supstratom ili dna obrasla vegetacijom) unutar 50 km riječnog toka i kanala koja podržavaju njenu populaciju	B
<i>cetinski vijun (Cobitis dalmatina)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa sporo tekućih dijelova vodotoka, s pjeskovitim, muljevitim i šljunkovitim supstratom ili dna obrasla gustom vegetacijom) unutar 50 km riječnog toka i kanala koja podržavaju njenu populaciju	B
<i>pijurica (Phoxinellus alepidotus)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvana pogodna staništa za vrstu (dijelove s kamenitom podlogom i razvijenom vodenom vegetacijom) unutar unutar 2,1 ha ujezerenih staništa i 50 km riječnog toka i kanala koja podržavaju njenu populaciju	C
<i>bjelonogi rak (Austropotamobius pallipes)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvano 55 km vodotoka pogodnih za vrstu (dijelovi toka s pjeskovitim i kamenim dnom te vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom)	B
<i>potočni rak (Austropotamobius torrentium)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 96 km vodotoka pogodnih za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom i kanali)	B
<i>dugokrili pršnjak (Miniopterus schreibersii)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana porodiljna kolonija od najmanje 300 do 350 jedinki, migracijska populacija u brojnosti od najmanje 50 do 200 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito Vodena jama Rumin, Vodena peća i Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin) i pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 4780 ha (bjelogorična šumska staništa bogata strukturama, nizinska šumska i grmljem/makijom/šikarom obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)	B
<i>dugonogi šišmiš (Myotis capaccinii)</i>		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	<p>Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 100 do 750 jedinki, migracijska populacija u brojnosti od najmanje 50 do 90 jedinki i zimujuća populacija u brojnosti od najmanje 30 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito Vodena jama Rumin, Vodena peća i Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin) i pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 4780 ha (šumovita područja i vodotoci u prirodnom stanju, uključujući obalnu vegetaciju)</p>	B
<i>riđi šišmiš (Myotis emarginatus)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	<p>Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 100 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti, osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća) i pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 4780 ha (šumska staništa bogata strukturama, područja pod tradicionalnom poljoprivredom s velikom raznolikosti krajobraza te makija)</p>	B
<i>Blazijev potkovnjak (Rhinolophus blasii)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX</p>	<p>Očuvana migracijska populacija u brojnosti od najmanje 30 do 50 jedinki, zimujuća populacija u brojnosti od najmanje 15 do 20 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito Vodena jama Rumin, Vodena peća i Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin) te pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 4780 ha (topli i suhi vegetacijom obrasli obronci te garizi i šiblji)</p>	B
<i>južni potkovnjak (Rhinolophus euryale)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	<p>Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 100 do 200 jedinki i migracijska populacija od najmanje 50 do 80 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća) te pogodna lovna staništa u zoni od 4780 ha (bjelogorične šume, močvarne šume, šikare, nasadi maslina)</p>	B
<i>veliki potkovnjak (Rhinolophus ferrumequinum)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX</p>	<p>Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 50 do 150 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin, Vodena špilja Rumin i Vodena peća) te pogodna lovna staništa u zoni od 4780 ha (mozaici različitih staništa tipova šuma, pašnjaka, makije, drvoreda, livada s voćnjacima koja su međusobno povezana živicama i drugim elementima krajobraza)</p>	B
<i>mali potkovnjak (Rhinolophus hipposideros)</i>		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvana zimujuća kolonija u brojnosti od najmanje 10 do 15 jedinki te očuvana skloništa (podzemni objekti - osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin, Vodena špilja Rumin i Vodena peć) te pogodna lovna staništa u zoni od 4780 ha (šumska staništa bogata strukturama, područja pod tradicionalnom poljoprivredom s velikom raznolikosti krajobraza te makija)	B
livadni procjepak (<i>Chouardia litardierei</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 2080 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorene periodički vlažne travnjačke zajednice u kojima vrsta dolazi)	B
barska kornjača (<i>Emys orbicularis</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvana pogodna staništa za vrstu (kopnene vode i poplavna područja gusto obrasla vegetacijom s osunčanim obalama te kopnena staništa pogodna za polaganje jaja poput vlažnih livada i šumskih sastojina s odumrlim stablima na osunčanom položaju) u zoni od 4300 ha	B

Tablica 20 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem HR2001314

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/</p>		
3150 Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana postojeća površina stanišnog tipa u zoni od 18 ha	B
3260 Vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitriche-Batrachion</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema	Očuvan stanišni tip u zoni od 5,5 km vodotoka	A

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1		
62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1	Očuvano 39 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 670 ha u kompleksu s drugim staništima	B
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1		
6540 Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: FV	Očuvano 216 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 207 ha u kompleksu s drugim staništima	B
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV		
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX	Očuvana četiri registrirana speleološka objekta koji odgovaraju opisu stanišnog tipa	B
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1		
cetinski vijun (<i>Cobitis dalmatina</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1	Očuvana pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa sporo tekućih dijelova vodotoka, s pjeskovitim, muljevitim ili šljunkovitim supstratom ili dna obrasla gustom vegetacijom) unutar 18 km riječnog toka	A
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1		
bjelonogi rak (<i>Austropotamobius pallipes</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1	Očuvana pogodna staništa za vrstu (jezera s pjeskovitim i kamenim dnom, potoci s bazenčićima i kanali za odvodnju, uz obale s razvijenom vegetacijom) u zoni od 27 km vodotoka	A
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2		
istočna vodendjevojčica (<i>Coenagrion ornatum</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1	Očuvano 100 ha pogodnih staništa (sporo tekući vodotoci i kanali, osobito njihovi otvoreni (osunčani) dijelovi, s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom vodenom i obalnom vegetacijom te močvarna staništa) za vrstu	B
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX		
dalmatinski okaš (<i>Protoerebia afra dalmata</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX	Očuvano 730 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci Mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice <i>Juniperus</i> i niža makija)	B
Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX		

Trend populacije	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>mali potkovnjak (Rhinolophus hipposideros)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2</p>	Očuvana migracijska populacija u brojnosti od najmanje 15 jedinki i skloništa (osobito Gospodska špilja) i pogodna lovna staništa (bjelogorična i ostala šumska staništa bogata strukturama, područja pod tradicionalnom poljoprivredom s velikom raznolikosti krajobraza, nizinska šumska i grmljem obrasla staništa) uključujući koridore između skloništa i lovnog staništa (visoke živice, drvoredi, šumska staništa)	B
<i>livadni procjepak (Chouardia litardierei)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	Očuvano 970 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorene periodički vlažne travnjačke zajednice u kojima vrsta dolazi) koja podržavaju njenu populaciju	B
<i>močvarna gladiola (Gladiolus palustris)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX</p>	Očuvano 1640 ha pogodnih staništa za vrstu	B
<i>barska kornjača (Emys orbicularis)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX</p>	Očuvana pogodna staništa za vrstu (kopnene vode i poplavna područja gusto obrasla vegetacijom s osunčanim obalama te kopnena staništa pogodna za polaganje jaja poput vlažnih livada i šumskih sastojina s odumrlim stablima na osunčanom položaju) u zoni od 1380 ha	B

Tablica 21 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Dinara HR5000028

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/ , za razdoblje 2013.-2018.		
Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)		
Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/		
4060, 4070* Planinske i borealne vrištine, klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 10 ha postojeće površine kompleksa stanišnih tipova 4060 i 4070* i 125 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima te 210 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci i 10 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	B
4060, 4070* Planinske i borealne vrištine, klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 10 ha postojeće površine kompleksa stanišnih tipova 4060 i 4070* i 125 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima te 210 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci i 10 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	B
6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 1570 ha postojeće površine stanišnog tipa i 460 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima te 210 ha u kompleksu s kompleksom stanišnih tipova 4060 Planinske i borealne vrištine i 4070 Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>), 680 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 62A0 istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>) i 2490 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	A
6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 1570 ha postojeće površine stanišnog tipa i 460 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima te 210 ha u kompleksu s kompleksom stanišnih tipova 4060 Planinske i borealne vrištine i 4070 Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>), 680 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 62A0 istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>) i 2490 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	A

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 5000 ha postojeće površine stanišnog tipa te 19050 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima i 680 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, 4 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i> i 7390 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8210 Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom	A
6210 Suhi kontinentalni travnjaci (<i>Festuco-Brometalia</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 2,7 ha postojeće površine stanišnog tipa	A
8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 17 ha postojeće površine stanišnog tipa i 10 ha u kompleksu s kompleksom stanišnih tipova 4060 Planinske i borealne vrištine i 4070 Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>), 4 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>) i 10 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8210 Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom	A
8210 Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 45 ha postojeće površine stanišnog tipa te 540 ha u kompleksu sa drugim stanišnim tipovima i 2490 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 6170 Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci, 7390 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 62A0 Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>), 10 ha u kompleksu sa stanišnim tipom 8120 Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	B
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana tri registrirana speleološka objekta koji odgovaraju opisu stanišnog tipa	B
velika četveropjega cvilidreta (<i>Morimus funereus</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 9850 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	B

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>velika četveropjega cvilidreta (Morimus funereus)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 9890 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	B
<i>mirišljavi samotar (Osmoderma barnabita)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 9850 ha pogodnih staništa za vrstu (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova i većom količinom starijih stabala s dupljama kao najvažnijim obilježjem, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)	B
<i>dalmatinski okaš (Protoerebia afra dalmata)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 6080 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice Juniperus i niža makija) te 30400 ha u kompleksu s drugim staništima	B
<i>alpska strizibuba (Rosalia alpina)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: FV Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 9850 ha pogodnih staništa za vrstu (topla i osunčana šumska staništa s dovoljno svježe odumrlih ili posječenih stabala krupnijih dimenzija)	B
<i>vuk (Canis lupus)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: FV Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvano 46250 ha pogodnih staništa (šume i ostala prirodna staništa) koja doprinose očuvanju tri čopora	B
<i>dinarski voluhar (Dinaromys bogdanovi)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvano 31100 ha pogodnih staništa za vrstu (djelomično otvorena krševita staništa, travnjaci na kršu) te 6190 ha u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	A
<i>oštrouhi šišmiš (Myotis blythii)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana populacija i skloništa (podzemni objekti, osobito Jama Golubinka, Badanj) te lovna staništa u zoni od 46250 ha (topla otvorena staništa, livade košanice, pašnjaci, krška područja i područja s ekstenzivnom poljoprivredom, rubovi šuma)	B

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<i>veliki šišmiš (Myotis myotis)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana populacija te skloništa i lovna staništa u zoni od 46250 ha (bjelogorične i miješane šume s malom količinom listinca, livade košanice, pašnjaci, lokve)	B
<i>južni potkovnjak (Rhinolophus euryale)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana populacija i skloništa te pogodna lovna staništa u zoni od 46250 ha (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, grmolike vegetacije, šikare, livade, voćnjaci)	B
<i>balkanska divokoza (Rupicapra rupicapra balcanica)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvano najmanje 60 jedinki i pogodna staništa za vrstu (točila, kamenjari i livade u gorskom krškom području te šumska staništa)	C
<i>medvjed (Ursus arctos)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: FV	Očuvano 46250 ha pogodnih staništa (šume i ostala prirodna staništa) koja podržavaju najmanje 40 jedinki	B
<i>Skopolijeva gušarka (Arabis scopoliana)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 4140 ha pogodnih staništa za vrstu (pukotine vapnenačkih stijena u pojasu planinskih rudina, pretplaninski i planinski pašnjaci, točila pretplaninskog i planinskog pojasa) te 9090 ha u kompleksu s drugim staništima	B
<i>dinarski rožac (Cerastium dinaricum)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 4040 ha pogodnih staništa za vrstu (planinski sipari, rastrošene stijene i pukotina stijena, planinske rudine) te 4040 ha u kompleksu s drugim staništima	A
<i>planinski žutokrug (Vipera ursinii macrops)</i>		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana pogodna staništa za vrstu (planinski travnjaci na visokim nadmorskim visinama iznad 1000 mnv) u zoni od 16760 ha	A

Tablica 22 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Područje oko Velike Čulumove pećine HR2000020

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/ , za razdoblje 2013.-2018.		
Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)		
Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.biportal.hr/gis/		
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvan jedan registrirani speleološki objekt koji odgovara opisu stanišnog tipa	B
dugokrili pršnjak (<i>Miniopterus schreibersii</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i migracijska populacija od najmanje 100 do 250 jedinki te skloništa (podzemni objekti osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (šumska staništa bogata strukturama, rubovi šuma, nizinska šumska i makijom/šikarom obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)	B
oštrouhi šišmiš (<i>Myotis blythii</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 2500 do 3000 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te lovna staništa u zoni od 1200 ha (topla otvorena staništa, livade košanice, pašnjaci, krška područja i područja s ekstenzivnom poljoprivredom, rubovi šuma)	B
dugonogi šišmiš (<i>Myotis capaccinii</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U2 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i skloništa (podzemni objekti osobito Velika Čulumova pećina) i pogodne lovne koridore u zoni od 1200 ha (otvorena šumovita područja i šikare)	B
veliki šišmiš (<i>Myotis myotis</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te lovna staništa u zoni od 1200 ha (šikare, livade košanice, pašnjaci)	B
Blazijev potkovnjak (<i>Rhinolophus blasii</i>)		

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana zimujuća kolonija od najmanje 50 do 80 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 1200 ha (topli i suhi vegetacijom obrasli obronci, garizi i šibljaci, otvorena staništa, krška područja i rubovi šuma)	B
južni potkovnjak (<i>Rhinolophus euryale</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 50 jedinki i migracijska populacija u brojnosti od najmanje 15 do 20 jedinki te skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) i pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (grmolika vegetacija, šikare, livade)	B
veliki potkovnjak (<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvana migracijska populacija u brojnosti od najmanje 50 do 200 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (šikare, pašnjaci, grmlje, drvoredi, livade)	B
mali potkovnjak (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2	Očuvana zimujuća kolonija u brojnosti od najmanje 3 do 8 jedinki i migracijska populacija od najmanje 3 do 20 jedinki te skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) i pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (mozaik travnjaka, šikara, grmlja, područja pod tradicionalnom poljoprivredom)	B

Tablica 23 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Krčić HR2000917

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.bioportal.hr/gis/</p>		
32A0 Sedrene barijere krških rijeka Dinarida		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvan stanišni tip u zoni od 27 ha vodotoka Krčić i Krka	B

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvan jedan registrirani speleološki objekt koji odgovara opisu stanišnog tipa	B
jezerski regoč (<i>Lindenia tetraphylla</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 75 ha pogodnih staništa (veće vodene površine obrasle močvarnom i vodenom vegetacijom) za vrstu	B
dalmatinski okaš (<i>Protoerebia afra dalmata</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvano 40 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice <i>Juniperus</i> i niža makija) te 865 ha u kompleksu s drugim staništima	B
južni potkovnjak (<i>Rhinolophus euryale</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1	Očuvane porodiljne kolonije u brojnosti od najmanje 50 jedinki i skloništa (podzemni objekti- osobito Izvor Krčić) te pogodna lovna staništa u zoni od 1950 ha (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, grmolike vegetacije, šikare, livade ,voćnjaci)	B
veliki potkovnjak (<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>)		
Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1 Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX	Očuvane porodiljne kolonije u brojnosti od najmanje 50 do 200 jedinki i skloništa (podzemni objekti - osobito Izvor Krčić) te lovna staništa u zoni od 1950 ha (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, pašnjaci, grmolike vegetacije, šikara, livade s voćnjacima)	B

Tablica 24 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Izvor Grab HR2001201

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.biportal.hr/gis/</p>		
8310 Špilje i jame zatvorene za javnost		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	<p>Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute:</p> <p>Očuvan je speleološki objekt</p> <p>Očuvani su povoljni uvjeti u speleološkom objektu i njegovom nadzemlju</p> <p>Očuvani su povoljni hidromorfološki uvjeti i kvaliteta vode</p> <p>Objekt se ne posjećuje niti uređuje posjetiteljskom infrastrukturom</p>	B

Tablica 25 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Novkovići-Bošnjakuša HR2001344

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.biportal.hr/gis/</p>		
potočni rak (<i>Austropotamobius torrentium</i>)		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U1</p>	<p>Očuvati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:</p> <p>Održana su sva pogodna staništa za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom, posebice dijelovi toka s kamenim dnom) unutar 14 km toka</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 2 kvadranta 1x1 km mreže)</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRI0185_001</p>	B

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
	Očuvan je pojas riparijske vegetacije (grmlja i drveća) u širini minimalno 2 m	

Tablica 26 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Grab HR2001395

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.biportal.hr/gis/</p>		
<i>bjelonogi rak (Austropotamobius pallipes)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2</p>	Očuvano 1,2 km vodotoka pogodnih za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom)	A

Tablica 27 Stanje očuvanosti, ciljevi očuvanja i stupanj očuvanosti staništa i vrsta za područje Ruda HR2000936

Stanje očuvanosti	Cilj očuvanja	Stupanj očuvanosti
<p>Stanje očuvanosti: FV-povoljno, XX-nepoznato, U1-nepovoljno-neodgovarajuće, U2-nepovoljno-loše, sukladno https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/, za razdoblje 2013.-2018.</p> <p>Pokazatelj očuvanja: sukladno nacrtu ciljeva i mjera očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova područja ekološke mreže (MINGOR, 2021)</p> <p>Stupanj očuvanosti: razina očuvanosti strukture i funkcije prirodnog staništa: A = izvrsna očuvanost, B = dobra očuvanost, C = prosječna ili smanjena očuvanost, sukladno SDF-u područja na https://www.biportal.hr/gis/</p>		
<i>bjelonogi rak (Austropotamobius pallipes)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: U1</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: U2</p>	Očuvano 3,7 km vodotoka pogodnih za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom)	B
<i>Podbila (Chodrostoma phoxinus)</i>		
<p>Stanje očuvanosti u EU za mediteransku biogeografsku regiju: XX</p> <p>Stanje očuvanosti u RH prema nacionalnom izvještaju temeljem članka 17. EU Direktive o staništima: XX</p>	Očuvana 3,5 km pogodnih staništa za vrstu (vodotok s vodenom vegetacijom)	C

TEMA A. Očuvanje prirodnih vrijednosti														
Opći cilj A. Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi prirodnih i poluprirodnih ekosustava su obnovljeni i očuvani. Geobaština je vrednovana i očuvana.														
Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.		
Posebni cilj AA: Uspostavljeno je aktivno upravljanje koje na cijelom području omogućuje očuvanje kamenjarskih pašnjaka i mozaičnih staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.														
Pokazatelj posebnog cilja AA: Ciljna staništa i populacije i staništa ciljnih vrsta vezanih za kamenjarska i mozaična staništa su očuvani na razini ciljeva očuvanja (Tablice 28-36).														
Podtema AA. Kamenjarska i mozaična staništa i vezane vrste														
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine	monito- ring	AA1	Istražiti i pratiti stanje ciljnih stanišnih tipova Suhi kontinentalni travnjaci (<i>Festuco-Brometalia</i>) (*važni lokaliteti za kaćune) (6210), Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci (6170), Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)(62A0), Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom (8210), Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i> (8120) Planinske i borealne vrištine (4060) i ciljnih vrsta skopolijeva gušarka i dinarski rožac uz izradu preporuka za očuvanje	Izvešće inicijalnog istraživanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti (uključujući lokalitete), kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja; Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja / provedbu mjera očuvanja	1								vanjski suradnici	20 000
PP/ ZK/ POP Dinara/ POP Cetina	monito- ring	AA2	Provesti aktivnosti praćenja stanja ciljnih vrsta ptica: ćukavica, jarebica kamenjarka, primorska trepteljka, planinska ševa, ševa krunica, vrtna	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i	1								vanjski suradnici, JU More i krš	20 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
			strnadica, kratkoprsta ševa, pjegava grmuša, leganj, rusi i sivi svračak	prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine												
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine / POVS Srednji tok Cetine	aktivno upravljanje	AA3	U suradnji s HŠ napraviti plan održavanja i obnove krških travnjaka na šumskom zemljištu u svrhu očuvanja ciljnih staništa i vrsta te zagovarati uvrštavanje aktivnosti u šumsko-gospodarske osnove	Plan s nacrtom aktivnosti održavanja i obnove travnjaka; ŠGO sadrže mjere očuvanja ciljnih vrsta i stanišnih tipova	1									HŠ, vanjski suradnici	0	
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine	poticanje	AA4	U suradnji s MP poticati poljoprivrednike na ekstenzivno stočarstvo (ispašu i košnju) te korištenje dobrovoljnih mjera u svrhu održavanja staništa i ruralnog krajolika	Minimalno 5 intervjua godišnje s poljoprivrednicima; korištenje dobrovoljnih mjera je veće u odnosu na 2024.	1									savjetodavna služba MP	0	
PP/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine / POVS Srednji tok Cetine	aktivno upravljanje	AA5	U suradnji s HŠ i zakupnicima provoditi mjere održavanja i restauracije travnjaka i drugih kamenjarskih staništa pod prijetnjom sukcesije (temeljem aktivnosti AA3)	Provedene aktivnosti održavanja i restauracije na minimalno 500 ha na području Kijeva (Veliko i Malo suhopolje, Pod i Vučipolje, Šparovina) i Vrlike (Malo i Veliko suhopolje, Krčevine, Matkovine, Gornje Koljane)	1									HŠ, zakupnici	200 000	
PP/ ZK/ POVS Dinara/	monitoring	AA6	Pratiti zakupe pašnjaka i utjecaj stoke na ciljna staništa	Oformljena interna baza pašnjaka JU; Godišnje ažurirana baza; Godišnji	2									HŠ	0	

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine				izvještaj terenskog obilaska pašnjaka i zabilježenog utjecaja												
PP/ ZK/ POVS Dinara	poticanje	AA7	Poticati osiguravanje sigurnih koridora kretanja velikih zvijeri	Definirane kritične/konfliktne točke kretanja velikih zvijeri temeljem podataka o stradavanju i štetama; održan sastanak s nadležnim institucijama s prijedlogom mjera; broj mišljenja u procesima izrade prostornih planova	3										MINGOR, vanjski suradnici	0
PP/ POVS Dinara	monitoring	AA8	Istražiti rasprostranjenost i pratiti stanje populacije dinarskog voluhara	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1										vanjski suradnici	31 000
PP/ POVS Dinara	monitoring	AA9	Pratiti stanje balkanske divokoze	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1										vanjski suradnici, lovoovlaštenici	21 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
SVA PODRUČJA	suradnja	AA10	Suradivati s lovoovlaštenicima na temu očuvanja balkanske divokoze, jarebice kamenjarke te drugih ciljnih i značajnih vrsta i staništa	Održan minimalno jedan sastanak godišnje s lovozakupnicima na temu očuvanja bioraznolikosti područja; uspostavljena redovna komunikacija i komunikacijski kanali za dojava i dijeljenje informacija	3										lovoovlaštenici	3 000
PP/ ZK/ POP Dinara/ POP Cetina	suradnja	AA11	Suradivati u reviziji brojnosti populacije te planiranju aktivnosti upravljanja jarebicom kamenjarkom	Provedeni sastanci s lovoovlaštenicima na temu upravljanja populacijom jarebice kamenjarke (minimalno 2 sastanka); Poslani dopisi prema MP i lovoovlaštenicima s preporukama za upravljanje	2										MINGOR, lovoovlaštenici, vanjski suradnici	0
PP/ POP Dinara/ POP Cetina	monitoring	AA12	Pratiti stanje ciljnih vrsta grabljivica (suri orao, sivi sokol, mail sokol, crvenonoga vjetruša, eja livadarka, eja močvarica, strnjarica, zmijar, ušara, škanjac osaš)	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1										vanjski suradnici, JU More i krš	24 000
PP/ ZK/ POP Dinara/ POP Cetina	Informiranje	AA13	Informirati javnost i dionike o regulaciji sportskih, rekreacijskih i građevinskih radova u zoni gniježđenja ciljnih vrsta ptica	Svake sezone poslan dopis ključnim dionicima; Stavljena obavijest na web; Obavijest svake godine emitirana na lokalnim radio stanicama i portalima	1										HŠ, lovoovlaštenici, turističke agencije, HGSS, PD	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
PP/ POP Dinara/ POP Cetina	regulacija	AA14	Provoditi redovni terenski nadzor pridržavanja regulacije neometanja gniježđenja ciljnih vrsta ptica	Minimalno dva terenska obilaska godišnje lokaliteta s rizikom uznemiravanja gniježđenja ciljnih vrsta ptica zapisnici nadzora	1										DIRH	0
SVA PODRUČJA	regulacija	AA15	Provoditi nadzor nad turističko-posjetiteljskim aktivnostima u svrhu sprječavanja oštećivanja ciljnih i značajnih staništa te uznemiravanja ciljnih i značajnih vrsta (veza s aktivnosti CB1)**	Izrađena GIS baza planinarskih i posjetiteljskih sadržaja; po donošenju Odluke o mjerama zaštite i očuvanja, praćenje kršenja odredbi Odluke; minimalno dva terenska obilaska godišnje lokaliteta s posjetiteljskom infrastrukturom; minimalno dva terenska obilaska lokacija odvijanja turističkih aktivnosti (quadovi, moto/rally događanja...)	2										PD, TZ, JLS, HGSS	0
PP/ ZK/ POP Dinara/ POP Cetina	aktivno upravljanje	AA16	Ustanoviti mjesta povećanog rizika za elektrokuciju i koliziju ptica s energetsom infrastrukturom (nisko i visokonaponskom) te osigurati sprečavanje daljnjih stradavanja	Održan sastanak sa sektorom elektroprivrede; definirana mjesta povećanog rizika; terenski obilazak 3 puta godišnje; podnesene prijave stradavanja; poslani dopisi ključnim dionicima; informirana javnost o riziku i mogućnostima prijave stradalih ptica	2										vanjski suradnici, HEP-ODS, HOPS, MINGOR	10 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.				
PP/ ZK/ POP Dinara/ POP Cetina/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine	poticanje	AA17	Zagovarati prilagodbu propisa svih sektora za omogućavanje provedbe aktivnosti kontroliranog paljenja u svrhu održavanja travnjaka i protupožarne zaštite	Održan minimalno jedan sastanak s HŠ i MINGOR-om; sudjelovanje na javnim savjetovanjima u postupcima donošenja propisa	1													MINGOR, HŠ	0
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine	edukacija	AA18	Provoditi edukacije za dionike na temu važnosti i metoda kontroliranog paljenja (veza s aktivnosti DA9)	Provedena minimalno jedna edukacija za HŠ i MP	2													MINGOR, HŠ, MP	0
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine/ POVS Srednji tok Cetine	regulacija	AA19	Zagovarati zabranu prenamjene poljoprivrednog zemljišta u kategorijama livada i krški pašnjak u druge kategorije**	Poslana mišljenja za postupke prenamjene; broj dopisa/sastanaka u postupcima donošenja relevantnih propisa; održan minimalno jedan sastanak s MP	3													MINGOR, MP	0
PP/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio	regulacija	AA20	Spriječiti inicijative pošumljavanja ciljnih stanišnih tipova travnjaka	Sudjelovanje u izradi i reviziji svih ŠGO; po potrebi prijave aktivnosti pošumljavanja	1													MINGOR, MP, HŠ	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
Cetine/ POVS Srednji tok Cetine																		
SVA PODRUČJA	aktivno upravljanje	AA21	Restaurirati i redovito održavati lokve i bunare u kršu u skladu s planom upravljanja lokvama i bunarima i u suradnji s dionicima (veza s aktivnosti B2)***	Provedena prioritizacija lokvi i bunara; na minimalno jednom lokalitetu godišnje provedene aktivnosti održavanja i obnove lokvi i/ili bunara	2												HŠ, PD, JLS, HV, OCD	25 000
PP/ POVS Dinara	monitoring	AA22	Provoditi aktivnosti praćenja stanja planinskog žutokruga i ostalih značajnih vrsta gmazova	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1												vanjski suradnici	32 000
PP/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio	monitoring	AA23	Provoditi aktivnosti praćenja stanja dalmatinskog okaša i ostalih značajnih vrsta leptira	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1												vanjski suradnici	21 000
SVA PODRUČJA	aktivno upravljanje	AA24	Pratiti širenje invazivnih vrsta flore i faune koje ugrožavaju krška, mozaična i šumska staništa te po potrebi provesti aktivnosti kontrole i iskorijenjivanja**	Redovito uneseni nalazi invazivnih vrsta u bazu https://invazivnevrste.haop.hr/ ; po potrebi provedene aktivnosti kontrole i iskorijenjivanja (minimalno na	2												HŠ, lovoovlaštenici, JLS, OCD, PD	20 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.
				dva lokaliteta s najznačajnijim intenzitetom ugroze)											
PP/ POP Cetina	aktivno upravljanje	AA25	U suradnji s JLS i HŠ restaurirati prirodna staništa na napuštenim iskopima mineralnih sirovina na Velikom suhopolju (Ježević) i Matkovinama (Garjak, Koljane) te na Velikom suhopolju (Kijevo)	Restaurirana prirodna staništa na sva 3 lokaliteta	2									JLS, HŠ	200 000
PP / ZK	monitoring	AA26	Provoditi istraživanja i praćenje stanja ostalih značajnih vrsta područja Parka prirode	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja	3									vanjski suradnici	20 000
SVA PODRUČJA	regulacija	AA27	Provoditi redovni nadzor područja u svrhu prevencije, detekcije i prijave drugih nedopuštenih radnji**	Proveden redovit tjedni obilazak terena; zapisnici nadzora uneseni u internu bazu podataka JU; prema potrebi podnesene prekršajne prijave i optužni prijedlozi; proveden redovit mjesečni pregled terena putem satelitskih snimki (Copernicus)	1									MUP, DIRH, LS, HV, HŠ	0
<p>** Odnosi se i na druge podteme.</p> <p>*** Plan upravljanja lokvama i bunarima je izrađen kroz projekt financiran od strane DIMFE (Donors' Initiative for Mediterranean Freshwater Ecosystems).</p>															

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.		
Posebni cilj AB: Osigurani su optimalni hidrološki uvjeti i kakvoća vode u slivu koji omogućuju postojeću raznolikost staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.																	
Pokazatelj posebnog cilja AB:																	
Ciljna staništa i populacije i staništa ciljnih vrsta vezanih za vodena staništa su očuvani na razini ciljeva očuvanja (Tablice 28-36).																	
Podtema AB. Vodeni ekosustavi i vezane vrste																	
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	istraživa-nje	AB1	Izraditi studiju kojom će se utvrditi dodatni zahtjevi vezani uz dobro stanje vodnih tijela, a koji proizlaze iz ekoloških zahtjeva ciljnih vrsta područja ekološke mreže te strogo zaštićenih vrsta i ugroženih i rijetkih stanišnih tipova, vezanih uz vodene ekosustave područja EM	Izrađena studija (može biti i više studija prema taksonomskim skupinama)	1											JU More i krš, JU Priroda ŠKŽ, HV, MINGOR, vanjski suradnici	70 000
PP/ ZK/ PS/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	aktivno upravlja-nje	AB2	U suradnji s HV i HEP-om utvrditi ekološki prihvatljiv protok te smanjiti česte i velike oscilacije radine vode (eng. hydropeaking)	Poslani dopisi s rezultatima studije HV-u i MINGOR-u; održan sastanak sa svim relevantnim institucijama (MINGOR, HV, HEP...); studija dostupna javnosti i medijima	1											JU More i rš, JU Priroda ŠKŽ, HV, MINGOR, vanjski suradnici	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.				
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Krčić/ POVS srednji tok/ POVS Ruda	suradnja	AB3	U suradnji s HV i HEP-om održavati povoljan hidrološki režim za očuvanje ciljnih i značajnih vrsta i staništa	Održan sastanak sa svim relevantnim institucijama (MINGOR, HV i HEP...); poslani dopisi o važnosti održavanja povoljnog vodnog režima; broj sastanaka/dopisa u procesima izrade strateških i planskih dokumenata na temu korištenja i očuvanja vodotokova	1													HEP, HV, MINGOR, JU More i krš, JU Priroda ŠKŽ	0
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	monitoring	AB4	U suradnji s HV, Nastavnim zavodima za javno zdravstvo ŠKŽ i SDŽ i vodovodima kontinuirano pratiti i analizirati fizikalno-kemijske i biološke parametre vode (veza s aktivnosti AE2)	Godišnja izvješća o praćenju s obrađenim i analiziranim podacima; godišnje ažurirana baza podataka (veza s aktivnosti AE2)	1													HV, DHMZ, JU Priroda ŠKŽ, JU More i krš	0
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS	monitoring	AB5	Pratiti stanje populacija ribljih vrsta s naglaskom na ciljne vrste (oštrulja, podbila, cetinski vijun, pijurica, glavočić crnotrus) i autohtone vrste (cetinska ukliva, ilirski klen, cetinska pastrva, drlja) uz definiranje ključnih područja za očuvanje (mrijestilišta i sl.) i preporuka za provedbu mjera očuvanja	Izvjeshća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake četiri godine (veza s aktivnosti AB6)	1													ŠRD, vanjski suradnici, JU Priroda ŠKŽ, JU More i krš	45 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
Grab/ POVS izvor Grab																
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	Istraživa-nje	AB6	Utvrđiti mjesta pregradnje vodotokova (prekinuta longitudinalna ili lateralna povezanost vodotokova) koja sprječavaju i/ili otežavaju prirodna kretanja diivljih vrsta (veza s aktivnostima AB5 i AB10)	Izvešće s georeferenciranim podacima o tipu pregrada, utjecaju na vrste i preporukama za uklanjanje i /ili prilagodbu s prioritizacijom lokaliteta ovisno o hitnosti djelovanja (izveštaj može biti sastavni dio izvješća aktivnosti AB5 i AB10)	1										ŠRD, vanjski suradnici, JU Priroda ŠKŽ	15 000
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	aktivno upravlja-nje	AB7	U suradnji s HV i ŠRD osigurati uklanjanje pregrada i druge infrastrukture na vodotocima koja sprječava i/ili otežava prirodna kretanja divljih vrsta (temeljem izvještaja aktivnosti AB6)	Uklonjena cijev na izvoru Cetine; po potrebi uklonjene pregrade identificirane kroz aktivnosti AB6	1										HV, ŠRD, JLS, JU Priroda ŠKŽ	20 000
PP/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok	aktivno upravlja-nje	AB8	U suradnji sa ŠRD pokrenuti uzgoj (eng. captive breeding) oštrulja u svrhu repopulacije na ključnim lokalitetima područja plana upravljanja (Miloševo i Stipančevo jezero i dr.)	Uzgoj oštrulja je uspostavljen; provedena prva repopulacija	3										ŠRD, JU More i krš, MINGOR	30 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	suradnja	AB9	Informirati i educirati članove ŠRD i uzgajališta riba o temama očuvanja ihtiofaune, kontrole invazivnih vrsta ribe i rakova te očuvanja staništa	Minimalno jednom godišnje održan sastanak s predstavnicima ŠRD; minimalno jednom godišnje odražana edukacija za ribiče na temu očuvanja prirodnih vrijednosti područja; minimalno 1 sastanak i/ili dopis/mišljenje prema uzgajalištima riba na temu sprječavanja bijega jedinki iz uzgajališta	2												ŠRD, vlasnici uzgajališta, JU More i krš	3 000
PP/ ZK/ SP/ POVS Nov-Boš/ POVS izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab	monitoring	AB10	Provesti istraživanje i praćenje stanja populacije rakova uz utvrđivanje genetske pripadnosti populacija	Izvešće o istraživanju s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja; izvješća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake četiri godine (veza s aktivnosti AB6)	1												vanjski suradnici	8000
POVS Izvorišni dio/	monitoring	AB11	Pratiti stanje barske kornjače uz definiranje ključnih područja za	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i	1												vanjski suradnici	8 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored								Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.			2032.
POVS Srednji tok			očuvanje i preporuka za provedbu mjera očuvanja	veličini staništa, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake četiri godine												
PP/ ZK/ SP/ POVS Izvorišni dio	monitring	AB12	Pratiti stanje istočne vodendjevojčice i ostalih vrsta vretenaca uz definiranje ključnih područja za očuvanje i preporuka za provedbu mjera očuvanja	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake četiri godine	1										vanjski suradnici	8 000
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab	aktivno upravljanje	AB13	Po potrebi provoditi aktivnosti uklanjanja vegetacije, organske tvari i kontrole i iskorijenjivanja invazivnih vrsta faune na području vlažnih staništa	Postavljena elektrobarijera na HE Orlovac; po potrebi organizirane akcije čišćenja vegetacije i organske tvari; po potrebi provedene akcije kontrole i iskorijenjivanja invazivnih vrsta riba, rakova, crvenouhe kornjače i bizamskog štakora	2										ŠRD, JU More i krš, JU Priroda ŠKŽ	20 000
PP/ ZK/ SP/ POP Cetina/ POVS Nov-Boš/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS srednji	monitring	AB14	Utvrđiti trenutno stanje i pratiti stanje ciljnih staništa Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Magnopotamion</i> (3150), vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitricho-Batrachion</i> (3260) i	Izvešća o trenutnom stanju i praćenju stanja svakih pet godina s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i	1										vanjski suradnici	30 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
tok/ POVS Ruda/ POVS Grab/ POVS izvor Grab			Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i> (6540), vrsta livadni procjepak, jezerski regoč, dalmatinsko zvonce i invazivnih vrsta bilja (uz preporuke za očuvanje)	prijetnjama te preporukama za provedbu mjera kontrole i iskorjenjivanja invazivnih vrsta te prilagodbu upravljanja														
PP/ ZK/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab	monito- ring	AB15	Kartirati, utvrditi i pratiti stanje ciljnog stanišnog tipa Sedrenih barijere krških rijeka Dinarida (32A0) uz preporuke za očuvanje	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svakih pet godina	2												vanjski suradnici, JU Priroda ŠKŽ	20 000
PP/ ZK/SP/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab	aktivno upravljaj- nje	AB16	Po potrebi provoditi aktivnosti kontrole i iskorjenjivanja invazivnih biljnih vrsta vodenih staništa (sukladno preporukama iz aktivnosti AB14)	Površina pod invazivnim vrstama vodenog bilja je ista ili smanjena u usporedbi s 2025. godinom	2												HV, JU More i krš, JU Priroda ŠKŽ, vanjski suradnici	20 000
PP/ POP Cetina	monito- ring	AB17	Utvrditi trenutno stanje i pratiti stanje ciljnih vrsta ptica vezanih za vodene ekosustave (čapljica voljak, vodomar, crnoprugasti trstenjak, negnijezdeća populacija divljih pataka)	Izvešća o trenutnom stanju i praćenju stanja svake četiri godine s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i	1												vanjski suradnici, JU More i krš	20 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
				prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja												
PP/ POP Cetina	monitoring	AB18	Provoditi zimsko prebrojavanje ptica vodarica (International Waterbird Census - IWC)	Godišnji izvještaj zimskog prebrojavanja ptica s georeferenciranim podacima	2										vanjski suradnici, JU More i krš	0
PP/ POP Cetina	monitoring	AB19	Provoditi redovito praćenje populacije velikog ronca, kosca, crvenonoge prutke, male prutke, ždrala i velikog pozviždača	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake tri godine	1										vanjski suradnici, JU More i krš	32 000
PP/ POP Dinara/ POP Cetina	suradnja	AB20	U suradnji s lovoovlaštenicima osigurati mir na hranilištu ptica vodarica na Perući tijekom zimovanja te provoditi aktivnosti očuvanja značajnih vodenih ptica	Održana minimlano jedna edukacija za lovce na temu uznemiravanja ptica na otvorenoj vodi i druge neodržive prakse (krivolov, vabilice, noćna svjetla.i sl.); zajednički terenski izlazak (min 1 u 2 god.); redovito odaslan poziv lovcima na sudjelovanje u zimskom prebrojavanju ptica vodarica (IWC)	1										vanjski suradnici, lovoovlaštenici, JU More i krš	2 000
POP Cetina	regulacija	AB21	Suradivati s HEP-om na očuvanju staništa i vrsta na Perući	Održan sastanak s predstavnicima HE Peruća jednom godišnje; izvještaji zimskog prebrojavanja ptica (IWC) s jezera poslani HEP-u	2										HEP	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.				
SVA PODRUČJA	regulacija	AB22	Provoditi redovnu kontrolu nezakonitih radnji uz vlažna staništa	Minimalno dva puta godišnje proveden nadzor uz vlažna staništa; zapisnici nadzora uneseni u internu bazu podataka JU; prema potrebi podnesene prekršajne prijave i optužni prijedlozi	1													MUP, DIRH, lovoovlaštenici, HŠ, HV	0
SVA PODRUČJA	poticanje	AB23	Poticati izgradnju komunalne infrastrukture (kanalizacija, uređaji za pročišćivanje voda, pristupi i crpilišta za vatrogasna vozila, zeleni otoci, rasvjeta i sl.)	Održan jedan sastanak s JLS-ima godišnje za vrijeme provedbe PU	1													JLS, HV	0
PP/ ZK/ SP/ POVS Krčić/ POVS izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Ruda/ POVS Grab	suradnja	AB24	Zagovarati košnju i održavanje inundacija, obala kanala i votokova te riparijske vegetacije u vrijeme i na način koji ne ometa gniježđenje ptica niti ugrožava ostale ciljne i značajne vrste	Održan godišnji sastanak s HV; minimalno 2 puta godišnje obilazak terena zajedno s HV	1													HV	0
Posebni cilj AC: Na području Dinare očuvana je raznolikost i obuhvat značajnih šumskih zajednica u stabilnom prirodnom stanju sa zastupljenim stabilnim populacijama značajnih vrsta.																			
Pokazatelj posebnog cilja AC:																			
Ciljna staništa i populacije i staništa ciljnih vrsta vezanih za šumska staništa su očuvani na razini ciljeva očuvanja (Tablice 28-36).																			
Podtema AC. Šumski ekosustavi i vezane vrste																			
PP/ POVS Dinara	monitoring	AC1	Pratiti stanje staništa Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) s dlakavim pjenišnikom (<i>Rhododendron hirsutum</i>)	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom	1													vanjski suradnici	10 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
				očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svakih 5 godina												
POVS Srednji tok	Istraživanja	AC2	Utvrđiti genetski i fitocenološki status fragmenata lužnjakovih šuma kod Jasenskog te fitocenološki status šuma crnog bora uz preporuke za očuvanje	Utvrđen status lužnjakove šume (genetika, fitocenologija); utvrđen status šuma crnog bora (fitocenologija); dobivene preporuke za očuvanje i prilagodbu upravljanja	3									vanjski suradnici, HŠ	5 000	
PP/ POP Dinara	monitoring	AC3	Pratiti stanje populacije planinskog djetlića i crne žune	Izvješća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake 3 godine	1									vanjski suradnici	6 000	
PP/ POVS Dinara	monitoring	AC4	Provoditi aktivnosti praćenja stanja velikih zvijeri (vuka i medvjeda) uz utvrđivanje brložišta medvjeda	Izvješća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o brložištima medvjeda, rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake 4 godine	1									vanjski suradnici	30 000	

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
PP/ POVS Dinara	aktivno upravljanje	AC5	Sudjelovati u provedbi plana gospodarenja medvjedom i plana upravljanja risom	Minimalno 1 sudjelovanje u 3 godine na sastancima i/ili edukacijama na temu očuvanja i monitoringa velikih zvjeri	3												stručnjaci za velike zvjeri, MINGOR	2 000
PP/ POVS Dinara	monitoring	AC6	Utvrditi status populacije vrsta (veličina i stanje) saproksilnih kornjaša velike četveropjege cvilidrete i alpinske strizibube i pratiti stanje populacija	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake 4 godine	1												HŠ, vanjski suradnici	30 000
PP/ ZK/ POVS Dinara	monitoring	AC7	Kartirati stabla nastanjena vrstom mirišljavi samotar te pratiti stanje populacije i stabala	Izvešća o kartiranju i praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, stanju stabla, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svakih 5 godina	1												vanjski suradnici, HŠ	16 000
PP/ POVS Dinara	poticanje	AC8	Poticati sadnju i očuvanje divljih voćkarica u šumskim i mozaičnim staništima	Poslan dopis HŠ (Direkciji, Upravi šuma Podružnica Split i šumarijama) s preporukama područja za sadnju i očuvanje divljih voćkarica i prijedlogom vrsta; održan minimalno jedan sastanak s Upravnom šuma Podružnica Split i predstavnicima šumarija	2												MINGOR, HŠ	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
PP/ POVS Dinara	monito- ring	AC9	Pratiti stanje populacija šišmiša vezanih uz šumska staništa	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima, rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svakih 5 godina	2												vanjski suradnici	14 000
PP/ POP Dinara/ POVS Dinara	aktivno upravljaj- nje	AC10	Zagovarati uvođenje specifičnih aktivnosti očuvanja za ciljne vrste ptica šumskih staništa u šumsko-gospodarske osnove	Održan sastanak s HŠ i MINGOR-om; poslano izvješće o vrstama u MINGOR i HŠ; mjere i specifične aktivnosti očuvanja za ciljna šumska staništa i vrste su uvedene u sve šumsko-gospodarske osnove na kojima se nalaze ključna područja za očuvanje	1												HŠ, MINGOR	0
PP/ ZK/ POVS Dinara	regulacija	AC11	Provoditi nadzor usklađenosti šumskih radova s mjerama očuvanja ciljnih i značajnih vrsta i staništa	Minimalno dva puta godišnje proveden nadzor šumskih radova; zapisnici nadzora uneseni u internu bazu podataka JU; prema potrebi podnesene prekršajne prijave i optužni prijedlozi	2												MINOGR, MP, DIRH	0
SVA PODRUČJA	aktivno upravljaj- nje	AC12	U suradnji s JLS provoditi aktivnosti kartiranja i saniranja divljih odlagališta otpada (veza s aktivnosti DA4)**	Minimalno jednom godišnje organizirana akcija saniranja divljih odlagališta; sva divlja odlagališta unesena u ELOO bazu	1												JLS, PD, lovoovlaštenici, OCD	10 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.
Posebni cilj AD: Na cijelom području očuvana je raznolikost krških geomorfoloških oblika te su osigurani povoljni uvjeti u staništima koji omogućuju održavanje stabilnih populacija špiljske faune.															
Pokazatelji posebnog cilja AD: Geobaština je evidentirana. Ciljna staništa i populacije i staništa ciljnih vrsta vezanih za podzemna staništa su očuvani na razini ciljeva očuvanja (Tablice 28-36).															
Podtema AD. Georaznolikost, podzemni ekosustavi i vezane vrste															
PP/ ZK	istraživanja	AD1	Provesti temeljna istraživanja georaznolikosti te definirati značajne lokalitete geobaštine na području PP Dinara	Izvešća o provedenom istraživanju georaznolikosti s georeferenciranim podacima s analizom i vrednovanjem geobaštine, rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini lokaliteta, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za očuvanje	2									vanjski suradnici	30 000
PP/ ZK	regulacija	AD2	Zagovarati proglašavanje vrijednih geolokaliteta kao spomenika prirode	Izrađen popis vrijednih geolokaliteta za proglašavanje u kategoriji spomenika prirode (veza s aktivnosti AD1)	3									MINGOR	0
PP/ ZK	istraživanja	AD3	Izraditi geološku (mjerilo 1:50.000) i geomorfološku kartu PP Dinara	Izrađena geološka karta (mjerilo 1:50.000); izrađena geomorfološka karta	3									vanjski suradnici	100 000
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/	istraživanja	AD4	Provesti snimanje LIDAR-om i izraditi digitalne modele reljefa	Izrađen LIDAR snimak s prijelaznom zonom visoke prostorne razlučivosti; analiza i interpretacija LIDAR podataka; provedene	3									JU NP Plitvička jezera, vanjski suradnici	50 000 ***

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab				strukturne i morfometrijske analize reljefa														
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Čulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	istraživa- nje	AD5	Provesti ključna hidrogeološka istraživanja speleoloških objekata (veza s aktivnosti AD1)	Izvešća o provedenom istraživanju s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja	3												vanjski suradnici	15 000
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Čulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	monito- ring	AD6	Provoditi aktivnosti praćenja stanja populacija šišmiša	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja svake godine u EUROBATS lokalitetima i svakih 3 godine na ostalim lokalitetima	1												vanjski suradnici, JU Priroda ŠKŽ	100 000
PP/ POVS Dinara/ POVS Krčić/	regulacija	AD7	Provoditi redovan nadzor speleoloških objekata pod strogom zaštitom	Minimalno dva puta godišnje proveden nadzor aktivnosti u speleološkim objektima; po	1													0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
POVS Ćulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab				potrebi provedene prijave; zapisnici nadzora uneseni u bazu														
PP/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	regulacija	AD8	Po potrebi postaviti videonadzor, vrata i ograde na ulaze speleoloških objekata (veza s aktivnosti AD5)	Postavljen videonadzor, vrata ili ograde na kritičnim ulazima u speleološke objekte pod strogom zaštitom (prema preporukama iz izvješća aktivnosti AD5)	2												Hrv. speleološki savez, Komisija za speleologiju HPS-a	5 000
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	monito- ring	AD9	Provoditi istraživanja speleoloških objekata i biospeleološka istraživanja te provoditi praćenja stanja ključnih speleoloških objekata	Izvješća o istraživanjima s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja; izvješća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i	1												HBSD, PMF	30 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
				prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja														
PP/ ZK/ SP/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	aktivno upravljanje	AD10	U suradnji sa speleolozima i JLS provoditi akcije čišćenja speleoloških objekata	Očistiti 20 onečišćenih speleoloških objekata	1												speleolozi, PD, HBSD, HGSS, JLS	10 000
PP/ ZK/ SP/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/ POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab	monitoring	AD11	Utvrđiti i pratiti stanje populacije čovječje ribice	Izvešća o praćenju stanja s georeferenciranim podacima o rasprostranjenosti, kvaliteti i veličini staništa, procjenom očuvanosti, pritiscima i prijetnjama te preporukama za prilagodbu upravljanja	1												vanjski suradnici	10 000
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Krčić/ POVS Ćulumova/	poticanje	AD12	Zagovarati prilagodbu javne i privatne rasvjete u skladu sa Zakonom o zaštiti od svjetlosnog onečišćenja i upravljačkom zonacijom	Poslan dopis svim JLS-ima; proveden razgovor s privatnim posjednicima na ključnim lokalitetima u svrhu informiranja o problemu svjetlonog onečišćenja	3												MINGOR, JLS	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
POVS Izvorišni dio/ POVS Srednji tok/ POVS Izvor Grab																
<p>** Odnosi se i na druge podteme.</p> <p>*** Iznos koji je potreban za analizu podataka. Očekuje se da će PP Dinara posuditi uređaj od JU NP Plitvička jezera.</p>																
Posebni cilj AE: Postojeći i budući utjecaj klimatskih promjena na vrijednosti područja je procijenjen te su poduzete mjere ublažavanja i prilagodbe.																
<p>Pokazatelji posebnog cilja AE:</p> <p>Prikupljeni su i analizirani podaci relevantni za praćenje klimatskih promjena (meteorološki podaci i podaci o fizikalno-kemijskim parametrima vode). Utvrđeni su trendovi promjena te su prepoznati pritisci od klimatskih promjena na vrijednosti područja. Definirane su smjernice za provedbu mjera ublažavanja i prilagodbu. Provedene su mjere ublažavanja i prilagodbe na klimatske promjene.</p>																
Podtema AE. Klimatske promjene																
PP/ ZK/ SP	monito- ring	AE1	Zagovarati postavljanje automatskih meteoroloških postaja od strane DHMZ-a te kontinuirano pratiti i analizirati podatke	Postavljene meteorološke postaje (minimalno 1); ažurno dobivanje podataka od DHMZ-a; analiza podataka i godišnja izvješća o praćenju	3										DHMZ, vanjski suradnici	0
PP/ ZK/ SP	monito- ring	AE2	Analizirati fizikalno-kemijske parametre vode u svrhu praćenja klimatskih promjena (veza s aktivnosti AB4)	Izrađena godišnja izvješća o praćenju s trendovima i identificiranim pritiscima te smjenicama za upravljanje; godišnje ažurirana baza podataka (veza s aktivnosti AB4)	3										vanjski suradnici	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.				
PP/ ZK/ SP	aktivno upravljanje	AE3	Provoditi mjere očuvanja koje doprinose ublažavanju klimatskih promjena (dio se provodi kroz aktivnosti AA4, AA21, AA24, AB1, AB2, AB9, AB13, AB14, AB16, DA7, DA8)	Obnovljena i održavana pojilišta i izvori (minimalno 3) (veza s aktivnosti AA21); provedene održive prakse u poljoprivredi (veza s aktivnostima AA4 i DA8); provedene mjere uklanjanja invazivnih stranih vrsta (veza s aktivnostima AA24, AB9, AB13, AB14 i AB16); postignuto ekološki dobro stanje voda (veza s aktivnostima AB1 i AB2)	2													vanjski suradnici	25 000

4.3. TEMA B. ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNE BAŠTINE I TRADICIJSKIH VRIJEDNOSTI

OPĆI CILJ B. Kulturna baština koja je povezana s tradicionalnim načinima korištenja područja je prepoznata i vrednovana i očuvana.

POSEBNI CILJ BA. Očuvane su tradicionalne prakse i infrastruktura koje su u skladu s očuvanjem prirodnih vrijednosti te je osigurana podrška institucijama i organizacijama pri očuvanju i promociji kulturne baštine.

4.3.1. Evaluacija stanja Teme B

Kulturno-povijesna baština područja Parka prirode vrlo je bogata i opsežna što čini ovaj prostor dodatno vrijednim i zanimljivim. S obzirom da očuvanje, istraživanje i interpretacija kulturno-povijesne baštine ulaze u domenu djelovanja osnovnih, regionalnih i zavičajnih muzeja (Muzej Cetinske krajine, Muzej Triljskog kraja, Kninski muzej i dr.) ovog područja, fokus djelovanja Parka prirode potrebno je usmjeriti na povezivanje kulturne baštine i održivog korištenja te suživota prirode i čovjeka.

Lokalni, ali i regionalni muzeji etnografije kao i lokalne udruge i znanstvene institucije na temu etnologije i tradicijskih vrijednosti još uvijek čuvaju brojna saznanja na temu života nekadašnjih stanovnika područja Dinare i Cetine. Kako bi se naglasila važnost suživota čovjeka i prirode, potrebno je sagledavati temu tradicijskih praksi i ostalih vrijednosti i kroz oči sektora zaštite prirode. Brojna znanja o vrstama, informacije o njihovoj prisutnosti i rasprostranjenosti, način korištenja i suživota danas nas može ponovno naučiti koliko je bitno prirodu pokušati razumjeti, ali i poštivati. Jedna od ključnih tradicijskih djelatnosti ovog područja je i transhumano stočarstvo koje je uvelike oblikovao današnji krajobraz, ali i održalo bioraznolikost travnjaka i kamenjara te zahtjeva posebnu pažnju s obzirom na obim utjecaja na nekadašnju svakodnevnicu lokalne zajednice, ali i prirode. Kako bi se tradicijska znanja vezana za očuvanje prirode sačuvala, ključna je suradnja s lokalnim, ali i nacionalnim kulturnim institucijama koje će pomoći u stručnoj valorizaciji i interpretaciji pojedine vrijednosti i njene važnosti. Osim tradicijskih vrijednosti, bitno je da na području Parka postoji uvid u postojeće kulturne vrijednosti te da Javna ustanova Parka potiče relevantne dionike na vrednovanje i čuvanje svih segmenata kulturno-povijesne baštine ovog prostora.

Kako se radi o prvom planu upravljanja za Park prirode Dinara, fokus rada JU će biti na kulturnoj baštini koja je povezana s tradicionalnim načinima korištenja područja te na stvaranju poveznice s prirodnim vrijednostima područja. Radit će se na očuvanju onih tradicionalnih praksi i infrastrukture poput suhozida, lokvi i dr. koje su u skladu s očuvanjem prirodnih vrijednosti.

Prilikom izrade Prostornog plana Parka prirode Dinara izrađivat će se različiti podloge, pa tako i podloga za zaštitu kulturnih dobara koju će JU moći koristiti u svom radu. Ovisno o dostupnim resursima, JU će započeti s inventarizacijom kulturne baštine područja te će biti podrška institucijama i organizacijama pri očuvanju i promociji kulturne baštine. Pritom će JU surađivati sa znanstvenim institucijama, nadležnim konzervatorskim odjelima te lokalnom zajednicom.

TEMA B. Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti														
Opći cilj B. Kulturna baština koja je povezana s tradicionalnim načinima korištenja područja je prepoznata i vrednovana i očuvana.														
Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.		
POSEBNI CILJ B: Očuvane su tradicionalne prakse i infrastruktura koje su u skladu s očuvanjem prirodnih vrijednosti te je osigurana podrška institucijama i organizacijama pri očuvanju i promociji kulturne baštine.														
<p>Pokazatelj posebnog cilja BA:</p> <p>Izrađen interni inventar JU za kulturnu baštinu i ažuriran na godišnjoj razini.</p> <p>Povećan broj aktivnih bunara, lokava, stočarskih puteva i stanova u odnosu na 2024.</p> <p>Povećan broj izvornih grla pasmina u odnosu na 2024.</p> <p>JU uključen u minimalno jednu međunarodnu mrežu za poticanje tradicijskog stočarstva.</p> <p>Ostvarena je suradnja s nadležnim institucijama i konzervatorskim odjelima Ministarstva kulture vezano za očuvanje kulturne baštine (minimalno 1 projekt).</p>														
Podtema B. Tradicionalne prakse i infrastruktura te kulturna baština														
PP/ ZK/ SP	istraživanje	B1	Evidentirati kulturnu baštinu s područja PP Dinara, ZK Ruda i SP Vrela Cetine s naglaskom na infrastrukturu vezanu za tradicijsko stočarstvo	Popis kulturne baštine s gereferenciranim podacima i opisom stanja; nalazi suhozidne gradnje uneseni u suhozid.hr; godišnje ažurirana baza podataka	2								restauratorski odjeli Ministarstva kulture, muzeji, TZ	2 000
PP/ ZK	aktivno upravljanje	B2	U suradnji s dionicima obnavljati i održavati potrebnu infrastrukturu za očuvanje tradicijskog stočarstva (putevi, stanovi, lokve, bunari) (veza s aktivnosti AA23)	Obnovljen minimalno jedan pastirski stan; obnovljeni i/ili održavani stočarski putevi (minimalno 10 km), obnovljeno i/ili održavano minimalno 8 lokvi i/ili bunara (održavanje i/ili bunova lokvi i bunara je financirana kroz aktivnost AA23)	2								JLS, HŠ, lovoovlaštenici, PD, OCD, lokalna zajednica	10 000
PP/ ZK/ SP	aktivno upravljanje	B3	Provoditi volonterske programe obnove suhozidne gradnje	Organizirane minimalno dvije volonterske akcije obnove suhozida i/ili drugih tipova infrastrukture u suhozidnoj gradnji	2								OCD, JLS, TZ, PD	5 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
PP/ ZK	suradnja	B4	Uključiti se u međunarodne inicijative očuvanja tradicijskog stočarstva s ciljem očuvanja bioraznolikosti te organizacija prigodnih događanja	JU uključena u minimalno jednu mrežu organizacija na temu tradicijskog stočarstva i očuvanja prirode; organizirana minimalno dva događanja na temu promocije tradicijskog stočarstva	1										mreža organizacija, OCD, restauratorski odjeli Ministarstva kulture	15 000
PP/ ZK	poticanje	B5	Zagovarati državne poticaje za transhumantno stočarstvo (s mora do Dinare)	Održan minimalno 1 sastanak s MP s prijedlogom poticaja	3										MP	0
PP/ ZK	poticanje	B6	Poticati lokalnu zajednicu na uzgoj izvornih pasmina i korištenje elemenata tradicijskog načina uzgoja stoke	Održan sastanak s predstavnicima JLS i 2 županije na temu poticanja tradicijskog stočarstva; održana minimalno 2 sastanka s lokalnom zajednicom	1										JLS, OCD, ŠKŽ, SDŽ	0
PP/ ZK	suradnja	B7	Suradivati s nadležnim institucijama i konzervatorskim odjelima Ministarstva kulture po pitanju očuvanja i promocije kulturne baštine	Održan sastanak s konzervatorskim odjelima Ministarstva kulture i muzejima; uspostavljena suradnja na minimalno jednom projektu očuvanja kulturne baštine	3										konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, muzeji	30 000

4.4. TEMA C. UPRAVLJANJE POSJEĆIVANJEM, INTERPRETACIJA I EDUKACIJA

OPĆI CILJ C. Interpretacija, edukacija i posjećivanje područja temeljene su na očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti te razvijene u suradnji s dionicima, na dobrobit lokalne zajednice i okolnog područja.

POSEBNI CILJ CA. U idućih 10 godina saznanja i doživljaji posjetitelja o vrijednostima i potrebi zaštite područja povećani su u odnosu na početak provođenja Plana.

POSEBNI CILJ CB. U idućih 10 godina posjećivanje područja Dinare i Cetine je regulirano u skladu s kapacitetima područja, a temelji se na prirodnim i kulturnim vrijednostima područja.

4.4.1. Evaluacija stanja Teme C

CA. Edukacija, interpretacija i promocija

Na području obuhvata ovog plana upravljanja JU Priroda ŠKŽ i JU More i krš, svaka prema svojoj mjesnoj nadležnosti, su do proglašenja Parka prirode Dinara provodile edukacije, prvenstveno u suradnji sa školama. Na području Dinare i Cetine djeluje i nekoliko organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom okoliša i prirode. Dio njihovih aktivnosti je usmjeren na edukacije (prvenstveno školske djece, ali ne isključivo) i organizaciju izleta / posjećivanje.

Javna ustanova More i krš već dugi niz godina provodi programe edukacije javnosti općenito, a posebno populacije školske djece na više načina i u različitim prigodama. Edukacije školske djece (za osnovne i srednje škole) na području Dinare i Cetine, odnosno Cetinske krajine obuhvaćaju temu zaštićenih područja i područja ekološke mreže Natura 2000. Tijekom godine se obilježavaju značajni datumi u zaštiti prirode, a također i provodi edukacija na terenu pod vodstvom stručnjaka JU. JU More i krš je 2015. provela i sveobuhvatniju edukaciju zahvaljujući projektnom financiranju. Edukacije se u školama nisu provodile tijekom pandemije koronavirusom (2020.-2021.), no nastavljene su od 2022.

Što se tiče edukativnih materijala, JU More i krš je kroz projekt Organizacija edukacije učenika osnovnih i srednjih škola o zaštićenim prirodnim vrijednostima SDŽ, financiran od strane Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, 2015. godine izradila knjižicu Prirodne vrijednosti mog mjesta koja je rezultat rada samih učenika. Učenici su sami osmišljavali prezentaciju zaštićenih područja u njihovim mjestima. Kako je u školskim udžbenicima vrlo malo prostora predviđeno za temu zaštićenih prirodnih vrijednosti, JU More i krš svojim aktivnostima želi doprinijeti da se ovakav sadržaj ugradi u sustav obrazovanja učenika osnovnih i srednjih škola. Navedeno može biti dobar primjer kako JU PP Dinara može pristupiti edukaciji školske djece i suradnji sa školama.

Udruga Sunce od 1998. provodi edukativne aktivnosti za djecu u vidu predavanja/radionica, javnih događanja, a od 2012. je intenzivirala aktivnosti na području Cetina – Dinara zbog početka provedbe Zelenih izleta. Zeleni izleti su edukativni izleti u prirodi, o prirodi. Namijenjeni su i prilagođeni djeci predškolske dobi i učenicima svih razreda osnovne škole kako bi za povezivanje s prirodom i razumijevanje prirode, kako bi ih upoznali s osnovnim sustavom funkcioniranja prirodnih procesa te im omogućili da uživaju u učenju kroz igru i druženje. Na području obuhvata ovog PU Udruga Sunce organizira Zeleni izlet na lokacijama Izvor Krke, Izvor Cetine, Izvor Rude, Izvor Graba. Taj izlet se provodi u suradnji s Ekološkom udrugom Krka Knin.

Ekološka udruga "Krka" Knin već gotovo 20 godina radi s ciljem očuvanja i zaštite okoliša, s naglaskom na Šibensko-kninsku županiju i okolice Knina. Aktivnosti Ekološke udruge "Krka" Knin uključuju edukacije o

zaštiti okoliša i održivom razvoju na području Šibensko-kninske županije (poput učionice na otvorenom te Zelenih izleta u suradnji s Udrugom Sunce iz Splita), a udruga suradnju ostvaruje s 2 osnovne i 2 srednje škole. U okviru udruge djeluje i Ekološko-informativni centar Krka u Kninu u sklopu kojeg se provode brojni sadržaji. Relevantni sadržaji za područje Dinare i Cetine su npr. radionice starih zanata, organizacija izleta i na Dinaru i na Cetinu i dr. Udruga je izradila i brojne priručnike iz područja zaštite okoliša i prirode, relevantan priručnik je npr. Priručnik o sakupljanju ljekovitog bilja.

Udruga Biom također djeluje na području Dinare i Cetine, a relevantne aktivnosti vezano za ovu temu plana upravljanja uključuju provedbu edukativno-volonterskog kampa na Dinari 2021. na kojem su studenti učili o revitalizaciji prirodnih staništa. Zadnjih pet godina udruga je provodila na području grada Sinja i područja Dinare niz edukacija za predškolski i školski uzrast, ali i planinarska društva i širu javnost na temu različitih segmenata zaštite prirode. Posebno se izdvajaju edukacije i publikacije u sklopu LIFE projekta Dinara back to LIFE gdje se naglasak dao na problematiku oprašivača i usluga ekosustava Dinare. JU PP Dinara bi mogla iskoristiti znanje, iskustvo, ali i mrežu volontera Udruge Biom kako bi se s jedne strane bolje povezala i nacionalno i međunarodno, a s druge strane podržala plemenite aktivnosti poput volontiranja.

Osim spomenutih većih udruga, manje lokalne udruge i pojedinci nerijetko provode edukativne aktivnosti za širu javnost na temu značajnih vrsta i područja iako im zaštita prirode nije u isključivom fokusu rada. JU PP Dinara bi mogla ostvariti suradnju s organizacijama civilnog društva (OCD) i na način da podrži i/ili sudjeluje u aktivnostima lokalnih udruga, poput Zelenih izleta, aktivnosti Ekološko-informativnog centra Krka u Kninu, izdavanja priručnika i vodiča. Također bi mogla iskoristiti znanje, iskustvo, ali i mrežu volontera Udruge Biom kako bi se s jedne strane bolje povezala i nacionalno i međunarodno, a s druge strane podržala plemenite aktivnosti poput volontiranja. JU PP Dinara bi se kroz suradnju s OCD-ima time ima priliku uključiti se te dodatno motivirati na provedbu edukacija, ali i svojom stručnošću pridonijeti segmentu edukacije koji bi se fokusirao na važnost zaštite i očuvanja prirode i prilike za aktivno uključivanje lokalne zajednice. Podizanje svijesti i edukacija lokalnog stanovništva važna je zadaća Javne ustanove. Aktivnosti edukacije lokalne zajednice su obrađene u Temi D: Suradnja s lokalnom zajednicom.

Za područje Dinare i Cetine postoji nekoliko relevantnih publikacija koje se tiču zaštite prirode ovog područja. Knjiga „Flora Dinare – 100 značajnih svojti“ iz 2022. predstavlja stručni slikovni vodič kroz biljni svijet te je ujedno i sveučilišni priručnik za studente biotehničkih i prirodnih znanosti, a namijenjena je i svim ljubiteljima biljne raznolikosti, botaničarima, planinarima, stručnjacima i amaterima. 2016. godine izdana je knjiga “Rumin - značajni krajobraz” autora Slavena Kardoša u kojem se detaljno obrađuje tematika biljnog i životinjskog svijeta samog zaštićenog područja ali i život ljudi u zaseoku Lovrići. Do sada su tiskane dvije publikacije o zaštićenim područjima Šibensko-kninske županije - Zaštićene prirodne vrijednosti Šibensko-kninske županije iz 2010., u izdanju JU Priroda ŠKŽ i Doživi prirodu - katalog zaštićenih područja, u suradnji JU Priroda ŠKŽ, JU NP Kornati, JU NP Krka i Turističke zajednice ŠKŽ.

Vezano za promociju zaštićenih područja i zaštite prirode općenito, JU Priroda ŠKŽ u suradnji s relevantnim dionicima organizira predavanja, prezentacije i izložbe. Tako JU Priroda ŠKŽ na području Dinare i Cetine organizira predavanja i prezentacije rezultata različitih istraživanja (poput monitoringa planinskog žutokruga, istraživanja podzemne faune i dr.). U suradnji Udruge Hyla i JU Priroda ŠKŽ 2019. i 2020. je na nekoliko lokacija (Šibenik, Kijevo i Knin) predstavljena izložba danjih leptira “Leptiri iz nove perspektive, autora dr.sc. Tonija Korena. Izložbe fotografija na temu Dinare “Povratak prirodi - Dinara back to LIFE” su organizirane 2021. i 2022. u Kijevu i Šibeniku. JU PP Dinara bi trebala preuzeti takvu praksu te time ciljano promovirati očuvanje bioraznolikosti na području svog djelovanja.

CB. Posjećivanje

Područje Parka prirode Dinara, zahvaljujući svojim prirodnim obilježjima, ali i kulturno-povijesnim vrijednostima i posebnostima lokalnog načina života, ima velik potencijal za razvoj održivog turizma (MINGOR, 2020).

Očekuje se da će zbog proglašenja Parka prirode Dinara doći do pojačanog posjećivanja i razvoja turizma. Važno je da razvoj turističkog potencijala područja pomogne gospodarskom oporavku područja, no jedino ako ono na bilo koji način ne bi ugrozilo postojeće prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti. Glavna misao u razvoju održivog turizma na području Parka treba biti usmjerena ka posjećivanju i razradi ponuda i programa za posjetitelje baziranim na iskonskom doživljaju prirodne i kulturne baštine. Ukoliko postoji potreba za novim sadržajima, odnosno intervencijama u prirodi ona bi trebala biti minimalna, realizirana na način da reflektiraju tradicijsku gradnju dinarskog kraja te da je usklađena s ciljevima zaštite prirode u smislu da bitno ne narušava prirodne značajke zaštićenog područja (MINGOR, 2020).

Na području POP Cetina, uz samu obalu jezera Peruća nalazi se i kupalište i kamp koji zadnjih godina postaju sve posjećeniji, posebno za vrijeme održavanja Vrlika Lake Festivala koji je počeo s održavanjem 2021. godine a odvija se krajem lipnja. Ovaj tip aktivnosti na području važnom za očuvanje ptica potrebno je uskladiti s ciljevima očuvanja, prvenstveno sezonom gniježđenja ptica kako zbog velikog broja ljudi, buke i uznemiravanja ne bi došlo do negativnog učinka na prirodu.

Radi očuvanja doživljaja mira i prirodnih vrijednosti potrebno je izbjegavati sve oblike aktivnosti koje se kose s tim doživljajem i ugrožavaju prirodnu ravnotežu, poput off-road vožnje motorima i quadovima, auto-moto utrka, paintball-a i sličnih aktivnosti koje mogu trajno narušiti identitet krajobraza (MINGOR, 2020). Kako je prethodno navedeno, velik broj agencija danas organizira vožnju quadovima po Dinari. Vožnju quadovima je moguće regulirati putem pravilnika o zaštiti i očuvanju (trebala bi se odvijati isključivo na cestama), ali iskustva javnih ustanova za upravljanje zaštićenim područjima govore da je vožnju quadovima u praksi vrlo teško kontrolirati.

Raznim interpretativnim metodama i prigodnom infrastrukturom posjetitelje treba usmjeriti na mjesta gdje će biti zadovoljena njihova želja i potreba za odmorom, rekreacijom, fotografiranjem, informacijama (info točke) ili upoznavanjem s tradicijom življenja u zaštićenom području što se može omogućiti kroz razvoj seoskog turizma (ekoturizam, agroturizam) te ponudom autentičnog domaćeg proizvoda lokalne proizvodnje (MINGOR, 2020). I dionici područja ističu mogućnost razvoja seoskog i ruralnog turizma te želju za prezentacijom jedinstvenih prirodnih i kulturnih vrijednosti područja (MINGOR, 2020).

Trenutno se na području Parka prirode turizam zasniva na pojedinačnim ponudama koje nude pojedinci i različite organizacije. Prepoznatljiv dio turističke ponude Dinare je planinarenje, što prepoznaje i lokalna zajednica koja smatra Dinaru važnim planinarskim izletištem (MINGOR, 2020). Neki od izazova vezani za planinarenje koje su prepoznali dionici uključuju odvijanje vojnih vježbi i lovne aktivnosti na planinarskim stazama. U vrijeme odvijanja vojnih vježbi na vojnom poligonu „Josip Markić“ (do 2020. naziv VP bio je „Crvena zemlja“) u vlasništvu MORH-a blokira se put na Dinari, što predstavlja problem za posjetitelje i istraživače. S druge strane, postignuto je da MORH u medijima objavljuje kada se odvijaju vježbe gađanja. Lovci znaju biti na planinarskim stazama (npr. kod Mirkovića) s kojih pucaju, što predstavlja problem za turističko posjećivanje područja. Bitna je koordinacija, odnosno najava lovnih aktivnosti te je potrebno osigurati da lovno-tehnički objekti ne budu u koridorima koje koriste posjetitelji.

Na području Sinjala se nalazi i ferata “Dinaridi-Ošljak” te je postavljeno i pet penjačkih smjerova. Ferata Dinaridi-Ošljak postavljena je nakon proglašenja Dinare dijelom ekološke mreže Natura 2000, a bez prethodne provedbe postupka ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu, odnosno bez sagledavanja mogućih utjecaja samog postavljanja, ali i korištenja ferate na ciljne vrste i staništa EM. Kako se ferata nalazi unutar

zone stroge zaštite PP Dinara, a samim time i van zone posjećivanja Parka, bit će potrebno iznaći tehnička i druga rješenja kako bi se u ovoj zoni osigurao mir.

Problem posjećivanja na izvorištima / vrelima Cetine je vrlo izražen te je kao prijetnja prepoznato i prekomjerno kupanje na izvorima Cetine (na izvoru Glavaš, na vodocrpilištu na Vukovića vrilu). Problem je veći od kad postoji vidikovac, a čak ni nadzorna kamera ne sprječava da se kupanje odvija, iako je ono zabranjeno. Pritisak ronioca je prepoznat na izvoru Glavaš i na Vukovića vrilu. Dionici su tijekom radionica napomenuli da se trenutno zaroni provode ilegalno (čak se i naplaćuju), jer ne traže dopuštenje, iako se radi o zaštićenom području - hidrološkom spomeniku prirode. Ronjenje bi se na tim lokalitetima trebalo odvijati isključivo u svrhu znanstvenih istraživanja. Potrebno je regulirati posjećivanje na vrelima Cetine, odnosno kontrolirati ulaz na izvor, što uključuje i zabranu kupanja i ronjenja.

Izrazito osjetljiva staništa koja su sve više po pritiskom posjećivanja su podzemni objekti. Zbog svoje vizualne atraktivnosti, ali i avanturističkog potencijala, sve češće ih nalazimo u ponudi lokalnih turističkih atrakcija. S obzirom da se radi o izuzetno osjetljivim staništima koja su ujedno i skloništa zaštićenih i ugroženih vrsta te posjećivanje čini direktnu ugrozu zbog utjecaja na stanišne uvjete, ali i uznemiravanja divljih životinja, posjećivanje podzemnih objekata u svrhu turizma i rekreacije ne smije biti dozvoljeno na području PU. Pristup prostornom planiranju u širem području Dinare u ŠKŽ se temelji na tome da popratni sadržaji budu u mjestima, a ne na planini, odnosno da mjesta žive od tih popratnih sadržaja. Na planini postoje isključivo pješačke staze do vrha Dinare te se to ne planira mijenjati. Što se tiče planinarske infrastrukture u SDŽ, Grad Vrlika planira izgradnju planinarskog doma iznad Ježevića.

Što se tiče Krčića, umjesto planirane male hidroelektrane Krčić dionici su na radionicama predložili usmjeravanje u razvoj održivog turizma poput obnavljanja malih mlinica (na području Krčića i Napoleonove ceste ih postoji 6-7 (privatne su), podržavanje tradicionalnih djelatnosti, postojanje suvenirnice i sl.

S obzirom na izazove s kojima se turistički razvijena zaštićena područja suočavaju, važno je da Javna ustanove uspostavi suradnju i educira turističke djelatnike o prirodnim vrijednostima kako bi turistički djelatnici područje što kvalitetnije prezentirali posjetiteljima, ali i osigurali održivost svojih djelatnosti.

TEMA C. Upravljanje posjećivanje, interpretacija i edukacija															
Opći cilj C. Interpretacija, edukacija i posjećivanje područja temeljene su na očuvanju prirodnih i kulturnih vrijednosti te razvijene u suradnji s dionicima, na dobrobit lokalne zajednice i okolnog područja.															
Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.
POSEBNI CILJ CA: U idućih 10 godina saznanja i doživljaji posjetitelja o vrijednostima i potrebi zaštite područja povećani su u odnosu na početak provedbe Plana.															
Pokazatelj posebnog cilja CA: Osviještenost o vrijednostima područja i zadovoljstvo posjetitelja je povećano u odnosu na 2024. godinu (ankete, evaluacije). Informacije o vrijednostima područja su dostupne posjetiteljima. JU provodi barem 2 volonterska programa godišnje na kraju provedbe PU.															
Podtema CA. Edukacija, interpretacija i promocija															
SVA PODRUČJA	informiranje	CA1	Osigurati dostupnost informacija za posjetitelje o vrijednostima područja i važnosti očuvanja	Osnovan info punkt za posjetitelje (minimalno 1); tiskana brošura o području na više jezika (minimalno hrvatski i engleski); informacije dostupne na webu JU na više jezika (minimalno hrvatski i engleski);	1									TZ, JLS	30 000
PP/ ZK/ SP	suradnja	CA2	Suradivati s TZ na promociji održivog turizma i prepoznatljivosti područja (promidžba i brendiranje, turistička karta)	JU na godšnjoj razini surađuje s minimalno TZ ŠKŽ i TZ SDŽ	3									TZ	5 000
SVA PODRUČJA	edukacija	CA3	Educirati pružatelje usluga pustolovnog turizma o vrijednostima područja te načinima očuvanja i zaštite područja	Provedene minimalno 3 edukacije	2									vanjski suradnici, turističke agencije, TZ, OCD, PD	1 500
PP/ ZK/ SP	poticanje	CA4	Poticati edukaciju turističkih vodiča za vođenje u zaštićenim područjima na	Održan sastanak s TZ-ima i udruženjima turističkih vodiča; Provedene minimalno 2 edukacije	2									ŠKŽ, SDŽ, TZ, obrazovne institucije	1 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored									Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.			2033.
			temu zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti područja														
PP/ ZK/ SP	infrastruktura	CA5	Osmisliti, uspostaviti i održavati poučne staze na temu prirodnih vrijednosti, važnosti očuvanja ekosustava i održivih tradicijskih praksi	Uspostavljene minimalno dvije edukativne staze	3											vanjski suradnici, OCD, TZ	40 000
PP/ ZK/ SP	infrastruktura	CA6	U suradnji s JLS-ima i TZ-ima promovirati lokalne proizvode i suvenire proizvedene u skladu s načelima održivosti	Uspostavljena i aktivna suvenirnica; lokalni proizvodi promovirani putem weba	3											JLS, TZ, lokalni proizvođači	50 000
PP/ ZK/ SP	edukacija	CA7	Organizirati manifestacije za posjetitelje u svrhu promocije vrijednosti područja, održivosti, lokalne zajednice i njihovih proizvoda	Organizirane minimalno 2 manifestacije	2											lokalni proizvođači	6 000
PP/ ZK/ SP	suradnja	CA8	Zajednički promovirati ponudu sa susjednim zaštićenim područjima (JU NP Krka, JU Priroda ŠKŽ, JU More i krš)	U JU i u suvenirnicama JU dostupna ponuda susjednih zaštićenih područja; na web stranicama JU poveznica prema web stranicama susjednih zaštićenih područja	2											JU NP Krka, JU Priroda ŠKŽ, JU More i krš	4 000
PP/ ZK	infrastruktura	CA9	Interpretirati područje izvora Cetine i podzemlja kroz udaljeni interpretacijski sadržaj	Osmišljen interpretacijski sadržaj; instaliran interpretacijski sadržaj i dostupan posjetiteljima	2											JLS, TZ, JU Priroda ŠKŽ	200 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)			
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.	2033.
PP/ZK	informiranje	CA10	Suradivati s DHMZ na obavještanju javnosti o nepogodnim vremenskim uvjetima u zaštićenim područjima	Pravovremeno objavljivane informacije o nepogodnim vremenskim uvjetima za posjećivanje zaštićenih područja	3												0
PP/ZK	aktivno upravljanje	CA11	Osmisliti i provoditi volonterske programe	Osmišljena minimalno 2 volonterska programa (1 može biti i volonterski program obnove suhozidne gradnje (veza na aktivnost B3)); minimalno 10 volontera godišnje uključeno u volonterske programe	1												20 000
PP/ZK	monitoring	CA12	Provoditi praćenje zadovoljstva posjetitelja	Putem anketa i evaluacija pratiti zadovoljstvo posjetitelja; na kraju provedbe PU napraviti istraživanje zadovoljstva posjetitelja	2											vanjski suradnici	8 000
POSEBNI CILJ CB: U idućih 10 godina posjećivanje područja Dinare i Cetine je regulirano u skladu s kapacitetima područja, a temelji se na prirodnim i kulturnim vrijednostima područja.																	
Pokazatelj posebnog cilja CB: Ustanovljen utjecaj posjećivanja na ključnim lokalitetima i po potrebi reguliran. Uklonjena sva ilegalna turistička infrastruktura.																	
Podtema CB. Posjećivanje																	
SVA PODRUČJA	suradnja	CB1	Suradivati s dionicima na planiranju posjetiteljskog sadržaja na području plana upravljanja	Održan minimalno 1 sastanak svake godine	2											JLS, ŠKŽ, SDŽ, TZ, PD, OCD	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
PP/ SP/ POVS Izvorišni dio	regulacija	CB2	U suradnji s JLS i nadležnim službama uspostaviti nadzor i regulaciju posjećivanja na izvorima Cetine	Postavljen video nadzor; dnevna kontrola područja u glavnoj sezoni posjećivanja; po potrebi postavljene ograde da se ograniči pristup	1												JLS, HV	10 000
SVA PODRUČJA	monitoring	CB3	Pratiti utjecaj posjećivanja na prirodne vrijednosti područja na ključnim lokalitetima te po potrebi regulirati aktivnosti posjećivanja	Definirani pokazatelji i protokol praćenja utjecaja; provedene aktivnosti praćenja; 2 puta godišnje analizirani pokazatelji i ustanovljen utjecaj; izvješće o aktivnostima posjetitelja s najčešćim oblicima neodgovornog ponašanja	1												vanjski suradnici	20 000
SVA PODRUČJA	regulacija	CB4	U suradnji s nadležnim institucijama ukloniti ilegalno postavljenu turističku infrastrukturu	Uklonjena infrastruktura ilegalne ferate s južnih padina Sinjala do kraja 2026.; po potrebi uklonjena druga ilegalna infrastruktura	1												DIRH	5000

4.5. TEMA D. SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM

OPĆI CILJ D. Kvalitetna suradnja s lokalnom zajednicom rezultira povećanjem svijesti lokalne zajednice o važnosti zaštite vrijednosti područja, zajedničkim naporima na zaštiti prirodnih i kulturnih vrijednosti.

POSEBNI CILJ DA. Lokalna zajednica je informirana i osviještena o važnosti zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti područja .

POSEBNI CILJ DB. Uspostavljena je prekogranična suradnja s ključnim dionicima u BiH na temu zaštite prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti.

4.5.1. Evaluacija stanja Teme D

Na području ovog plana upravljanja lokalnu zajednicu čini ruralno stanovništvo grupirano u manja naselja. Područje Dinare bilo je jako pogođeno ratnim zbivanjima, čije se posljedice još i danas vide. Poslije rata je velik dio stanovništva izgubljen, a sela su napuštena, i ponajviše je izgubljeno ono stanovništvo koje se bavilo tradicionalnim zanimanjima. Urbanizacija i odljev stanovništva u veće gradove je još jedan čimbenik s kojim se lokalna zajednica suočava, ali posljednjih godina se pojavljuje i trend povratka stanovnika. Sve je veći broj uspješnih priča i interesa za stočarstvo i poljoprivredu, ali i turističkih djelatnosti. Podršku ruralnom razvoju lokalne zajednice daje jedna lokalna akcijska grupa (LAG Cetinska krajina), koja okuplja aktivne poljoprivrednike, ali obuhvaća samo jedinice lokalne samouprave koje pripadaju Splitsko-dalmatinskoj županiji. Jedinice lokalne samouprave koje pripadaju Šibensko-kninskoj županiji nisu pod niti jednom lokalnom akcijskom grupom.

Prostor ovog plana upravljanja je područje iznimno bogate povijesti i tradicije, koje zauzima vrlo važno mjesto u identitetu mještana. Tradicija se oživljava kroz rad velikog broja udruga i društva, ali i institucija, koje se brinu o njenom očuvanju i prenošenju na nove naraštaje. Tu se najviše ističu udruge koje se bave očuvanjem tradicionalne nošnje, predmeta i običaja, ali i očuvanjem tradicionalnih vještina poput umijeća suhozidne gradnje.

Od obrazovnih institucija koje djeluju na području postoje vrtići, osnovne i srednje škole, jedno veleučilište te ustanove za obrazovanje odraslih. Visokoobrazovne institucije na prostoru Dinare ne postoje, tako da oni koji se žele visokoobrazovati odlaze na nastavak obrazovanja u veće gradove. I organizacije civilnog društva sve više organiziraju razne edukacijske programe za sve građane, bilo u partnerstvu s obrazovnim institucijama ili samostalno.

Boravak u prirodi i rekreacija zauzimaju sve važniju ulogu u životu mještana. U lokalnim zajednicama već postoji niz udruga, inicijativa i pojedinaca koji doprinose zaštiti prirode područja, valorizaciji i podizanju svijesti. Na ovom području djeluje 10-ak planinarskih društava, 7 lovačkih društava te brojne sportske i rekreativne udruge koje su sa svojim aktivnostima usmjerene na ovo područje (paragliding, trčanje, biciklizam, kajaking i sl.). Posebno mjesto zauzima i uzgoj konja i razvoj jahačkog turizma, gdje djeluje Alkarska ergela, te veći broj konjičkih klubova. Iako je broj dionika velik, vidljivost njihovog rada je često niska, a prostora za napredak postoji i u međusobnoj koordinaciji aktivnosti. U početnoj fazi zadatak Javne ustanove je identificirati ključne dionike iz lokalne zajednice i prema njima odrediti korake koji će dovesti do ostvarenja dobre komunikacije i uspostavljanja suradnje. Također, povećanjem vidljivosti i interesa za područje Dinare povećava se i rizik od rekreativnih aktivnosti koje imaju štetan utjecaj za prirodu, te će se JU trebati baviti informiranjem lokalne zajednice kako bi se takve štetne aktivnosti suzbile.

Lokalna zajednica s ovog prostora pokazala se kao sklona aktivizmu, pogotovo kada su u pitanju infrastrukturna ulaganja za koja postoji strah da će narušiti prirodu ili smanjiti kvalitetu života. Neki primjeri tog aktivizma su inicijativa "Ne dajmo Gredu" kojom se zaustavila gradnja kamenoloma u naselju, te inicijativa „Ne daj se, Cetino“ protiv izgradnje termoelektrane na Perući. Postoje i mnogi primjeri lokalnog aktivizma koji djeluje manje formalno što samo upućuje na to da Javnoj ustanovi lokalna zajednica može biti velik saveznik u zaštiti i očuvanju prirodnih vrijednosti.

Park prirode Dinara najmlađi je park prirode u Hrvatskoj, a osnutak parka izazvao je jako velik interes i podršku javnosti. Tada su se u javnosti mogla vidjeti velika očekivanja, ali i velike nepoznanice u vezi ciljeva uspostave parka prirode i opsega njegovog budućega rada.

U formativnom razdoblju, iznimno važna uloga Javne ustanove Parka prirode je uspostaviti suradnju i komunikaciju prema lokalnoj zajednici. Kako bi se stvorili preduvjeti za razvoj kvalitetne suradnje s lokalnom zajednicom, Javna ustanova će prema lokalnoj zajednici komunicirati razloge zbog kojih je područje proglašeno parkom prirode, odnosno informirati građane o prirodnim vrijednostima područja i ciljevima uspostave parka prirode, zatim treba komunicirati ulogu Javne ustanove, svoje ovlasti i djelokrug rada. Time će se u zajednici stvoriti jasnija perspektiva o tome što park prirode radi, i kakva podrška parka se može očekivati.

Na dioničkim radionicama u procesu izrade plana upravljanja lokalna zajednica izrazila je interes za teme koje smatra važnima, i u Parku prirode vide ulogu davanja podrške lokalnoj zajednici. To se odnosi na podršku aktivnostima koje su vezane uz tradicionalno stočarstvo, korištenje mjera i potpora za poljoprivrednike i stočare, te obnovu i održavanje vodnih tijela. Uz navedeno, podršku lokalnoj zajednici, park prirode mogao bi dati i kroz podršku razvoju održive turističke ponude tako što će promovirati održivu destinaciju i lokalne proizvode.

Podizanje svijesti i edukacija lokalnog stanovništva važna je zadaća Javne ustanove, a interes za upoznavanjem zaštićenih prirodnih vrijednosti već postoji. Važni suradnici Javnoj ustanovi u podizanju svijesti lokalnog stanovništva su lokalne udruge, posebice one koje se bave edukacijom, volontiranjem, rekreacijom i boravkom u prirodi, jer već imaju iskustva u provedbi edukacijskih programa i okupljaju članove i volontere. Javna ustanove će u educiranju lokalne zajednice surađivati s odgojno-obrazovnim institucijama, vrtićima, osnovnim i srednjim školama, te će s edukacijom krenuti od najmlađih uzrasta.

Na dioničkim radionicama za izradu plana upravljanja lokalna zajednica iskazala je iznimnu senzibiliziranost prema nekim problemima koji su zabilježeni porastom vidljivosti područja Dinare, ponajviše u problem nelegalnih odlaganja otpada, zagađivanja izvorskog dijela rijeke Cetine, ulaženja u špilje te utjecaja oblika turizma koji su štetni za prirodu, poput vožnje quadova van predviđenih cestovnih puteva.

Iz iskustva drugih zaštićenih područja, kao dobar model uključivanja i povezivanja s dionicima iz zajednice se pokazala uspostava tijela poput suradničkih vijeća. Suradnička vijeća predstavljaju tijela koja čine dionici zainteresirani za održivo korištenje zaštićenih područja s posebnim naglaskom na lokalnu zajednicu. Cilj osnivanja suradničkog vijeća je jačanje uloge lokalne zajednice u upravljanju i planiranju održivog razvoja, kao i unapređenje međusektorske suradnje i komunikacije između institucija i lokalne zajednice te promicanje transparentnosti i društvene odgovornosti. Vijeća djeluju na strateškom planiranju održivog razvoja te implementaciji aktivnosti u provedbi strateških dokumenata. Rad vijeća temelji se na principu nestranačkog, neprofitnog i transparentnog djelovanja te usmjerenosti radu za opće javno dobro (Medunić-Orlić 2016 i Medunić-Orlić 2017). Kroz provedbu projekta Dinara back to LIFE gdje su osnovana suradnička vijeća i održani sastanci pokazalo se da interes lokalne zajednice postoji i da se rado odazivaju i sudjeluju na sastancima.

Područje Parka prirode Dinara geografski je veliko i obuhvaća velik broj jedinica lokalne samouprave iz dvije različite županije. Za Javnu ustanovu je važno što se prije povežati s jedinicama lokalne samouprave i drugim institucijama, posebice u početnoj fazi gdje djelokrug i nadležnosti parka prirode još nije nisu dovoljno poznati.

Da bi se osigurala dugoročna zaštita Dinare, treba se osigurati i prekogranična institucionalna suradnja. Dinara je zbog geografskog položaja i prirodna granica između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a budući da priroda ne poznaje državne granice, zaštita Dinare mora dolaziti s obje strane. Prekogranična suradnja između nekih dionika već postoji, primjerice suradnja vatrogasnih postrojbi, Hercegbosanskih šuma i Hrvatskih šumama, te suradnje pojedinih organizacija civilnog društva. Ključno je da se ovakve suradnje nastave, ali i da poprime formalni oblik.

TEMA D. Suradnja s lokalnom zajednicom															
Opći cilj D. Kvalitetna suradnja s lokalnom zajednicom rezultira povećanjem svijesti lokalne zajednice o važnosti zaštite vrijednosti područja, zajedničkim naporima na zaštiti prirodnih i kulturnih vrijednosti.															
Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.
Posebni cilj DA: Lokalna zajednica je informirana i osviještena o važnosti zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti područja.															
Pokazatelj posebnog cilja DA: Osviještenost lokalne zajednice o vrijednostima područja je povećana u odnosu na 2024. godinu (ankete, evaluacije) Broj korisnika mjera SPZPP koje doprinose očuvanju bioraznolikosti je povećan u odnosu na 2024. godinu															
Podtema DA. Suradnja s lokalnom zajednicom															
SVA PODRUČJA	edukacija	DA1	Organizirati edukativne radionice za djecu/udruge/lokalnu zajednicu s ciljem predstavljanja ključnih vrijednosti područja plana upravljanja i važnosti njihova očuvanja	Održane najmanje tri edukativne radionice godišnje za vrijeme provedbe Plana; povećana saznanja o vrijednostima područja među sudionicima (upitnik)	1										6 000
SVA PODRUČJA	informiranje	DA2	Redovito komunicirati aktivnosti koje provodi JU na području Plana upravljanja lokalnom stanovništvu	Objavljene novosti o provedenim aktivnostima putem komunikacijskih kanala JU (minimalno jednom mjesečno)	1										0
SVA PODRUČJA	suradnja	DA3	Suradivati s lokalnim školama i udrugama na osmišljavanju sadržaja u svrhu edukacije i uključivanja lokalne djece u volonterske aktivnosti	Održan godišnji sastanak s predstavnicima škola	2									škole, OCD	2 000
SVA PODRUČJA	edukacije	DA4	Provoditi edukacije svih dionika o štetnosti divljih odlagališta otpada, načinima njihove prijave u ELOO	Održana jedna edukacija minimalno svake druge godine; informacije o postupcima prijave dostupne na webu JU	1										1 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.	2032.
			sustav i sanacije (veza s aktivnosti AC12)													
PP/ ZK/ POVS Dinara	edukacija	DA5	Provoditi edukacije lokalne zajednice o suživotu čovjeka s velikim zvijerima	Održana edukacija minimalno jednom godišnje s informacijama o stanju populacija i preporukama za suživot	1										MINGOR	0
SVA PODRUČJA	informiranje	DA6	Informirati lokalnu zajednicu i javnost o vrijednostima vlažnih staništa, važnosti njihovog očuvanja te pritiscima i prijetnjama koje ih ugrožavaju	Održana minimalno jedna informativna kampanja svake tri godine na temu vlažnih staništa	2										HV	3 000
SVA PODRUČJA	edukacije	DA7	Educirati lokalnu zajednicu o invazivnim stranim vrstama i njihovoj štetnosti i načinu prijave	Održana jedna edukacija minimalno svake druge godine; informacije o postupcima prijave dostupne na webu JU	2										MINGOR, JU More i krš, JU Pririda ŠKŽ	1 000
SVA PODRUČJA	poticanje	DA8	U suradnji sa savjetodavnom službom Ministarstva poljoprivrede dati podršku lokalnoj zajednici na temu uspostave i korištenja održivih praksi u poljoprivredi	Održan godišnji sastanak sa savjetodavnom službom i lokalnim poljoprivrednicima	2										savjetodavna služba MP, lokalni poljoprivrednici	0
PP/ ZK/ POVS Dinara/ POVS Izvorišni dio Cetine / POVS	edukacija	DA9	Provoditi edukacije za lokalnu zajednicu na temu važnosti i metoda kontroliranog paljenja (veza s aktivnosti AA18)	Provedene minimalno 3 edukacije za lokalnu zajednicu	2										MINGOR, HŠ, MP	0

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored					Suradnici	Financije (EUR)		
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.			2029.	2030.
Srednji tok Cetine														
SVA PODRUČJA	suradnja	DA10	Uspostaviti mrežu komunikacije s lokalnom zajednicom i nadležnim službama u svrhu nadziranja ilegalnih radnji na području Plana upravljanja	Otvoren komunikacijski kanal, održan godišnji skup čuvara svih sektora aktivnih na području plana upravljanja (lovočuvari, vodočuvari, lugari, komunalni redari i sl.)	2								JLS, HŠ, HV, lovoovlaštenici, OCD, JU Priroda ŠKŽ, JU More i krš	10 000
SVA PODRUČJA	suradnja	DA11	Poticati i educirati lokalnu zajednicu na sudjelovanje u praćenju stanja populacija značajnih vrsta	Osposobljeni komunikacijski alati za dojava zapažanja vrsta; provedena edukacija za lokalnu zajednicu jednom godišnje (počevši od 2029.); provedena minimalno jedna kampanja JU za pozivanje na prijavu ("Jeste li ih vidjeli?"); podijeljene sve kampanje MINGOR-a "Jeste li ih vidjeli?" na komunikacijskim kanalima JU	3								Lovci, planinari, OCD, lokalno stanovništvo, vanjski suradnici	3 000
SVA PODRUČJA	edukacija	DA12	Organizirati Dane otvorenih vrata JU za lokalnu zajednicu područja upravljanja	Organizirani godišnji Dani otvorenih vrata JU	3								OCD	2 000
Posebni cilj DB: Uspostavljena je prekogranična suradnja s ključnim dionicima u BIH na temu zaštite prirode i održivih tradicijskih praksi.														
Pokazatelji posebnog cilja DB:														
Uspostavljena prekogranična suradnja na temu upravljanja populacijom balkanske divokoze, medvjeda i vuka (inicijativa, sporazum o suradnji ili projekt).														
Sudjelovanje u minimalno jednoj prekograničnoj protupožarnoj inicijativi godišnje.														
Uspostavljena prekogranična suradnja na temu upravljanja vodaima i gospodarenja otpadom (inicijativa, sporazum o suradnji ili projekt).														
Ostvarena prekogranična razmjena iskustva na temu održivih tradicijskih praksi.														
Prijavljen prekogranični projekt na temu zaštite prirode.														

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.			2031.
Podtema DB. Prekogranična suradnja															
PP/POVS Dinara	aktivno upravljanje	DB1	Suradivati na upravljanju populacija balkanske divokoze, medvjeda i vuka sa relevantnim dionicima u BIH	Uspostavljena suradnja sa stručnjacima u BIH; redovna razmjena informacija - minimalno jednom svake 3 godine održan sastanak	2									OCD, znanstvene institucije u BIH, Hercegbosanske šume	2 000
SVA PODRUČJA	aktivno upravljanje	DB2	Uključiti se u već postojeću prekograničnu protupožarnu suradnju	Održan godišnji sastanak s nadležnim institucijama; sudjelovanje u monitoringu i protupožarnim akcijama	2									JVP, DVD, nadležne institucije u BIH	2 000
SVA PODRUČJA	suradnja	DB3	Suradivati na temu upravljanja vodama s relevantnim dionicima iz BIH	Održan sastanak s nadležnim institucijama minimalno jednom svakih 5 godina	2									HV, nadležne institucije u BIH	1 000
ZK/POVS Grab/POVS Srednji tok	suradnja	DB4	Suradivati s HEP-om i nadležnim tijelima u BiH na kontroli širenja IAS u sustavu HE Orlovac	Održan sastanak s nadležnim institucijama minimalno jednom svakih 5 godina	1									HEP, nadležne institucije u BIH	0
PP/POVS Dinara	poticanje	DB5	Poticati relevantne dionike u BIH na saniranje divljih deponija na BIH strani Dinare	Održan sastanak s nadležnim institucijama minimalno jednom svakih 5 godina	3									JLS i relevantne institucije u BIH, OCD	0
PP/ZK/POV S Dinara	suradnja	DB5	Suradivati na temu upravljanja speleološkim objektima s relevantnim dionicima iz BIH	Održan sastanak s nadležnim institucijama minimalno jednom svakih 5 godina	3									PD, OCD, nadležne institucije u BIH	1 000
SVA PODRUČJA	suradnja	DB6	Organizirati razmjene iskustva i znanja s relevantnim dionicima iz BIH na temu održivih tradicijskih praksi	Poslani pozivi relevantnim dionicima u BIH na događanja na temu tradicijskih praksi i manifestacije u organizaciji JU (minimalno 2); sudjelovanje na minimalno 2 događanja u BIH	3									relevantne institucije i OCD u Hrvatskoj i BIH	3 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored									Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.			2033.
SVA PODRUČJA	suradnja	DB7	Prijavljivati i provoditi zajedničke projekte na temu zaštite prirode	Prijavljen i proveden minimalno jedan projekt	3											relevantne institucije i OCD u Hrvatskoj i BIH	0

4.6. TEMA E. RAZVOJ KAPACITETA JAVNE USTANOVE

OPĆI CILJ E. Javna ustanova raspolaže ključnim/nužnim organizacijskim, ljudskim i materijalnim kapacitetima za učinkovito upravljanje područjem.

POSEBNI CILJ EA. Pravni i planski okvir i interni akti Javne ustanove odgovaraju potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.

POSEBNI CILJ EB. Javna ustanova raspolaže s institucionalnim i individualnim kapacitetima koji joj omogućuju unutarnju organizaciju i učinkovito upravljanje područjem.

POSEBNI CILJ EC. Imovina i oprema Javne ustanove odgovara potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.

4.6.1. Evaluacija stanja Teme E

Javna ustanova Park prirode Dinara je trebala biti osnovana u veljači 2022. godine, no to se nije dogodilo do dovršetka izrade ovog Plana upravljanja. Donošenjem Plana upravljanja JU PP Dinara će imati spreman strateški dokument za upravljanje područjem Dinare i Cetine s aspekta zaštite prirode.

Procjenjuje se da bi JU PP Dinara trebala imati minimalno 20 zaposlenika, od kojih sigurno odmah na početku trebaju biti zaposleni i stručni voditelj i glavni čuvar prirode kako bi se stručni posao mogao organizirati u skladu s propisima. S obzirom da se radi o velikom i kompleksnom području, bit će potrebno zaposliti stručnog voditelja i glavnog čuvara prirode s visokom kompetencijama.

JU PP Dinara nema donesene interne akte te će odmah po osnivanju biti potrebno donijeti sve relevantne interne akte (poput statuta, pravilnika o radu, pravilnika o unutarnjem ustrojstvu, pravilnika o plaćama i naknadama, pravilnika o jednostavnoj nabavi, poslovnika o radu Upravnog vijeća i dr.).

Na području Dinare i Cetine najrelevantniji sektori koji koriste prirodna dobra su vodno gospodarstvo, poljoprivreda, šumarstvo, slatkovodno ribarstvo, lovstvo, energetika i rudarstvo. Prilikom izrade planskih i provedbenih dokumenata se provodi postupak ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu kojim se ocjenjuje utjecaj strategije, plana, programa ili zahvata, samog i s drugim strategijama, planovima, programima ili zahvatima, na ciljeve očuvanja i cjelovitost područja ekološke mreže. JU bi prilikom toga treba surađivati s nadležnim tijelima (MINGOR-om i županijama), odnosno uključiti se u navedene postupke kroz davanje inputa u vidu podataka, stanja na terenu, stručnog mišljenja i sl. S obzirom na novoosnovani Park prirode i Javnu ustanovu koja će područjem ovog plana upravljati, stvara se dodatna prilika za kvalitetniji uvid u stanje i potencijalne ugroze prirodnih vrijednosti ovog područja te je potrebno samu Javnu ustanovu aktivno uključiti u sve procese planiranja područja kojim upravlja. Bitna uloga Javne ustanove je i praćenje provedbe aktivnosti na samom terenu gdje je ključno da djelatnici JU usko surađuju s nadzornicima ostalih sektora, ali i djelatnicima DIRH-a.

Kao i druge javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima, zapravo još i više jer se radi o novoj javnoj ustanovi u sustavu zaštite prirode, potrebno je da se Javna ustanova umreži i nacionalno i međunarodno. Vezano za međunarodnu suradnju, prekogranična suradnja će biti ključna s Bosnom i Hercegovinom (taj aspekt je obrađen u Temi C: Suradnja s lokalnom zajednicom).

Kako Javna ustanova još uvijek nije osnovana, niti se zna gdje će biti njeno sjedište, hoće li imati ispostave i dr., u ovoj fazi je važno napomenuti da će biti potrebno osigurati prostor sjedišta Javne ustanove. Iskustva drugih javnih ustanova govore da je dobro da se pitanje prostora u kojem će biti sjedište javne ustanove riješi odmah po osnivanju javne ustanove.

Bit će neophodno i opremiti sve službe Javne ustanove kako bi kvalitetno i učinkovito mogle obavljati svoj posao. To uključuje računala, vozila, GPS uređaje, uniforme i dr.

TEMA E. Razvoj kapaciteta Javne ustanove														
Opći cilj E. Javna ustanova raspolaže ključnim/nužnim organizacijskim, ljudskim i materijalnim kapacitetima za učinkovito upravljanje područjem.														
Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored							Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.		
Posebni cilj AA: Pravni i planski okvir i interni akti Javne ustanove odgovaraju potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.														
Pokazatelj posebnog cilja AA: Interni akti JU usklađeni su sa zakonskim obvezama i potrebama upravljanja područjem. Pravni i planski okvir omogućavaju upravljanje područjima.														
Podtema EA. Pravni i planski okvir i interni akti														
PP/ ZK/ SP	regulacija	EA1	Izraditi nacrt Pravilnika o zaštiti i očuvanju PP Dinara s pripadajućim zaštićenim područjima	Donesen Pravilnik o zaštiti i očuvanju PP Dinara	1								vanjski suradnici (pravnik)	0
SVA PODRUČJA	regulacija	EA2	Usvojiti sve interne akte potrebne za upravljanje ovim područjem	Usvojen Statut, Pravilnik o radu, Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu, Pravilnik o plaćama i naknadama, Pravilnik o jednostavnoj nabavi, Poslovnik o radu UV, Pravilnik o upravljanju dokumentarnim gradivom, Pravilnik zaštite na radu, Pravilnik o mjerilima i načinu korištenja vlastitih prihoda JU, Plan nabave i registar ugovora, Katalog informacija prema ZPPI, Interni pravilnik o zaštiti osobnih podataka, procedure sukladno	1								vanjski suradnici (pravnik)	3 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.		
				Zakonu o fiskalnoj odgovornosti													
SVA PODRUČJA	regulacija	EA3	Redovito usklađivati pravne akte JU sa zakonima i propisima te potrebama upravljanja	Dokumenti su usklađeni sa zakonima, propisima te potrebama upravljanja	1												0
SVA PODRUČJA	suradnja	EA4	Aktivno pratiti i sudjelovati u izradi državnih, županijskih i lokalnih sektorskih strategija, programa i prostornih planova vezanih za zaštićena područja i područja EM ovog PU	Ostvarena minimalno jedna komunikacija / suradnja (sastanak, dopis ili drugo) godišnje	1												0
SVA PODRUČJA	suradnja	EA5	Surađivati s nadležnim tijelima te izrađivati mišljenja u postupcima ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu za zahvate, strategije, programe ili planove	Pregled izdanih mišljenja	1												0
SVA PODRUČJA	suradnja	EA6	Sudjelovati u javnim raspravama u postupcima utjecaja zahvata na okoliš i strateške procjene utjecaja strategija, planova i programa na okoliš te izradi mjera i uvjeta zaštite prirode/okoliša za zahvate s mogućim negativnim utjecajem na zaštićena područja i područja EM	Pregled javnih rasprava u kojima je sudjelovala JU	1												0
SVA PODRUČJA	regulacija	EA7	Na godišnjoj razini raditi procjenu provedbe aktivnosti te nakon pet godina procjenu ostvarivanja ciljeva PU	Ocjena provedbe PU u okviru godišnjih programa; Izvješće o ostvarivanju godišnjeg programa	1												0
SVA PODRUČJA	regulacija	EA8	Po potrebi napraviti reviziju Plana upravljanja	Revidiran PU	1										vanjski suradnici		5 000

Posebni cilj EB: Javna ustanova raspolaže s institucionalnim i individualnim kapacitetima koji joj omogućavaju unutarnju organizaciju i učinkovito upravljanje područjem.

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.		
Pokazatelj posebnog cilja EB:																	
JU ima na raspolaganju djelatnike sa svim kompetencijama potrebnim za provedbu ovog PU.																	
Kompetencije djelatnika kontinuirano se razvijaju sukladno ustanovljenom potrebama i prioritetima.																	
Baze podataka JU uključuju sve postojeće stručne podloge, literaturu, znanja i informacije relevantne za upravljanje ovim područjem te se redovno ažuriraju temeljem novih spoznaja.																	
Informacijski sustav JU kontinuirano se nadopunjuje informacijama i znanjima koja nastaju kao rezultat aktivnosti upravljanja.																	
Donesene odluke, planovi i prakse upravljanja utemeljeni su na najboljem postojećem znanju.																	
Podtema EB. Jačanje kapaciteta Javne ustanove																	
SVA PODRU ČJA	jačanje kapaciteta JU	EB1	Zaposliti 20 djelatnika u JU PP Dinara	Zaposleno 20 djelatnika, najprije stručni voditelj i glavni čuvar prirode	1												2 700 000**
SVA PODRU ČJA	edukacija	EB2	Omogućiti kontinuiranu edukaciju svih djelatnika u skladu s potrebama njihovih poslova za provedbu aktivnosti ovog PU	Minimalno jedna edukacija (interna ili vanjska) svakog djelatnika godišnje; Kompetencije djelatnika odgovaraju potrebama upravljanja	1											vanjski suradnici	30 000
SVA PODRU ČJA	jačanje kapaciteta JU	EB3	Provoditi umrežavanje i razmjenu iskustava djelatnika JU kroz sudjelovanje na nacionalnim i međunarodnim događanjima iz područja djelovanja JU (posebno surađivati s JU NP Krka, Priroda ŠKŽ, More i krš vezano uz razmjenu iskustva i znanja vezano za upravljanje područjima)	Minimalno dva djelatnika sudjelovala na godišnjim skupovima stručnih službi; Minimalno dva djelatnika sudjelovala na godišnjim skupovima čuvara prirode; Sudjelovanje na minimalno jednom specijaliziranom događanju godišnje; Najmanje 1 sastanak	1												30 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)	
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.			
				godišnje za razmjenu iskustva														
POP Cetina	suradnja	EB4	Suradivati s JU More i krš na upravljanju POP Cetina (veza s aktivnostima AA2, AA12, AB17-20)	Minimalno dva sastanka godišnje	1												JU More i krš	0
SVA PODRUČJA	monitoring	EB5	Uspostaviti cjelovitu bazu podataka Javne ustanove te ju redovno ažurirati podacima o istraživanju i praćenju stanja, provedenom nadzoru te drugim podacima relevantnim za upravljanje	Ažurirana i funkcionalna baza podataka JU; Jednom godišnje ažurirana evidencija	1												vanjski suradnici (informatičari)	5 000
EM	regulacija	EB6	Sukladno rezultatima istraživanja i praćenja stanja predlagati izmjene i dopune ciljnih vrsta i stanišnih tipova za područja EM ovog PU, uključujući i zone rasprostranjenosti	Prijedlozi izmjena i dopuna ciljnih vrsta i stanišnih tipova poslani Ministarstvu	1													0
SVA PODRUČJA	komunikacija	EB7	Provoditi kontinuirane komunikacijske aktivnosti i povremene kampanje usmjerene prema lokalnoj zajednici i široj javnosti	Ostvarena minimalno jedna komunikacija / suradnja (sastanak, dopis ili drugo) godišnje; Funkcionalna web stranica i profili JU na društvenim mrežama	1												vanjski suradnici	15 000
SVA PODRUČJA	aktivno upravljanje	EB8	Radi osiguravanja dodatnih financijskih sredstava, za provedbu aktivnosti vezanih uz očuvanje vrsta i staništa na području obuhvaćenom ovim PU, prijavljivati projekte na vanjske izvore financiranja	Prijavljen i proveden barem jedan projekt za vrijeme trajanja PU	1												vanjski suradnici	25 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored										Suradnici	Financije (EUR)
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	2031.	2032.	2033.		
** Zapošljavanje 20 zaposlenika je raspoređeno kroz 10 godina.																	
Posebni cilj EC: Imovina i oprema Javne ustanove odgovara potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.																	
Pokazatelj posebnog cilja EC:																	
JU ima sjedište.																	
Djelatnici raspolažu opremom potrebnom za provedbu prioriternih aktivnosti planiranih ovih Planom upravljanja.																	
Podtema EC. Imovina i oprema Javne ustanove																	
SVA PODRUČJA	infrastruktura	EC1	Pronaći i opremiti prostor sjedišta Javne ustanove te ga redovito održavati	JU ima funkcionalno sjedište koje odgovara njenim potrebama	1												150 000**
SVA PODRUČJA	održavanje	EC2	Materijalni rashodi (službena putovanja i hladni pogon)		1												3 400 000***
SVA PODRUČJA	održavanje	EC3	Nabaviti, redovno održavati i nadopunjavati opremu za upravljanje ovim područjima	Svi djelatnici JU raspolažu s potrebnom uredskom i terenskom opremom za provedbu aktivnosti PU (računala, vozila, GPS uređaji, uniforme...); Oprema je redovno održavana	1												200 000
PP/ ZK	održavanje	EC4	Suradivati s HŠ i lokalnim DVD-ima na organizaciji i provedbi protupožarne zaštite	Donesen Plan zaštite od požara; izrađeni godišnji planovi motrenja, čuvanja i ophodarenja u svrhu zaštite od požara; godišnji	1											HŠ, DVD, JLS, MUP, vatrogasne zajednica	30 000

Područje	Tip aktivnosti	Kod aktivnosti	Aktivnost	Pokazatelj aktivnosti	Prioritet	Vremenski raspored					Suradnici	Financije (EUR)			
						2024.	2025.	2026.	2027.	2028.			2029.	2030.	2031.
				izvještaji Plana motrenja, čuvanja i ophodarenja											
<p>** Izračun napravljen na način da je JU dobila prostor na korištenje (ne kupuje ga niti plaća najam), odnosno ovo uključuje opremanje ureda i režijske troškove.</p> <p>*** U ovaj trošak su uključeni troškovi službenih putovanja i troškovi hladnog pogona koji nisu uključeni u aktivnosti EC1 i EC3.</p>															

Popis kratica korištenih u tablicama

DHMZ	Državni hidrometeorološki zavod	MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske	OCD	organizacije civilnog društva
DVD	Dobrovoljna vatrogasna društva	OPG	obiteljska poljoprivredna gospodarstva
HBSD	Hrvatsko biospeleološko društvo	PD	Planinarska društva
HEP	Hrvatska elektroprivreda	PMF	Prirodoslovno-matematički fakultet
HEP-ODS	Hrvatska elektroprivreda, Operator distribucijskog sustava	SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
d.o.o.		ŠKŽ	Šibensko-kninska županija
HGSS	Hrvatska gorska služba spašavanja	ŠRD	Športska ribolovna društva
HOPS	Hrvatski operator prijenosnog sustava d.d.	TZ	turističke zajednic
HPS	Hrvatski planinarski savez		
HŠ	Hrvatske šume		
HV	Hrvatske vode		
JLS	jedinice lokalne samouprave		
JU NP Krka	Javna ustanova „Nacionalni park Krka“		
LIDAR	<i>Light Detection and Ranging</i>		
MINGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja		
MP	Ministarstvo poljoprivrede		

4.7 RELACIJSKE TABLICE IZMEĐU MJERA OČUVANJA I AKTIVNOSTI UPRAVLJANJA

Tablica 28 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Cetina HR1000029 (izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929)

Identifikacijski broj područja: HR1000029 (izuzev dijela koji se preklapa s HR2000929)				
Naziv područja: Cetina (izuzev dijela koji se preklapa s Rijeka Cetina- Kanjonski dio)				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
crnoprugasti trstenjak	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati preostale prirodne dijelove vodotoka;	EA5, EA6
		Trend zimujuće populacije je stabilan ili u porastu	Održavati povoljni hidrološki režim na područjima velikih tršćaka i rogozika	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 11 parova	Ne kositi močvarnu vegetaciju uz kanale i vodotoke, osim ako je nužno za održavanje protočnosti vodotoka u svrhu zaštite od poplava	AB25, EA1, EA2, EA5, EA6
		Očuvana je zimujuća populacija od najmanje 65 jedinki Održano je 860 ha staništa pogodnih za gniježđenje (čisti tršćaci i rogozici te vlažne livade)	Košnju močvarne vegetacije uz kanale i vodotoke ne provoditi u razdoblju gniježđenja od 1. Travnja do 31. Srpnja te ne provoditi istodobno na obje strane obale, već naizmjenično u razmaku od najmanje jedne, po mogućnosti i dvije godine	AB25, EA1, EA2, EA5, EA6
		Održano je pogodno stanište (NKS A.4.1. i C.2.5.1.) unutar zone od 2680 ha u kojoj se pojavljuje u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	Održavati povoljni hidrološki režim na područjima tršćaka i rogozika	AB1, AB2, AB3
		Održano je 35 ha ključnih staništa na poznatim gnjezdilištima Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_010, JKRN0045_001, JKRN0054_001, JKRN0106_001, JKRN0125_001, JKRN0126_001, JKRN0152_001 i JKRN0165_001	Očuvati povoljan omjer tršćaka i rogozika i otvorene vodene površine	AB13, AB24

		<p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_001, JKRNO002_002, JKRNO002_003, JKRNO002_007, JKRNO002_008, JKRNO008_001, JKRNO095_001, JKRNO114_001, JKRNO123_001, JKRNO205_001, JKRNO245_001, JKRNO263_001 i P1_2-CEP</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRNO002_004, JKRNO002_009 i JKRNO168_001</p>		
mala prutka	<i>Actitis hypoleucos</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu</p> <p>Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para</p> <p>Održana su staništa pogodna za gniježđenje (riječni sprudovi, otoci i obale) unutar zone od 800 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima (NKS A.1., A.2.)</p> <p>Održano je 16 ha ključnih staništa na dijelovima toka s riječnim otocima</p> <p>Održana su sva staništa pogodna za gniježđenje (riječni sprudovi, otoci i obale) na 110 km toka rijeke Cetine s većim pritokama</p> <p>☑ Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_010, JKRNO045_001, JKRNO054_001, JKRNO106_001, JKRNO125_001, JKRNO126_001, JKRNO142_001, JKRNO152_001, JKRNO162_001, JKRNO165_001, JKRNO179_001, JKRNO200_001, JKRNO258_001 i JKRNO304_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_001, JKRNO002_002, JKRNO002_003,</p>	<p>Održavati povoljni hidrološki režim za očuvanje staništa za gniježđenje</p>	<p>AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6</p>
			<p>Očuvati povoljnu strukturu i konfiguraciju obale vodotoka te dopustiti prirodne procese, uključujući eroziju</p>	<p>AB24</p>

		JKRN0002_006, JKRN0002_007, JKRN0002_008, JKRN0008_001, JKRN0095_001, JKRN0114_001, JKRN0123_001, JKRN0205_001, JKRN0245_001, JKRN0263_001 i P1_2-CEP Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRN0002_004, JKRN0002_005, JKRN0002_009, JKRN0010_001 i JKRN0168_001		
jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 75 parova	Ne ispuštati druge vrste roda <i>Alectoris</i> u prirodu	AA10, AA11
		Održano je 7330 ha kamenjarskih staništa pogodnih za gniježđenje (NKS B., C.3.5.1. i C.3.5.2.) Očuvane su lokve na pogodnim staništima	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina; redovito održavati lokve u kršu	AA5, AA17, AA18, AA25
primorska trepteljka	<i>Anthus campestris</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 125 parova Održano je 7540 ha suhих travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.3.5.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina;	AA5, AA17, AA18, AA25
vodomar	<i>Alcedo atthis</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Na vodotocima očuvati strme i okomite dijelove obale bez vegetacije, pogodne za izradu rupa za gniježđenje	AB24
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para Održana su sva pogodna staništa (riječne obale, područja uz spore tekućice i stajaće vode) na 300 km obala stajaćica i vodotokova	Na područjima na kojima je zabilježena prisutnost vodomara zadržati što više vegetacije u koritu i na obalama vodotoka, a radove uklanjanja drveća i šiblja provoditi samo ukoliko je protočnost vodotoka narušena na način da predstavlja opasnost za zdravlje i imovinu ljudi i to u razdoblju od 1. Rujna	AB24

		<p>Održano je 2030 ha vodenih staništa sa što više vegetacije u koritu i na obalama pogodnih za hranjenje (NKS A.1.1., A.1.2., A.2.2. i A.2.3.)</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_010, JKRN0045_001, JKRN0054_001, JKRN0106_001, JKRN0125_001, JKRN0126_001, JKRN0152_001, JKRN0162_001, JKRN0165_001, JKRN0179_001 i JKRN0304_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_001, JKRN0002_002, JKRN0002_003, JKRN0002_006, JKRN0002_007, JKRN0002_008, JKRN0008_001, JKRN0095_001, JKRN0114_001, JKRN0123_001, JKRN0205_001, JKRN0245_001, JKRN0263_001 i P1_2-CEP</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRN0002_004, JKRN0002_005, JKRN0002_009, JKRN0010_001 i JKRN0168_001</p>	do 31. Siječnja te ne provoditi istodobno na obje strane obale, već naizmjenično	
ušara	<i>Bubo bubo</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 8 parova	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina;	AA5, AA17, AA18
		Održano je 14980 ha pogodnih staništa (otvorena mozaična i stjenovita staništa, NKS B.1, B.2., C. i I.)	ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 1. Veljače do 15. Lipnja u krugu od 150 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		Održana su stjenovita staništa ključna za gniježđenje (NKS B1) unutar zone od 320 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i	AA16, EA6

		Održano je 6550 ha ključnih staništa za hranjenje na poznatim teritorijima te oko ključnih gnjezdilišta	elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	
			na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
ćukavica	<i>Burhinus oedicnemus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 3 para Održano je 4600 ha otvorenih suhих travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.3.5.) Održano je 260 ha staništa ključnih za vrstu na poznatim gnjezdilištima Uklonjena je drvenasta vegetacija sa zaraslih dijelova pogodne i ključne zone vrste	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
			Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
kratkoprsta ševa	<i>Calandrella brachydactyla</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 75 parova Održano je 4600 ha otvorenih suhих travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.3.5.) Održano je 530 ha staništa ključnih za vrstu na poznatim gnjezdilištima	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
			Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25

		Uklonjena je drvenasta vegetacija sa zaraslih dijelova pogodne i ključne zone vrste		
leganj	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Osigurati povoljan udio gariga	AA4
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 110 parova	očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Održano je 14980 ha pogodnih staništa (garizi, mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom; NKS C., D. te I.) Održano je 9460 staništa ključnih za vrstu (NKS C.3.5., D. te I. osim u kompleksu s C.2.5.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina;	AA5, AA17, AA18
		Održano je 14980 ha staništa pogodnih za vrstu (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci ispresijecani šumama, šumarcima, makijom ili garigom, NKS B.1, B.2., C. i I.)	ne provoditi sportske aktivnosti te građevinske radove od 15. Travnja do 15. Kolovoza u krugu od 200-600 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		Održano je 7590 ha ključnih staništa na poznatim teritorijima (NKS B.1., B.2. i C.3.5.)	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		Na 16360 ha teritorija osiguran je neometan prelet	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6

eja močvarica	<i>Circus aeruginosus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
		Trend zimujuće populacije je stabilan ili u porastu	elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 1 par Održano je 860 ha staništa ključnih za gniježđenje (čisti tršćaci i rogozici te vlažne livade) Održano je pogodno stanište za gniježđenje (močvare s tršćacima, vlažni travnjaci; NKS A.4.1. i C.2.5.1.) unutar zone od 2680 ha u kojoj se pojavljuje u kompleksu s drugim stanišnim tipovima Održano je 6000 ha ključnih staništa za hranjenje (močvare s tršćacima, vlažni travnjaci; NKS A.4.1. i C.2.5.1.) Održano je 9110 ha otvorenih mozaičnih staništa pogodnih za hranjenje (NKS C.3.5., I.1.8., I.2.1. i I.5.)	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
eja strnjarica	<i>Circus cyaneus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend zimujuće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je zimujuća populacija od najmanje 40 jedinki Održano je 15110 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS A.4.1, C. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18
		Održano je 8830 ha ključnih staništa na većim krškim poljima	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti	AA16, EA6

			tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	
kosac	<i>Crex crex</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 12 pjevajućih mužjaka Održano je 620 ha čistih livada košarica pogodnih za vrstu (NKS C.2.5.1 i C.3.5.3.) Održani su vlažni travnjaci, prvenstveno livade košarice pogodne za vrstu unutar zone od 6020 ha mozaičnih poljoprivrednih površina u kojima se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima (NKS C.2.5.1., C.3.5.3., I.8. i I.2.1.) Održano je 1550 ha ključnih staništa na području Paškog i Vrličkog polja Trend površine livada košarica je stabilan ili u porastu Visina zeljaste vegetacije u periodu gniježđenja (od 1. svibnja do 15. kolovoza) iznosi najmanje 20 cm	Košnju inundacija i obala kanala (u ingerenciji Hrvatskih voda) obavljati u razdoblju od 15. Kolovoza do 15. Ožujka	AA24, AA22
eja livadarka	<i>Circus pygargus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 9 parova Održano je 620 ha čistih livada košarica pogodnih za gniježđenje (NKS C.2.5.1 i C.3.5.3.)	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		Održane su livade košarice pogodne za gniježđenje unutar zone od 6020 ha mozaičnih poljoprivrednih površina u kojima	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti	AA16, EA6

		<p>se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima (NKS C.2.5.1., C.3.5.3., I.8. i I.2.1.)</p> <p>Održano je 15110 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa pogodnih za hranjenje (NKS A.4.1, C. i I.)</p> <p>Održano je 8830 ha ključnih staništa za hranjenje na većim krškim poljima</p>	tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	
sivi sokol	<i>Falco peregrinus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 15. Veljače do 15. Lipnja u krugu od 750 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 3 para Održana su stjenovita staništa pogodna za gniježđenje (visoke stijene, strme litice; NKS B1) unutar zone od 320 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
Mali sokol	<i>Falco columbarius</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend zimujuće populacije je stabilan ili u porastu	elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima;	AA16, EA6
		<p>Očuvana je zimujuća populacija od najmanje 4 jedinke</p> <p>Održano je 15110 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS A.4.1, C. i I.)</p> <p>Održano je 8830 ha ključnih staništa na većim krškim poljima</p>	na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica;	AA16, EA6

crvenonoga vjetruša	<i>Falco vespertinus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend preletničke populacije je stabilan ili u porastu Održano je 15110 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS A.4.1, C. i I.)	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Održano je 8830 ha ključnih staništa na većim krškim poljima	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
ždral	<i>Grus grus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend preletničke populacije je stabilan ili u porastu Održano je 15110 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS A.4.1, C. i I.)	Očuvati povoljni hidrološki režim i stanišne uvjete	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6
		Održano je 7880 ha vlažnih travnjaka i oranica, ključnih za hranjenje i odmor (NKS C.2.5., I.1.8. i I.2.1.)	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
		Omogućen je neometan prelet tijekom selidbe kroz čitavih 21310 ha zračnog prostora POP-a	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
čapljica voljak	<i>Ixobrychus minutus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 22 para	Očuvati povoljni hidrološki režim i stanišne uvjete močvarnih staništa	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6

		<p>Održano je 80 ha staništa pogodnih za gniježđenje (čisti tršćaci i rogozici)</p> <p>Održano je pogodno stanište (močvare s tršćacima; NKS A.4.1.) unutar zone od 420 ha u kojoj se pojavljuje u kompleksu s drugim stanišnim tipovima</p> <p>Održano je 1110 ha staništa pogodnih za hranjenje (NKS A. osim Perućkog jezera i A.2.4.)</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_010, JKRNO045_001, JKRNO054_001, JKRNO106_001, JKRNO125_001, JKRNO126_001, JKRNO152_001, JKRNO162_001, JKRNO165_001, JKRNO179_001, JKRNO258_001 i JKRNO304_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_001, JKRNO002_002, JKRNO002_003, JKRNO002_006, JKRNO002_007, JKRNO002_008, JKRNO008_001, JKRNO095_001, JKRNO114_001, JKRNO123_001, JKRNO205_001, JKRNO245_001, JKRNO263_001 i P1_2-CEP</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRNO002_004, JKRNO002_005, JKRNO002_009, JKRNO010_001 i JKRNO168_001</p>		
rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2500 parova Održano je 14730 ha otvorenih mozaičnih staništa (NKS C. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25

sivi svračak	<i>Lanius minor</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 150 parova Održano je 14730 ha otvorenih mozaičnih staništa (NKS C. i I.) Održano je 620 ha čistih livada košanica ključnih za vrstu (NKS C.2.5.1 i C.3.5.3.) Održani su vlažni travnjaci, prvenstveno livade košanice ključne za vrstu unutar zone od 6020 ha mozaičnih poljoprivrednih površina u kojima se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima (NKS C.2.5.1., C.3.5.3., I.8. i I.2.1.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
ševa krunica	<i>Lullula arborea</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 15 parova Održano je 14730 ha otvorenih mozaičnih staništa pogonih za vrstu (NKS C. i I.) Održano je 9170 ha ključnih suhих otvorenih mozaičnih staništa (NKS C.3.5. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
veliki ronac	<i>Mergus merganser</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu Očuvana gnijezdeća populacija od najmanje 7 parova Održano 2000 ha staništa pogodnih za vrstu (NKS A.1.1. i A.2.3.)	Očuvati povoljni hidrološki režim i stanišne uvjete	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6

		<p>Održano je 35 ha ključnih staništa na poznatim gnjezdilištima vrste (okomite stjenovite obale akumulacije Peruča i izvora Rumino vrilo)</p> <p>☒ Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_010, JKRNO045_001, JKRNO054_001, JKRNO106_001, JKRNO125_001, JKRNO126_001, JKRNO152_001, JKRNO162_001, JKRNO165_001, JKRNO179_001 i JKRNO304_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_001, JKRNO002_002, JKRNO002_003, JKRNO002_006, JKRNO002_007, JKRNO002_008, JKRNO008_001, JKRNO095_001, JKRNO114_001, JKRNO123_001, JKRNO205_001, JKRNO245_001, JKRNO263_001 i P1_2-CEP</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRNO002_004, JKRNO002_005, JKRNO002_009, JKRNO010_001 i JKRNO168_001</p>		
škanjac osaš	<i>Pernis apivorus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati staništa	AC10, AB1, AB2, AB3, AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 1 par	elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokucije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		Održano je 650 ha šumskih staništa (NKS E. osim E.9.)	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokucije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
		Održano je 75 ha ključnih staništa na pretpostavljenom teritoriju oko izvorišnog dijela rijeke Cetine		
		U šumama u kojima se jednodobno gospodari održano je najmanje 30 % medunčevih sastojina starijih od 80 godina		

pjegava grmuša	<i>Curruca (Sylvia) nisoria</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu</p> <p>Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 75 parova</p> <p>Održano je 14730 ha otvorenih mozaičnih staništa (NKS C. i I.)</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
crvenonoga prutka	<i>Tringa totanus</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu</p> <p>Očuvana gnijezdeća populacija od najmanje 3 para</p> <p>Održano je 860 ha staništa pogodnih za gniježđenje (čisti tršćaci i rogozici te vlažne livade)</p> <p>Održano je pogodno stanište za gniježđenje (močvare s tršćacima, vlažni travnjaci; NKS A.4.1. i C.2.5.1.) unutar zone od 2770 ha u kojoj se pojavljuje u kompleksu s drugim stanišnim tipovima</p> <p>Održano je 360 ha ključnih staništa na poplavnom dijelu Paškog polja uz izvorišni dio Cetine</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_010, JKRNO045_001, JKRNO054_001, JKRNO106_001, JKRNO125_001, JKRNO126_001, JKRNO152_001 i JKRNO165_001</p> <p>☒ Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_001, JKRNO002_002, JKRNO002_003, JKRNO002_007, JKRNO002_008, JKRNO008_001, JKRNO095_001, JKRNO114_001, JKRNO123_001, JKRNO205_001, JKRNO245_001, JKRNO263_001 i P1_2-CEP</p>	Očuvati povoljni hidrološki režim i stanišne uvjete	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6
			Ujesen uklanjati drvenastu vegetaciju (vrbe) s gnjezdilišta	AA5, AA17, AA18

		Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRN0002_004, JKRN0002_009 i JKRN0168_001		
značajne negnijezdeće (selidbene) populacije ptica (divlja patka <i>Anas platyrhynchos</i> , glavata patka <i>Aythya ferina</i> , patka batoglavica <i>Bucephala clangula</i> , vivak <i>Vanellus vanellus</i>)		<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:</p> <p>Trendovi preletničkih populacija su stabilni ili u porastu</p> <p>Trendovi zimujućih populacija su stabilni ili u porastu</p> <p>Održano je 1560 ha jezera Peruća te 460 ha ostalih otvorenih voda pogodnih za patke (NKS A.1 (osim A.1.3.), A.2.)</p> <p>Održano je 7880 ha vlažnih travnjaka i oranica, pogodnih za vivka (NKS C.2.5., I.1.8. i I.2.1.)</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_010, JKRN0045_001, JKRN0054_001, JKRN0106_001, JKRN0125_001, JKRN0126_001, JKRN0142_001, JKRN0152_001, JKRN0162_001, JKRN0165_001, JKRN0179_001, JKRN0200_001, JKRN0258_001 i JKRN0304_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_001, JKRN0002_002, JKRN0002_003, JKRN0002_006, JKRN0002_007, JKRN0002_008, JKRN0008_001, JKRN0095_001, JKRN0114_001, JKRN0123_001, JKRN0205_001, JKRN0245_001, JKRN0263_001 i P1_2-CEP</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnih tijela JKRN0002_004, JKRN0002_005, JKRN0002_009, JKRN0010_001 i JKRN0168_001</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete vodenih i močvarnih staništa	AB1, AB2, AB3, AB4, AB13, AB20, AB21, AB22

Tablica 29 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Dinara HR1000028

Identifikacijski broj područja: HR1000028				
Naziv područja: Dinara				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 450 parova	Ne ispuštati druge vrste roda <i>Alectoris</i> u prirodu	AA10, AA11
		Održano je 33220 ha kamenjarskih staništa pogodnih za gniježđenje (NKS B., C.3.5.1. i C.3.5.2.) Očuvane su lokve na pogodnim staništima	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina; redovito održavati lokve u kršu;	AA5, AA17, AA18, AA25
primorska trepteljka	<i>Anthus campestris</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2250 parova Održano je 37060 ha suh travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
suri orao	<i>Aquila chrysaetos</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Održana su stjenovita staništa pogodna za gniježđenje (NKS B.1.) unutar zone od 10550 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18
			Ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti, te građevinske radove od 1. Siječnja do 31. Srpnja u krugu od 750 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2

		<p>Održano je 37100 ha otvorenih staništa pogodnih za hranjenje (NKS B.2., C i I)</p> <p>Održano je 530 ha stjenovitih staništa na poznatim teritorijima, ključnih za gniježđenje</p> <p>Održano je 20800 ha otvorenih staništa ključnih za hranjenje na poznatim teritorijima (NKS B.2., C. i I.)</p> <p>Na 26880 ha teritorija osiguran je neometan prelet</p>	<p>Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokuacije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima</p>	AA16, EA6
			<p>Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokuacije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica</p>	AA16, EA6
ušara	<i>Bubo bubo</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		<p>Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 8 parova</p> <p>Održana su stjenovita staništa pogodna za gniježđenje (NKS B.1.) unutar zone od 10550 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima</p>	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina;	AA5, AA17, AA18
		<p>Održano je 37100 ha otvorenih staništa pogodnih za hranjenje (NKS B.2., C i I)</p>	ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 1. Veljače do 15. Lipnja u krugu od 150 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		<p>Održana su stjenovita staništa ključna za gniježđenje na poznatim teritorijima unutar zone od 1180 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima, a pogotovo 18 ha poznatog gnijezdilišta na lokalitetu Korita</p>	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokuacije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		<p>Održano je 5810 ha otvorenih staništa ključnih za hranjenje na poznatim teritorijima</p>	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokuacije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
kratkoprsta ševa	<i>Calandrella brachydactyla</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8

		<p>Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 7 parova Održano je 20180 ha kamenjarskih travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.3.5. i C.3.6.)</p> <p>Održano je 70 ha na ključnih kamenjarskih travnjaka na poznatom gnjezdilištu na lokalitetu Pod Matkovine – Koljane</p>	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
leganj	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Osigurati povoljan udio gariga; očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 200 parova Održano je 33110 ha pogodnih staništa (garizi, mozaična staništa s ekstenzivnom poljoprivredom; NKS C.3.5., D.1.2.1. te I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 3 para Održano je 38100 ha staništa pogodnih za gniježđenje (stjenovita područja, kamenjarski travnjaci ispresijecani šumama, šumarcima, makijom ili garigom; NKS B., C. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18
		Održano je 23200 ha ključnih staništa na poznatim teritorijima	Ne provoditi sportske aktivnosti te građevinske radove od 15. Travnja do 15. Kolovoza u krugu od 200-600 m oko poznatih gnijezda	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		Na 28540 ha teritorija osiguran je neometan prelet	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokcije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokcije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
eja strnjarica	<i>Circus cyaneus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend zimujuće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8

		Očuvana je zimujuća populacija od najmanje 6 jedinki Održano je 37410 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS C. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18
			Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokuacije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
			Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokuacije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
planinski djetlić	<i>Dendrocopos leucotos</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Šumske površine na kojima obitava planinski djetlić u raznodobnom gospodarenju te šumske površine u jednodobnom gospodarenju starosti iznad 60 godina moraju sadržavati najmanje 15 m ³ /ha suhe drvene mase, a prilikom doznake obavezno ostavljati stabla s dupljama u kojima se gnijezde ptice dupljašice	AC10, AC11, EA5, EA6
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para Održano je 1010 ha bukovih šuma pogodnih za vrstu (NKS E.4.)		
		Održano je 170 ha šumskih staništa ključnih za vrstu na poznatim gnjezdilištima U šumama u kojima se jednodobno gospodari održano je najmanje 40 % bukovih sastojina starijih od 60 godina	U šumi ostavljati što više voćkarica za gniježđenje djetlovki	AC8
vrtina strnadica	<i>Emberiza hortulana</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 40 parova Održano je 37060 ha suh travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18

		Održano je 870 ha suhih travnjaka ključnih za gniježđenje		
planinska ševa	<i>Eremophila alpestris</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće attribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana gnijezdeća populacija od najmanje 11 parova Održano je 5210 ha planinskih travnjaka pogodnih za vrstu (NKS C.4.1.1.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18
		Održano je 250 ha planinskih travnjaka ključnih za vrstu na poznatim gnjezdilištima	Ne postavljati planinarske staze i ostalu turističku infrastrukturu uz poznata gnjezdilišta	AA15, CB1, AA13, AA27, EA1, EA2
sivi sokol	<i>Falco peregrinus</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće attribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Ne provoditi sportske i rekreacijske aktivnosti od 15. Veljače do 15. lipnja u krugu od 750 m oko poznatih gnijezdana	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 2 para Održana su stjenovita staništa pogodna za gniježđenje (NKS B.1.) unutar zone od 10550 ha u kojoj se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima	Elektroenergetsku infrastrukturu planirati, obnavljati i graditi na način da se spriječe kolizije ptica na visokonaponskim (VN) dalekovodima i elektrokcije ptica na srednjenaponskim (SN) dalekovodima	AA16, EA6
		Održano je 530 ha stjenovitih staništa na poznatim teritorijima, ključnih za gniježđenje	Na dionicama postojećih dalekovoda te na stupnim mjestima na kojima se utvrdi povećani rizik ili stradavanja od kolizije i/ili elektrokcije provesti tehničke mjere sprečavanja daljnjih stradavanja ptica	AA16, EA6
rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće attribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 4000 parova Održano je 37410 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS C. i I.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25

sivi svračak	<i>Lanius minor</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 75 parova Održano je 37410 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS C. i I.) Održano je 170 ha čistih livada košanica ključnih za vrstu (NKS C.3.5.3.) Održane su livade košanice ključne za vrstu unutar zone od 940 ha mozaičnih poljoprivrednih površina u kojima se pojavljuju u kompleksu s drugim stanišnim tipovima (NKS C.3.5.3., I.8. i I.2.1.)	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
ševa krunica	<i>Lullula arborea</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
		Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 400 parova Održano je 37410 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS C. i I.) Održano je 32460 ha ključnih staništa ispod 1400 metara nadmorske visine	Po potrebi provesti kontrolirano paljenje i /ili krčenje (čišćenje) prezaraslih travnjačkih površina	AA5, AA17, AA18, AA25
pjegava grmuša	<i>Sylvia nisoria</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Trend gnijezdeće populacije je stabilan ili u porastu Očuvana je gnijezdeća populacija od najmanje 150 parova Održano je 37410 ha otvorenih travnjačkih i mozaičnih staništa (NKS C. i I.) Održano je 28440 ha ključnih staništa ispod 1200 metara nadmorske visine	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8

Tablica 30 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Dinara HR5000028

Identifikacijski broj područja: HR5000028				
Naziv područja: Dinara				
Hrvatski naziv vrste	Hrvatski naziv vrste	Hrvatski naziv vrste	Hrvatski naziv vrste	Hrvatski naziv vrste
Planinske i borealne vrištine	4060	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano 65 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS D.2.1.1.5.) Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	U slučaju izražene sukcesije uklanjati drvenaste vrste.	AA5, AA17, AA18
			Očuvati povoljne stanišne uvjete te karakteristične vrste stanišnog tipa.	AA5, AA17, AA18
Klekovina bora krivulja (Pinus mugo) s dlakavim pjenišnikom (Rhododendron hirsutum)	4070*	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano 310 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS D.2.1.1.1.) Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	U slučaju izražene sukcesije uklanjati drvenaste vrste.	AA5, AA17, AA18
			Očuvati povoljne stanišne uvjete te karakteristične vrste stanišnog tipa	AA3, AA5, AA17, AA18
Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci	6170	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano 5240 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS C.4.1.1.) Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa Stanišni tip očuvan od zarastanja Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
			Ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina	AA20, EA5, EA6, AA3
			Poticati redovito održavanje staništa košnjom i/ili ekstenzivnom ispašom	AA4, DA8
			Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	AA4, DA8
Suhi kontinentalni travnjaci (<i>Festuco-Brometalia</i>)	6210	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute:	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8

		Održano 510 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS C.3.3.1.)	Ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina	AA20, EA5, EA6, AA3
		Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	Poticati redovito održavanje staništa košnjom i/ili ekstenzivnom ispašom.	AA4, DA8
		Stanišni tip očuvan od zarastanja		AA4, AA5, AA6, DA8
		Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti	Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	
Istočno submediteranski suhi travnjaci (<i>Scorzoneretalia villosae</i>)	62A0	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano 27700 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS C.3.5.)	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
		Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	Održavati postojeće korištenje zemljišta košnjom/ispašom radi očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta.	AA4, DA8
		Stanišni tip očuvan od zarastanja	Ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina.	AA20, EA5, EA6, AA3
		Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti	Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa.	AA4, AA5, AA6, DA8
Karbonatna točila <i>Thlaspietea rotundifolii</i>	8120	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano 33 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS B.2.1.1.) u kojoj dolazi samostalno ili u kompleksu s stanišnim tipovima NKS B.1.3. i C.3.5.	U slučaju izražene sukcesije, uklanjati drvenaste vrste koje umiruju točila	AA5, AA17, AA18
		Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	AA4, AA5, AA6, DA8
Karbonatne stijene s hazmofitskom vegetacijom	8210	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute:	Regulirati penjačke aktivnosti	EA1, EA2, AA13, AA14, AA15

		<p>Održano 10480 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS B.1.3. i B.1.4.) u kojoj dolazi samostalno ili u kompleksu sa stanišnim tipovima NKS C.3.5., C.4.1.1., B.2.1.1. te drugim stanišnim tipovima</p> <p>Održane više-manje okomite karbonatne stijene s pukotinama u kojima se skuplja sitno tlo i voda koje podržavaju specifične uvjete za rast vegetacije stijena</p> <p>Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete i biljne vrste karakteristične za stanišni tip</p>	EA1, EA2, EA4, EA5, EA6
Špilje u jame zatvorene za javnost	8310	<p>Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute:</p> <p>Očuvana 3 registrirana speleološka objekta (Špilja na Vršinoj glavici, Kranjica špilja i Jama na Korani) koji odgovaraju opisu stanišnog tipa</p> <p>Očuvani su povoljni uvjeti u speleološkim objektima, nadzemlju i neposrednoj blizini</p> <p>Objekti se ne posjećuju niti uređuju posjetiteljskom infrastrukturom</p> <p>Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa Očuvana je populacija podvrste kornjaša <i>Laemostenus cavicola sinjesis</i>, endema srednje Dalmacije, za kojeg je Špilja na Vršinoj glavici tipski lokalitet i drugo nalazište vrste jednakonožnog raka <i>Alpioniscus verhoeffi</i></p> <p>Očuvana je populacija vrste pauka <i>Pseudotegenaria bosnica</i>, endema Dinarida za kojeg je Kranjica špilja tipski lokalitet i njegovo jedino nalazište u Hrvatskoj</p> <p>Očuvana je populacija vrste kornjaša <i>Haplotropidius cadeki</i>, endema sjevernih dijelova planine Dinare, za kojeg je Jama na Korani tipski lokalitet</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkim objektima, njihovom nadzemlju i njihovoj neposrednoj blizini</p> <p>Zabranjeno je komercijalno korištenje speleoloških objekata koji odgovaraju opisu stanišnog tipa.</p> <p>Zabranjeno je uređenje speleološkog objekta posjetiteljskom infrastrukturom.</p> <p>Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode</p>	<p>EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4</p> <p>EA1, EA2, AD7, AD8, CA3</p> <p>EA1, EA2, AD7, AD8, CA3</p> <p>AC12, AD10, DA4</p>

dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 25230 ha postojećih pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice <i>Juniperus</i> i niža makija) (NKS C.3.5.)	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije	AA4, DA8
			Sprječavati vegetacijsku sukcesiju povoljnih staništa za vrstu	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
		Održana je populacija vrste (najmanje 19 kvadranta 1x1 km mreže)	Poticati ekstenzivnu ispašu	AA4, DA8, B2, B6
		Očuvana je prisutnost biljaka hraniteljica iz porodice trava kao što su <i>Festuca ovina</i> i <i>Bromus condensatus</i> . Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti	Ne dopustiti prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u kategorijama livada i (krški) pašnjak u druge kategorije	AA19
alpska strizibuba	<i>Rosalia alpina</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 2710 ha pogodnih staništa (topla i osunčana šumska staništa s dovoljno svježe odumrlih ili posječenih stabala krupnijih dimenzija)	Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste.	AC10, AC11, EA5, EA6
			U šumskim sastojinama osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase	AC10, AC11, EA5, EA6
		Održana je populacija vrste (najmanje 3 kvadranta 1x1 km mreže)	U skladu s normalnim razmjerom dobnih razreda očuvati povoljni udio bukovih sastojina starijih od 60 godina.	AC10, AC11, EA5, EA6
		Održano je 780 ha ključnih staništa bukovih sastojina (NKS E.4.6.3., E.6.1.1., E.6.1.2.) U šumskim sastojinama osiguran je udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase U šumama u kojima se jednodobno gospodari očuvano je najmanje 40% bukovih sastojina starijih od 60 godina	Za zaštitu šuma koristiti biološka i biotehnička sredstva, dok se kemijska mogu koristiti samo u slučajevima potencijalne veće štete kada nema odgovarajućeg biološkog ili biotehničkog sredstva	AC10, AC11, EA5, EA6
mirišljivi samotar	<i>Osmoderma eremita</i>	O Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:	Ostavljati neposječena pojedinačna stabla nastanjena vrstom.	AC10, AC11, EA5, EA6

		<p>držano je 2710 ha pogodnih staništa (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova i većom količinom starih stabala s dupljama i šupljinama kao najvažnijim obilježjem)</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 1 kvadrant 1x1 km mreže)</p> <p>U šumama u kojima se raznodobno gospodari očuvani povoljni stanišni uvjeti za očuvanje vrste očuvanjem strukturne raznolikosti šuma s povoljnim udjelom stabala s dupljama i šupljinama</p> <p>U šumama u kojima se jednodobno gospodari očuvano je najmanje 40% bukovih sastojina starijih od 60 godina i najmanje 30 % hrastovih sastojina starijih od 80 godina</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete u šumskim ekosustavima za očuvanje vrste.</p> <p>Osigurati ravnomjerni udio bukovih sastojina starijih od 60 godina i hrastovih sastojina starijih od 80 godina.</p> <p>Za zaštitu šuma koristiti biološka i biotehnička sredstva, dok se kemijska mogu koristiti samo u slučajevima potencijalne veće štete kada nema odgovarajućeg biološkog ili biotehničkog sredstva.</p>	<p>AC10, AC11, EA5, EA6</p> <p>AC10, AC11, EA5, EA6</p> <p>AC10, AC11, EA5, EA6</p>
velika četveropruga cvilidreta	<i>Morimus funereus</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 2710 ha pogodnih staništa (šumska staništa s prirodnom strukturom šumskog pokrova, dovoljnim udjelom krupnog drvnog materijala (ostatka od sječe, prirodno odumrlih stabala ili nagomilanih svježe odumrlih stabala) i većim brojem panjeva)</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 2 kvadranta 1x1 km mreže)</p> <p>U šumskim sastojinama osiguran je udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase</p> <p>U šumama kojima se jednodobno gospodari očuvana je povezanost šumskog kompleksa kroz ostavljanje neposječenih površina</p> <p>Nakon sječe ostavljeno je najmanje 50% panjeva</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete na šumskim staništima održavanjem prirodne strukture šumskog pokrova i osiguravanjem dovoljnog udjela krupnog drvnog materijala.</p> <p>U šumskim sastojinama osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase.</p> <p>U šumama (izuzev kultura i plantaža) nakon sječe ostavljati najmanje 50% panjeva.</p> <p>U šumama kojima se jednodobno gospodari očuvati povezanost šumskog kompleksa kroz ostavljanje neposječenih površina</p> <p>Za zaštitu šuma koristiti biološka i biotehnička sredstva, dok se kemijska mogu koristiti samo u slučajevima potencijalne veće štete kada nema odgovarajućeg biološkog ili biotehničkog sredstva.</p>	<p>AC10, AC11, EA5, EA6</p> <p>AC10, AC11, EA5, EA6</p> <p>AC10, AC11, EA5, EA6</p> <p>AC10, AC11, EA5, EA6</p>

planinski žutokrug	<i>Vipera ursinii macrops</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 8220 ha pogodnih staništa za vrstu (planinski travnjaci na nadmorskim visinama iznad 1200 mnv) (NKS C.3.5. i C.4.1.1.)</p> <p>Očuvana je populacija od najmanje 435000 jedinki</p> <p>Staništa planinskih suhih travnjaka očuvana od zarastanja</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 24 kvadranta 1x1 km mreže)</p>	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina.	AA20, EA5, EA6, AA3
			Poticati redovito održavanje staništa košnjom i/ili ekstenzivnom ispašom.	AA4, DA8
			Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na stanišnom tipu pogodnom za vrstu i u njenoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
			Po potrebi provoditi odstranjivanje klečice (<i>Juniperus</i> sp.) i zrakaste žutilovke (<i>Genista radiata</i>) na planinskim vrištinama kontroliranim paljenjem ograničenog dijela staništa.	AA3, AA5
dinarski voluhar	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 10480 ha pogodnih staništa za vrstu (djelomično otvorena krševita staništa, travnjaci na kršu) (NKS B.1.3., B.1.4., B.2.1.1., C.3.5. i C.4.1.)</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 5 kvadranta 1x1 km mreže)</p> <p>Spriječeno zaraštavanje travnjaka na otvorenim krševitim staništima</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete na krškim područjima s izraženim krškim oblicima: škrape, vrtače, sipari.	EA1, EA2, EA4, EA5, EA6,
			Spriječiti fragmentaciju staništa.	EA1, EA2, EA4, EA5, EA6, AA3, AA5
			Ne dopustiti pošumljavanje otvorenih staništa.	AA20, EA5, EA6, AA3
			Spriječiti zaraštavanje travnjaka na otvorenim krševitim staništima pogodnim za vrstu.	AA3, AA4, AA5, DA8, AA17, AA18
vuk	<i>Canis lupus*</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Očuvana su pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa) za vrstu</p> <p>Održana je populacija od najmanje 3 čopora</p> <p>Očuvano 13840 ha zone visoke prikladnosti staništa</p> <p>Očuvani su koridori kretanja vuka i povezanost staništa i populacije unutar i izvan ovog POVS-a</p>	Očuvati populaciju od najmanje 3 čopora.	DA5
			Očuvati povoljne stanišne uvjete i zonu visoke prikladnosti staništa za vuka.	EA1, EA2, EA4, EA5, EA6, AA3, AA5
			Zabranjeno je trajno ograđivanje većih površina kako bi se spriječila fragmentacija staništa.	EA1, EA2
			Očuvati koridore kretanja vuka.	AA7, EA4, EA5

medvjed	<i>Ursus arctos*</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa (šume i ostala prirodna staništa) za vrstu	Očuvati povoljne stanišne uvjete i zone visoke prikladnosti staništa za medvjeda.	AA7, EA1, EA2, EA4, EA5
		Očuvano je najmanje 40 jedinki	Zabranjeno je ograđivanje većih površina kako bi se spriječila fragmentacija staništa.	AA7, EA4, EA5
		Očuvano 9280 ha zone visoke prikladnosti staništa	U odsjecima u kojima se nalaze brlozi medvjeda radove sječe i izvlačenja obavljati u razdoblju od 1. travnja do 15. studenog.	AC4, AC11
		Očuvano 2130 ha zone visoke prikladnosti staništa za brloženje	Sanirati divlja odlagališta otpada.	AC12
		Očuvani su koridori kretanja medvjeda i povezanost staništa i populacije unutar i izvan POVS	Očuvati koridore kretanja medvjeda.	EA4, EA5
južni potkovnjak	<i>Rhinolophus euryale</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, grmolika vegetacija, šikare, livade s grmljem, voćnjaci) i skloništa u zoni od 46250 ha	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza.	EA4, EA5
		Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 2710 ha šumskih staništa (NKS E.) i 19720 ha šikara (NKS D.)	Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
		Očuvane su lokve i bunari	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
		Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa	Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa.	EA4, EA5, AA3
oštrouhi šišmiš	<i>Myotis blythii</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa (topla otvorena staništa, travnjačka staništa, krška područja i područja s ekstenzivnom poljoprivredom, rubovi šuma) u zoni od 46250 ha	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza.	EA4, EA5
		Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 19420 ha travnjačkih staništa (NKS C.) i 19720 ha šikara (NKS D.)	Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
		Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti, osobito Jama Golubinka, Badanj)	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima.	AD6, AD7

		Očuvane su lokve i bunari	Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša.	EA1, EA2, AD6, AD10
		Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa	Održavati postojeće te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve i bunare.	AA21, B2
veliki šišmiš	<i>Myotis myotis</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa (otvorene šume s malo prizemnog pokrova, rubovi šuma, šumske čistine, travnjaci i pašnjaci) i skloništa u zoni od 46250 ha Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 2710 ha šumskih staništa (NKS E.) i 19420 ha travnjačkih staništa (NKS C.) Očuvane su lokve i bunari Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa	Očuvati povoljne stanišne uvjete za vrstu očuvanjem šuma, šumskih čistina, travnjaka i pašnjaka.	AD7, AD8
			Očuvati mozaičnost staništa te poticati redovito održavanje košnjom i/ili ekstenzivnom ispašom.	AA4, DA8
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Očuvati koridore između skloništa i lovnog područja.	AA21, B2
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
			Održavati postojeće te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve i bunare.	AA21, B2
dinarski rožac	<i>Cerastium dinaricum</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano najmanje 0,1 ha pogodnih staništa za vrstu (NKS B.2.1.1.) iznad 1700 m nadmorske visine Održana je populacija vrste od najmanje 30 jedinki	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Spriječavati vegetacijsku sukcesiju povoljnih staništa za vrstu.	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
			Regulirati turističko-posjetiteljske aktivnosti.	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
Skopolijeva gušarka	<i>Arabis scopoliana</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano 3540 ha pogodnih staništa za vrstu (pukotine vapnenačkih stijena u pojasu planinskih rudina, pretplaninski i planinski pašnjaci, točila pretplaninskog i planinskog pojasa) (C.4.1., B.1.3.3., B.2.1.1.4.) iznad 1400 m	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Očuvati povoljne stanišne uvjete na kamenitim staništima (pukotine stijena, rastrošene stijene i točila) te travnjacima.	EA5, EA6

		Održana je populacija od najmanje 3500 jedinki	Sprječavati vegetacijsku sukcesiju povoljnih staništa za vrstu.	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
			Poticati ekstenzivnu ispašu.	AA4, DA8, B2, B6
			Regulirati turističko-posjetiteljske aktivnosti.	AA13, AA14, AA15, EA1, EA2
balkanska divokoza	<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održano je 12780 ha pogodnih staništa za vrstu (točila, kamenjari i livade u gorskom krškom području te šumska staništa) Održana je populacija od najmanje 60 jedinki Trend populacije je stabilan ili u porastu Sprječena hibridizacija sa drugim podvrstama Podignuta genetska raznolikost populacije	Radi sprečavanja hibridizacije ne unositi jedinke drugih podvrsta divokoze.	AA10
			Spriječiti vegetacijsku sukcesiju.	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
			Poticati redovito održavanje staništa košnjom i /ili ekstenzivnom ispašom.	AA4, DA8
			Podići genetsku raznolikost populacije u svrhu osiguranja stabilnosti populacije i njenog rasta.	AA10
			Pojačati nadzor u svrhu sprečavanja krivolova.	

Tablica 31 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Izvoršni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem HR2001314

Identifikacijski broj područja: HR2001314				
Naziv područja: Izvoršni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
Prirodne eutrofne vode s vegetacijom <i>Hydrocharition</i> ili <i>Megapotamnion</i>	3150	Očuvana postojeća površina stanišnog tipa u zoni od 18 ha	Očuvati povoljne stanišne uvjete i kvalitetu vode održavanjem prirodnih i umjetnih vodenih površina, stajaćica i sporih tekućica;	AB1, AB2, AB3, AB6, AB7, AB13, AB16, AB21, AB23, AB24, EA5, EA6
			Očuvati mrtvice povezane s rijekom;	AB1, AB2, AB3, AB6, AB7, AB13, AB16, AB24, EA5, EA6
Vodni tokovi s vegetacijom <i>Ranunculion fluitantis</i> i <i>Callitricho-Batrachion</i>	3260	Očuvan stanišni tip u zoni od 5,5 km vodotoka	Očuvati dobru kvalitetu vode i osigurati stalni protok vode;	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23
			Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka;	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
			Očuvati povoljne stanišne uvjete (koncentracija hranjivih tvari ne prelazi vrijednosti za oligotrofne do mezotrofne vode);	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, EA5, EA6
Istočno submediteranski suhi travnjaci <i>(Scorzoneratalia villosae)</i>	62A0	Očuvano 39 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 671 ha u kompleksu s drugim staništima.	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Poticati održavanje staništa košnjom (barem svake druge ili treće godine), ekstenzivnom ispašom i/ili ograničenim paljenjem;	AA4, DA8
			Revitalizirati pojedine površine u sukcesiji;	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
			Ne dopustiti prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u kategorijama livada i (krški) pašnjak u druge kategorije;	
			Ne dopustiti pošumljavanje travnjačkih površina;	AA20, EA5, EA6, AA3
			Sprečavati vegetacijsku sukcesiju (poticati ispašu, osigurati redovitu košnju i/ili provoditi ograničeno paljenje);	AA4, AA5, AA6, DA8
Submediteranski travnjaci sveze <i>Molinio-Hordeion secalini</i>	6540	Očuvano 216 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno i 207 ha u kompleksu s drugim staništima.	Održavati povoljan hidrološki režim za očuvanje staništa;	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6

			Ne dopustiti prenamjenu travnjačkih površina;	AA19
			Ne dopustiti preoravanje površina;	AA19
			Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
Špilje u jame zatvorene za javnost	8310	Očuvana četiri registrirana speleološka objekta koji odgovaraju opisu stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkim objektima, njihovom nadzemlju i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4
			Ne dopustiti komercijalno korištenje registriranih speleoloških objekata;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Ne dopustiti uređenje speleoloških objekata posjetiteljskom infrastrukturom;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode (npr. ilegalna odlagališta otpada);	AC12, AD10, DA4
cetinski vijun	<i>Cobitis taenia (dalmatina)</i>	Očuvana pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa sporo tekućih dijelova vodotoka, s pjeskovitim, muljevitim i šljunkovitim supstratom ili dna obrasla gustom vegetacijom) unutar 18 km riječnog toka	Očuvati povoljne stanišne uvjete vodotoka s obzirom na ekološke zahtjeve vrste (npr. povoljni hidrološki režim i fizikalno-kemijska svojstva vode, bez onečišćenja i eutrofikacije);	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6
			Dopustiti zarastanje obala i sačuvati pojas riparijske vegetacije;	AB24
			U planske dokumente gospodarenja ribolovnim vodama, sukladno Zakonu o slatkovodnom ribarstvu, ugraditi zabranu uvođenja stranih ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva, pojačati nadzor i kontrolu te po potrebi provoditi eradikaciju;	EA5, EA6, AB22, AB13
			Poticati izlov bez ograničenja stranih i prenesenih vrsta dopuštenim ribolovnim alatima u skladu sa Zakonom o slatkovodnom ribarstvu;	DA7, AB9, AB13
			Ograničiti uređenje vodotoka i kanaliziranje, degradaciju obala i rubnih staništa popločavanjem i betoniranjem, spriječiti daljnju pregradnju i regulaciju;	EA5, EA6, AB6, AB7, AB22, AB24
bjelonogi rak	<i>Austropotamobius pallipes</i>		Očuvati povoljan hidrološki režim;	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6

		Očuvana pogodna staništa za vrstu (tokovi turbulentnih i sporih vodotoka, izvori i kanali za odvodnju, uz obale s razvijenom vegetacijom) u zoni od 25 ha i 27 km vodotoka	Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m;	AB22, AB24, EA5, EA6
			Spriječiti onečišćenje površinskih i podzemnih voda;	AB22, AB23, AC12, AD7, DA10
			Ne dopustiti unos stranih vrsta u pogodna staništa vrste;	EA1, EA2, AB22
istočna vodendjevojčica	<i>Coenagrion ornatum</i>	Očuvano 100 ha pogodnih staništa (sporo tekući vodotoci i kanali, osobito njihovi otvoreni (osunčani) dijelovi, s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom vodenom i obalnom vegetacijom te močvarna staništa) za vrstu	Ograničiti hidrotehničke zahvate na potocima i protočnim kanalima (odstranjivanje vegetacije, produbljivanje, utvrđivanje obala) te onečišćenje staništa;	EA5, EA6
			Dopustiti mehaničko čišćenje obale staništa povoljnog za vrstu samo na 20% obale godišnje;	AB24
			Očuvati povoljne stanišne uvjete održavanjem kvalitete vode, povoljnog hidrološkog režima;	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6
			Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Spriječiti unos invazivnih stranih vrsta riba u stanište te po potrebi vršiti eradikaciju;	EA5, EA6, AA22, AA13
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva u priobalnom području;	EA1, EA2, AA4
			U toku rijeke očuvati raznolikost staništa s neutvrđenim obalama i šljunkovitim brzacima;	AA24
			Očuvati vlažne travnjake uz vodotoke;	AA4, DA8, AA19
dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>	Očuvano 730 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice <i>Juniperus</i> i niža makija)	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Spriječiti izolaciju, fragmentaciju i uništavanje staništa urbanizacijom i izgradnjom prometnica;	EA5, EA6

mali potkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Očuvana migracijska populacija u brojnosti od najmanje 15 jedinki i skloništa (osobito Gospodska špilja) i pogodna lovna staništa (bjelogorična i ostala šumska staništa bogata strukturama, područja pod tradicionalnom poljoprivredom s velikom raznolikosti krajobraza, nizinska šumska i grmljem obrasla staništa) uključujući koridore između skloništa i lovnog područja (visoke živice, drvoredi, šumska staništa)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza, smanjenjem učinaka fragmentacije staništa te održavanjem mozaičnosti šumskih staništa, područja pod ekstenzivnom tradicionalnom poljoprivredom, travnjaka i otvorenih lokvi u lovnom području;	EA4, EA5, AA3, AA4, AA5, DA8, AA21, AA25, B2
			Očuvati koridore između skloništa i lovnog područja održavanjem (ili postavljanjem) visoke živice, drvoreda ili šumskih staništa;	AA4, DA8
			Spriječiti uznemiravanje u skloništima;	AD6, AD7
			Ne osvjetljivati ulaze u sklonište šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
			Osigurati vrsti pristup skloništu (ne zatvarati otvore na tavanu, tornju) i pri obnovi/održavanju drvene građe ne koristiti sredstva otrovna za toplokrvne životinje;	EA1, EA2
			Maksimalno očuvati šumsku i pripadajuću vegetaciju u krugu nekoliko stotina metara od skloništa;	AC10
			Ne dopustiti prekomjernu uporabu korištenje pesticida u šumarstvu i poljoprivredi;	AA4, DA8, EA1, EA2
		Prilikom rekonstrukcije krovišta osigurati mogućnost pristupa šišmišima;	DA1, EA5	
livadni procjepak	<i>Chouardia (Scilla) litardierei</i>	Očuvano 970 ha pogodnih staništa za vrstu (otvorene periodički vlažne travnjačke zajednice u kojima vrsta dolazi) koja podržavaju njenu populaciju	Očuvati povoljne stanišne uvjete kroz dobrovoljne mjere za korisnike zemljišta sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Očuvati povoljne stanišne uvjete na otvorenim periodički vlažnim travnjačkim zajednicama;	AB3, AB13, AB14, AB16, AB22, AB24, AA4, DA8, EA6
			Osigurati košnju najmanje svake treće godine;	AA4, DA8
			Održavati povoljni vodni režim za očuvanje staništa;	AB24, AA4, DA8
barska kornjača	<i>Emys orbicularis</i>	Očuvana pogodna staništa za vrstu (kopnene vode i poplavna područja gusto obrasla vegetacijom s osunčanim obalama te kopnena staništa pogodna za polaganje jaja	Očuvati povoljne stanišne uvjete u vodotoku i drugim vodenim površinama;	AB3, AB13, AB14, AB16, AB22, AB24, AA4, DA8, EA6
			Ne dopustiti fragmentaciju i gubitak staništa kanaliziranjem vodotoka i isušivanje poplavnih i močvarnih površina;	EA5, EA6, AB6, AB7

		poput vlažnih livada i šumskih sastojina s odumrlim stablima na osunčanom položaju)	Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini (posebice u slivnom području);	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti onečišćenje stanišnog tipa pogodnog za vrstu;	AB22
			Provoditi prevenciju od požara;	AA19
			Na postojećim oranicama poticati ekstenzivnu poljoprivredu;	AA4, DA8, B2, B6
			Ne dopustiti unos stranih i invazivnih vrsta (npr. američke crvenouhe kornjače (<i>Trachemys</i> sp.)) te po potrebi vršiti eradikaciju;	EA1, EA2, AB22, AB13
			Ograničiti prenamjenu pogodnih staništa za vrstu u poljoprivredne (obrađive) površine;	AA19

Tablica 32 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem HR2001313

Identifikacijski broj područja: HR2001313				
Naziv područja: Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem				
Hrvatski naziv vrste/hrvatski naziv staništa	Znanstveni naziv vrste/Šifra stanišnog tipa	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
Vodni tokovi s vegetacijom Ranunculion fluitantis i Callitricho-Batrachion	3260	Postići povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održan je stanišni tip unutar 28 km vodotoka	Očuvati povoljne stanišne uvjete (koncentracija hranjivih tvari ne prelazi vrijednosti za oligotrofne do mezotrofne vode) te osigurati stalni protok vode.	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, EA5, EA6
		Održano je najmanje 5,7 ha postojeće površine stanišnog tipa na najmanje 22 lokaliteta	Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka.	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
		Osigurana koncentracija hranjivih tvari u vodi koja ne prelazi vrijednosti za oligotrofne do mezotrofne vode	Uklanjanje stranu vrstu vodenog bilja <i>Elodea canadensis</i> koja ugrožava stanišni tip.	AB16
		Osiguran stalni protok vode		
		Očuvana prirodna hidromorfologija vodotoka		

		<p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRN0126_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_006; JKRN0002_007; JKRN0002_008; JKRN0008_001</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRN0002_005</p> <p>Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa</p>		
Submediteranski travnjaci sveze Molinio-Hordeion secalini Špilje u jame zatvorene za javnost	6540	<p>Postići povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće attribute:</p> <p>Održano je najmanje 480 ha postojeće površine stanišnog tipa (NKS C.2.5.1.)</p> <p>Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa</p> <p>Očuvan je povoljni hidrološki režim</p> <p>Stanišni tip očuvan od zarastanja</p> <p>Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti</p>	Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa.	AA3, AA5
			Održavati povoljan hidrološki režim za očuvanje staništa.	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6
			Ne dopustiti prenamjenu travnjačkih površina.	
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Održavati postojeće korištenje zemljišta košnjom/ispašom radi očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta.	AA4, AA5, AA6, DA8
			Sprječavati vegetacijsku sukcesiju.	AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
Špilje u jame zatvorene za javnost	8310	<p>Očuvano 5 registriranih speleoloških objekta (Izvor Veliki Rumin, Kosinac izvor, Pavšića peća, špiljski sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin, Vodena peća) koji odgovaraju opisu stanišnog tipa</p> <p>Očuvani su povoljni uvjeti u speleološkim objektima, nadzemlju i neposrednoj blizini</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkim objektima, njihovom nadzemlju i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4
			Zabranjeno je komercijalno korištenje speleoloških objekata koji odgovaraju opisu stanišnog tipa.	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3

		<p>Objekti se ne posjećuju niti uređuju posjetiteljskom infrastrukturom</p> <p>Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa</p> <p>Očuvana je populacija pauka <i>Troglohyphantes dinaricus</i>, endema Hrvatske, na tipskom lokalitetu Vodena peća (sinonim Vodena jama) te populacije lažištipavca <i>Micrchthonius cf. rogatus</i> na istom lokalitetu</p> <p>Očuvana je populacija špiljske kozice <i>Troglocaris neglecta</i> i jednakonožnog raka <i>Spaeromides virei mediodalmatina</i> na lokalitetu Izvor Kosinac koji je ujedno i tipski lokalitet za virnjaka <i>Phagocata dalmatica</i></p> <p>Očuvana je populacija pauka <i>Meta milleri</i> na tipskom lokalitetu Pavšića peća</p> <p>Očuvane su populacije šišmiša <i>Miniopterus schreibersii</i>, <i>Myotis blythii</i>, <i>Myotis capaccinii</i>, <i>Myotis emarginatus</i>, <i>Myotis myotis</i>, <i>Rhinolophus blasii</i>, <i>Rhinolophus euryale</i>, <i>Rhinolophus hipposideros</i> i <i>Rhinolophus ferrumequinum</i> na lokalitetima Vodena peća i špiljski sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin</p> <p>Očuvane su endemične vrste rodova <i>Monolistra</i>, <i>Troglocaris</i> i <i>Niphargus</i> na važnom vodenom staništu Izvor Veliki Rumin</p>	<p>Zabranjeno je uređenje speleoloških objekata posjetiteljskom infrastrukturom.</p> <p>Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode.</p>	<p>EA1, EA2, AD7, AD8, CA3</p> <p>AC12, AD10, DA4</p>
--	--	---	---	---

Istočno submediteranski suhi travnjaci (Scorzoneratalia villosae)	62A0	Postići povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Održano je 240 ha postojeće površine stanišnog tipa u zonama u kojima dolazi samostalno ili u kompleksu s drugim staništima (NKS C.3.5.)	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
		Očuvane su karakteristične vrste ovog stanišnog tipa	Revitalizirati pojedine površine u sukcesiji.	AA3, AA4, AA5
		Stanišni tip očuvan od zarastanja	Sprječavati vegetacijsku sukcesiju (poticati ekstenzivnu ispašu, osigurati redovitu košnju i sl.).	AA3, AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
		Drvenasta i grmolika vegetacija ne obuhvaća više od 10 % pokrovnosti	Očuvati karakteristične vrste ovog stanišnog tipa.	AA3, AA4, AA5, AA17, AA18, DA8
			Ne dopustiti prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u kategorijama livada i (krški) pašnjak u druge kategorije.	AA19, EA5, EA6
			Ne dopustiti pošumljavanje travnjačkih površina.	AA20, EA5, EA6, AA3
oštrulja	<i>Aulopyge huegelii</i>	Održati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa s pjeskovitim i muljevitim supstratom ili dna obrasla vegetacijom) unutar 50 km riječnog toka i kanala te unutar 2 ha jezerskih staništa (Miloševo i Stipančevo jezero)	Očuvati povoljne stanišne uvjete vodotoka s obzirom na ekološke zahtjeve vrste (npr. povoljni hidrološki režim i fizikalno-kemijska svojstva vode, bez onečišćenja i eutrofikacije).	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6
		Održana je populacija vrste (najmanje 31 kvadrant 1x1 km mreže)	Sačuvati pojas riparijske vegetacije.	AA23, AA22
		Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRN0126_001; JKRN0125_001	Zabraniti uvođenje stranih ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva te po potrebi provoditi iskorjenjivanje.	EA5, EA6, AB13, AB16, AB22, DA7, DB4
		Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_006; JKRN0002_007; JKRN0002_008; JKRN0008_001	Pojačati nadzor i kontrolu unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta riba.	AB22
			Poticati izlov bez ograničenja stranih i prenesenih vrsta (posebno predatorskih) dopuštenim ribolovnim alatima.	AB13, AB16, DA7, DB4

		Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRNO002_005; JKRNO168_001; JKRNO114_001	Ograničiti uređenje vodotoka i kanaliziranje, degradaciju obala i rubnih staništa popločavanjem i betoniranjem, spriječiti daljnju pregradnju i regulaciju.	EA4, EA5, AB6, AB7, AB22, AB24
		Održano je dobro stanje (količinsko i kemijsko) podzemnog vodnog tijela JKGI_11	Koristiti odgovarajuće bio-inženjerske metode za utvrđivanje i učvršćivanje obala i zaštitu od erozije kako bi se omogućio razvoj obalne vegetacije. Iznimno, kada to nije moguće, planirati što manje odsječke na kojima se vrši oblaganje obala kamenom i sličnim materijalima.	EA5, EA6, AB22, AB24
		Očuvana je povezanost površinskih vodenih staništa s podzemnim vodenim staništima	Utvrđiti ekološki prihvatljiv protok te smanjiti česte i velike oscilacije razine vode (eng. hydropeaking).	AB1, AB2
		Očuvan je pojas riparijske vegetacije u postojećoj širini	Pojačati nadzor na vodotocima unutar područja ekološke mreže, osobito pazeći na krivolov.	AB22
			Na Miloševom i Stipančevom jezeru očuvati područja s vodenom vegetacijom te pojas riparijske vegetacije u širini minimalno 2 m.	AB24, AB22, EA5, EA6
bjelonogi rak	<i>Austropotamobius pallipes</i>	Održati povoljno stanje ciljane vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa za vrstu (dijelovi toka s pjeskovitim i kamenim dnom te vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom) unutar 86 km vodotoka	Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka.	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
			Očuvati povoljan hidrološki režim.	AB1, AB2, AB3, AE5, AE6
		Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRNO126_001; JKRNO125_001; JKRNO106_001	Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m.	AB22, AB24, EA5, EA6
			U slučaju pojave invazivnih stranih vrsta rakova u vodotocima, provoditi učinkovite mjere kontrole tih vrsta.	AB13

		<p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_006; JKRN0002_007; JKRN0002_008; JKRN0008_001; JKRN0123_001</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRN0002_005; JKRN0114_001; JKRN0168_001</p> <p>Očuvan je pojas riparijske vegetacije (grmlja i drveća) u širini minimalno 2 m</p>	<p>Prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim.</p> <p>Ne dopustiti unos stranih vrsta u pogodna staništa vrste.</p>	<p>AB22, AB24</p> <p>EA1, EA2, AB22</p>
potočni rak / rak kamenjar	<i>Austropotamobius torrentium*</i>	<p>Održati povoljno stanje ciljane vrste kroz sljedeće atribute: Održana su sva pogodna staništa za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom i kanali sa stalnim protokom, posebice dijelovi toka s kamenim dnom) unutar 86 km toka</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRN0126_001; JKRN0125_001; JKRN0106_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_006; JKRN0002_007; JKRN0002_008; JKRN0008_001; JKRN0123_001</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRN0002_005; JKRN0168_001; JKRN0114_001</p> <p>Očuvan je pojas riparijske vegetacije (grmlja i drveća) u širini minimalno 2 m</p>	Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka.	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
			Očuvati povoljna fizikalno-kemijska svojstva vode.	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, EA4, EA5, EA6
			Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m.	AB24
			U slučaju pojave invazivnih stranih vrsta rakova u vodotocima, provoditi učinkovite mjere kontrole tih vrsta.	AB13
			Prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim.	AB22, AB24
livadni procjepak	<i>Chouardia (Scilla) litardierei</i>	<p>Održano 620 ha pogodnih staništa za vrstu (NKS C.2.5.1.6.)</p> <p>Održano je najmanje 80 ha ključnih staništa</p> <p>Održana je populacija vrste (najmanje 608800 jedinki)</p>	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Održavati povoljni vodni režim za očuvanje staništa.	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6

		Očuvan je povoljan hidrološki režim Pogodna staništa očuvana od zarastanja	Ne dopustiti prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u kategorijama livada u druge kategorije. Sprječavati vegetacijsku sukcesiju povoljnih staništa za vrstu. Održavati postojeće korištenje zemljišta košnjom/ispašom radi očuvanja povoljnih stanišnih uvjeta.	AA19 AA4, DA8 AA4, DA8
cetinski vijun	<i>Cobitis taenia (dalmatina)</i>	Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa za vrstu (pridnena staništa sporo tekućih dijelova vodotoka, s pjeskovitim, muljevitim ili šljunkovitim supstratom ili dna obrasla gustom vegetacijom) unutar 40 km riječnog toka i kanala	Očuvati povoljne stanišne uvjete vodotoka s obzirom na ekološke zahtjeve vrste (npr. povoljni hidrološki režim i fizikalno-kemijska svojstva vode, bez onečišćenja i eutrofikacije).	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6
		Održana je populacija vrste (najmanje 25 kvadranta 1x1 km mreže)	Ne dopustiti fragmentaciju i gubitak staništa isušivanjem kanala s vodenom vegetacijom.	EA5, EA6
		Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRNO126_001; JKRNO125_001	Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
		Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRNO002_006; JKRNO002_007; JKRNO002_008; JKRNO008_001	Sačuvati pojas riparijske vegetacije u širini od najmanje 2 m.	AB24
		Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRNO002_005; JKRNO168_001; JKRNO114_001	Zabraniti uvođenje stranih ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva te po potrebi provoditi iskorjenjivanje.	EA5, EA6, AB13, DB4
		Očuvan je pojas riparijske vegetacije u postojećoj širini	Pojačati nadzor i kontrolu unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta riba.	AB22
			Ograničiti uređenje vodotoka i kanaliziranje, degradaciju obala i rubnih staništa popločavanjem i	EA5, EA6, AB6, AB7, AB22, AB24

			betoniranjem, spriječiti daljnju pregradnju i regulaciju.	
			Koristiti odgovarajuće bio-inženjerske metode za utvrđivanje i učvršćivanje obala i zaštitu od erozije kako bi se omogućio razvoj obalne vegetacije. Iznimno, kada to nije moguće, planirati što manje odsječke na kojima se vrši oblaganje obala kamenom i sličnim materijalima.	EA5, EA6, AB22, AB24
			Poticati izlov bez ograničenja stranih i prenesenih vrsta dopuštenim ribolovnim alatima.	DA7, AB9, AB13, DB4
barska kornjača	<i>Emys orbicularis</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa za vrstu (kopnene vode i poplavna područja gusto obrasla vegetacijom s osunčanim obalama te kopnena staništa pogodna za polaganje jaja poput vlažnih livada i šumskih sastojina s odumrlim stablima na osunčanom položaju) u zoni od 4300 ha</p> <p>Održano je 1270 ha travnjačkih staništa (NKS C.2.5.1. i C.2.5.1.6.), 25 ha šumskih sastojina (NKS E.) i 240 ha vodenih i močvarnih staništa (NKS A.)</p>	Očuvati povoljne stanišne uvjete vodotoka s obzirom na ekološke zahtjeve vrste (npr. povoljni hidrološki režim i fizikalno-kemijska svojstva vode, bez onečišćenja i eutrofikacije).	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6
dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersi</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana je populacija vrste (najmanje 5 kvadrata 1x1 km mreže) Očuvane su lokve unutar šuma</p> <p>Očuvano je periodično plavljenje područja</p> <p>Očuvana je povezanost pogodnih staništa za vrstu</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem šumskih staništa, riparijske vegetacije, drvoreda, otvorenih lokvi i otvorenih vodenih površina.</p> <p>Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.</p>	EA1, EA2, EA5, EA6
				AA21, B2

		Strana invazivna vrsta crvenouha kornjača nema uspostavljenu populaciju	<p>Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima te na ulaznim dijelovima špilje ne postavljati vrata s horizontalnim prečkama (po potrebi postaviti ogradu ispred ulaza tako da se omogući ostavljanje širokog zračnog ulaza u špilju).</p> <p>Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša.</p> <p>Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.</p> <p>Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa.</p>	<p>AD6, AD7</p> <p>EA1, EA2, AD6, AD10</p> <p>EA1, EA2, AA4</p> <p>EA4, EA5, AA3</p>
dugonogi šišmiš	<i>Myotis capaccinii</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa (vodene površine sa bogatom riparijskom vegetacijom) u zoni od 4780 ha</p> <p>Trend populacije porodiljne i zimujuće kolonije te migracijske populacije je stabilan ili u porastu</p> <p>Porodiljna kolonija broji najmanje 425 jedinki</p> <p>Zimujuća kolonija broji najmanje 30 jedinki</p> <p>Migracijska populacija broji najmanje 70 jedinki</p> <p>Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti - osobito Vodena peća i Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin)</p>	<p>Očuvati prirodna vodena staništa u blizini porodiljnih kolonija te očuvati koridore između skloništa i lovnog područja.</p> <p>Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.</p> <p>Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja (osobito zaprašivanja iznad vodenih površina) i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.</p> <p>Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u sklonište.</p>	<p>AA21, EA4, EA5, AA3</p> <p>AA21, B2</p> <p>EA1, EA2, AA4</p> <p>EA1, EA2, AD6, AD10</p>

		<p>Očuvana su lovna staništa: 240 ha vodenih i močvarnih staništa (NKS A.)</p> <p>Očuvane su lokve</p> <p>Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa</p> <p>Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRN0126_001; JKRN0125_001; JKRN0106_001</p> <p>Postignuto je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela JKRN0002_006; JKRN0002_007; JKRN0002_008; JKRN0008_001; JKRN0123_001</p> <p>Postignuto je dobro ekološko stanje/ekološki potencijal i dobro kemijsko stanje vodnog tijela JKRN0002_005; JKRN0168_001; JKRN0114_001</p>	<p>Ne dopustiti uznemiravanje jedinki u skloništu.</p>	AD6, AD7
			<p>Očuvati prirodnu hidromorfologiju i obalnu vegetaciju vodotoka, jezera i drugih vodenih staništa te dobru kvalitetu vode.</p>	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
			<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza.</p>	EA5, EA6
riđi šišmiš	<i>Myotis emarginatus</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa (šumska staništa bogata strukturama, područja pod tradicionalnom poljoprivredom s velikom raznolikosti krajobraza, makija, riparijska vegetacija) u zoni od 4780 ha</p> <p>Trend populacije porodiljne kolonije je stabilan ili u porastu</p> <p>Porodiljna kolonija broji najmanje 100 jedinki</p> <p>Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti, osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća)</p> <p>Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 140 ha šumskih staništa (NKS E.), 290 ha šikara (NKS D.) i 1510 ha travnjačkih staništa (NKS C.)</p> <p>Očuvane su lokve</p>	<p>Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza, smanjenjem učinaka fragmentacije staništa te održavanjem mozaičnosti šumskih staništa, područja pod ekstenzivnom tradicionalnom poljoprivredom, travnjaka i otvorenih lokvi u lovnom području te smanjiti korištenje pesticida.</p>	EA4, EA5, AA3, AA4, AA5, DA8, AA21, AA25, B2
			<p>Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.</p>	AA21, B2
			<p>Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.</p>	AA4, DA8

		Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa	Očuvati koridore između skloništa i lovnog područja.	EA4, EA5, AA3		
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u skloništim.	AD6, AD7		
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša.	EA1, EA2, AD6, AD10		
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini	EA1, EA2, AA4		
pijurica	<i>Phoxinellus alepidotus</i>	Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana su pogodna staništa za vrstu (dijelovi s kamenitom podlogom i razvijenom vodenom vegetacijom) unutar 2 ha jezerskih staništa (Miloševo i Stipančevo jezero)	Očuvati povoljne stanišne uvjete jezera s obzirom na ekološke zahtjeve vrste (npr. povoljni hidrološki režim i fizikalno-kemijska svojstva vode, bez onečišćenja i eutrofikacije).	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6		
		Održana je populacija vrste (najmanje 1 kvadrant 1x1 km mreže)	Zabraniti uvođenje stranih ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva te provoditi kontrolu populacija/iskorjenjivanje (osobito gambuzije i bezribice).	EA1, EA2, AB13, DB4		
		Održano je dobro stanje (količinsko i kemijsko) podzemnog vodnog tijela JKGI_11 Očuvana je povezanost površinskih vodenih staništa s podzemnim vodenim staništima	Pojačati nadzor i kontrolu unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta riba.	AB22		
		Očuvana hidrologija i hidromorfologija jezera	Poticati izlov bez ograničenja stranih i prenesenih vrsta (posebno predatorskih) dopuštenim ribolovnim alatima.	DA7, AB9, AB13, DB4		
		Očuvana riparijska vegetacija u širini minimalno 2 m	Na Miloševom i Stipančevom jezeru očuvati područja s vodenom vegetacijom te pojas riparijske vegetacije u širini minimalno 2 m.	AB24, AB22, EA5, EA6		
Blazijev potkovnjak	<i>Rhinolophus blasii</i>	Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:	Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima.	AD6, AD7		

		Održana pogodna staništa (topli i suhi vegetacijom obrasli obronci te garizi i šibljaci) u zoni od 4780 ha	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
		Trend populacije zimujuće kolonije i migracijske populacije je stabilan ili u porastu	Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.	AA21, B2
		Zimujuća kolonija broji najmanje 17 jedinki	Očuvati povoljne ekološke uvjete u speleološkim objektima koji predstavljaju skloništa zimujućim kolonijama.	AD7, AD8, AD10
		Migracijska populacija broji najmanje 40 jedinki Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti - osobito Vodena peća i Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin)	Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i u njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
		Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 140 ha šumskih staništa (NKS E.) i 290 ha šikara (NKS D.)	Očuvati mozaičnost šumskih staništa i travnjaka te koridora (živice, drvoredi i sl.) koji će povezivati skloništa i lovnostaništa.	EA4, EA5, AA3, AA4, AA5, DA8, AA21, AA25, B2
		Očuvane su lokve	Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša.	EA1, EA2, AD6, AD10
		Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovnostaništa		
južni potkovnjak	<i>Rhinolophus euryale</i>	Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute: Održana pogodna staništa za vrstu (termofilne listopadne šume i šume s niskom pokrovnošću drveća, maslinici, livade s grmljem, šibljaci, garizi, riparijska vegetacija) u zoni od 4780 ha	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza.	EA4, EA5, AA3, AA4, AA5, DA8, AA21, AA25, B2
		Trend populacije porodiljne kolonije i migracijske populacije je stabilan ili u porastu	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
		Porodiljna kolonija broji najmanje 150 jedinki Migracijska populacija broji najmanje 65 jedinki	Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.	AA21, B2

		<p>Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti - osobito Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća)</p> <p>Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 140 ha šumskih staništa (NKS E.), 1510 ha travnjačkih staništa (NKS C.) i 290 ha šikara (NKS D.)</p> <p>Očuvane su lokve</p> <p>Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju loвна staništa</p>	<p>Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima.</p> <p>Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.</p> <p>Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa.</p>	<p>AD6, AD7</p> <p>EA1, EA2, AA4</p> <p>EA5, EA6</p>
veliki potkovnjak	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:</p> <p>Održana su pogodna staništa za vrstu (mozaici različitih staništa - šuma, pašnjaka, grmlja, šikara, drvoreda, livada s voćnjacima, koja su međusobno povezana živicama i drugim linearnim elementima krajobraza, riparijska vegetacija) u zoni od 4780 ha</p> <p>Trend populacije porodiljne kolonije je stabilan ili u porastu</p> <p>Porodiljna kolonija broji najmanje 100 jedinki</p> <p>Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti - osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća)</p> <p>Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 140 ha šumskih staništa (NKS E.), 1510 ha travnjačkih staništa (NKS C.) i 290 ha šikara (NKS D.)</p> <p>Očuvane su lokve</p> <p>Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju loвна staništa</p>	<p>Očuvati raznolikost staništa važnih za očuvanje vrste koja su međusobno povezana linearnim elementima krajobraza (drvoredi, šikare, živice itd.) te čine mozaični krajolik.</p> <p>Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.</p> <p>Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.</p> <p>Ne dopustiti fragmentaciju staništa te očuvati koridore između skloništa i lovnog područja.</p> <p>Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.</p> <p>Izbjegavati korištenje antiparazitskih lijekova za stoku - ivermektina i sličnih proizvoda.</p> <p>Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u podzemnim objektima.</p>	<p>EA5, EA6, AA4, DA8, AC10</p> <p>AA21, B2</p> <p>EA1, EA2, AA4</p> <p>EA5, EA6</p> <p>AA4, DA8</p> <p>AA4, DA8</p> <p>AD6, AD7</p>

			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u sklonište šišmiša.	EA1, EA2, AD6, AD10
mali potkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	<p>Postići povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće atribute:</p> <p>Održana pogodna staništa (šumska staništa, rubovi šuma, šibljac, garizi, makija, močvarna i riparijska vegetacija, pašnjaci i travnjaci) u zoni od 4780 ha</p> <p>Trend populacije zimujuće kolonije je stabilan ili u porastu</p> <p>Zimujuća kolonija broji najmanje 12 jedinki</p> <p>Očuvana su skloništa za vrstu (podzemni objekti - osobito sustav Crvenkuša-Tamnica-Suhi Rumin i Vodena peća)</p> <p>Očuvano je povoljno stanje lovnih staništa: 140 ha šumskih staništa (NKS E.), 1510 ha travnjačkih staništa (NKS C.) i 290 ha šikara (NKS D.)</p> <p>Očuvane su lokve</p> <p>Očuvani su elementi krajobraza koji povezuju lovna staništa</p>	Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve.	AA21, B2
			Ograničiti upotrebu sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini.	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti fragmentaciju staništa te očuvati koridore između skloništa i lovnog područja.	EA5, EA6
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije.	AA4, DA8
			Izbjegavati korištenje antiparazitskih lijekova za stoku - ivermektina i sličnih proizvoda.	AA4, AC10
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u podzemnim objektima.	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u sklonište šišmiša.	EA1, EA2, AD6, AD10
			Očuvati raznolikost staništa važnih za očuvanje vrste koja su međusobno povezana linearnim elementima krajobraza (drvoredi, šikare, živice itd.) te čine mozaični krajolik.	EA5, EA6, AA4, DA8, AC10

Tablica 33 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Područje oko Velike Čulumove pećine HR2000020

Identifikacijski broj područja: HR2000020				
Naziv područja: Područje oko Velike Čulumove pećine				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Očuvan jedan registrirani speleološki objekt koji odgovara opisu stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkom objektu, njihovom nadzemlju i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4
			Zabranjeno je komercijalno korištenje speleološkog objekta;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Zabranjeno je uređenje speleološkog objekta posjetiteljskom infrastrukturom;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode;	AC12, AD10, DA4
dugokrili pršnjak	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i migracijska populacija od najmanje 100 do 250 jedinki te skloništa (podzemni objekti osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (šumska staništa bogata strukturama, rubovi šuma, nizinska šumska i makijom/šikarom obrasla staništa, stari voćnjaci i maslinici)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
oštrouhi šišmiš	<i>Myotis blythii</i>	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 2500 do 3000 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te lovna staništa u zoni od 1200 ha (topla otvorena staništa, livade košanice, pašnjaci, krška područja i područja s ekstenzivnom poljoprivredom, rubovi šuma)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8

			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u podzemnim objektima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
dugonogi šišmiš	<i>Myotis capaccinii</i>	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i skloništa (podzemni objekti osobito Velika Čulumova pećina) i pogodne lovne koridore u zoni od 1200 ha (otvorena šumovita područja i šikare)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u sklonište;	EA1, EA2, AD6, AD10
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti uznemiravanje kolonije šišmiša u skloništu;	AD6, AD7
veliki šišmiš	<i>Myotis myotis</i>	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 1000 do 2000 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te lovna staništa u zoni od 1200 ha (šikare, livade košanice, pašnjaci)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za vrstu očuvanjem šuma, šumskih čistina i travnjaka;	AC10, AA3, AA4, AA5, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Očuvati mozaičnost staništa te poticati redovito održavanje košnjom i/ili ekstenzivnom ispašom;	EA5, EA6, AA4, DA8
			Očuvati koridore između skloništa i lovnog područja;	EA5, EA6, AA4, DA8
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u skloništima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva u blizini porodiljne kolonije;	EA1, EA2, AA4			
Blazijev potkovnjak	<i>Rhinolophus blasii</i>	Očuvana zimujuća kolonija od najmanje 50 do 80 jedinki i skloništa (podzemni objekti,	Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa;	EA5, EA6, AA4, DA8

		osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa za vrstu u zoni od 1200 ha (topli i suhi vegetacijom obrasli obronci, garizi i šibljac, otvorena staništa, krška područja i rubovi šuma)	Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
južni potkovnjak	<i>Rhinolophus euryale</i>	Očuvana porodiljna kolonija u brojnosti od najmanje 50 jedinki i migracijska populacija u brojnosti od najmanje 15 do 20 jedinki te skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) i pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (grmolika vegetacija, šikare, livade)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovu neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa;	EA5, EA6, AA4, DA8
			Spriječiti uznemiravanje šišmiša u podzemnim objektima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
veliki potkovnjak	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Očuvana migracijska populacija u brojnosti od najmanje 50 do 200 jedinki i skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) te pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (šikare, pašnjaci, grmlje, drvoređi, livade)	Očuvati raznolikost staništa važnih za očuvanje vrste koja su međusobno povezana linearnim elementima krajobraza (drvoređi, šikare, živice itd.) te čine mozaični krajolik;	EA5, EA6, AA4, DA8, AC10
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovu neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa;	EA5, EA6, AA4, DA8

			Spriječiti uznemiravanje šišmiša u skloništima;	AD6, AD7
			Izbjegavati korištenje antiparazitskih lijekova za stoku - ivermektina i sličnih proizvoda;	AA4, DA8
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
mali potkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Očuvana zimujuća kolonija u brojnosti od najmanje 3 do 8 jedinki i migracijska populacija od najmanje 3 do 20 jedinki te skloništa (podzemni objekti, osobito Velika Čulumova pećina) i pogodna lovna staništa u zoni od 1200 ha (mozaik travnjaka, šikara, grmlja, područja pod tradicionalnom poljoprivredom)	Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i u njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Očuvati povoljne stanišne uvjete održavanjem bogato strukturiranog krajobraza, smanjenjem učinaka fragmentacije staništa te održavanjem mozaičnosti šumskih staništa;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Očuvati koridore između skloništa i lovnog područja održavanjem (ili uspostavom) visoke živice, drvoreda ili šumskog staništa;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Spriječiti uznemiravanje šišmiša u skloništima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje ulaza u sklonište šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10

Tablica 34 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Krčić HR2000917

Identifikacijski broj područja: HR2000917				
Naziv područja: Krčić				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
Sedrene barijere krških rijeka Dinarida	32A0	Očuvan stanišni tip u zoni od 27 ha vodotoka Krčić i Krka	Očuvati povoljne stanišne uvjete (koncentracija hranjivih tvari ne prelazi vrijednosti za oligotrofne do mezotrofne vode, zadovoljeni uvjeti za taloženje sedre - pH vrijednost veća od 8, prezasićenost vode kalcijevim solima - lzas > 3 te niske koncentracije otopljenog organskog ugljika (<10 mg/l));	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, EA5, EA6
			Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka;	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
			Sprječavati vegetacijsku sukcesiju drvenastim vrstama;	AB14, AB16
			Ukloniti postojeće izvore ili uzroke zagađenja vodotoka;	AB23, AC12, AD10, DA4
Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Očuvan jedan registrirani speleološki objekt koji odgovara opisu stanišnog tipa	Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkom objektu, njihovom nadzemlju i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4
			Zabranjeno je komercijalno korištenje speleološkog objekta;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Zabranjeno je uređenje speleološkog objekta posjetiteljskom infrastrukturom;	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
			Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode;	AD10
dalmatinski okaš	<i>Proterebia afra dalmata</i>	Očuvano 40 ha pogodnih staništa za vrstu (suhi mediteranski travnjaci na krškom području, kamenjarski pašnjaci mediterana, vapnenački kamenjari često s grmovima borovice <i>Juniperus</i> i niža makija) te 865 ha u kompleksu s drugim staništima	Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Spriječiti izolaciju, fragmentaciju i uništavanje staništa urbanizacijom i izgradnjom prometnica;	EA5, EA6
jezerski regoč	<i>Lindenia tetraphylla</i>	Očuvano 75 ha pogodnih staništa (veće vodene površine obrasle močvarnom i vodenom vegetacijom) za vrstu	Očuvati povoljne stanišne uvjete održavanjem kvalitete vode, povoljnog hidrološkog režima i sprečavanjem zaslanjivanja;	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, AB24, EA4, EA5, EA6

			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Čišćenje obale staništa pogodnog za vrstu (Šarena jezera) obavljati mehanički na najviše 20% obale godišnje;	AB24
			Spriječiti unos invazivnih stranih vrsta riba i rakova u stanište te po potrebi provoditi kontrolu njihovih populacija;	EA5, EA6, AA22, AA13
južni potkovnjak	<i>Rhinolophus euryale</i>	Očuvane porodiljne kolonije u brojnosti od najmanje 50 jedinki i skloništa (podzemni objekti- osobito Izvor Krčić) te pogodna lovna staništa u zoni od 1950 ha (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, grmolike vegetacije, šikare, livade ,voćnjaci)	Očuvati povoljne stanišne uvjete za očuvanje vrste održavanjem bogato strukturiranog krajobraza;	EA5, EA6, AA3, DA8
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa;	EA5, EA6
			Prilagoditi ulazna vrata u tunelski dio objekta i vanjski otvor istražnog tunela MHE Krčić	AD8
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u podzemnim objektima;	AD6, AD7
			Zabranjeno je osvjetljavanje skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
veliki potkovnjak	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Očuvane porodiljne kolonije u brojnosti od najmanje 50 do 200 jedinki i skloništa (podzemni objekti - osobito Izvor Krčić) te lovna staništa u zoni od 1950 ha (bjelogorične šume, mozaična staništa šuma, pašnjaci, grmolike vegetacije, šikara, livade s voćnjacima)	Očuvati raznolikost staništa važnih za očuvanje vrste koja su međusobno povezana linearnim elementima krajobraza (drvoredi, šikare, živice itd.) te čine mozaični krajolik;	EA5, EA6, AA4, DA8, AC10
			Održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve;	AA21, B2
			Osigurati dobrovoljne mjere (koje doprinose okolišu) za korisnike zemljišta, sufinancirane sredstvima Europske unije;	AA4, DA8

			Ograničiti korištenje sredstava za zaštitu bilja i mineralnih gnojiva na pogodnim staništima za vrstu i njihovoj neposrednoj blizini;	EA1, EA2, AA4
			Ne dopustiti fragmentaciju staništa te omogućiti povezivanje skloništa i lovnih staništa;	EA5, EA6
			Izbjegavati korištenje antiparazitskih lijekova za stoku - ivermektina i sličnih proizvoda;	AA4, DA8
			Prilagoditi ulazna vrata u tunelski dio objekta i vanjski otvor istražnog tunela MHE Krčić	AD8
			Zabranjeno je osvjetljavanje skloništa šišmiša;	EA1, EA2, AD6, AD10
			Spriječiti uznemiravanje kolonija šišmiša u skloništima;	AD6, AD7

Tablica 35 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Grab HR2001395

Identifikacijski broj područja: HR2001395				
Naziv područja: Grab				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
bjelonogi rak	<i>Austropotamobius pallipes</i>	Očuvano 1,2 km vodotoka pogodnih za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom)	Očuvati povoljan hidrološki režim;	AB1, AB2, AB3,, EA4, EA5, EA6
			Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m;	AB24
			U slučaju pojave invazivnih stranih vrsta rakova u vodotocima, provoditi učinkovite mjere kontrole tih vrsta;	AB13, DB4
			Prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim;	AB22, AB24
			Ne dopustiti unos stranih vrsta u pogodna staništa vrste;	EA1, EA2, AB22

Tablica 36 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje Ruda HR2000936

Identifikacijski broj područja: HR2000936				
Naziv područja: Ruda				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
bjelonogi rak	<i>Austropotamobius pallipes</i>	Očuvano 3,7 km vodotoka pogodnih za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom)	Očuvati povoljan hidrološki režim;	AB1, AB2, AB3, EA4, EA5, EA6
			Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m;	AB24
			U slučaju pojave invazivnih stranih vrsta rakova u vodotocima, provoditi učinkovite mjere kontrole tih vrsta;	AB13
			Prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim;	AB22, AB24
			Ne dopustiti unos stranih vrsta u pogodna staništa vrste;	EA1, EA2, AB22
podbila	<i>Chondrostoma phoxinus</i>	Očuvana 3,5 km pogodnih staništa za vrstu (vodotok s vodenom vegetacijom)	Očuvati povoljne hidrološke (ograničiti česte i velike oscilacije razine vode iz HE Orlovac) i stanišne uvjete staništa rijeke s obzirom na ekološke zahtjeve vrste;	AB1, AB2, AB3
			Očuvati povoljnu strukturu i konfiguraciju obale kao i priobalna vlažna staništa s razvijenom vodenom vegetacijom;	AB24
			Sačuvati pojas riparijske vegetacije;	AB24
			Ograničiti uređenje vodotoka i kanaliziranje, degradaciju obala i rubnih staništa popločavanjem i betoniranjem, spriječiti daljnju pregradnju i regulaciju;	EA5, EA6, AB6, AB7, AB22, AB24
			Zabraniti uvođenje stranih ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva (posebno iz Buškog blata) te po potrebi provoditi kontrolu populacija/iskorjenjivanje;	EA1, EA2, AB13

			Pojačati nadzor i kontrolu unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta riba;	AB22
			Poticati izlov stranih vrsta (unesenih i prenesenih) dopuštenim ribolovnim alatima, bez ograničenja;	DA7, AB9, AB13

Tablica 37 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje HR2001344 novkovići-Bošnjakuša

Identifikacijski broj područja: HR2001344				
Naziv područja: Novkovići-Bošnjakuša				
Hrvatski naziv vrste	Znastveni naziv vrste	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
potočnii rak	<i>Austropotamobius torrentium</i>	Očuvati povoljno stanje ciljne vrste kroz sljedeće attribute: Održana su sva pogodna staništa za vrstu (vodotoci s prirodnom hidromorfologijom i razvijenom obalnom vegetacijom, posebice dijelovi toka s kamenim dnom) unutar 14 km toka	Očuvati prirodnu hidromorfologiju vodotoka i obalnu vegetaciju te dijelove toka s kamenim dnom.	AB1, AB2, AB3, AB6, EA5, EA6
		Održana je populacija vrste (najmanje 2 kvadranta 1x1 km mreže)	Očuvati povoljna fizikalno-kemijska svojstva vode.	AB1, AB2, AB3, AB4, AB23, EA4, EA5, EA6
		Održano je dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnog tijela JKRI0185_001	Očuvati obalnu vegetaciju u pojasu od najmanje 2 m;	AB24
		Očuvan je pojas riparijske vegetacije (grmlja i drveća) u širini minimalno 2 m	U slučaju pojave invazivnih stranih vrsta rakova u vodotocima, provoditi mjere iskorjenjivanja, odnosno kontrole populacija tih vrsta.	AB13
			Prilikom izvođenja radova u šumama, ne zadirati u korito vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim;	AB22, AB24

Tablica 38 Relacijska tablica između ciljeva, mjera očuvanja i aktivnosti upravljanja za područje HR2001201 Izvor Grab

Identifikacijski broj područja: HR2001201				
Naziv područja: Izvor Grab				
Hrvatski naziv staništa	Znastveni naziv vrste/kod staništa	Cilj očuvanja	Mjere očuvanja	Kod aktivnosti
Špilje i jame zatvorene za javnost	8310	Održati povoljno stanje ciljnog stanišnog tipa kroz sljedeće atribute: Očuvan je speleološki objekt	Očuvati povoljne stanišne uvjete u speleološkom objektu i njegovom nadzemlju.	EA1, EA2, AD7, AD10, CA3, DA4
		Očuvani su povoljni uvjeti u speleološkom objektu i njegovom nadzemlju	Zabranjeno je komercijalno korištenje speleološkog objekta.	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
		Očuvani su povoljni hidromorfološki uvjeti i kvaliteta vode	Zabranjeno je uređenje speleološkog objekta posjetiteljskom infrastrukturom.	EA1, EA2, AD7, AD8, CA3
		Objekt se ne posjećuje niti uređuje posjetiteljskom infrastrukturom Očuvana je populacija vrsta iz roda Troglocaris, Niphargus i Sphaeromides	Sanirati izvore onečišćenja koji ugrožavaju nadzemne i podzemne krške vode	AC12, AD10, DA4

4.8 RELACIJSKA TABLICA IZMEĐU TEMA PLANA UPRAVLJANJA I AKTIVNOSTI ZA PODRUČJA EKOLOŠKE MREŽE I ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Tablica 39 Relacijska tablica između tema plana upravljanja i aktivnosti za područja ekološke mreže i zaštićena područja

Područje ekološke mreže HR5000028 Dinara	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA1, AA15, AA17, AA18, AA19, AA20, AA21, AA22, AA23, AA24, AA27, AA3, AA4, AA5, AA6, AA7, AA8, AA9, AA10, AC11, AC12, AC4, AC5, AC6, AC7, AC8, AC9, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA5, DA6, DA7, DA8, DA9, DB1, DB2, DB3, DB5, DB6, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2001344 Novkovići Bošnjakuša	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB1, AB10, AB13, AB14, AB2, AB22, AB23, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2000917 Krčić	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA23, AA24, AA27, AB1, AB10, AB13, AB14, AB2, AB22, AB23, AB24, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4

Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2000020 Područje oko Velike Čulumove pećine	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB22, AB23, AC12, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2001314 Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA1, AA10, AA15, AA17, AA18, AA19, AA20, AA21, AA23, AA24, AA27, AA3, AA4, AA5, AA6, AB1, AB10, AB11, AB12, AB13, AB14, AB15, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB4, AB5, AB6, AB7, AB8, AB9, AC12, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB2, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DA9, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2001313 Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA1, AA10, AA15, AA17, AA18, AA19, AA20, AA21, AA24, AA27, AA3, AA4, AA5, AA6, AB1, AB10, AB11, AB13, AB14, AB15, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB8, AB9, AC12, AC2, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4

Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DA9, DB2, DB3, DB4, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2000936 Ruda	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB1, AB10, AB13, AB14, AB15, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2001395 Grab	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB1, AB10, AB13, AB14, AB15, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB4, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR2001201 Izvor Grab	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB1, AB13, AB14, AB2, AB22, AB23, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11, AD12, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7

Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR1000028 Dinara	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA11, AA12, AA13, AA14, AA15, AA16, AA17, AA2, AA21, AA24, AA27, AB20, AB22, AB23, AC10, AC12, AC3
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Područje ekološke mreže HR1000029 Cetina (izuzev dijela koji se preklapa s područje HR200029 Cetina-kanjonski dio)	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA11, AA12, AA13, AA14, AA15, AA16, AA17, AA2, AA21, AA24, AA25, AA27, AB1, AB10, AB13, AB14, AB17, AB18, AB19, AB2, AB20, AB21, AB22, AB23, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA3, CB1, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB4, EB5, EB6, EB7, EB8, EC1, EC3
Zaštićeno područje Park prirode Dinara	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA1, AA10, AA11, AA12, AA13, AA14, AA15, AA16, AA17, AA18, AA19, AA2, AA20, AA21, AA22, AA23, AA24, AA25, AA26, AA27, AA3, AA4, AA5, AA6, AA7, AA8, AA9, AB1, AB10, AB12, AB13, AB14, AB15, AB16, AB17, AB18, AB19, AB2, AB20, AB22, AB23, AB24, AB4, AB5, AB6, AB7, AB8, AB9, AC1, AC10, AC11, AC12, AC3, AC4, AC5, AC6, AC7, AC8, AC9, AD1, AD10, AD11, AD12, AD2, AD3, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9, AE1, AE2, AE3
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7

Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA10, CA11, CA12, CA2, CA3, CA4, CA5, CA6, CA7, CA8, CA9, CB1, CB2, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA5, DA6, DA7, DA8, DA9, DB1, DB2, DB3, DB5, DB6, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA1, EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB7, EB8, EC1, EC3, EC4
Zaštićeno područje Značajni krajobraz Ruda	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA1, AA10, AA11, AA13, AA15, AA16, AA17, AA18, AA19, AA2, AA21, AA24, AA26, AA27, AA3, AA4, AA6, AA7, AB1, AB10, AB12, AB13, AB14, AB15, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC11, AC12, AC7, AD1, AD10, AD11, AD12, AD2, AD3, AD4, AD5, AD6, AD7, AD8, AD9, AE1, AE2, AE3, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, CA1, CA10, CA11, CA12, CA2, CA3, CA4, CA5, CA6, CA7, CA8, CA9
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA10, CA11, CA12, CA2, CA3, CA4, CA5, CA6, CA7, CA8, CA9, CB1, CB3
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA5, DA6, DA7, DA8, DA9, DB2, DB3, DB4, DB6, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA1, EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB7, EB8, EC1, EC3, EC4
Zaštićeno područje Spomenik prirode Vrela Cetine	
Tema	Kod aktivnosti
Očuvanje prirodnih vrijednosti	AA10, AA15, AA21, AA24, AA27, AB1, AB10, AB12, AB13, AB14, AB16, AB2, AB22, AB23, AB24, AB3, AB4, AB5, AB6, AB7, AB9, AC12, AD10, AD11, AE1, AE2, AE3
Zaštita i očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti	B1, B3
Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	CA1, CA10, CA11, CA12, CA2, CA3, CA4, CA5, CA6, CA7, CA8, CA9, CB1, CB2, CB3, CB4
Suradnja s lokalnom zajednicom	DA1, DA10, DA11, DA12, DA2, DA3, DA4, DA6, DA7, DA8, DB2, DB3, DB7, DB7
Razvoj kapaciteta javne ustanove	EA1, EA2, EA3, EA4, EA5, EA6, EA7, EA8, EB1, EB2, EB3, EB5, EB7, EB8, EC1, EC3

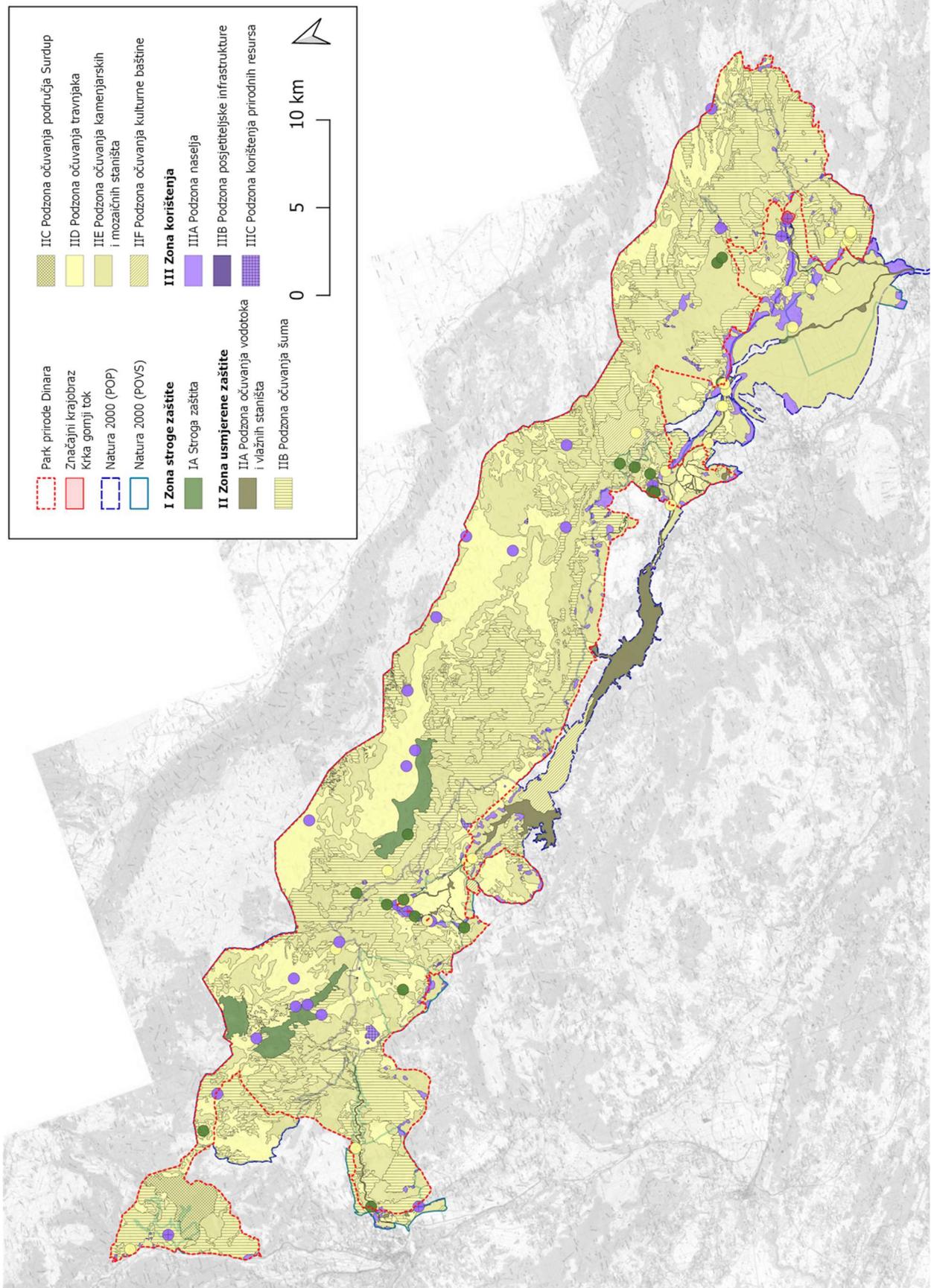
4.9 UPRAVLJAČKA ZONACIJA

Zoniranje zaštićenog područja je jedan od osnovnih alata u planiranju korištenja i upravljanja prostorom. Upravljačka zonacija rezultat je postupka zoniranja kojim se zaštićeno područje dijeli na zone - ograničene prostorne cjeline, odnosno, izdvajaju se područja očuvanja pojedinih vrijednosti uz razmatranje stupnja njihove očuvanosti i potrebe za upravljanjem. Zoniranje je jedan od osnovnih alata u planiranju upravljanja područjem radi osiguranja dugoročnog očuvanja vrijednosti. Postupkom zoniranja konstatiraju se postojeće i planiraju buduće upravljačke potrebe u cilju očuvanja prirode. Upravljačke zone definirane su u rasponu od zone gdje nije prisutan gotovo nikakav ljudski utjecaj pa do zone u kojoj prirodni prostor može biti znatno izmijenjen ljudskim utjecajem. Redosljed zona ne implicira vrijednost područja, već odražava potrebe za upravljanjem zaštićenim područjem u svrhu očuvanja specifične bioraznolikosti. Zone se određuju u skladu s potrebama očuvanja pojedinih vrijednosti, vodeći računa o dozvoljenim i/ili primjerenim ljudskim aktivnostima (MINGOR, 2020a).

Prilikom izrade upravljačke zonacije za područja iz obuhvata Plana upravljanja uzeti su u obzir i svi dostupni prostorni podaci i podloge, prvenstveno zone rasprostranjenosti ciljnih stanišnih tipova EM, rezultati istraživanja te važeći prostorni planovi. Zonacija je izrađena sukladno Smjernicama za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže, odnosno nacionalnom standardu upravljačkih zona zaštićenih područja. Smjernice utvrđuju tri tipa mogućih zona s podzonama te minimalne standarde svake od zona: I Zona stroge zaštite, II Zona usmjerene zaštite, III Zona korištenja. Provedba upravljačke zonacije osigurava se kroz njenu integraciju u ostale strateške, planske i regulatorne dokumente, prvenstveno kroz Pravilnik o zaštiti i očuvanju.

Upravljačka zonacija je napravljena zajednički za sva područja obuhvaćena ovim Planom upravljanja, odnosno za: Park prirode Dinara; Spomenik prirode Vrela Cetine; Značajni krajobraz Ruda; POVS-ove Dinara, Novkovići Bošnjakuša, Krčić, Područje oko Velike Čulumove pećine, Izvorišni dio Cetine s Paškim i Vrličkim poljem, Srednji tok Cetine s Hrvatačkim i Sinjskim poljem, Ruda, Grab i Izvor Grab; i POP-ove Dinara i Cetina.

Za potrebe upravljačke zonacije područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina, područje je podijeljeno u 3 zone: Zona stroge zaštite, Zona usmjerene zaštite i Zona korištenja. Zona usmjerene zaštite pokriva najveću površinu područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina odnosno 95,09 %, potom Zona korištenja s 2,92 %, dok najmanju površinu pokriva Zona stroge zaštite (1,99 %). Kartografski prikaz upravljačke zonacije područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina se nalazi na Slici 3., dok se detaljni podaci nalaze u shp file-u. Površina i udio površine po zonama i podzonama iskazana je u Tablici 40.

Slika 3 Upravljačka zonacija područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina

Tablica 40 Površina i udio površine pojedinih zona i podzona unutar područja Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina

Šifra zona	Zona/Podzona	Površina (ha)	% ukupne površine
I	Zona stroge zaštite	1539.97	2,00
IB	Zona stroge zaštite	1539.97	2,00
II	Zona usmjerene zaštite	73081.80	95,08
IIA	Podzona očuvanja vodotoka i vlažnih staništa	1666.36	2,16
IIB	Podzona očuvanja šuma	23601.17	30,70
IIC	Podzona očuvanja područja Surdup	754.38	0,98
IID	Podzona očuvanja travnjaka	16882.08	21,96
IIE	Podzona očuvanja kamenjarskih i mozaičnih staništa	28762.48	37,42
IIF	Podzona očuvanja kulturne baštine	1415.34	1,84
III	Zona korištenja	2241.71	2,92
IIIA	Podzona naselja	2095.17	2,73
IIIB	Podzona posjetiteljske infrastrukture	0.42	0,00
IIIC	Podzona korištenja prirodnih resursa	146.12	0,19
IIID	Podzona prometnica	-	-
	UKUPNO	76863.49	100,00

Podzona prometnica (IIID) nije ušla u izračun postotka površine zbog linijskog prikaza i činjenice da bi te površine bile izuzetno male. Stoga ova podzona nije ni prikazana na kartografskom prikazu.

Staze za posjetitelje se nalaze u svim zonama, no njihovo održavanje ili uspostavljanje, kao i upravljanje posjetiteljima, odvija se u skladu s ograničenjima zone ili podzone u kojoj se nalaze.

I Zona stroge zaštite

Zona stroge zaštite pokriva 1539.97 ha odnosno 2.00 % površine područja Plana upravljanja i obuhvaća područja prirodnih ekosustava koja nisu pod ljudskim utjecajem ili je u budućnosti planirano njihovo izuzimanje od ljudskog utjecaja. Kako se radi o cjelovitim ekosustavima oni ne zahtijevaju provedbu aktivnih mjera održavanja ili revitalizacije. Samo iznimno, dopuštene su intervencije u hitnim situacijama (npr. lokaliziranje požara, uklanjanje invazivnih stranih vrsta, saniranje šteta nastalih zbog ekstremnih događaja poput onečišćenja, havarija i sl.).

Cilj upravljanja u ovoj zoni je očuvanje prirodnih procesa i prirodnosti ekosustava.

IB Zona stroge zaštite

Cilj upravljanja u ovoj zoni je očuvanje prirodnih procesa i prirodnosti ekosustava.

Zona stroge zaštite (IB) na području obuhvata ovog Plana upravljanja obuhvaća područja od iznimne važnosti za očuvanje prirodnih vrijednosti i to u svim ekosustavima ovog područja.

Dopuštena su znanstvena istraživanja, praćenje stanja prirodnih vrijednosti uz primjeren nadzor od strane javne ustanove. Dozvoljen je također ograničen i usmjeren prolaz ljudi u smislu posjećivanja vrlo niskog intenziteta, ali pod nadzorom i vođenjem javne ustanove, uz obvezu korištenja staza namijenjenih isključivo

posjetiteljima, ili npr. vozila ograničene veličine i brzine. U ovoj zoni se ne planira nikakva posjetiteljska infrastruktura, no dopuštene su minimalne intervencije održavanja postojeće posjetiteljske infrastrukture. Ekstrakcijsko korištenje prirodnih dobara bilo kojeg tipa (gospodarsko, rekreacijsko ili za osobne potrebe) u ovoj zoni nije dopušteno. Nisu dopuštene ni intervencije ili druge modifikacije u prostoru.

IB Zona stroge zaštite uključuje:

Područje / stanište	Lokalitet	Opis i obuhvat
Šumska područja	Općenito	Izdvojena šumska područja planinskog dijela Dinare s ciljem očuvanja šumskih ekosustava u njihovom prirodnom obliku i u kojima za očuvanje prirodnih vrijednosti nije potrebno provoditi ciljane mjere očuvanja (kod područja važnih za očuvanje bioraznolikosti u zonu stroge zaštite izdvojeni su samo dijelovi područja, tj. ona staništa koja ne zahtijevaju aktivno održavanje) te obuhvaća lokalitete Veliki Lad i Borik.
	Veliki Lad	Veliki Lad obuhvaća staru bukovu šumu na nadmorskoj visini 1300 do 1550 m sjeverno od vrha Sinjal. Ovo je najbolje očuvana bukova šuma na hrvatskoj strani Dinare i glavno stanište planinskog djetlića. Zbog nepristupačnosti nikada nije bila iskorištavana ali je i slabo istražena. Šuma zatvara duboku vrtaču Duboka rupa koja je također stanišno zanimljiva kao vrtača sa smrekama (nedavno oštećena u požaru). S južne strane Veliki Lad je omeđen kompleksom vapnenačkih pločnika i velikom površinom bora krivulja na strmim sjevernim padinama.
	Borik	Borik je šuma crnog bora koja se nalazi zapadno od vrha Sinjal i najvećim dijelom je čini stara šuma crnog bora na dolomitima. Djelomično je opožarena početkom 21. stoljeća ali se na svim opožarenim površinama crni bor prirodno obnovio. U gornjem dijelu prelazi u bukovu šumu.
Stjenovita područja	Južne padine Sinjala	Južne padine Sinjala obuhvaćaju stjenovito područje istočno od šume Borik do kijeuskog zaseoka Validžići. Stijene su vidljivo uslojene, negdje u visokim vertikalama a negdje u nizu stepenica i zahvaćaju visoki raspon nadorskih visina od oko 700 do 1600 m. Značajne su kao gnjezdilište surog orla i sivog sokola i kao potencijalno područje povratka balkanske divokoze.
	Crvene grede	Crvene grede su niz uslojenih stepenastih i strmih litica na padinama Dinare od izvora Cetine do sela Koljane. Iako se nalaze na većoj nadmorskoj visini (700-1200 m) dosta su termofilnog karaktera i predstavljaju termofilnu enklavu. Značajne su kao gnjezdilište surog orla i sivog sokola te kao zimovalište balkanske divokoze. Jedino su područja na hrvatskoj strani Dinare gdje su divokoze redovno prisutne.
Jezera	Miloševo i Stipančevo jezero	Miloševo i Stipančevo jezero se nalaze u selu Hrvace u blizini ceste D1. Hidrološki su vezani uz istočne padine Svilaje i potok Sutin. Zbog velike dubine nisu podložna sukcesiji a okružena su širokim pojasom plutajućeg trščaka. Značajna su kao stanište endemskih ribljih vrsta. Uz jezero značajna je riparijska vegetacija oko oba jezera. Na najsjevernijem dijelu Miloševog jezera je mala plaža koju za kupanje koriste najbliži stanovnici te taj dio jezera nije uključen u strogu zaštitu.
Podzemna staništa	Svi speleološki objekti	Sve speleološke objekte koji su prikazani točkom koji su zbog osjetljivosti i važnosti speleoloških objekata (podrazumijeva i stanišni tip 8310 špilje i jame zatvorene za javnost) prikazane poligonom u radijusu od 250 m od otvora speleoloških objekata. Iznimka je Špilja izvor Krke, zbog zatečenog stanja, čiji radijus stroge zaštite iznosi 50 m.
Izvori	Svi nekaptirani izvori	Sve nekaptirane izvore koji su prikazani točkom.

Iako su speleološki objekti prikazani točkom ulaza u objekt, prilikom planiranja prostora potrebno je očuvati sve podzemne kanale objekta, kao i sagledati moguće utjecaje na objekt (zagađenje podzemnih voda, destrukcija podzemnih kanala, promjena mikroklimatskih uvjeta, ugrožavanje bioraznolikosti, itd.).

II Zona usmjerene zaštite

Zona usmjerene zaštite pokriva 73081.8 ha odnosno 95.08 % površine područja Plana upravljanja i obuhvaća područja velike važnosti za očuvanje prirodnih vrijednosti gdje se očekuje provedba aktivnosti u svrhu očuvanja ili obnavljanja prirodnih i kulturnih vrijednosti područja.

Zona usmjerene zaštite obuhvaća doprirodne ekosustave, geolokalitete i izdvojene lokalitete kulturne baštine koji u svrhu dugoročnog očuvanja zahtijevaju provedbu aktivnih upravljačkih mjera održavanja ili obnove. U ovu zonu uključeni su i prirodni ekosustavi u kojima je kategorijom zaštite dozvoljeno korištenje prirodnih dobara te zahtijevaju primjenu mjera osiguravanja održivosti korištenja. U ovoj zoni očekuje se značajniji angažman Javne ustanove.

Cilj upravljanja u ovoj zoni je očuvati i/ili unaprijediti stanje bioraznolikosti, georaznolikosti i kulturne baštine.

Dopuštena su znanstvena istraživanja i praćenje stanja prirodnih vrijednosti te nadzor područja od strane Javne ustanove, provođenje aktivnih mjera usmjerenih na očuvanje i poboljšanje stanja ekosustava, geolokaliteta i kulturne baštine. U ovoj zoni mogu biti dopuštene poljoprivredne, lovne i ribolovne te šumsko-gospodarske aktivnosti, koje se odvijaju u skladu s ciljevima upravljanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja uz poštivanje propisanih uvjeta zaštite prirode i mjera očuvanja.

Dopušteno je ograničeno posjećivanje uz poštivanje odgovarajućih uvjeta ovisno o ciljevima zaštite na određenom području. U skladu s time, postoji i mogućnost uspostavljanja minimalnih interpretativnih i edukativnih sadržaja te staza koje ne zahtijevaju uređivanje, osim aktivnosti u svrhu održavanja sigurnosti posjetitelja (ograda, sječa opasnih stabala uz stazu i sl.).

Zona usmjerene zaštite uključuje:

- sva područja koja bi bez provođenja aktivnih mjera očuvanja i/ili revitalizacije promijenila svoje bitne karakteristike, bilo smanjenjem bio-, geo- ili krajobrazne raznolikosti (tipičan primjer takvih površina su travnjaci koji bi bez aktivnih zahvata (košnja, ispaša itd.) zarasli u šume)
- poljoprivredne površine na kojima se poljoprivreda odvija u skladu s ciljevima očuvanja bio-, geo- i krajobrazne raznolikosti (područja s aktivnim doprirodnim korištenjem od strane domicilnog stanovništva, npr. oranice, voćnjaci, vrtovi i sl.)
- sve lokalitete kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske

Sve dopuštene djelatnosti poput posjećivanja, poljoprivrede i stočarstva potrebno je planirati na način i u obimu koji ne ugrožava prirodne vrijednosti područja, odnosno u skladu s dopuštenim aktivnostima u zoni usmjerene zaštite uz poštivanje odredbi Zakona o zaštiti prirode.

Zona usmjerene zaštite na području Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina podijeljena je na šest podzona:

- IIA Podzona očuvanja vodotokova i vlažnih staništa
- IIB Podzona očuvanja šuma
- IIC Podzona očuvanja područja Surdupa
- IID Podzona očuvanja travnjaka

IIE Podzona očuvanja kamenjarskih i mozaičnih staništa

IIF Podzona očuvanja kulturne baštine

IIA Podzona očuvanja vodotokova i vlažnih staništa

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je očuvanje vodotokova i vlažnih staništa.

Podzona očuvanja vodotokova i vlažnih staništa zauzima 1683.40 ha, odnosno 2.19 % površine područja Plana upravljanja.

Ova podzona obuhvaća vodotokove rijeke Krke, Krčića, Cetine, Rumina, Rude, Graba, ostalih manjih vodotokova i kanala te ostala vlažna staništa na području Plana upravljanja – jezera, tršćake, močvarna staništa i lokve.

Cilj očuvanja su ciljni stanišni tipovi te populacije ciljnih vrsta i njihova staništa: Prirodne eutrofne vode s vegetacijom *Hydrocharition* ili *Magnopotamion* (3150), Sedrene barijere krških rijeka Dinarida (32A0), Vodni tokovi s vegetacijom *Ranunculion fluitantis* i *Callitriche-Batrachion* (3260), oštrulja (*Aulopyge huegelii*), podbila (*Chondrostoma phoxinus*), cetinski vijun (*Cobitis dalmatina*), pijurica (*Phoxinellus alepidotus*), glavočić crnotrus (*Pomatoschistus canestrinii*), bjelonogi rak (*Austropotamobius pallipes*), potočni rak (*Austropotamobius torrentium*), istočna vodendjevojčica (*Coenagrion ornatum*), jezerski regoč (*Lindenia tetraphylla*), barska kornjača (*Emys orbicularis*), mala prutka (*Actitis hypoleucos*), crnoprugasti trstenjak (*Acrocephalus melanopogon*), vodomar (*Alcedo atthis*), čapljica voljak (*Ixobrychus minutus*), crvenonoga prutka (*Tringa totanus*), veliki ronac (*Mergus mergaster*), sivi sokol (*Falco peregrinus*), ušara (*Bubo bubo*), leganj (*Caprimulgus europaeus*) i značajne negnijezdeće (selidbene) populacije ptica (divlja patka (*Anas platyrhynchos*), glavata patka (*Aythya ferina*), patka batoglavica (*Bucephala clangula*) i vivak (*Vanellus vanellus*)).

Osim toga, cilj očuvanja su značajni stanišni tipovi te populacije i staništa značajnih vrsta koji nisu ciljevi EM, a prepoznati su kao vrijednost područja: Stalne stajačice (A.1.1.), Povremene stajačice (A.1.2.), Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi (A.4.1.), dalmatinsko zvonce (*Edraianthus dalmaticus*), cetinska ukliva (*Telestes ukilva*), ilirski klen (*Squalius illyricus*), cetinska pastrva (*Salmo sp. Cetina*) i drlja (*Scardinius dergle*).

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- osigurati prirodan, neprekinut i slobodan tok navedenih rijeka, potoka i kanala, uključujući zabranu pregrađivanja korita navedenih vodotokova, izgradnje novih akumulacija i mijenjanja vodnog režima
- uklanjati fizičke barijere koje sprječavaju longitudinalnu i lateralnu povezanost tokova
- uklanjati invazivne strane vrste
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- ne dopustiti promjenu prirodne dinamike plavljenja, odnosno treba zadržati prirodnu dinamiku plavljenja okolnog područja
- korisnici voda i javnog dobra koji upravljaju hidroelektranama na području Plana upravljanja dužni su osigurati ekološki prihvatljiv protok
- održati i/ili postići dobro stanje (ekološko i kemijsko) vodnih tijela
- spriječiti pretjeranu eutrofikaciju
- omogućiti prirodan razvoj (tipične) priobalne i vodene vegetacije
- zadržati prirodnu morfologiju riječnih dolina i okolnog poplavnog područja
- zabraniti nasipavanje i betoniranje obale
- zabraniti ispuštanje otpadnih voda

- očuvati tršćake i riparijsku vegetaciju u jezerima i osigurati mir, osobito u vrijeme mrijesta riba i gniježđenja ptica
- na akumulaciji Peruća, na predjelu blagog nagiba obale jezera u naselju Koljane između zaseoka Bokuni i Budiše, osigurati mir pticama vodaricama u vrijeme zimovanja
- regulirati poljoprivredne aktivnosti na način da je poljoprivreda u skladu s očuvanjem vrijednosti područja (kasnija košnja, sezonska ispaša)
- zabraniti uvođenje stranih vrsta, posebno ribljih vrsta kao i vrsta iz dunavskog sliva te po potrebi provoditi iskorjenjivanje
- zabraniti naseljavanje rakova
- prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim
- održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve

IIB Podzona očuvanja šuma

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je očuvanje šumskih ekosustava.

Podzona očuvanja šuma zauzima 23601.17 ha, odnosno 30.70 % površine područja Plana upravljanja.

Ova podzona obuhvaća sve šumske ekosustave koji nisu obuhvaćeni Zonom stroge zaštite, a nalaze se na području Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina. Obuhvaća područja šumskih ciljnih stanišnih tipova u kojima je dopuštena gospodarska uporaba prirodnih dobara sukladno šumskogospodarskim planovima (Programi gospodarenja gospodarskim jedinicama s planom upravljanja područjem ekološke mreže).

Cilj očuvanja su ciljni stanišni tipovi te populacije ciljnih vrsta i njihova staništa: Klekovina bora krivulja (*Pinus mugo*) s dlakavim pjenišnikom (*Rhododendron hirsutum*) (4070), planinski djetlić (*Dendrocopos leucotos*), škanjac osaš (*Pernis apivorus*), sivi sokol (*Falco peregrinus*), ušara (*Bubo bubo*), leganj (*Caprimulgus europaeus*), mirišljavi samotar (*Osmoderma barnabita*), velika četveropjega cvilidreta (*Morimus funereus*), alpska strizibuba (*Rosalia alpina*), medvjed (*Ursus arctos*) i vuk (*Canis lupus*).

Osim toga, cilj očuvanja su značajni stanišni tipovi te populacije i staništa značajnih vrsta koji nisu ciljevi EM, a prepoznati su kao vrijednost područja: segmenti lužnjakove šume u selu Jasensko, prirodne šume crnog bora, šume bukve, ris (*Lynx lynx*), crna žuna (*Drycopus martius*), plučasti režnjaš (*Lobaria pulmonaria*), širokouhi mračnjak (*Barbastella barbastellus*), velikouhi šišmiš (*Myotis bechsteini*), resasti šišmiš (*Myotis nattereri*), mali večernjak (*Nyctalus leisleri*), veliki večernjak (*Nyctalus noctula*), smeđi dugoušan (*Plecotus auritus*) i mali šumski šišmiš (*Pipistrellus nathusii*).

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- zadržati prisutne šumske komplekse
- poticati uklanjanje invazivnih vrsta šumskog ekosustava
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- šumama se gospodari sukladno šumskogospodarskim planovima (Programi gospodarenja gospodarskim jedinicama s planom upravljanja područjem ekološke mreže)
- očuvati mozaičnost šumskih staništa i travnjaka te koridora (živice, drvoredi i sl.)
- u šumskim sastojinama osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase
- u skladu s normalnim razmjerom dobnih razreda očuvati povoljni udio, odnosno osigurati rarvnomjerni udio bukovih sastojina starijih od 60 godina
- za zaštitu šuma koristiti biološka i biotehnička sredstva, dok se kemijska mogu koristiti samo u slučajevima potencijalne veće štete kada nema odgovarajućeg biološkog ili biotehničkog sredstva

- u šumama (izuzev kultura i plantaža) nakon sječe ostavljati najmanje 50 % panjeva
- u odsjecima u kojima se nalaze brlozi medvjeda radove sječe i izvlačenja obavljati u razdoblju od 1. travnja do 15. studenog

IIC Podzona očuvanja područja Surdupa

Cilj upravljanja u ovoj zoni je očuvanje šumskih, kamenjarskih i vodenih ekosustava područja Surdupa kao cijeline od posebnog značaja.

Podzona očuvanja područja Surdupa zauzima 754.38 ha, odnosno 0.98 % površine područja Plana upravljanja.

Lokalitet Surdup se nalazi na najzapadnijem dijelu Dinare. Na prostoru Surdupa nalazimo fragmente bukovih šuma, najčešće nepravilnih debala na strmim terenima, stare šuma crnog bora i sve niže stadije sukcesije, od kamenjara i submediteranske šikare preko šuma crnog bora različite starosti. Geološku podlogu čini uglavnom dolomit zbog čega je područje premreženo malim vodotocima, koji teku prema Butižnici i bitni su kao POVS Novkovići-Bošnjakuša. Na području Surdupa, uz šumski ekosustav cilj očuvanja je i stanište te populacija potočnog raka. Na ovom području se nalazi i gnijezdo surog orla. Cijelo područje nalazi se na velikim nagibima s brojnim manjim i većim liticama te je potencijalno kvalitetno stanište balkanske divokoze. Ovo područje izdvojeno je kao posebna cijela mozaika šumskog, kamenjarskog i vodenog ekosustava s ciljem osiguravanja preduvjeta za dezinaciju područja u zonu stroge zaštite.

Cilj očuvanja je populacija ciljne vrste potočni rak (*Austropotamobius torrentium*) u POVS-u Novkovići-Bošnjakuša.

Osim toga, cilj očuvanja su značajni stanišni tipovi te populacije i staništa značajnih vrsta koji nisu ciljevi EM ovog područja a prepoznati su kao vrijednost područja: prirodne šume crnog bora, šume bukve, suri orao (*Aquila chrysaetos*), ris (*Lynx lynx*), medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), leganj (*Caprimulgus europaeus*), mirišljavi samotar (*Osmoderma barnabita*), velika četveropjega cvilidreta, crna žuna (*Drycopus martius*), plučasti režnjaš (*Lobaria pulmonaria*), širokouhi mračnjak (*Barbastella barbastellus*), velikouhi šišmiš (*Myotis bechsteinii*), resasti šišmiš (*Myotis nattereri*), mali večernjak (*Nyctalus leisleri*), veliki večernjak (*Nyctalus noctula*), smeđi dugoušan (*Plecotus auritus*) i mali šumski šišmiš (*Pipistrellus nathusii*).

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- zadržati prisutne šumske komplekse
- poticati uklanjanje invazivnih vrsta šumskog ekosustava (pajasen, bagrem)
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- šumama se gospodari sukladno šumskogospodarskim planovima (Programi gospodarenje gospodarskim jedinicama s planom upravljanja područjem ekološke mreže)
- očuvati mozaičnost šumskih staništa i travnjaka te koridora (živice, drvoredi i sl.)
- u šumskim sastojinama osigurati udio od najmanje 3% ostavljene odumrle ili odumiruće drvene mase
- u skladu s normalnim razmjerom dobnih razreda očuvati povoljni udio, odnosno osigurati ravnomjerni udio bukovih sastojina starijih od 60 godina
- za zaštitu šuma koristiti biološka i biotehnička sredstva, dok se kemijska mogu koristiti samo u slučajevima potencijalne veće štete kada nema odgovarajućeg biološkog ili biotehničkog sredstva
- u odsjecima u kojima se nalaze brlozi medvjeda radove sječe i izvlačenja obavljati u razdoblju od 1. travnja do 15. studenog

- osigurati prirodan, neprekinut i slobodan tok potoka
- omogućiti prirodan razvoj (tipične) priobalne i vodene vegetacije
- zadržati prirodnu morfologiju riječnih dolina i okolnog poplavnog područja
- zabraniti nasipavanje i betoniranje obale
- zabraniti ispuštanje otpadnih voda
- zabraniti uvođenje stranih vrsta
- zabraniti naseljavanje rakova
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- prilikom izvođenja radova, ne zadirati u korita vodotoka te ne mijenjati hidrološki režim
- održavati postojeće lokve te po potrebi obnoviti zarasle i presušene lokve
- ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina
- zabraniti trajno ograđivanje većih površina kako bi se spriječila fragmentacija staništa
- ne dozvoliti ljudske aktivnosti na stijenama/siparima (ne planirati staze, minimizirati posjećivanje postojećih)
- regulirati korištenje šumskih prometnica
- ne dozvoliti uređenje i probijanje pješačkih staza
- ne dozvoliti izgradnju i postavljanje turističke infrastrukture

IID Podzona očuvanja travnjaka

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je očuvanje prirodnih i doprirodnih travnjaka.

Podzona očuvanja travnjaka zauzima 16882.08 ha, odnosno 21.96 % površine područja Plana upravljanja.

Ova podzona obuhvaća sve tipove prirodnih i doprirodnih travnjaka na području Plana upravljanja od vlažnih livada u poplavnim zonama rijeka preko suhih submediteranskih i kontinentalnih travnjaka na obroncima Dinare pa sve do pretplaninskih i planinskih travnjaka u vršnim zonama Dinare.

Cilj očuvanja su ciljni stanišni tipovi te populacije ciljnih vrsta i njihova staništa: Submediteranski travnjaci sveze Molinio-Hordeion secalini (6540), livadni procjepak (*Chouardia litardierei*), Planinske i borealne vrištine (4060), Planinski i pretplaninski vapnenački travnjaci (6170), Istočno submediteranski suhi travnjaci (Scorzoneretalia villosae) (62A0), Suhi kontinentalni travnjaci (Festuco-Brometalia) (6210*), skopolijeva gušarka (*Arabis scopoliana*), eja močvarica (*Circus aerouginosus*), eja strnjarica (*Circus cyaneus*), eja livadarka (*Circus pygargus*), kosac (*Crex crex*), ždral (*Grus grus*), crvenonoga prutka (*Tringa totanus*), značajne negniježdeće (selidbene) populacije ptica (divlja patka *Anas platyrhynchos*, glavata patka *Aythya ferina*, patka batoglavica (*Bucephala clangula*), vivak (*Vanellus vanellus*), barska kornjača (*Emys orbicularis*), planinski žutokrug (*Vipera ursinii*), vuk (*Canis lupus*), dalmatinski okaš (*Protoerebia afra dalmata*), jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*), primorska trepteljka (*Anthus campestris*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), ušara (*Bubo bubo*), leganj (*Caprimulgus europaeus*), zmijar (*Circaetus gallicus*), sivi sokol (*Falco peregrinus*) rusi svračak (*Lanius collurio*), sivi svračak (*Lanius minor*), škanjac osaš (*Pernis apivorus*), pjegava grmuša (*Sylvia nisoria*), ćukavica (*Burhinus oedicephalus*), kratkoprsta ševa (*Calandrella brachydactyla*), vrtna strnadica (*Emberiza hortulana*) i planinska ševa (*Eremophila alpestris*).

Osim toga, cilj očuvanja su značajni stanišni tipovi te populacije i staništa značajnih vrsta koji nisu ciljevi EM, a prepoznati su kao vrijednost područja: dalmatinsko zvonce (*Edraianthus dalmaticus*), močvarni plavac (*Phengaris alcon alcon*), veliki pozviždač (*Numenius arquata*), kaćuni, apolon (*Parnassius apollo*), krška gušterica (*Podarcis melisellensis*), leptir *Polyommatus (Agrodiaetus) damon**, dalmatinska tila (*Dalmatocytisus dalmaticum*), žuta sirištara (*Gentiana lutea*) i planinski ušljivac (*Pedicularis hoermanniana*).

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- održavati (i zadržati) postojeće travnjake košnjom, ispašom ili kontroliranim paljenjem
- poticati ekstenzivno stočarstvo
- poticati usmjereno i kontrolirano uklanjanje drvenaste vegetacije na travnjačkim površinama radi sprečavanja sukcesije i unaprjeđenja stanišnih uvjeta za vrste ovisne o otvorenim travnjačkim staništima
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- osigurati povezanost staništa (spriječiti fragmentiranost)
- uklanjati invazivne vrste
- regulirati vodni režim za vlažne travnjake
- provoditi aktivnosti obnove travnjaka na zaravnjenim suhim travnjacima od Koljana preko Matkovina, Velikog i Malog Ježevičkog suhopolja, Šparovina kod izvora Cetine, Vučipolja kod Validžića do Suhopolja kod Kijeve; pri tome formirati pojas takvog staništa koji se, uz minimalno prekidanja, pruža od Koljana do izvora Krčića
- na području prisutnosti kosca (*Crex crex*) (Paško, Vrličko i Hrvatačko polje) poticati odgođenu košnju
- poticati održavanje živica
- poticati zakup u svrhu pašarenja šumskog zemljišta pod travnjacima
- ne dopustiti prenamjenu travnjačkih površina
- ne provoditi pošumljavanje travnjačkih površina

IIE Podzona očuvanja kamenjarskih i mozaičnih staništa

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je očuvanje kamenjarskih i mozaičnih staništa i vezanih vrsta.

Podzona očuvanja kamenjarskih i mozaičnih staništa zauzima 28762.48 ha, odnosno 37.42 % površine područja Plana upravljanja.

Cilj očuvanja su ciljni stanišni tipovi te populacije ciljnih vrsta i njihova staništa: Karbonatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom (8210), Planinske i borealne vrištine (4060), Karbonatna točila *Thlaspietea rotundifolii* (8120), dinarski voluhar (*Dinaromys bogdanovi*), dalmatinski okaš (*Protoerebia afra dalmata*), balkanska divokoza (*Rupicapra rupicapra balcanica*), planinski žutokrug (*Vipera ursinii macrops*), vuk (*Canis lupus*), primorska trepteljka (*Anthus campestris*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), eja livadarka (*Circus pygarcus*), eja strnjarica (*Circus cyaneus*), eja močvarica (*Circus aeruginosus*), ušara (*Bubo bubo*), leganj (*Caprimulgus europaeus*), zmijar (*Circaetus gallicus*), sivi sokol (*Falco peregrinus*) rusi svračak (*Lanius collurio*), sivi svračak (*Lanius minor*), pjegava grmuša (*Sylvia nisoria*), vrtna strnadica (*Emberzia hortulana*), mali sokol (*Falco columbarius*), jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*), dinarski rožac (*Cerastium dinaricum*), skopolijeva gušarka (*Arabis scopoliana*) i pjegava grmuša (*Curruca (Sylvia) nisoria*).

Osim toga, cilj upravljanja su značajni stanišni tipovi te populacije i staništa značajnih vrsta koji nisu ciljevi EM, a prepoznati su kao vrijednost područja: oštroglava gušterica (*Dalmatolacerta oxycephala*), krška gušterica (*Podarcis melisellensis*), šara poljarica (*Hierophis gemonensis*), velebitska gušterica (*Iberolacerta horvathi*), mrki gušter (*Algyroides nigropunctatus*), riđovka (*Vipera berus*) i orhideje.

Ova podzona obuhvaća šikare, stijene, točila i njihove mozaike te poljoprivredne površine.

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- minimizirati ljudske aktivnosti na stijenama/siparima (ne planirati staze, minimizirati posjećivanje postojećih)
- osigurati mir pticama, osobito u vrijeme gniježđenja
- u slučaju izražene sukcesije, uklanjati drvenaste vrste
- održavati suhozide
- poticati tradicionalne/tipske oblike obnove infrastrukture
- poljoprivredne površine koristiti što je više moguće u skladu s principima ekološke proizvodnje i poticati održive oblike poljoprivrede bez pesticida
- poticati oživljavanje ekstenzivnog ratarstva i stočarstva
- poticati tradicionalno voćarstvo, vinogradarstvo i sl.
- poticati i zadržati poljoprivredne aktivnosti lokalnog stanovništva (zadržavanje mozaičnog poljoprivrednog područja uz poštivanje principa održive proizvodnje)
- poticati održavanje malih parcela pašnjaka/travnjaka unutar mozaika poljoprivredne proizvodnje
- zadržavati tradicijska obilježja agrikulturnih krajobraza
- održavati lokve i bunare

IIF Podzona očuvanja kulturne baštine

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je očuvanje kulturne baštine.

Ovo je područje velike vrijednosti za očuvanje kulturne baštine kojem su obuhvaćena svi lokaliteti kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11 i NN 30/13). Njihov popis se nalazi u Prilogu II.

Podzona očuvanja kulturne baštine zauzima 1415.34 ha, odnosno 1.84 % površine područja Plana upravljanja.

Nadležni konzervatorski odjel, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, utvrđuje posebne uvjete zaštite kulturnih dobara.

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- omogućiti rekonstrukciju kulturnih dobara u originalnim gabaritima uz prethodnu konzultaciju s konzervatorskom službom i nadležnom JU PP Dinara uz zadovoljavanje svih zakonskih uvjeta
- JU PP Dinara će surađivati s nadležnim institucijama i konzervatorskim sektorom te poticati nadležne institucije na održavanje kulturne baštine, uključujući arheološku baštinu u špiljama.

III Zona korištenja

Zona korištenja zauzima 2241.71 ha odnosno 2.92 % površine područja Plana upravljanja i obuhvaća manje dijelove prostora u kojima je priroda značajno izmijenjena prisutnošću određenog stupnja korištenja ili dijelove prostora koji su izdvojeni kao najprikladniji lokaliteti za različite dopuštene oblike korištenja visokog intenziteta, a sve u skladu s ciljevima zaštite područja, kao svojevrsan kompromis između zaštite prirode i korištenja.

Cilj upravljanja u ovoj zoni je održivost prisutnog i planiranog korištenja prostora u skladu s očuvanjem vrijednosti područja.

Zona korištenja je prema tipu i planiranom korištenju podijeljena na četiri različite podzone:

- IIIA Podzona naselja
- IIIB Podzona posjetiteljske infrastrukture
- IIIC Podzona korištenja prirodnih resursa
- IIID Podzona prometnica

Sve dopuštene djelatnosti na području Plana upravljanja poput posjećivanja, rada postojećih hidroelektrana i vodozahvate treba planirati na način i u obimu koji ne ugrožava prirodne vrijednosti područja, odnosno u skladu s dopuštenim aktivnostima u zoni korištenja te uz poštivanje odredbi Zakona o zaštiti prirode.

IIIA Podzona naselja

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je osigurati poštivanje svih zakonskih odredbi i propisanih uvjeta zaštite prirode kojima se sprječavaju negativni utjecaji građevinskih i turističkih područja na ekosustav zaštićenog područja te na ciljne vrste i stanišne tipove.

Ova podzona zauzima 2095.17 ha odnosno 2.73 % površine i obuhvaća sva postojeća naselja na području plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina.

Naselja obuhvaćena ovim Planom upravljanja su:

- IIIa.1 Strmica
- IIIa.2 Golubić
- IIIa.3 Knin
- IIIa.4 Biskupija
- IIIA.5 Dmitrovići
- IIIa.6 Bajići
- IIIA.7 Milići
- IIIa.8 Polača
- IIIa.9 Kijevo
- IIIa.10 Cetina
- IIIa.11 Civljane
- IIIa.12 Ježević
- IIIa.13 Vrlika
- IIIa.14 Koljane
- IIIa.15 Vučipolje
- IIIa.16 Bitelić
- IIIa.17 Bajagić
- IIIa.18 Obrovac Sinjski
- IIIA.19 Sinj
- IIIa.20 Otok
- IIIa.21 Ruda
- IIIA.22 Šestinac
- IIIa.23 Korita
- IIIA.24 Bitunić
- IIIA.25 Kamberi
- IIIA.26 Rosandići
- IIIa.27 Gljev
- IIIa.28 Trilj
- IIIa.29 Grab
- IIIa.30 Voštane

Pojedina naselja nalaze se u/ili graniče s područjima od iznimne važnosti za očuvanje prirodnih vrijednosti:

- Naselje Cetina - unutar naselja nalazi se izvor rijeke Cetine pod nazivom Glavaš (Milaševo ili Veliki izvor)
- Naselje Han – unutar naseljanalazi se izvor i podzemni objek Izvor Kosinac

Cilj očuvanja tih područja su izvori i špilje i uz njih vezane biljne i životinjske vrste te mozaici poljoprivrednih površina koji uključuju maslinike, vrtove i vinograde. Takva doprirdna i antropogenim utjecajem uvjetovana staništa se i očekuju uz zone naselja. Kao takve i u toj namjeni ih treba zadržati, bez obzira što se smještajem nalaze unutar zone korištenja.

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- objekte planirane u ovoj zoni prilagoditi tradicionalnoj gradnji i uklopiti u krajobrazne elemente prostora
- zadržati namjenu travnjaka, maslinika, vrtova i vinograda uz naselja bez mogućnosti gradnje na tim površinama
- ne planirati nove veće smještajne kapacitete poput hotela i turističkih zona
- razvoj planirati u smjeru manjih tradicionalno uređenih objekata s ponudom lokalnih proizvoda poput obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava
- ukoliko se prostor koristi kao vrt treba se nastaviti koristiti u istu svrhu jer pridonosi bioraznolikosti područja

IIIB Podzona posjetiteljske infrastrukture

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je održivost prisutne i planirane posjetiteljske infrastrukture u skladu s očuvanjem vrijednosti područja.

Ova podzona zauzima 0.42 ha, odnosno 0.001% površine područja Plana upravljanja i obuhvaća: veću infrastrukturu u funkciji posjećivanja zaštićenog područja (planinarska skloništa i domove, parkirališta i sl.).

Područja ovog Plana upravljanja u IIIB Podzoni posjetiteljske infrastrukture su:

- posjetiteljska infrastruktura na izvoru Cetine
- odmorište uz slap Krčić
- uzletišta za paragliding
- Planinarski dom Sv. Jakov Bitelić
- paragliding Velika greda
- Planinarska kuća Brezovac
- Planinarska kuća Glavaš
- Planinarska kuća Orlovac
- Planinarski dom Sveti Jakov bitelić
- Planinarsko sklonište Bili cvitak
- Planinarsko sklonište Zlatko Prgin
- Planinarski dom Dušan Vuković
- Planinarsko sklonište Debelašnica
- Planinarsko sklonište Drago Grubač
- Planinarsko sklonište Hrvatski vitez Josip Goreta
- Planinarsko sklonište Mali Maglaj
- Planinarsko sklonište Martinova košara
- Planinarsko sklonište Pume
- Planinarsko sklonište Rupe
- Planinarsko sklonište Sveti Mihovil
- Planinarsko sklonište Vjetar s Dinare

Pojedini lokaliteti u Podzoni posjetiteljske infrastrukture nalaze se na ili uz lokalitete od iznimne važnosti za očuvanje prirodnih vrijednosti, a to su:

- posjetiteljska infrastruktura na izvoru Cetine – infrastrukturu je potrebno prilagoditi na način da ne ugrožava područje stroge zaštite i samih prirodnih vrijednosti.; potrebno je pratiti utjecaj posjetitelja te po potrebi infrastrukturu izmaknuti s lokaliteta kako ne bi dodatno privlačila veći broj posjetitelja na najosjetljivije lokaliteta kao što je sam izvor Glavaš (Milaševo vrelo ili Veliki izvor Cetine)
- odmorište uz slap Krčić – odmorište se nalazi unutar radijusa utjecaja na populaciju šišmiša koja koristi sklonište u spelološkom objektu na izvoru Krčića te je potrebno reducirati posjetiteljske aktivnosti, ne dozvoliti postavljanje nove infrastrukture i ne poticati značajno povećanje broja posjetitelja; osim šišmiša ovaj lokalitet je osjetljiv s obzirom da izvorište vode i sedrene barijere

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- planirati izgradnju komunalne infrastrukture, posebno za rješavanje postojećih otpadnih voda kao i prilikom planiranja izgradnje posjetiteljske i prateće infrastrukture
- postojeću posjetiteljsku infrastrukturu, kao i onu koja se planira, treba projektirati i koristiti na način da se ne ugrožavaju prirode vrijednosti (bio-, geo- i krajobrazna raznolikost)
- parkirališta planirati na način da se krajobrazno prilagode okolnom prostoru uz prikladnu odvodnju procjednih voda i prateću infrastrukturu
- nove staze za posjetitelje planirati po već postojećim putevima (šumskim stazama i cestama, makadamima, lokalnim pješačkim stazama, i sl.)
- dopustiti održavanje i rekonstrukciju postojećih staza, obnovu edukativnih tabli, osiguranje vidikovaca te postavljanje putokaza i edukativnih sadržaja
- zabranjeno je kupanje na izvoru Cetine / vrelima Cetine

IIIC Podzona korištenja prirodnih resursa

Ova podzona zauzima 146.12 ha, odnosno 0.19 % površine Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina i obuhvaća izdvojene objekte posebne namjene: postojeće hidroelektrane i vodozahvate te prateće objekte.

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je održivost korištenja prirodnih resursa u skladu s očuvanjem vrijednosti područja.

Područja ovog Plana upravljanja u IIIC Podzoni korištenja prirodnih resursa su:

• Barošovo vrelo – kaptiran izvor	• iskop šljunka Kijevesko suhopolje, veliki
• Vukovića vrelo – kaptiran izvor	• iskop šljunka Kijevesko suhopolje, mali
• Milaševo vrelo – kaptiran izvor	• mali iskop i smetlište Jerebičin krš
• Crno vrelo – kaptiran izvor	• divlji iskop Veliko ježevičko suhopolje
• Lopuško vrelo – kaptiran izvor	• divlji iskop Kurobasi
• Mali Rumin – kaptiran izvor	• divlji iskop Matkovine
• Mala Ruda – kaptiran izvor	• divlji iskop Ravno Vrdovo
• Ruda – kaptiran izvor	• napušteni kop boksita Gljev, Močare
• HE Peruća	• napušteni iskop Gljev, Jagnjića dolac
• HE Orlovac	• napušteni iskop Gljev kod crkve, lokve
• mHE Krčić	• iskopi tunel Donja Korita
• Tango – iskopi minenaralnih sirovina (pod koncesijom)	• divlji iskop Validžići
• Priorice – iskopi minenaralnih sirovina (pod koncesijom)	• divlji iskop Sviračeve staje
• Brestovci – iskopi minenaralnih sirovina (pod koncesijom)	• divlji iskop Bitelić
• jedno od vrela Cetine – kaptiran izvor	• mali iskop smetlište Šparovina

Pojedini lokaliteti u Podzoni korištenja prirodnih resursa obuhvaćaju dijelove područja od iznimne važnosti za očuvanje prirodnih vrijednosti.

Svi kaptirani izvori predstavljaju pritisak na izvore, vodotokove te vezanu floru i faunu.

Lokaliteti korištenja koji nisu pod koncesijom i potrebno je sanirati i obnoviti prirodno stanište su:

- iskopi šljunka Kijevesko suhopolje
- divlji iskop Matkovine
- divlji iskop Ježevićko suhopolje

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- nastaviti korištenje u okviru sadašnjih kapaciteta uz omogućavanje nadzora režima korištenja od strane JU ali i provođenje potrebnih mjera za očuvanje prirodnih vrijednosti
- odrediti utjecaj HE te vodozahvata na prirodan protok vode odnosno odrediti ekološki prihvatljiv protok za njihovo održavanje
- ne planirati izgradnju novih HE i vodocrpilišta u području Plana upravljanja 6001-1 Dinara i Cetina
- ne planirati vjetroelektrane
- ne planirati istraživanje i eksploataciju mineralnih sirovina

IIID Podzona prometnica

Ova podzona obuhvaća postojeće asfaltirane ceste i makadame (nisu posebno izdvojeni na karti niti ne ulaze u izračun postotka površine).

Cilj upravljanja u ovoj podzoni je održivost prometnica u skladu s očuvanjem vrijednosti područja.

U ovoj podzoni se ljudske aktivnosti reguliraju na sljedeći način:

- prometnice ne smiju ugrožavati lokalitete značajnih prirodnih vrijednosti važnih za očuvanje bio-, geo- i krajobrazne raznolikosti
- rasvjetu prometnica i rekonstrukcije iste planirati racionalno i na način da ne stvara dodatno svjetlosno onečišćenje (koristiti zasjenjena rasvjetna tijela, svjetlost usmjerena prema tlu i sl.)

4.10 FINANCIJSKE POTREBE ZA PROVEDBU PLANA UPRAVLJANJA

Financijska sredstva za rad Javne ustanove osiguravaju se iz vlastitih prihoda (ulaznice za posjetitelje, naknade za obavljanje dopuštenih djelatnosti u zaštićenom području, usluge stručnog vođenja, prodaja suvenira i dr.), iz sredstava državnog proračuna, a dio sredstava osigurava se i prijavljivanjem projekata na nacionalne i međunarodne programe sufinanciranja.

Za provođenje Plana upravljanja Javna ustanova osigurat će sredstva iz sljedećih izvora:

- vlastiti izvori
- državni proračun
- nacionalni programi sufinanciranja (npr. Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost)
- EU i međunarodni programi sufinanciranja

Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja 6001-1: Dinara i Cetina za razdoblje 2024. – 2033. godine iznosi 8,588,500.00 €.

Ova sredstva obuhvaćaju izravne troškove provedbe planiranih aktivnosti i plaće planiranih zaposlenih djelatnika. Također uključuju procjenu troškova hladnog pogona (poput režija, službenih putovanja i dr.).

Detaljnije procjene financijskih potreba analizirat će se u godišnjim programima i financijskim planovima Javne ustanove.

Tablica 41 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja za provedbu aktivnosti - pregled po temama

Tema	Ukupno (EUR)
A. Zaštita prirodnih vrijednosti	1,496,000
B. Zaštita i očuvanje kulturne baštine	62,000
C. Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	400,500
D. Suradnja s lokalnom zajednicom	37,000
E. Razvoj kapaciteta javne ustanove	6,593,000
Ukupno	8,588,500

Tablica 42 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po posebnim ciljevima

Posebni cilj	Ukupno (EUR)
Tema A. Zaštita prirodnih vrijednosti	
AA. Uspostavljeno je aktivno upravljanje koje na cijelom području omogućuje očuvanje kamenjarskih pašnjaka i mozaičnih staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.	647,000
AB. Osigurani su optimalni hidrološki uvjeti i kakvoća vode u slivu koji omogućuju postojeću raznolikost staništa u povoljnom stanju očuvanosti, s prisutnim stabilnim populacijama značajnih vrsta.	351,000
AC. Na području Dinare očuvana je raznolikost značajnih šumskih zajednica u stabilnom prirodnom stanju sa zastupljenim stabilnim populacijama značajnih vrsta.	123,000
AD. Na cijelom području očuvana je raznolikost krških geomorfoloških oblika te su osigurani povoljni uvjeti u staništima koji omogućuju održavanje stabilnih populacija špiljske faune.	350,000
Ukupno	1,496,000
Tema B. Zaštita i očuvanje kulturne baštine	
BA. Očuvane su tradicionalne prakse i infrastruktura koje su u skladu s očuvanjem prirodnih vrijednosti.	62,000
Ukupno	62,000
Tema C: Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	
CA. U idućih 10 godina saznanja i doživljaji posjetitelja i lokalnog stanovništva o vrijednostima i potrebi zaštite područja povećani su u odnosu na početak provođenja Plana.	365,500
CB. U idućih 10 godina posjećivanje područja Dinare i Cetine je regulirano u skladu s kapacitetima područja, a temelji se na prirodnim i kulturnim vrijednostima područja.	35,000
Ukupno	400,500
Tema D: Suradnja s lokalnom zajednicom	

DA. Lokalna zajednica je informirana i osviještena o važnosti zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti područja	28,000
DB. Uspostavljena je prekogranična suradnja s ključnim dionicima u BiH na temu zaštite prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti.	9,000
Ukupno	37,000
Tema E: Razvoj kapaciteta JU	
EA. Pravni i planski okvir i interni akti Javne ustanove odgovaraju potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.	8,000
EB. Javna ustanova raspolaže s institucionalnim i individualnim kapacitetima koji joj omogućuju unutarnju organizaciju i učinkovito upravljanje područjem.	2,805,000
EC. Imovina i oprema Javne ustanove odgovara potrebama upravljanja Parkom i pridruženim područjima ekološke mreže.	3,780,000
Ukupno	6,593,000
Ukupno	8,588,500

Tablica 43 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po prioritetima po temama

PRIORITETI	Ukupno (EUR)
TEMA A. Zaštita prirodnih vrijednosti	
Prioritet 1	879,000
Prioritet 2	392,000
Prioritet 3	225,000
TEMA B. Zaštita i očuvanje kulturne baštine	
Prioritet 1	15,000
Prioritet 2	17,000
Prioritet 3	30,000
TEMA C. Upravljanje posjećivanjem, interpretacija i edukacija	
Prioritet 1	85,000
Prioritet 2	220,500
Prioritet 3	95,000
TEMA D. Suradnja s lokalnom zajednicom	
Prioritet 1	7,000
Prioritet 2	21,000
Prioritet 3	9,000
TEMA E. Razvoj kapaciteta javne ustanove	
Prioritet 1	6,593,000
Prioritet 2	0
Prioritet 3	0
UKUPNO (EUR)	8,588,500

Tablica 44 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po prioritetima

PRIORITETI	Ukupno (EUR)
Prioritet 1	7,579,000
Prioritet 2	650,500
Prioritet 3	359,000
UKUPNO (EUR)	8,588,500

Tablica 45 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po tipu aktivnosti

Tip aktivnosti	Ukupno (EUR)
Monitoring	639,000
Istraživanje	287,000
Aktivno upravljanje	656,000
Regulacija	28,000
Suradnja	82,000
Poticanje	1,000
Informiranje	33,000
Infrastruktura	440,000
Održavanje	3,630,000
Edukacija	47,500
Jačanje kapaciteta JU	2,730,000
Komunikacija	15,000
Ukupno	8,588,500

Tablica 46 Procjena financijskih sredstava potrebnih za provođenje Plana upravljanja - pregled po tipu područja

Područje	Ukupno (EUR)
Zaštićena područja PP Cetina, ZK Ruda i SP Vrela Cetine	7,571,500.00
Zaštićena područja PP Cetina, ZK Ruda i SP Vrela Cetine i područja ekološke mreže	1,400,000.00
Ekološka mreža	13,000.00
Ukupno	8,588,500.00

5.PRILOZI

PRILOG I. Popis kartiranih staništa

NKS kod	NKS naziv
A.1.1.	Stalne stajačice
A.1.2. / A.3.3.2. / A.4.1.	Povremene stajačice / Zakorijenjene submerzne zajednice voda tekućica / Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi
A.1.3. / C.3.5.1. / A.4.2.	Neobrasle i slabo obrasle obale stajačica / Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone / Amfibijske zajednice
A.2.2. / E.	Povremeni vodotoci / Šume
A.2.3. / E.	Stalni vodotoci / Šume
A.2.4. / E.	Kanali / Šume
A.4.1. / A.1.2.	Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi / Povremene stajačice
A.4.2.1. / A.1.3. / A.1.1.	Niski šiljevi / Neobrasle i slabo obrasle obale stajačica / Stalne stajačice
B.1.3. / C.3.5.2.	Alpsko-karpatško-balkanske vapnenačke stijene / Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske zone
B.1.4. / E.	Tirensko-jadranske vapnenačke stijene / Šume
B.2.1.1.	Gorska, pretplaninska i planinska točila
B.2.2.1. / E.	Ilirsko-jadranska, primorska točila / Šume
C.2.5.1. / D.1.2.1.	Ilirsko-submediteranske livade rječnih dolina / Mezofilne živice i šikare kontinentalnih, izuzetno primorskih krajeva
C.2.5.1.5. / A.4.1. / A.1.2.	Livada djeteline i divljeg ječma / Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi / Povremene stajačice
C.2.5.1.6.	Livada sitne busike s livadnim procjepkom
C.3.5./D.3.1.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / Dračici
C.3.5./D.3.4.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / Bušici
C.3.5./E.3.5.	Submediteranski i epimediteranski suhi travnjaci / Primorske, termofilne šume i šikare medunca
C.3.5.1. / E.	Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone / Šume
C.3.5.2. / E.	Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske zone / Šume
C.3.5.3. / E.	Travnjaci vlasastog zmijka / Šume
C.4.1.	Planinske rudine
C.4.1.1.	Ilirsko-dinarske planinske rudine uskolisne šašike
D.1.2.1. / J. / I.2.1.	Mezofilne živice i šikare kontinentalnih, izuzetno primorskih krajeva / Izgrađena i industrijska staništa / Mozaici kultiviranih površina
D.2.1.	Pretplaninska klekovina
D.2.1.1.1.	Šuma klekovine i borbaševe kozokrvine
D.3.1.	Dračici

NKS kod	NKS naziv
D.3.4.2.3. / E. / C.3.5.2.	Sastojine oštrogličaste borovice / Šume / Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediterranske zone
E.	Šume
E.3.5.	Primorske, termofilne šume i šikare medunca
E.4.4.	Šume bukve i plemenitih listača uvala i klanaca
E.4.5.	Mezofilne i neutrofilne čiste bukove šume
E.7.4.	Šume običnog i crnog bora na dolomitima
E.7.4./E.3.5.	Šume običnog i crnog bora na dolomitima / Primorske, termofilne šume i šikare medunca
E.8.2.	Stenomediterranske čiste vazdazelene šume i makija crnike
E.9.2.	Nasadi četinjača
E.9.3.	Nasadi širokolisnog drveća
I.1.2. / E. / I.1.8.	Korovna i ruderalna vegetacija Sredozemlja / Šume / Zapuštene poljoprivredne površine
I.1.8. / D.1.2.1. / E.	Zapuštene poljoprivredne površine / Mezofilne živice i šikare kontinentalnih, izuzetno primorskih krajeva / Šume
I.2.1. / I.1.8. / E.	Mozaici kultiviranih površina / Zapuštene poljoprivredne površine / Šume
I.4.1.	Intenzivne košalice i pašnjaci
I.5.1. / C.3.5.1.	Voćnjaci / Istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone
I.5.3.	Vinogradi
J. / A.4.1.	Izgrađena i industrijska staništa / Tršćaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi

PRILOG II. Popis kulturne baštine iz Registra kulturnih dobara

Naziv kulturnog dobra	Županija	Grad	Vrsta kulturnog dobra	Klasifikacija kulturnog dobra
Utvrda Glavaš	Šibensko-kninska županija	Kijevo	Pojedinačna kulturna dobra	vojne i obrambene građevine
Crkva sv. Jovana Krstitelja	Šibensko-kninska županija	Knin	Pojedinačna kulturna dobra	sakralne građevine
Mlinica u selu Krčić	Šibensko-kninska županija	Knin	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Arheološko nalazište Kapitul	Šibensko-kninska županija	Knin	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Arheološko nalazište Kapitul	Šibensko-kninska županija	Knin	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Arheološko nalazište Lopuška glavica	Šibensko-kninska županija	Biskupija	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Utvrda Glavaš	Šibensko-kninska županija	Kijevo	Pojedinačna kulturna dobra	vojne i obrambene građevine
Arheološko nalazište Krstače	Šibensko-kninska županija	Kijevo	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Vukovića mlinica	Šibensko-kninska županija	Civljane	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Arheološko nalazište crkve sv. Spasa	Šibensko-kninska županija	Civljane	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Mlinica "Gornja mlinica"	Šibensko-kninska županija	Civljane	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Barišića mlinica "Donja mlinica"	Šibensko-kninska županija	Civljane	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Mlinica u zaseoku Kotluše	Šibensko-kninska županija	Civljane	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Arheološko nalazište "Gradina"	Splitsko-dalmatinska županija	Vrlika	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Balački most	Splitsko-dalmatinska županija	Vrlika	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Lelasova mlinica	Splitsko-dalmatinska županija	Vrlika	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Arheološka zona Koljane	Splitsko-dalmatinska županija	Vrlika	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Most na Panju	Splitsko-dalmatinska županija	Hrvace	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Arheološko nalazište Srednjovjekovno groblje uz potok Malin	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Arheološko nalazište špilja Kravarica u zaseoku Priorice	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Arheološko nalazište Banova draga	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište

Naziv kulturnog dobra	Županija	Grad	Vrsta kulturnog dobra	Klasifikacija kulturnog dobra
Mlinica Runjina	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Arheološko nalazište Čitluk, antički grad Aequum	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Mlinica Nova mostina	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Mlinica Nova mostina	Splitsko-dalmatinska županija	Sinj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Most na Kosincu	Splitsko-dalmatinska županija	Otok	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Starokršćanska bazilika	Splitsko-dalmatinska županija	Otok	Pojedinačna kulturna dobra	sakralne građevine
Arheološko nalazište srednjovjekovno groblje	Splitsko-dalmatinska županija	Otok	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Most na Grabu	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Samardžića mlinica, kuće i most na rječici Grabu	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Bugarinova mlinica	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Čosića mlinica i most na rječici Grab	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Gornja Čosića mlinica na rječici Grabu	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	gospodarske građevine
Ursića mlinica	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Pojedinačna kulturna dobra	javne građevine
Arheološko nalazište gradina Križina i rimska cesta	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Arheološko nalazište Velić	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Arheološka kulturna dobra	kopnena arheološka zona/nalazište
Ruralna cjelina Grubišići	Splitsko-dalmatinska županija	Trilj	Kulturnopovijesne cjeline	ruralna cjelina

Nematerijalna kulturna baština

Tradicijsko lončarstvo ručnoga kola u Potravlju
Umijeće gradnje lađe u Otoku kod Sinja
Ojkanje ili treskavica
Nijemo kolo (živo kolo)
Sir iz mišine
Sinjski arambašići
Viteška igra Sinjska alka
Godišnji pokladni obhod mačkara podkamešničkih sela

Izvor: MINGOR (2020)

PRILOG III Pregled dionika koji su sudjelovali na radionicama i fokus sastancima

DIONICI	RADIONICE						FOKUS SASTANCI		
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.
LAG Cetinska Krajina	X		X		X				
Udruga Biom	X	X	X	X	X	X			
Grad Vrlika	X				X				
ŠRD Vrlika	X								
MINGOR – UZP	X	X	X	X	X	X			
Ministarstvo turizma i sporta	X				X				
JU More i krš	X		X		X		X		
Vodovod i odvodnja Cetinske krajine	X								
MINGOR – JPP	X	X							
HEP	X								
Hrvatske vode, VGI Sinj	X				X				
Grad Knin		X							
JU LRA Matica		X		X					
DIRH		X		X		X			
Zadruga Granum Sails		X							
SAFEGE d.o.o		X		X					
Eko-Krka Knin		X		X		X			
Šibensko-kninska županija		X		X		X			
TZ ŠKG		X							
Šibenik outdoor adventure		X							
JU Razvojna agencija ŠKŽ		X		X		X			
MORH		X							
Općina Kijevo		X		X		X			
NP "Krka"		X							
Wise for nature Obrt		X							
MINGOR ZZOP	X	X	X	X	X	X			
JU Priroda ŠKŽ		X		X		X			
HPK "Sveti Mihovil" Šibenik		X					X		
Veleučilište Marko Marulić Knin				X					
Hrvatsko biospeleološko društvo				X			X		
IRB Hrvatski geološki institute									
JU Zavod za prostorno uređenje SDŽ			X		X				
Općina Hrvace									
MPS uprava za stručnu podršku poljoprivrednicima			X		X				
Hrvatske šume			X						
Lovački savez SDŽ			X					X	
Grad Sinj			X						
TZ Grada Sinja					X				
JU Rera SDŽ					X				
Vinarija Teskera					X				
Ministarstvo poljoprivrede					X				

Plan upravljanja zaštićenim područjem i područjima ekološke mreže (6001-1): Dinara i Cetina

DIONICI	RADIONICE						FOKUS SASTANCI		
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.
Prirodoslovni muzej / ZOO Split					X				
TZG Knin						X			
JU Zavod za prostorno uređenje ŠKŽ						X			
Ministarstvo kulture						X			
Brlog pivovara						X			
OIKON						X			
PMF						X			
Predstavnici lokalne zajednice (iznajmljivači, vinarija)						X			
Lovačko društvo Dinara Knin								X	
Lovačko društvo Vrljika								X	
Lovačko društvo Hrvace								X	
Lovačko društvo Sinj								X	
Lovačko društvo Tovarnica Trilj								X	
HGSS Split									X
HGSS Šibenik									X
Geonatura							X		
Planinarsko društvo Svilaja							X		
Speleološki odsjek HPD Željezničar							X		
Planinarsko društvo Dinaridi									X

6.LITERATURA

- Arnold, N. & Ovenden, D. (2002): A Field Guide to the Reptiles and Amphibians of Britain and Europe. Glasgow: Harper Collins
- Antonić, O., Kušan, V., Jelaska, S., Bukovec, D., Križan, J., Bakran-Petricioli, T., Gottstein-Matočec, S., Pernar, R., Hećimović, Ž., Janeković, I., Grgurić, Z., Hatić, D., Major, Z., Mrvoš, D., Peternel, H., Petricioli, D., Tkalčec, S. (2005): Kartiranje staništa Republike Hrvatske (2000.-2004.) – pregled projekta. Drypis 1.
- Bardi, A., Papini, P., Quaglino, E., Biondi, E., Topić, J., Milović, M., Pandža, M., Kaligarič, M., Oriolo, G., Roland, V., Batina, A., Kirin, T. (2016): Karta prirodnih i poluprirodnih ne-šumskih kopnenih i slatkovodnih staništa Republike Hrvatske. AGRISTUDIO s.r.l., TEMI S.r.l., TIMESIS S.r.l., HAOP
- Basrek, L., Boršić, I., Dumbović Mazal, V., Duplić, A., Đud, L., Hamidović, D., Ilijaš, I., Jeremić, J., Katušić, L., Kovač Konrad, P., Krivanek, G., Leko, K., Gambiroža, P., Opačić, B., Partl, A., Pavlinić, M., Plavac, I., Posavec Vukelić, V., Starčević, I., Šestani, G., Zwicker Kompar, G., Župan, D. (2020): Park prirode Dinara – stručna podloga za zaštitu. Zavod za zaštitu okoliša i prirode: 366-08-1-13-10.
- BirdLife International (2020): The illegal use of poisoned baits is a serious threat to birds. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 10/07/2023
- Bralić, I. (1995): Krajobrazna regionalizacija Hrvatske s obzirom na prirodna obilježja, Strategija prostornog uređenja RH, Zagreb
- Budinski, I. (2012): Ornitološka istraživanja Troglava i Kamešnice u 2011. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb.
- Budinski, I., Basrek, L. (2012): Preliminarna ornitološka istraživanja područja Javorov vrh na Dinari. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode. Udruga za biološka istraživanja – BIOM, Zagreb.
- Budinski I., Čulina, A., Mikulić, K. (2009): Istraživanje vrtne strnadice, surog orla, planinske ševe, kamenjarke i sivog sokola na području Dinare i Krčića. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode. Udruga za biološka istraživanja – BIOM, Zagreb.
- Budinski, I., Selanec, I. (2012): Kartiranje parova zmijara (*Circaetus gallicus*) na području Dinare. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode. Udruga za biološka istraživanja – BIOM, Zagreb.
- Budinski, I., Sotinac, T. (2021): Kartiranje ptica Dinare u 2020. i 2021. (aktivnost A.1.2.). Dinara back to LIFE (LIFE18 NAT/HR/000847) Udruga BIOM, Zagreb.
- Budinski, I., Sotinac, T. (2022): Kartiranje ptica Dinare u 2022. i 2022. (aktivnost A.1.2.). Dinara back to LIFE (LIFE18 NAT/HR/000847) Udruga BIOM, Zagreb.
- Crnković, R. (2014): Završno izvješće o obavljenim monitorinzima 2014. - Veliki ronac (*Mergus merganser*). Završno izvješće za DZZP. Trogir. 3 str.

- Ćaleta, M., Buj, I., Mrakovčić, M., Mustafić, P., Zanella, D., Marčić, Z., Duplić, A., Mihinjač, T., Katavić, I. (2015): Hrvatske endemske ribe. Agencija za zaštitu okoliša, Zagreb, 116 str.
- Ćaleta, M., Zanella, D. (2021): Revizija Plana upravljanja. Mjere za unapređenje slatkovodnog ribarstva na ribolovnom području ŠRD "Cetina"-Sinj. Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet.
- Gamulin, J., Vidović, I (1967): Etnografski prikaz Sinjske krajine. Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska
- Hamidović, D. (2008): Zaštita dugonogog šišmiša, *Myotis capaccinii*, za zaštitu krškog staništa', Technical report, Hrvatsko biospeleološko društvo.
- Hruševan, D. (2012): Neobjavljeni podaci terenskog istraživanja vršnog dijela Dinare u sklopu projekta „Okoliš za stanovnike Dinarskog luka“.
- Hrvatsko ihtiološko društvo (2019): Stručna podloga za izradu prijedloga Plana upravljanja strogo zaštićenim vrstama (s akcijskim planom) za vrste roda *Salmo*
- Huber, Đ., Jakšić, Z., Frković, A., Štahan, Ž., Kusak, J., Majnarić, D., Grubešić, M., Kulić, B., Sindičić, M., Majić Skrbinšek, A., Lay, V., Ljuština, M., Zec, D., Laginja, R., Francetić, I. (2008): Plan gospodarenja smeđim medvjedom. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, Uprava za lovstvo. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode. Zagreb
- Izveštaj sukladno obvezama članka 17. Direktive o staništima za razdoblje 2013.-2018. <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>
- Izveštaj sukladno obvezama članka 12. Direktive o pticama za razdoblje 2013.-2018. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/> za razdoblje 2013.-2018.
- Jelić, D. (2014): Čovječja ribica (*Proteus anguinus*) u Hrvatskoj. Elaborat. Hrvatsko društvo za biološka istraživanja, Zagreb.
- Jelić, D., Baškiera, S. (2014): Planinski žutokrug (*Vipera ursinii*). Nacionalni programi za praćenje stanja očuvanosti vrsta u Hrvatskoj. Državni zavod za zaštitu prirode. Natura Manmon.
- Jelić, D., Duplić, A., Ćaleta, M., Žutinić, P. (2008): Endemske vrste riba jadranskog sliva. Agencija za zaštitu okoliša, 78 str.
- Kalogjera, A. (1996): Pejzaž kao bitan fizičkogeografski element u prostornom planiranju. *Geoadria*, 47-58.
- Lindner, M. (2018): Influence of the Eagle Owl (*Bubo bubo*) on the Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) population in Germany. *Ornis Hungarica*, vol.26, no.2, 3918, pp.243-253. <https://doi.org/10.1515/orhu-2018-0032>
- Ljubičić, I., Bogdanović, S., Britvec, M., Dujmović Purgar, D., Vitasović Kosić, I., Jelić, M. (2022): Flora Dinare. 100 značajnih svojti. Priručnik Sveučilišta u Zagrebu. Spiritoso, Zagreb.
- Maguire, I. (2014): Nacionalni programi za praćenje stanja očuvanosti vrsta i staništa u Hrvatskoj. Bjelonogi ili primorski rak *Austropotamobius pallipes* (Lereboullet, 1858). Državni zavod za zaštitu prirode

- Maleš, S., Butorac, V., Talaja, M., Kovač-Konrad, P. (20219) Ispunjenje sna starog 50 godina - spajanje Gospodske špilje i Velikog vrila. *Speleolog* [online], Vol. 69, No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/399621> [20. svibnja 2023.]
- Matoničkin Kepčija, R., Gulin, V., Sertić Perić, M (2018): Utjecaj uklanjanja pajasena na osedranje prirodnih podloga i dinamiku perifitona i makrozoobentosa, 13. HRVATSKI BIOLOŠKI KONGRES s međunarodnim sudjelovanjem, Poreč, 19 - 23. 09. 2018. (67), Hrvatsko biološko društvo SOCIETAS BIOLOGORUM CROATICA, Zagreb, 2018
- Medenica, T., Rnjak, G. (2022): Speleološka istraživanja značajnijih objekata izvorišnog područja Cetine u 2022. godini s povijesni pregledom. *Speleolog* [online], Vol. 70, No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/294905> [20. svibnja 2023.]
- Medunić-Orlić, G. (2016): Zajedno za prirodu i okoliš: priručnik za aktivno građanstvo u zaštiti okoliša i suradnju između lokalne samouprave i građana, Udruga Sunce, Split, 96 str.
- Medunić-Orlić, G. (2017): Sudjelovanje javnosti u upravljanju zaštićenim područjima u Hrvatskoj – stanje i preporuke za budućnost, Udruga Sunce, Split, 18 str.
- Milović, M., Karađole, J., Pandža, M. (2022): A contribution to the knowledge of the distribution of *Dalmatocytisus dalmaticus* (Vis.) Trinajstić (Fabaceae). *Nat. Croat.*, Vol. 31., No. 2, 241-250, Zagreb
- Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (2020): Procjena veličine populacije vuka (*Canis lupus*) u Hrvatskoj za razdoblje od 01. lipnja 2018. do 01. lipnja 2019. godine
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2020a): Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023): Portal Invazivne strane vrste. <https://invazivnevrste.haop.hr/>
- Hamidović, D. (2008): Zaštita dugonogog šišmiša, *Myotis capaccinii*, za zaštitu krškog staništa', Technical report, Hrvatsko biospeleološko društvo.
- Ozimec, R. (2008): Upravljanje okolišem korištenjem izvornih pasmina i sorti. *Stočarstvo* 62 (1), 43-45.
- Ozimec, R., Karoglan Kontić, J., Maletić, E., Matotan, Z. & Frane Strikić (2015): Tradicijske sorte i pasmine Dalmacije. Zagreb, Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP).
- Pandža, M. (2009): Prioritetno područje dolina rijeke Cetine. U: Mitić i sur., Konačno izvješće ver. 3. prema Ugovoru „Kartiranje kopnene biološke raznolikosti – kartiranje flore i izrada vodiča florom“ projekta „Očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti na dalmatinskoj obali – COAST“. Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb.
- Pavičić, A., Renić, A., & Kapelj, J. (1983): HE Krčić. Idejni projekt. Fond stručne dokumentacije Instituta za geološka istraživanja, Zagreb.

- Pavlinić, I. & Đaković, M. (2009): Znanstvena analiza 12 vrsta šišmiša s dodatka II Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore za potrebe prijedloga potencijalnih Natura 2000 područja za šišmiše, Technical report, Hrvatski prirodoslovni muzej.
- Pavlinić, I. & Đaković, M. (2010): Nastavak monitoringa vrsta s dodatka II Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore (*Rhinolophus ferrumequinum* i *R. blasii*) u 2010. godini prema metodologiji razvijenoj u 2009. godini za potrebe izvješćivanja temeljem članka 17. Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore, Technical report, Centar za istraživanje i zaštitu prirode - Fokus, Zagreb.
- Pavlinić, I. & Đaković, M. (2012): Nastavak monitoringa vrsta s Dodatka II Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore (*Rhinolophus ferrumequinum* i *R. blasii*) u 2011. godini prema metodologiji razvijenoj u 2009. godini za potrebe izvješćivanja temeljem članka 17. Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore i ocjena stanja očuvanosti (conservation status) vrsta *R. ferrumequinum* i *R. blasii*, Technical report, Centar za istraživanje i zaštitu prirode - Fokus, Zagreb.
- Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije, Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, broj 1/03, 8/04 (stavlanje izvan snage odredbe), 5/05 (usklađenje s Uredbom o ZOP-u), 5/06 (ispravak usklađenja s Uredbom o ZOP-u), 13/07, 9/13, 147/15 (rješenja o ispravcima grešaka), 154/21, 170/21 (pročišćeni tekst), Split.
- Prostorni plan Šibensko-kninske županije, Službeni vjesnik Šibensko-kninske županije, broj 11/02, 10/05, 3/06, 5/08, 6/12 i 9/12 – pročišćeni tekst, 4/13 i 8/13 – ispravak, 2/14 i 4/17, Šibenik.
- Radović, D., Crnković, R. (2011a): Motrenje gnijezdeće populacije crvenonoge prutke (*Tringa totanus*) na Paškom polju, izvorišni dio Cetine, od 2004. - 2011. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode. Hrvatsko ornitološko društvo, Zagreb.
- Radović, D., Crnković, R. (2011b): Motrenje gnijezdeće populacije kosca (*Crex crex*) na Paškom polju, izvorišni dio Cetine, od 2004. do 2011. Izvještaj za Državni zavod za zaštitu prirode. Hrvatsko ornitološko društvo, Zagreb.
- Radović, D., Crnković, R. (2011c): Motrenje gnijezdeće populacije velikog ronca (*Mergus merganser*) na akumulaciji Peruča na rijeci Cetini od 2004. - 2011. Hrvatsko Ornitološko Društvo, Zagreb.
- Ratković, S. (2019): Klima kao faktor razvoja Sinja. Diplomski rad. Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. 60 str.
- Rezić, A. (2022): Procjena genetskoga statusa populacija balkanske divokoze (*Rupicapra rupicapra balcanica*, Bolkay, 1925) kao osnova za mjere zaštite. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet)
- Rnjak, G. (2020): Pregled speleoloških istraživanja na Dinari i istraživanja provedena 2020. Subterranea Croatica [online], Vol. 18, No. 2. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/367789> [20. svibnja 2023.]
- Rnjak, G. (2022): Pregled recentnih speleoloških istraživanja na Dinari. Subterranea Croatica [online], Vol. 20, No. 2. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/428548> [20. svibnja 2023.]

- Rnjak, D., Zrnčić, V., Hanžek, N., Rnjak, G. (2016): Istraživanje faune šišmiša na području planirane SE Hrvace, Završni izvještaj, Geonatura d.o.o. 43 pp.
- Ružić (2018): Štetni utjecaji eksploatacije mineralnih sirovina na okoliš. Završni rad. Sveučilište u Zagrebu Geotehnički fakultet. Zagreb.
- Sindičić, M., Štrbenac, A., Oković, P., Huber, Đ., Kusak, J., Gomerčić, T., Slijepčević, V., Vukšić, I., Majić-Skrbinšek, A., Štahan, Ž. (2010): Plan upravljanja risom u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2010. do 2015. (Sindičić, M., A. Štrbenac, P. Oković, ur.), Ministarstvo kulture, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb.
- Šarić, Koller, K., Jelić, D., Konrad, Kovač, P., Jalžić B. (2019): Proteus. Udruga Hyla. Zagreb. 225 str.
- Škunca, L., Hudina, T., Budinski, I., Sotinac, T. (2020): Kartiranje projektnog područja (aktivnost A.1.1.). Dinara back to LIFE (LIFE18 NAT/HR/000847) Udruga BIOM, Zagreb, 70 str.
- Škunca M., Žiljak M., Tomašin I. (2020): Studija procjene usluga ekosustava za područje projekta „Dinara back to LIFE” [provedeno u sklopu projekta Dinara back to LIFE, LIFE18 NAT/HR/000847]
- Štrbenac, A., Kusak, J., Huber, Đ., Jeremić, J., Oković, P., Majić-Skrbinšek, A., Vukšić, I., Katušić, L., Desnica, S., Gomerčić, T., Biščan, A., Zec, D., Grubešić, M. (2010): Plan upravljanja vukom u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2010. do 2015. godine, Ministarstvo kulture i Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb
- Topić, J., Vukelić, J. (2009): Priručnik za određivanje kopnenih staništa u Hrvatskoj prema Direktivi o staništima EU. Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb.
- Tušak, B. (2001): Kamenolomi i okoliš. Stručni rad. Građevinar 54. Sveučilište u Zagrebu Građevinski fakultet. Zagreb.
- UNEP/EUROBATS (2016): Conservation of Key Underground sites: the database [online]. Dostupno na: http://www.eurobats.org/activities/intersessional_working_groups/underground_sites [20. svibnja 2023.]
- Vuković, I. (2020): Ni kruha bez motike- o gospodarstvu Dalmacije kroz zbirku tradicijskog gospodarstva Etnografskog muzeja Split. Prethodno priopćenje. Etnografski muzej Split.

Europska unija
Zajedno do fondova EU

EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDOVI

Operativni program
KONKURENTNOST
I KOHEZIJA

Razvoj okvira za
upravljanje ekološkom
mrežom NATURA 2000